الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون

باعانت خداوند کریم ملفوظات امام المتقین آیۃ من آیات رب العلمین

سلطان الاولیا و محبوب الٰہی حضرت شاہ عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علی قدس اللہ سرہ السامی

المسمیٰ بہ

درّ المعارف

مؤلفہ

شمع بزم اولیا وارث انبیا مقبول بارگاہ احد حضرت

شاہ رؤف احمد علیہ الرحمۃ کہ یکے از اجلہ خلفائے حضرت موصوف بودند

[illegible] محبوب المطابع دہلی میں طبع ہوا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آرایش عروس دیباچۂ کلام فصحا بحلیۂ ستائش احدِ بے ابتدائیست کہ بر عارض جوہر احسان از
آب لسان فیض ترجمان انبیاء کرام علیہم الصلوٰۃ والسلام رنگ جلا کشیدہ و پیرایش شاہد مقدمہ بیان
بلغا بزیور نیایش۔ واحد بے انتہائیست کہ بر خسارہ گوہر عرفان از طراوت زبان گوہر فشاں اولیائے
عظام تازگی و ضیا بخشیدہ **بیت** انبیا را جوہر احسان دہی ٭ اولیا را گوہر عرفان دہی۔ عقلِ عقلا در ادراک
ادنیٰ کنہ اسما و صفات او دائرہ وار سرگردان ست و فہم کبرا و تعقل صغرای مقام ذات او آئینہ تمثال
حیران سے زعلیا اعلےٰ و بالا زبالا ٭ بلندی ہمتی گنجد در آنجا۔ مقامش از عقول انبیا پاک ٭ رسل
راہم بکنہش نیست ادراک۔ سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی
العظیم۔ و صلوات وافیات و تحیات زاکیات بر روح پر فتوح آن سرور انبیا رہبر اتقیا ہمار اوج رسالت اصفیان
و عنقاء قاف قربت خلیلِ جلیلِ ربِ جمیل دلیلِ سبیلِ خداوند جمیل اول اوائل و دلیل دلائل مبتدأ انوار الٰہیہ
و منتہاء عروج کمالیہ شمل اعلاء الہیہ و ہیولاء عوالم غیر متناہیہ شافع امم جمیع انبیاء کرام شافی ہمہ امراض
و اسقام سید ہر دو سرا خواجہ دین و دنیا امامِ انبیا پیشوا اولیا شفیع روز جزا محبوب کبریا مفخر اصفیا
احمد مجتبیٰ محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ و علی آلہ و صحبہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ باد **امّا بعد** می گوید فقیر
رؤف احمد مجددی نسباً و طریقۃً عفی عنہ کہ چوں اخوت پناہ والا دستگاہ کاشف اسرار شریعت
و طریقت واقف انوار حقیقت و معرفت حافظ کلام اللہ المجید **شاہ ابو سعید** سلّمہم اللہ تعالےٰ کہ
کہ اسرار السعید من وعظ بغیرہٖ از جبین مبینش ظاہر ست۔ و انوار السعید من سعد فی بطن امّہٖ از پیشانی نور افشانیش

باہر موزائین سپیدان گردیدند کہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر قطب دوران قیوم زمان مہر سپہر ولایت ماہ سماء
ہدایت نیر برج اتقا گوہر درج اجتبا آفتاب مطلع ارشاد ماہتاب افق امداد سراج محفل صفا چراغ بزم
رضا مظہر اسرار الہیہ مہبط انوار نامتناہیہ مورد فیض سبحانی مصدر برکات رحمانی مروج طریقۂ مجددیہ مکمل
کمالات احمدیہ سالک مسالک صراط مستقیم شریعت و ایمان ناہج مناہج سبیل طریقت و احسان کاشف
اسرار خلت و محبت واقف انوار محبت و محبوبیت مجدد مأتہ ثالثہ العشر مروج شریعت خیر البشر قصیدہ

مصدر

امام جملہ خلائق امیر ہر دو سرا — محیط رحمت و دریای جود و بحر عطا
بشیر معرفت و بادشاہ ہر دو جہان — برای گم شدگان شکل خضر راہ نما
خبیر سر خدا مرشد رہ یزدان — امام امت و سردار دین بجود و سخا
دوای درد درون و شفای جملہ علل — دلیل وحدت و برہان دین بعلم و ذکا
رحیل راہ الہی کفیل شرع نبی — رئیس انس و انیس ملک جلیس خدا
صفای عارض خوبی کمال محبوبی — حبیب ذات الہی محب اہل صفا
ضیای مہر ولایت مہ عروج کمال — بہ انتظام ہمہ خلق شکل قطب رحا
طبیب علت دل طائر ریاض قدس — برنگ ذات رسل طاہر از معاصیہا
فقیر درگہ داور امیر انس و ملک — وجود فیض الہی و اصلح الصلحا
قسیم فیض محبت قرار مشتاقان — خلیل بارگہ کبریا بعز و علا
کتاب راز خدا و صحیفۂ اسرار — کریم عالم محبوب اکرم الکرما
ولی ایزد و واقف بجملہ سر علن — وجود نور ظہور سرور و شیر وغا
ہدایت دو جہان ہادی زمین و زمان — ہمای اوج صفا طائر ریاض علا
گلیم پوش محبت بطور و نہج کلیم — کلیم باری و طور تجلی مولا
شہ زمین و زمان حضرت غلام علی — شفای جملہ مرض شافعی بروز جزا

قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم و انوارہم کہ در محافل قدسی مشاکل از درر غرر معارف و نصائح بزبان
گوہر فشان میریزند و از جواہر زواہر سلوک و جذبہ بلسان فیض ترجمان بیان می فرمایند در رشتہ
تحریر انتظام دہ و بسلک ترقیم آرلہذا باشارت آں واجب الاطاعت ایں کمترین خاکروبان خانقاہ

عرض اشتباه حضرت پیر دستگیر باوجود عدم لیاقت محرر کلام فیض نظام آنحضرت گردید واللہ الموفق و المعین وبہ نستعین ؛ بدانکہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر بریں نہج ترقیم خواہم نمود کہ اول تاریخ و روز نوشتہ هرچہ کہ دراں روز روبروئے ایں فقیر از زبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند ثبت خواہم ساخت و بجای اسم مبارک حضرت پیر دستگیر لفظ حضرت ایشاں می نگارم وغرض من دریں تالیف بجز ثواب امری دیگر نیست امید از جناب حضرت حق جل شانہ آن ست کہ از ثمرۂ شجرۂ خبر فیض اثر اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّیَّاتِ برومند شوم۔ وَمَا تَوْفِیْقِیْ اِلَّا بِاللّٰہِ وَھُوَ حَسْبِیْ وَنِعْمَ الْوَکِیْلُ روز شنبہ تاریخ دوازدہم شہر ربیع الآخر ۱۳۱۲ ہجری۔ فدوی در محفل فیض منزل حاضر گردید دراں اثناء در حضور فیض گنجور ذکر لفظ فقیر آمد حضرت ایشاں بزبان گہربار ارشاد فرمودند کہ در فقیر حرف فا عبارت از فاقہ کشیدن و توکل نشستن است۔ و حرف قاف از قناعت کردن و رشتہ جستجو گسستن و یا عبارت از یاد ایزد و ستان و فراموشی از ہر دو جہاں۔ و حرف را عبارت از ریاضت کردن و مجاہدہ نمودن است پس ہر کہ ایں ہمہ ساخت کار خود در فقیر پرداخت و فا در فضل و قاف قرب و یا یاری و را در رحمت و رویت یافت والا فا در فضیحت و قاف در قہر و یا در یاس و را در رسوائیست نعوذ باللہ عن ذالک۔ ہم دراں روز ذکر سماع آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ اہل سماع آنہا اند کہ متوجہ الی اللہ و معرض عمّن سواہ اند ہر چہ می شنوند از حق می دانند غیریت از نظر ایشاں مرتفع شدہ است وہمی فرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ اے کاش من در سماع مردمی وہم میفرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ تعالی عنہ تا آخر عمر دریں حسرت ماندند کہ حضرت فرید الدین گنج شکر قدس سرہ روزے از راہ عنایت و توجہ بغایت بمن ارشاد فرمودند کہ آنچہ خواہی از ما بطلب من استقامت طلبیدم و مردن در سماع نخواستم افسوس کہ وقت از دست رفت وہم می فرمودند کہ در وجد و تواجد فرقے ست وجد بے اختیار رقص کردن ست و تواجد باختیار وہم می فرمودند کہ تواجد بارستی نیت نیز در صوفیہ جائز ست۔ چنانچہ در مجلس حضرت نظام الدین اولیا قدس سرہ بود۔ وہم میفرمودند کہ در مجلس شریف حضرت نظام الدین سماع بود بلا مزامیر و بے حضور نساء و امارد بلکہ دست بر دست زدن ہم نبود پس اینچنیں سماع در شرع ہم جائز ست۔ چنانچہ در فوائد الفواد و سیر الاولیا نوشتہ است وہم میفرمودند کہ حضرت قطب المحققین خواجہ بختیار اوشی کاکی قدسنا اللہ تعالی بسرہ الاقدس در سماع بترنم ایں بیت از دار فانی بمکان جاودانی رحلت نمودند۔ بیت کشتگان خنجر تسلیم را ؛

فائدہ در تحقیق لفظ فقیر ۱۲

مہرماں از غیب جان دیگرست ؎ اللہ اللہ چہ کلام احمد جام ست کہ جام وصال می نوشانند داز دام ہستی میر ہانند وہم دراں روز ذکر جامعیت انسان آمد ارشاد فرمودند کہ حضرت امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعۃ نوشتہ اند کہ انسان جامع جمیع ممکنات برین نہج ست کہ ہر چہ درہمہ عالم ست در انسان فقط۔ ہم موجود کہ سرانسان نمونۂ فلک وخطرات مشابہ ملک واستخواں بمنزلہ کوہہا۔ وخون چوں دریا۔ ورگہارا ستوا بشکل اشجار۔ وہر دو چشماں مثال مہر تاباں وماہ رخشاں قس علے ہذا لیکن میگوئیم کہ انسان جامع جمیع ممکنات بریں طور ست کہ ہمہ عالم ظہور اسما وصفات ست وانسان مظہر ذات وذات جامع جمیع صفات ست۔ وہم می فرمودند کہ قلب انسان آئینۂ جہاں نما ست لکن عارف می بیند کہ ہمہ عالم در دل من ست بلکہ حق جل وعلا ہم درمن جلوہ گرست اکثر اولیا درینحالت بوحدت وجود قائل اند ونعرۂ انا الحق وسبحانی ما اعظم شانی ولیس فی جبتی سوی اللہ میزنند۔ مولانا جام گفتہ۔ ؎

ما آئینۂ جہاں نمائیم	ما نور جمال کبریائیم
موجود بجز وجود ما نیست	در ہر چہ نگہ کنی تو مائیم
ہر قطرہ کہ بنگری ز دریا	دریاب کہ قطرہ نیست مائیم

وعارف نامی مولانا عبد الرحمن جامی ہم باین مقام اشارت فرمودہ اند۔ ؎

ممکن ز تنگنای عدم ناکشیدہ رخت	واجب ز بارگاہ قدم نانہادہ گام
در حیرتم کہ ایں ہمہ نقش عجب چیست	بر لوح صورت آمدہ مشہود خاص و عام
بادہ نہان وجام نہان آمدہ پدید	در جام عکس بادہ و در بادہ رنگ جام
جامی معاد ومبدء ما وحدت ست بس	ما در میان کثرت موہوم والسلام

وبعضی از اولیائے عظام بوحدت شہود قائل اند ومیگویند کہ عالم برنگ آئینہ خانہ ایست کہ انوار آفتاب چہرۂ معشوق حقیقی دریں تافتہ است۔ ؎

عکس روئے تو چو در آئینۂ جام افتاد	عارف از خندۂ می در طمع خام افتاد

فائدہ مولف گوید عفی عنہ کہ سماع آوازے را گویند کہ بے آلات باشد وغنا مع آلات ست پس اختلاف ہیچ یکے از علما بحرمت غنا نیست کہ از نص وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُم بِصَوْتِكَ حرمت غنا ظاہر ست کہ مفسرین ہو الغنا نوشتہ اند۔ وآیہ کریمہ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ ہم ازین قبیل ست

واحادیث ہم درحرمت غنا بسیار اند چنانچہ الشیطان اول من ناح واول من تغنی و دیگر الغناء ینبت النفاق فی القلب کما ینبت الماء البقلۃ پس اختلاف علما در حرمت سماع ست نہ در غنا و شنیدن آواز نسا و امارد ہم داخل ہمیں قسم ست پس سماع یعنی آوازے کہ از نسا و امارد و غنا و مزامیر ہم نبود و اہل قلوب را کہ ذوق و شوق و وجد و بیخودی و اضطرابی و انوار و اسرار و ترقیات می بخشد بشروطیکہ متصوفین نوشتہ اند جائز ست والا فلا۔

روز چہار شنبہ تاریخ بیز دہم شہر مذکور در حضور فیض گنجور حضرت ایشاں حاضر شدم دراں وقت تفسیر سورۃ الکفرون بلسان عنبر افشاں ارشاد فرمودند سخن در ناسخ و منسوخ افتاد کہ اہل شرک نسبت تردد تقدیر و تلون اوامر بجناب اقدس الٰہی جلشانہ میسازند نعوذ باللہ عنہا فرمودند کہ حق سبحانہ تعالیٰ حکیم مطلق ست و بنی آدم مثال مریض و پیغمبران بزرگ عطار و صحائف بسان نسخ پس در ہر زماں برعایت موسم و امزجہ حکیم نسخہ می نگارد۔ چراکہ غرض حکیم شفائے مریض ست پس حق تعالیٰ مناسب ہر قرن نسخہ ہدایت بنی آدم بہ پیغمبران اولوالعزم می فرستاد حتیٰ کہ پیغمبر ما علیہ من الصلوۃ افضلہا ومن التسلیمات اکملہا جلوۂ ظہور یافتند مناسب ہر وقت با آنحضرت احکام نازل شدند بعد ازاں ذکر امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد فرمودند کہ تعریف حضرت مجدد قدس سرہ چہ بیان تواں کرد کہ مقابل اولیا ہزار سال یک وجود مبارک ایشاں ست۔ وہم می فرمودند کہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران فانی فی اللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند کہ شیخ احمد آفتابیست کہ مثل ماہزاراں ستارگاں در سایۂ جنت ایشاں گم اند۔ و معارف شیخ احمد قابل مطالعہ انبیاء کرام اند علیٰ نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام۔ وہم میفرمودند کہ شیخ عبدالحق دہلوی رحمۃ اللہ علیہ در رسالہ خود نوشتہ اند کہ من در بارۂ حضرت مجدد تفکر کردم ناگاہ آیتے کہ در بارۂ رفع اشتباہ حضرت موسیٰ علیٰ نبینا و علیہ التحیات والتسلیمات نازل شدہ است در دل من وارد شد پس حضرت ایشاں فرمودند کہ ازینجا معلوم شد ہر کہ معتقد حضرت مجدد ست موسیٰ است و ہر کہ منکر ست فرعونے ست نعوذ باللہ منہا۔ وہم میفرمودند کہ شیخ عبدالحق رحمۃ اللہ علیہ خلاص نامہ بخواجہ حسام الدین احمد خلیفہ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند در آں ترقیم نمودہ کہ میاں شیخ احمد سلمہ اللہ تعالیٰ می آیند احوال دل من دگرگوں گشتہ و غشاوہ بشری در دل من نمانم و بخاطر آمدہ کہ باچنیں بزرگاں بد نباید بود پس از لفظ غشاوہ معلوم شد کہ اعتراضات

ایشاں ہمہ از راہ بشریت و نفسانیت بودنہ از راہ حقیقت ایں سخن جواب ہمہ اعتراضات شیخ ست پس در آں اثنا ذکر فضیلت حضرت حضرتین یعنی حضرت خازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید و عروہ وثقی حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہما آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ نور اللہ مرقدہٗ فرمودہ اند کہ اولاد شیخ احمد پارہائے جواہر اند یعنی فرمودند کہ حضرتین تا بہ انتہار مقامات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی رسیدہ اند پس عرض کردہ شد کہ حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ عنہ تجدید شرکت دارند حضرت ایشاں فرمودند کہ شرکت تجدید چرا نمیتواں گفت مگر حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در حق ایشاں فرمودہ اند کہ معاملہ ما و تو مثل معاملہ صاحب شرح وقایہ است بجد خود کہ جد او وقایہ آنچہ تحریر میکرد صاحب شرح وقایہ یاد و حفظ میساخت یعنی آنچہ معارف بر من مکشوف شدہ اند تو آنرا حاصل کردہ ای ؎

تو یک نکتہ زیں لوح نگذاشتی ۔۔۔ ہر آنچہ نہادم تو بر داشتی

بعد ازاں در مجلس شریف اتفاقاً ذکر میر غیاث الدین کہ از خلفاء حاجی غلام معصوم رحمۃ اللہ علیہ بودند آمد حضرت ایشاں بزبان فصاحت بیان ایں شعر میر غیاث الدین ارشاد کردند و فرمودند کہ صاحب ذوق و شوق بودند ؎

قوس ابرو بنما ترکش ترگاں بکشا ۔۔۔ ناوک بر جگر زاہد شکاک انداز

نرگس

روز پنجشنبہ تاریخ چہاردہم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر شدہ مشرف بشرف آستاں بوسی گردیدم۔ شاہ گل محمد غزنوی کہ از خلفاء حضرت ایشان اند استفسار طریقہ توجہ خواستند حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طریقۂ توجہ حضرات علیہ نقشبندیہ مجددیہ مظہریہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعیں کہ بما رسیدہ است ودیاں خود میکنیم بریں نہج ست کہ اول فاتحہ بر ارواح طیبہ حضرت امام الانبیاء و سید اصفیاء احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ علیہ وعلیٰ آلہ من الصلوٰۃ افضلہا ومن التسلیمات اکملہا و حضرات پیران کبار و مرشدان کاشف اسرار خصوصاً خواجہ خواجگان پیر پیران حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند و خواجہ عبید اللہ احرار و حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد سرہندی و حضرت مرزا صاحب مظہر اسرار و مصدر انوار قطب زماں حضرت جان جانان رضی اللہ تعالےٰ عنہ و عنہم اجمعین خواندہ دعا و تفرع از جناب الٰہی نمودہ و استمداد از پیران خواستہ متوجہ بطرف قلب طالب می شوم باینطور

کہ قلب خود محاذی قلب طالب ساختہ ہمت میتمایم و نور ذکری کہ از پیران کبار بقلب من آمدہ است
در قلب طالب القامی کنم حتی کہ قلب طالب ذاکر میگردد بعد ازاں بلطیفہ روح و سر وخفی واخفی بطریقہ سابق
ذکر القامی سازم و سہ توجہ وہر لطیفہ میتمایم بعد اناں متوجہ بطرف خطرات قلب طالب گشتہ بہمت خیال
ازالہ می کنم باز بحضور جمعیت القامی کنم و از ہمت قلب خود انجذاب قلب طالب بسوئے بالا کنیم باز ہمیں
طریق بہ لطیفہ نفس و عناصر اربعہ و قلب مراقبہ احدیت کہ مسمی اسم مبارک اللہ ست جامع جمیع صفات
کمال و منزہ از نقصان و زوال تصور کنند باز مراقبہ معیّت وہو معکم اینما کنتم می سازند یعنی ہر لحظ
وہر لمحہ معیّت الٰہی در دل خیال میکنند بلکہ وہر لطیفہ از لطائف بلکہ در ہر رگ و پے بلکہ در تمام عالم
معیت سبحانہ بیچوں وبیمنوں چنانچہ نص قرآنی براں ناطق ست تصور بیسازند و تجلی افعالے و وحدت الوجو
و ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آہ و نعرہ و وجد و تواجد حاصل میشود بعد ازاں در لطیفہ
نفس مراقبہ اقربیت نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْہِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ میکنند و فیض ایں مراقبہ بلطیفہ نفس باشرکت لطائف
عالم امر وارد میشود باز بحضور والا ایں عاصی پر معاصی عرض نمود کہ توجہ برائے ازالۂ مرض بچہ طور عطا
می فرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ طریقہ توجہ ازالہ مرض در قدما بر دو نہج بود یکے آنکہ مقابل مریض
نشستہ تصور صحت مریض ساختہ متوجہ الٰہی شدہ می نشستند. و دیگر آنکہ ہمت و خیال سلب مرض
از مریض کردہ برخودمی انداختند چنانچہ حضرت مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ برائے عیادت مریض رفتہ کہ
بر رویش بسیار ورم بود مولا توجہ ساختند تا آنکہ ورم او بر روئے مبارک مولانا ظہور گرد حضرت
قیوم زماں مرزا جان جاناں قلبی وروحی فداہ قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی توجہ بجہت ازالہ مرض باین
طور می فرمودند کہ محاذی مریض نشستہ درمیان مریض و خود قدح آب یا چادر سفید و یا چیز دیگر نہادہ
بہمت سلب مرض از مریض ساختہ براں می انداختند باز حضرت ایشان فرمودند کہ من ازالہ مرض از جسم
مریض پس پشت او میسازم باز بحضور اقدس مولوی شیر محمد صاحب عرض نمودند کہ توجہ بجہت حصول کشف
بچہ طور می فرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ متوجہ بطرف طالب شدہ نوریکہ در قلب است در مردمک چشم
القا کنند دہم حضرت ایشاں سیفرمودند کہ توجہ بجہت ازالہ جہل نسبت دریں طریقہ فرمایند یعنی
رفع جہل قلب طالب ساختہ القا اوراک میمایند و نیز حضرت ایشاں میفرمودند کہ طور طفرہ ہم در
در طریقہ ماست ہر کرا بخواہند کہ عبور بر مقامات عالیہ زود و شتاب گردد انوار و اسرار مقام عالی بر طالب

القامی کنند بایں طریق کہ خود را در آں مقام داخل کردہ انوار آنمقام بر قلب طالب می اندازند در
آں وقت مولوی شاہ محمد عظیم صاحب حاضر بودند عرض کردند کہ انوار آں مقام آوردہ بر طالب
اندازند یا طالب را بہمت دراں مقام داخل میفرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ شماہمیں طور بکنید ونیز
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ قدس اللہ سرہ بایں طور تفصیل مقامات نمی
فرمودند. چنانکہ من تفصیل سکینم وہم مرا الہام ربانی شدہ است کہ از سینۂ تو طریقہ بر آمدہ است ونیز حضرت
ایشاں فرمودہ اند کہ طریقۂ توجہ جماعہ کثیرہ کہ ما میکنیم اینست کہ قلوب ہمہ جماعت بجیاں مجتمع ساختہ
تضرع بجناب حق جل وعلا مینمائیم کہ الٰہی ہر یک را بمقام خود فیضے رساں پس ہمت خود بسوئے ہمہ
قلوب متوجہ میسازم از تفضل الٰہی ہر یک را عروج واقع می شود پس دراں وقت ذکر ذوق وشوق در
حضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ طالب ذوق وشوق وکشف وکرامات ہم طالب خدا نیست جل
شانہ طالب را باید کہ طلب ذات بحت کند وہر چہ کہ در راہ آید نفی سازد وبگوید کہ نیست ہیچ مقصود بجز
ذات پاک ونقل فرمودند کہ بہ حضرت پیر ومرشد ما قلبی وروحی فداہ در ابتدا رحال ما گفت کہ فلاں
شخص طالب ذوق وشوق وکشف کرامات ست فرمودند ہر کہ طالب ایں شعبدہاست اورا بگوئید کہ از خانقاہ
من برود ونزد من نیائید پس ایں خبر بما رسید در حضور پر نور حاضر شدم وعرض نمودم کہ حضرت چنیں
فرمودہ اند یا نے. حضرت ارشاد ساختند کہ بلے من گفتہ ام من عرض نمودم کہ باز مرضی حضور چیست
فرمودند کہ دریں جا سنگ بے نمک لیسیدن ست اگر کسی طالب پئے ایں چیزگی باشد نزد من بیاید والا
لا پس من عرض نمودم کہ مرا ہمیں منظورست فرمودند خوب بیائید۔

ما برائے استقامت آمدیم — نے پئے کشف وکرامت آمدیم

ونیز حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت قیوم زماں قطب جہاں عارف بلند تیر قبلہ عالم خواجہ
محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ سر مبارک خود بر قلب طالب نہادہ توجہ میفرمودند ومناقب حضرت قبلہ عالم
بسیار بیان ساختند ودر تعریف حضرت خواجہ ضیاء اللہ کہ از اعاظم خلفاء حضرت قبلہ عالم بودند فرمودند
کہ ہر کہ دیدن نسبت محمدی مجسم خواہد خواجہ ضیاء اللہ رحمۃ اللہ علیہ را ببیند ونیز فرمودند کہ حضرت خواجہ
ضیاء اللہ در آخر شب گریہ وزاری میکردند ومردماں را زجرا وتنبیہا بیدار میساختند ومیگفتند کہ ای
وائے بر شما کہ دعوی محبت الٰہی میزنید ویار ومحبوب شما بیدار ست ومتوجہ بشما است وشما خفتہ آئید

وغافل از دور دعوی محبت شما دروغ گوئید والا حال عاشقان اینست ؎

مجنوں بخیال زلف لیلے در دشت … در دشت بجستجوی لیلے می گشت
میگشت بدشت و برزبانش لیلی … لیلی میگفت تا زبانش می گشت

بعد ازاں در مجلس شریف کسی گفت که سبحان الله عجب اکابران ایں طریقه شریفه اند که از همت
و توجه بمقاماتے که در خیال و وهم نمی آیند میرسانند حضرت ایشاں فرمودند ایں برکات از جناب
حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی ست قدسنا الله تعالے باسراره السامی که بمجنت کیفیات واسرار
هر مقام می آیند والا در طریقهٔ دیگراں مجاهدات و ریاضات شاقه می کشند. وحصول ایں دولت عظمی
وموهبت کبری کم دست می دهد ؎

آنکه به تبریز یافت یک نظر شمس دیں … سخره کند بر ده وطعنه زند بر چله

ونیز حضرت ایشاں می فرمودند که ایں همه عنایت حضرت خواجه بهاء الدین است رضی الله تعالے
عنه که در سجده رفته دعا و التجا بجناب کارساز حقیقی جلت عظمته کرده بودند که الٰهی مرا طریقه عنایت کن
که البته موصل باشد حقتعالی مجیب الدعوات دعای ایشاں مستجاب فرمود وطریقه عنایت کرد که
البته موصل ست. ونیز حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند قدسنا الله تعالے باسراره السامی فرمودند که
در طریقهٔ ما محرومی نیست و در طریقهٔ ما مجاهده نیست. ما مرادانیم و در طریقهٔ ما اندراج النهایة فی البدایة
است ؎

اول ما آخر هر منتهی … آخر ما جیب تمنا تهی

حضرت ایشاں فرمودند که معنی اندراج النهایة فی البدایة ایں ست که دریں طریقه علیه حضور و
آگاهی که عبارت از توجه الی الله ست در ابتدا پیدا می شود وجمعیت وبیخطرگی یا کم خطرگی دست می
دهد و تا بآنجا میرسد که هرگز خطرهٔ غیر در دل نمی آید اگر فرضاً عمر هزار ساله یابد خیال ماسوا خطیر دل نمیگردد
و پس همیں انتهاء دیگراں ست و یا معنی ایں کلام شریف ایں ست که دریں طریق جذبه مقدم ست بر سلوک
و در طرق دیگراں جذبه موخر و نیز حضرت ایشاں ایں شعر میخواندند ؎

از قتل من مترس که دیوانیان حشر … مجرم کنند بهر تو صد بے گناه

روز جمعه تاریخ پانزدهم شهر مذکور ایں غلام بمجلس عالی مقام حاضر شد حضرت ایشاں

فرمودند که آدمی را باید که در همه وقت متوجه الی الله باشد و در هر وقت از اوقات و در هر فعل از افعال تمیز انوار و اسرار و فیوض و برکات نماید مثلاً چون نماز خواند خیال کند که انوار و برکات بچه کیفیت می آیند و بوقت خواندن قرآن بچه طور می آیند و بخواندن درود چه فیض می آید و به تهلیل لسانی چه برکات دست می دهند و از مطالعه احادیث چه اسرار منکشف میشوند و بر همیں نہج خیال مضرات نماید از هر منهیات و شبهات مثلاً از لقمه شبهه چه ظلمت می آید و از غیبت چه ضرر بباطن رسیده و از دروغ چه ظلمت بر دل آمد علی هذا القیاس از جمیع مناهی ضرر خود فهمد و احتراز نماید تم کلامه الشریف راقم گوید که طالب را باید که در هر لحظه و هر لمحه در خود خیال کند که چه چیز از من سرزد شده است اگر موافق کتاب و سنت ست شکر بجا آرد و اگر نعوذ بالله مخالف قرآن و حدیث ست توبه و استغفار نماید گناه پوشیده را توبه پوشیده و گناه ظاهر را توبه آشکارا کند و در توبه کردن درنگ نکند. چرا که کراماً کاتبین در نوشتن گناه توقف می کنند. اگر شخص توبه کند گناه نمی نویسند والا می نگارند و نیز حضرت ایشان قبل از حلقه لفظ مبارک الله دو سه بار جهراً گفتند. دراں وقت کیفیتے که برین فدوی رو داد بیان آں در تحریر نمی آید و حضرت ایشان هم دراں وقت دست مبارک بالا ساخته در عجب حالتی شدند و برزبان مبارک بے اختیار این شعر راندند

	ای خدا قربان احسانت شوم		این چه احسانست قربانت شوم

پس شخصی در حضور حاضر شد و استدعا تلقین ذکر ساخت حضرت ایشان قلبی و روحی فداه فرمودند که زبان خود را بکام بچسپان و لفظ مبارک الله الله در هم اول الضمها و در ثانی بکون ها بخیال از تا بکه موضع او زیر پستان چپ بفاصله دو انگشت ست بگو بریں طور که گویا لفظ مبارک الله در دل می آید بعد از گفتن لفظ مبارک الله بستت و سی مرتبه بخواں که خداوندا مقصود من توئی و رضای تو محبت و معرفت خود بده پس بریں نمط مداومت نموده باشی. بعد ازاں شخصی دیگر عرض نمود که یک مرد عالم ست واراده بیعت از حضرت دارد و لاکن میگوید که من هرچند جا خدمت بزرگان و حبس و ریاضت کرده ام الحال مرا طاقت نمانده است حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در طریقه من مجاهده نیست مگر وقوف قلبی که عبارت از توجه دل بسوئے ذات الهی و نگهداشت خطرات گذشته و آینده از دل هر لحظه و هر لمحه این دو شی باید کرد و نگهداشت خطرات گذشته و آینده بر این طور باید کرد. که چون خطره در دل آید که فلاں کار در زمان گذشته بچه طور شده بود همو نوقت از دل دفع کند که تمام قصه در دل نیاید و یا در دل آید که در فلاں جا میروم. و در آنجا چنیں کار کنم در انکار این منفعت ست

این دفع کند. حاصل آنکه چون خطره غیر خدا آمدن خواهد همونوقت دفع کند. ودر دل آمدن ندهد پس
دران وقت ذکر توجه آمد حضرت ایشان فرمودند که توجه سریع التاثیر برین طور می شود که صورت خود را
صورت مرشد خود تصور کند و مراقبه معیت ملحوظ داشته توجه بهمت بر قلب طالب نماید البته طالب را
ذوق وشوق دست میدهد ع تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ؛ ونیز در حضور ذکر ترویج صوفیه
آمد حضرت ایشان فرمودند که حضرت واقف اسرار کاشف انوار خواجه عبید الله احرار رضی الله تعالی
عنه میفرمودند که از من گناهے سرزده است. اگر پنج صد سال زنده مانم و توبه واستغفار بجا آرم
کفارت آن نمی شود یاران مجلس عرض نمودند که کدام گناه بوقوع آمده فرمودند نکاح پس خیال باید
ساخت که باوجود این حشمت ظاهری اینچنین حضرت باطنی دارد و احوال کارخانه ظاهری ایشان
ظاهر و باهر ومشهور و معروف است که مولانا جامی رحمة الله علیه در شان ایشان نوشته اند ؛ ؎

چو فقر اندر قبای شاهی آمد	بتدبیر عبید اللهی آمد

ونیز شخصے از حضرت ایشان عرض نمود که حضرت مرزا صاحب قبله مظهر رحمان جان جانان
رضی الله تعالی عنه را از طریقه قادریه هم فائده رسیده است یا نه حضرت ایشان ارشاد
فرمودند که فیض حضرات نقشبندیه و قادریه و چشتیه حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالی بسره السامی
را که رسیده است حضرت مرزا صاحب قبله را هم حاصل شده است و فائده از روح مبارک حضرت
غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبد القادر جیلانی و از روح حضرت قطب المحققین خواجه قطب الدین
بختیار کاکی هم حصول گردیده است و فیضی که از روح حضرت غوث الواصلین خواجه بهاء الدین
نقشبند است ظاهر و باهر ست. بعد ازان تذکره حدت توجه در حضور والا آمد حضرت ایشان فرمودند
که یک روز میان کرامت الله را درد جنب بشدت شد من دست خود بران نهاده همت نمودم فی
الحال درد رفع شد بالکلیه و در حضور میان کرامت الله هم موجود بودند اقرار نمودند ونیز حضرت
ایشان فرمودند که روزے توجه بر کشتی روان کردم استاده شد ؛ **روز شنبه تاریخ
شانزدهم شهر مذکور** فقیر در حضور پر نور حضرت ایشان حاضر شد و عرض نمود که در طریقه
نقشبندیه چه چیز فرض است ارشاد فرمودند که دو چیز وقوف قلبی و نگهداشت خواطر و ایضاً ذکر مسئله
زکوة در حضور آمد حضرت ایشان ارشاد نمودند که زکوة بعد یکسال لازم می آید لیکن من همونوقت

کہ سلطان ترد من می آیند ادا می کنم ۔ و ایضاً فرمودند کہ از حضرت شیخ شبلی رح شخصے مسئلہ زکوٰۃ پرسید حضرت شیخ فرمودند کہ بر یک صد روپیہ مبلغ دو روپیہ ہشت آنہ بعد یک سال میشوند لیکن قول ما اینست کہ مبلغ دو روپیہ ہشت آنہ میدہیم و یکصد روپیہ براہ الٰہی جلبت عظمۃ تصدق میکنم و ایضاً در مجلس شریف تذکرہ مقام وصل عریانی آمد ارشاد فرمودند کہ در کمالات وصل عریانی میسر میشود و آں عبارت است از تجلی ذاتی کہ معرا است از اعتبارات تعینات و ورا الورا رست از اطلاق صفات و در انجا بجز ذات بحت دیگر نمیتواں گفت و دراں مقام نصیب سالک بجز یاس و نا امیدی و محرومی نیست ہر چند وصول ست حصول نیست و نہ ذوق است نہ شوق نہ آہ است نہ نعرہ نہ وجد است نہ تواجد نہ استغراق ست نہ بیخودی اینہمہ احوال در ولایت قلبی حاصل میشوند کہ ابتدائے ایں خاندان است و دریجا یعنی کہ انتہا نسبت خود ہم در ادراک سالک نمی آید و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ احوال قلب کہ بر سالک می آیند نسبت آں مثل باراں شدید ہویدا می گردد ۔ و بعد ازاں چوں از قلب عروج می کند و بہ لطیفۂ نفس سیر واقع میشود نسبت آں مانند بارش خفیف جلوہ گر میگردد و چوں از لطیفۂ نفس معاملہ بالا میرود پس ہر قدر کہ عروج نماید نسبت مفہوم نمی شود استہلاک و اضمحلال زیادہ تر میگردد و نسبت باریک تر صورت شبنم بنظر می در آید ۔ ؎ تا یار کرا خواہد و میلش بکہ باشد

روز یکشنبہ تاریخ ہفدہم شہر مذکور فقیر در محفل فیض منزل حضرت ایشاں حاضر شدہ شرف آستاں بوس حاصل کرد ۔ در حضور ذکر نکاح آمد ارشاد فرمودند کہ صوفی را نکاح کردن نشاید و صحبت نسار نباید و ایضاً فرمودند کہ در آداب المریدین حضرت ضیاء الدین ابو نجیب عبد القاہر سہروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ اند کہ فی زماننا نکاح نباید کرد پس وائے براں صوفی کہ دریں زمانہ بایں امر دست دراز نماید ۔ و ایضاً فرمودند کہ حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی الحسنی الحسینی رضی اللہ تعالیٰ عنہ چوں عقد نکاح بستند صوفیہ آں زماں متعجب شدند حضرت فرمودند کہ من ایں امر از امر ربانی کردہ ام و ایضاً فرمودند کہ صوفی را ترک و تجرید و رو گردانی از دنیا و انحراف از ماسوی اللہ و خلوت و دوری از صحبت اغنیا باید کرد و نکاح مانع ایں چیزہا ست ۔ چرا کہ در نسار صبر و توکل و قناعت نمیشود الا ما شاء اللہ کہ بعضی از زناں صاحب توکل می باشند و نسبت باطنی می دارند چنانکہ نقل ست کہ حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ

برائے زیارت خانہ کعبہ معظمہ رفتہ بودند بے زاد وراحلہ و بے خدام و رفقا ناگاہ شخصی دیگر در راہ ملاقی شد پرسیدند کجا میروی آں شخص گفت من نیت حج میروم ارادہ کردہ ام کہ تنہا بے زاد وراحلہ بروم حضرت فرمودند من ہم چنین کردہ ام غرض آں شخص ہمراہ حضرت بمقامی رسید ناگاہ عورتے برہوا پرواز نمودہ نزد ایشاں آمد و گفت من از حبش نور شما مشاہدہ نمودہ ام امروز دعوت شما بر ماست ایشاں قبول کردند چوں وقت طعام آمد دیدند کہ یک خوان طعام از آسمان بر زمین فرود آمد ودروشش ناں وسہ ظروف ادام[1] وسہ کوزۂ آب پس آں زن سہ حصہ ساخت یک حصہ خود گرفت و دو حصہ ایشاں را داد و گفت الحمد للہ حقتعالی پرداخت مہمانان ما ساخت پس آں عورت برہوا پرواز نمود و حضرت مع آں شخص دیگر در خانہ کعبہ معظمہ رسیدند بعد ازاں از قضاء الٰہی آں شخص دیگر درانجا فوت شد باز دیدند کہ ہموں عورت حبشی برہوا می آید حتی کہ بر خانہ کعبہ فرود آمدہ نزد حضرت حاضر شد و گفت کہ ای محی الموتی زندہ کن ایں شخص را پس از حکم الٰہی جلشانہ آں شخص زندہ گشت و برخاست۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در وصال حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ سہ روایت اند نہم و یازدہم و ہفدہم شہر ربیع الثانی راقم گوید عفی عنہ تاریخ ولادت و عمر و ارتحال حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالے عنہ شخصے در یک بیت نظم نمودہ است۔ **بیت**

تولد عاشق و کامل شدہ عمر	وصالش دال تو معشوق الٰہی	

و ایضاً شخصے برائے بیعت در حضور حاضر شد حضرت ایشاں ہر دو دست او بدست مبارک خود گرفتہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب واتوب الیہ سہ بار خوانیدند بعدہ آمنت باللہ وملائکتہ وکتبہ ورسلہ والیوم الآخر والقدر خیرہ وشرہ من اللہ تعالی والبعث بعد الموت آمنت باللہ کما ہو باسمائہ وصفاتہ وقبلت جمیع احکامہ خوانیدند و کلمہ شہادت یکبار و کلمہ طیبہ سہ بار تا بہ لا الہ الا اللہ خوانیدند بعد ازاں آں شخص را پرسیدند کہ تو در کدام طریقہ ارادہ بیعت داری آں شخص عرض نمود کہ خاندان قادریہ حضرت ایشاں فاتحہ بارواح حضرت غوث الاعظم و جمیع اولیاء سلسلہ علیہ قادریہ خواندند و ذکر قلبی کہ معمول حضرات نقشبندیہ است تلقین فرمودند فیض و برکات دراں وقت در مجلس شریف بسیار ظاہر شد۔

روز دوشنبہ تاریخ ہیژدہم شہر مذکور در مجلس شریف حاضر شدم و دراں روز

[1] ادام یعنی ناں خورش ۱۲۔

عرس حضرت محبوب الٰہی نظام الدین اولیاء بود من از حضرت ایشاں مرخص شده بزیارت مزار پر انوار حضرت نظام الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتم تمام روز در انجا ماندم بوقت شام در حضور آمدم بایں سبب از کلام فیض نظام حضرت ایشاں مستفید نگردیدم مگر وقت شام چوں بحضور والا حاضر شدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کہ فاتحہ بنام نبی از انبیاء عظام و یا ولی از اولیاء کرام خواندہ متوجہ بطرف آں نبی و ولی شدہ بنشیند از فیضش البتہ بہرہ ور گردد روز سہ شنبہ تاریخ نوزدہم شہر مذکور فدوی در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور دو قسم است یکے حضور ذکر است در اول حال کہ لطائف ذاکر میگردند نگہداشت آں باید کرد۔ دوم حضور مع اللہ کہ آنرا در طریقہ ما یادداشت و توجہ و آگاہی در حضور میگویند و در طرق دیگر شہود خوانند و آں بینائی دل است بسوئے او سبحانہ چوں ایں حاصل شود نگہداشت ایں ضروری ست حتی کہ ملکہ دل شود و حضور دائمی گردد و غفلت راہ نیابد اگرچہ در ظاہر بمعاملہ دنیا معروف باشد لیکن در باطن باو سبحانہ مالوف بود چنانکہ گفتہ اند دل بیار و دست بکار و ایں حضور دائمی نزد حضرت محی الدین ابن العربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقتی میسر شود کہ در خواب ہم غفلت از حضرت رب العزت نیاید و نزد ماوقتیکہ چوں از خواب بیدار شود دل را آگاہ یابد و نزد مولانا جامی وقتیکہ متوجہ بدل شود دل را بشانہ ذات یابد حضور دائمی ست و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خطرات در مرتبہ ولایت ضرر میرسانند و در مرتبہ کمالات نبوت خطرۂ نیک مضر نیست چنانکہ حضرت امیر الاولیاء امام الاصفیاء عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ در عین صلوٰۃ تدبیر غزا با اعدائی خدا و درستی صفوف لشکر میفرمودند و حضور ایشاں ازیں خیالات از دل نمی رفت چنانکہ مشاہدہ آفتاب کہ از تخیلات دل از نظر نمی رود و ایں کمال حضور و مشاہدہ است حق تعالیٰ میسر گرداند۔ ؎

دادیم ترا ز گنج مقصود نشاں		گر ما نرسیدیم تو شاید برسی	

بعد ازاں در حضور ذکر طعام صوفیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ یکے رضائی نفس ست و یکے حق نفس و رضائے نفس غذائے تکلف و ملطف و لبسیار خوردن ست۔ و حق نفس آنکہ چنداں خورد کہ توانائی فروض و سنن باقی ماند راقم گوید عفی عنہ چنانکہ بزرگے گفتہ است ؎

نہ چنداں بخور کز دہانت بر آید		نہ چنداں کہ از ضعف جانت بر آید	

وایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ درخانقاہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ عنہ صوفی گدائی می کردند یکروز تا چند روز آنرا می خوردند وایضا فرمودند کہ بعضے صوفیہ مزدوری میکردند ومیخوردند چنانکہ احمد سبتی رحمۃ اللہ علیہ کہ پسر ہارون رشید بودند بروز سبت مزدوری می کردند. وتا شش روز مزدوری یکروزہ میخوردند ودر عبادت حق جل وعلا بسر می بردند وگاہی از خانہ ہارون رشید نخوردند ودر مسجد استقامت می داشتند روزے ہارون رشید نزد ایشاں آمد وگفت اے پسر تو مرا رسوا کردی مردمان میگویند کہ پسر بادشاہ بایں حال تباہ است ایشاں فرمودند اے پدر ترا از من رسوائی نیست از تو مرا البتہ ننگ می آید ہارون رشید گفت بچہ طور. فرمودند کہ ایں طائران کہ برہوا پرواز می کنند اینہارا طلب کن ہارون رشید آنہارا آواز داد طائران بالا تر رفتند باز ایشاں اشارہ فرمودند طائراں ہمہ نطور پیش ایشاں آمدہ ایستادند پس ایشاں گفتند کہ مشاہدہ نمودی کہ از آواز تو میگریزند واز اشارہ من می آیند پس احمد سبتی بشہری وبلدی دیگر رفتند یک لعل در بازوے ایشاں والدۂ ایشاں بست ویک قرآن مجید برائے تلاوت ہمراہ بردند چوں دراں مقام رسیدند در خشت برداری معماران بروز سبت مزدوری میکردند ودر صحرا مسجدی بود. دراں شش روز خلوت می نمودند وستی وکمی چنانکہ عادت مزدوراں است. ایشاں در مزدوری نمیکردند امیر کہ مالک آنجا بود مشاہدہ کرد ومعتقد ایشاں گشت کہ ایں عجب شخص اند کہ در مزدوری ہیچ نقصان نمیکنند و پنج وقت نماز می خوانند القصہ ایشاں بعادت قدیمہ یکبار بروز سبت برائے مزدوری نیامدند امیر از مزدوراں پرسید کہ فلاں شخص امروز چرا نیامدہ است وکجا سکونت دارد شخصے گفت کہ در فلاں مسجد آنمرد قیام دارد وطبیعت او علیل ست امیر نزد ایشاں رفت وعیادت نمود وم اہم اخلاص بجا آورد ایشاں را بیماری شدید بود فرمودند کہ سہ وصیت من اند اگر بجا آری امیر عرض کرد کہ آنچہ ارشاد شود البتہ بجا خواہم آورد فرمودند کہ من پسر ہارون رشیدم واز وگاہی چیزے نگرفتہ ام مگر ایں لعل کہ بزور بر بازوے ما بستند ویک کلام اللہ مجید من از خود ہمراہ آوردہ بودم پس الحال آں ہر دو نزد من موجود اند پس اول وصیت ایں ست کہ ایں ہر دو امانت بہ ہارون رشید رسانید دوم آنکہ من در تمام عمر ہیچ کارے موافق رضای او سبحانہ تعالی نکردہ ام وبجز تقصیر وعصیاں از من بظہور نیامدہ لازم کہ بعد از مرگ روسیاہ کردہ رسن در گردن من انداختہ ودر تمام شہر کوچہ

بکوچہ بگردانند وبگویند کہ ہر کہ بندۂ کسی باشد ونافرمانی صاحب خود کند حال اوچنیں خواہد شد. سوم آنکہ نشان قبر مانمایند. ایں وصایا فرمودند واز جہان فانی ارتحال نمودند. امیر الوالشب تاسف وتالم گشت وخواست کہ موافق وصیت رسن بگردن بستہ بگردانند آواز غیب وندائی لاریب بگوشش آمد کہ اے بے ادب اینچنیں بے ادبی از مقربان مامیکنی واز غضب مانمی ترسی. وایضاً ذکر فقر و درویشی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ درویشی اکابران سابق میکردند کہ بر مجاہدات وریاضات قیام می ورزیدند وطعام قلیل بعد از ایام کثیر میخوردند وحق نفس ادا میکردند وحظہائی نفس ترک می ساختند ومرا از نام بردن درویشی شرم می آید کہ درمن طور متصوفین متقدمین نیست پس فرمودند ع عیبہا جملہ بگفتی ہنرش نیز بگو: درمن توجہ الی اللہ واز غیر او انحراف کلی از تفضلات ایزدی ست وبجز حق ورضای جل وعلا مقصودے ومطلوبے در کونین نمی شمارم مست لقای یارم ومدہوش دیدار نگارم از دنیا وآخرت کارے ندارم. ــہ

خواہم کہ ہمیشہ در ہوائے تو زیم — خاکے شوم وبزیر پائے تو زیم
مقصود من خستہ زکونین توئی — از بہر تو میرم وبرائے تو زیم

وایضاً حضرت ایشان بعضی اوقات در کمال شوق الٰہی جل جلالہ ایں رباعی بعشق تمام بے اختیار میفرمودند. ــہ

حوراں بنظارۂ نگارم صف زد — رضواں زتعجب کف خود بر کف زد
یک خال سیہ براں رخ مطرف زد — ابدال زبیم چنگ بر مصحف زد

وایضاً ایں بندہ عرضی متضمن حالات خود بحضور گذرانید حضرت ایشاں درجواب آں سطری چند ارقام فرمودند آنرا تبرکاً ایراد مینمایم وآں اینست:

بسم اللہ الرحمن الرحیم. رقعہ شریفہ رسید بمضامین مندرجہ اش مسرور گردانید اللہ تعالیٰ شمارا بمقامات وعلوم ومعارف ابرار کرام رساند در سیر قلبی تلونیات بسیار پیش می آیند ازینہا زتلونیات ست سعی فرمایند وبجناب الٰہی سبحانہ التجا نمایند کہ احوال باطن بہ تمکین برسد وحضوری کہ حضرت حق سبحانہ را بذات مبارک است پرتو آں بر باطن شریف ظہور نماید حضور بے غیبت میسر از جہت فوق کہ متوہم میشود. ودوام پذیرد وشامل جمیع جہات گردد تا نسبت نقشبندی حاصل گردد واز کیفیات وحالات گذشتہ بغیر توجہ تمام نقد وقت نباشد بلکہ آنہم مستہلک گردد وایں استہلاک علامت تمامی سیر لطیفہ

قلبی ست۔ والسلام۔

روز چہار شنبہ تاریخ بستم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر شدم حضرت ایشاں فرمودند کہ طریقۂ علیۂ نقشبندیہ عبارت از چہار چیز است یکے بیخطرگی دوئم دوام حضور و آگاہی سوئم جذبات چہارم واردات۔ وایضاً فرمودند کہ سفر در وطن کہ از مصطلحات طریقہ نقشبندیہ است۔ نزد من اینست کہ از خصائل رزائل بسوئی حسنات رود و مقامات عشرہ صوفیہ حاصل کند یعنی از بیصبرے بسوئی صبر رود و از بی توکلی بجانب توکل و از بے قناعتی بطرف قناعت سفر نماید و قس علے ہذا۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ طریق حصول این مقامات عشرہ برین نہج است کہ کثرت تہلیل نماید و از کلمہ طیبہ لا الٰہ نفی بیصبری نماید یعنی نیست مقصود من بیصبری الا اللہ مگر ذات پاک مقصود من است و مداومت چندی نماید انشاء اللہ تعالیٰ مقام صبر بحصول انجامد۔ ہمچنین نفی بے توکلی و بے قناعتی وغیرہا نماید۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خلوت در انجمن عبارت ست از حضور و توجہ و آگاہی و یادداشت و شہود کہ این الفاظ خمسہ متحد المعنی ہستند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال مرتبۂ ولایت نزد ہمہ اکابران رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین آنست کہ خطرہ ماسوا در دل نیاید و توجہ و شہود بحضرت حق جل و علا ملکۂ دل شود و نزد حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ماورائے اینست حق تعالیٰ نصیب فرماید وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ از سینہ تا فرق من مثل لوحی ست مصفا کہ ہرگز خطرۂ غیر خطیر نیگرود و خیال ماسوی اللہ نمی آید و اگر در ظاہر ہم متوجہ بکسی جانب میشوم مثال احوال مولانا روم رضی اللہ عنہ خطابے می آید ؎

قافیہ اندیشم و دلدار من	گویدم مہ‌ندیش جز دیدار من

وایضاً حضرت ایشاں بیان لطائف سبع فرمودند کہ پنج از عالم امراند و دو از عالم خلق و آن پنج کہ از عالم امراند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و آن دو کہ از عالم خلق اند نفس و قالب ست۔ و موضع لطیفہ قلب زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت و موضع لطیفہ روح زیر پستان راست بفاصلہ دو انگشت۔ و موضع لطیفہ سر برابر پستان چپ نزدیک وسط سینہ۔ و موضع لطیفہ خفی برابر پستان راست نزدیک وسط سینہ بفاصلہ دو انگشت۔ و موضع لطیفہ اخفی در وسط سینہ و موضع لطیفہ نفس در پیشانی آمد این شش لطائف شدند و ہفتم لطیفہ قالب ست کہ مرکب از عناصر اربعہ است و باعتبار عناصر دہ لطیفہ می شوند۔ چنانکہ لطائف عشرہ میگویند۔

روز پنجشنبه تاریخ بست و یکم شهر مذکور در حضور پر نور حضرت ایشان قلبی و روحی فداه حاضر شدم ارشاد فرمودند که پیغمبر ما علیه افضل الصلوة واکمل التحیات جامع جمیع کمالات نبوت و رسالت و ولایت اند لاکن ظهور هر کمال موقت بوقت خاص و مختص بزمانه از ازمنه و مخصص از اشخاص بود که در افراد امت جلوه گر گردید مثلاً کمالے که ناشی از بدن مبارک آں سرور زمین و زمان ست علیه و علی آله من الصلوة اتمها و من التحیات اکملها و آں گرسنه ماندن و جهاد کردن و عبادت نمودن بود در صحابه کرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین جلوه ظهور یافت و کمالے که ناشی از قلب مبارک آنحضرت است علیه الصلوة والسلام که دراں ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آه و نعره و اسرار وجود است از زمانه حضرت جنید بغدادی رحمة الله علیه باولیاء امت ظاهر گردید و کمالیکه ناشی از لطیفه نفس اشرف النفوس آں سرور ست علیه صلوة الله الملک الاکبر که عبارت از استهلاک و اضمحلال ست به اکابران سلسلهٔ علیه نقشبندیه از وقت خواجه خواجگان بهاء الملة والدین خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالیٰ عنه هویدا گشت و کمالیکه ناشی از اسم شریف محمد علیه صلوٰة الله الملک الصمد ست بعد از هزار سال بحضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ باسرارهم جلوه گر گردید غرض هر کمالیکه از کاملان ظاهر گردیده عکس و پرتو لیست از کمال پیغمبر علیه صلواة الله الملک الاکبر که جامع جمیع کمالات اند ؎

انچه خوباں همه دارند تو تنها داری ؎

	اے ذات تو از صفات ما پاک هم از تو منیر شمع انجم آدم ز تو شد منور از مه		ثنه تو برون ز حدِ ادراک هم از تو بلند قصر افلاک پیدا است مقام ذرهٔ خاک

و دریں اثنا ذکر اطمینان نفس و حصول مقام رضا آمد حضرت ایشان ارشاد نمودند که در طریقهٔ ما اول تصفیه قلب که عبارت از نسیان ماسوی و دوام حضور و آگاهی ست بتوجه و کثرت ذکر و مراقبه می فرمایند و در ضمن آں لطائف اربعه را تهذیبی بلیغ بهم میرسد بعد ازاں به تزکیهٔ لطیفه نفس مشغول میشوند و اں عبارت است از استهلاک و اضمحلال و شکستگی انا که سالک اطلاق لفظ انا بر خود متعذر میداند دریں وقت راضی و مرضی می شود و فناء انا حاصل میگردد و نفس اماره مطمئنه می شود و خصائل رزائل زائل میگردد یعنی غرور و تکبر و حسد و بغض و کینه و عجب وغیرها مبدل بحسنات میشوند ؛

از زمان مجدد الف ثانی

فروزن

روز جمعه تاریخ بست و دوم شهر مذکور در محفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصی از حضرت ایشان سوال سلوک طریقهٔ نقشبندیه مجددیه نمود حضرت ایشان سلوک تمام از اول تا آخر بطور اختصار بیان فرمودند بنده را تقریر رشک اکسیر آن کیمیای قلوب بآن نهج خوش اسلوب هو بهو یاد نمانده است مگر حاصل آن تحریر مینمایم. بدانکه انسان از لطائف عشره ترکیب یافته است که پنج ازاں از عالم امر اند قلب[۱] و روح[۲] و سر[۳] و خفی[۴] و اخفی[۵] و پنج از عالم خلق ست نفس[۱] و باد[۲] و خاک[۳] و آب[۴] و آتش[۵] و از تحت الثری تا عرش عالم خلق ست و بالائے آں عالم امر پس اول سالک را ذکر قلبی و نگهداشت خواطر و وقوف قلبی تلقین می فرمایند چوں دل را بیخطرگی یا کم خطرگی و حضور و آگاهی حاصل میشود جذبات و واردات می آیند و فنائی قلبی که مراد از نسیان ماسواست میگردد و تجلی افعال متجلی میشود که سالک نسبت افعال بخود و بهمه عالم دراں حال نمی کنند همه فعل را فعل فاعل حقیقی میدانند و می بیند و میگوید ؎

طرهٔ ناز را دوتا کرد که کرد یار کرد — دل بدو عالم آشنا کرد که کرد یار کرد
کعبه و دیر و بتکده ساخت که ساخت یار ساخت — کافر و رند و پارسا کرد که کرد یار کرد

و هم در سیر لطیفهٔ قلبی ذوق و شوق و آه و نعره و استغراق و بیخودی و وجد و رقص نقد وقت سالک میگردد و توحید وجودی منکشف میشود و نعرهٔ انا الحق و سبحانی می زند و بے اختیار می فرماید ؎

من نمیگویم انا الحق یار می گوید بگو — چوں نمی گویم مرا دلدار می گوید بگو

هرگاه که غیریت از نظر مرتفع می شود خود را عین او می انگارد و از زبان حال بترنم ایں مقال می در آید ؎ عظمت

ما ز دریائیم و دریا هم ز ماست — ایں سخن داند کسی کو آشناست

و بجز یک وجود نمی شناسد

آفتابی در هزاراں آبگینه تافته — پس برنگے هر یکے تابی عیاں انداخته
جمله یک نورست لیکن رنگهائی مختلف — گفت و گوئی درمیان ایں و آں انداخته

و گاهی کسوت فنا میپوشند و میگویند

خواجه مگو که من منم من نه منم نه من منم — جان من اوست و تنم من نه منم نه من منم

فاش و نہان اومنم گنج وروان اومنم ‌‌ ‌ گوہر کان اومنم من نہ منم نہ من منم
شمس منم قمر منم بحر منم گہر منم ‌ ‌ ‌ جوہر سیم وزر منم من نہ منم نہ من منم

وگاہے خلعت بقامی یابد اظہار مینماید

نقاش ہر نقشم عیان من عاشق دیرینہ ام ‌ ‌ ‌ دیگر کسی نے درمیاں من عاشق دیرینہ ام
من ہم زمینم ہم سما من باتو ہستم جملہ جا ‌ ‌ ‌ ہم آفتابم ہم ضیا من عاشق دیرینہ ام

ودریں لطیفۂ قلب اول مراقبۂ احدیت میفرمایند یعنی لحاظ مسمی اسم مبارک اللہ در دل می نمایند۔ بعد ازاں مراقبہ معیت وہو معکم اینما کنتم ملحوظ میسازند و توحید وجودے ازہمیں مراقبہ منکشف می شود۔ وچوں سالک سیر لطیفۂ قلب بتمام می نماید در سیر لطیفۂ روح عروج واقع می شود ودراں تجلی صفات ثبوتیۂ الٰہیہ منکشف می شود کہ سالک صفات خود را وصفات ہمہ عالم را محو ومتلاشی در صفات حق می بیند بعد ازاں سیر در لطیفہ سر واقع میشود ودراں تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ می شود بعد ازاں سیر در لطیفہ خفی دراں تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می گردد وبعد ازاں سیر در لطیفۂ اخفی ودراں تجلی شان جامع الٰہی منکشف می شود۔ بعد ازاں بہ تزکیۂ لطیفۂ نفس مشغول میشوند اینہمہ کہ گفتہ شد طریقہ تلقین حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ بود لیکن حضرتین راہ دراز را کوتاہ ساختہ اند ومعمول خود کردہ اند کہ بعد از تصفیۂ لطیفۂ قلب بہ تزکیہ لطیفہ نفس می پردازند ودر ضمن قلب ایں ہا تصفیہ لطائف اربعہ ہم فی الجملہ میسر می شود وغرض تا اینجا دو دائرہ قطع می شوند دائرۂ امکان ودائرہ ولایت صغرےٰ وحاصل ایں دو دوائر حصول مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ وانابت وزہد وورع وتوکل وغیرہا است می گردد بعد ازاں تہذیب لطیفۂ نفس مشغول می شوند وفنا را نا و توحید شہودی منکشف می گردد ومراقبہ اقربیت دریں مقام میکنند یعنی لحاظ معنی نحن اقرب الیہ من حبل الورید مینمایند ودریں لطیفۂ سہ نیم دوائر قطع می شوند کہ دائرہ ولایت کبری متضمن ایں دوائر ست بعد ازاں سیر عناصر ثلثہ سوی عنصر خاک شروع می شود وایں را ولایت علیا میگویند کہ ولایت ملا اعلی ست بعد ازاں دائرۂ کمالات نبوت منکشف می شود ودریں جا سیر در عنصر خاک است وتجلی ذاتی دائمی میشود پس ازاں دائرہ کمالات رسالت بعد ازاں دائرۂ کمالات الوالعزم ہویدا می گردد بعد ازاں سیر بحقائق واقع میشود دائرۂ حقیقت کعبہ ودائرہ حقیقت قرآن ودائرہ حقیقت صلوٰۃ ودائرہ معبودیت صرفہ ودائرہ حقیقت

ابراہیمی ودائرۂ حقیقت موسوی ودائرہ حقیقت محمدی ودائرہ حقیقت احمدی ودائرہ حب صرفہ و دائرۂ لاتعین منکشف میگردند کرانصیبے ست کہ تا بہ اینجا برسد و کرا بختے ست کہ سیر این مقامات نماید. عقل عاقلان نکتہ شناس درینجا غرقۂ لجۂ تحیر است وہوش ہوشمنداں دقیقہ شناس درینمقام سر در جیب تفکر ذالک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہموزن اولیاء ہزار سالہ اند۔

روز شنبہ تاریخ بست وسوم شہر مذکور غلام درحضور آں قبلۂ انام حاضر گشت دراں وقت مذکور طلب اکل حلال آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند چنانکہ طلب حلال فرض است بر مومناں ہمچنیں ترک حلال واجب است بر عارفاں پس دراں اثناء ذکر ترک کردن ہوای نفسانی آمد فرمودند کہ ہر کہ درمتابعت ہوا است کے بندۂ خدا است ای عزیز تا کہ در بند آئی بندۂ آئی بعد ازاں مذکور بے نفسی صوفیہ شد فرمودند کہ درخانقاہ ابو العباس ابن قصاب علیہ الرحمۃ شخصے برائے بیعت آمد کوزۂ آب برائے استنجا طلب کرد یک صوفی کوزہ از آب پر کردہ اورا داد شخص مذکور کوزہ را بشکست و دیگر طلب کرد کوزۂ دیگر دادند آں ہم بشکست و دیگر طلب نمود حتی کہ تمام کوزہ ہائے خانقاہ بشکست و گفت کہ بہ شیخ خود بگوئید کہ ریش خود برائے استنجا مابیارد حضرت ابو العباس را خبر شدہ آمدند و محاسن خود بدست خود گرفتہ فرمودند کہ زہی سعادت پسر قصاب کہ ریش او بکار استنجا ء سکمانی آید آں شخص بر پای مبارک افتاد و بیعت نمود و گفت کہ من بے نفسی حضرت میدیدم بعد ازاں مذکور صبر درحضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ بزرگے بود صابر و تمام بدن مبارکش مجروح بود حتی کہ از موئے سر تا ناخن پا کرمہا افتادند و جسم جسد می خوردند روزی از مرید خود آں بزرگ پرسید کہ در بدن من جای بے کرم ماندہ است یا نہ مرید گفت نے الا زبان مبارک فرمود شکر کہ لسان برائے ادائے شکر باقی ماندہ است و گفت کہ ہمچنیں درباطن بے قلب جائی بغیر از کرم نماندہ است شکر است کہ دل برائے ذکر باقی ست و باز فرمود کہ حضرت ایوب علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام رَبِّ اِنِّیْ مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ فرمودند و من تا حال نگفتہ ام بعد ازاں ذکر ذرا انحراف نمودن از ما سوی اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ ممشاد الدینوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ چہل سال

شدہ اند کہ رو بروئے من و رہائے بہشت باز میکنند و می خواہند کہ ببیند و من چشم از غیر استعارہ کردہ ام ہم بسویش نمی نگرم ❊

روز پنجشنبہ تاریخ بست و چہارم شہر مذکور در حضور حاضر شدم حضرت ایشاں فرمودند کہ طریقۂ قدما ریاضات و مجاہدات بود حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران مرہم دلہائے دردمند خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ عمل بر سنت فرمودہ اند و راہ را آسان ساختہ بموجب آیۃ یُرِیْدُ اللّٰہُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیْدُ بِکُمُ الْعُسْرَ ریاضات شاقہ منع کردہ برائے ما کم ہمتاں احسان بلیغ فرمودہ اند و دریں طریقۂ علیہ بمنت از توجہات پیران کبار فیض می آید و سالک حظی از ہر مقام می یابد سبحان اللہ عجب شان خواجۂ خواجگان است کہ زبان در وصف آں قاصر است ؎

سکہ کہ در یثرب و بطحا زدند		نوبت آخر بہ بخارا زدند	

روز دوشنبہ تاریخ بست و پنجم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ من آنچہ در راہ الٰہی بہ فقرا میدہم بوقت تثلیث ثواب در دل می نمایم ثواب یک حصہ بروح حضرت سید الاولین والآخرین علیہ افضل صلوۃ المصلین و یک حصہ بہ پیر و مرشد خود قلبی و روحی فداہ کہ ایشان میدانند و پیران ایشاں بہر طوریکہ فہمند تقسیم نمایند و یک حصہ بوالدین شریفین خود می بخشم پس دراں اثنا مذکور مقامات درویشان آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ابو الحسن خرقانی و یک بزرگ دیگر رضی اللہ تعالیٰ عنہما نزد ابو العباس قصاب علیہ الرحمۃ رفتند و از ایشاں پرسیدند کہ شادی و دوام بہتر است یا غم ہمیشگی ابن قصاب فرمودند کہ الحمد للہ کہ من از ہیچ دو برترم در مقامی رفتہ ام کہ سرور و حزن ہر دو را در آنجا مدخلے نیست ؎

از وصل و فصل رافت و منزلی در آئیم		شادی و غم نگنجد در محفلے کہ ماییم	

بعد ازاں در حضور سخن بمعنی ولایت افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ ولایت بکسر واو بمعنی تصرف ست و بفتح واو بمعنی قرب الٰہی و در طریقۂ ما بالفتح باید و بالکسر ضروری نیست و ایضًا فرمودند کہ ولی بروزن فعیل صفت مشبہ ست بمعنی فاعل و مفعول ہر دو آمدہ است یعنی دوست وارندہ حق و دوست داشتہ شدہ حق حاصل ہر دو یکے ست یعنی حق تعالیٰ نگاہ می دارد او را از معاصی و مناہی یا احتراز می نماید او از منہیات او مدد حق جل و علا بلکہ اعراض از جمیع ماسوی اللہ میکند

بعد ازان در مجلس شریف سخن کشف و کرامات آمد حضرت ایشان فرمودند که کثرت کرامات از سیاح مناہج بوادی سید الطائفہ جنید بغدادی شروع گردیده بسبب تقلیل طعام با پرہیز حرام و قلت کلام و خلوت از عوام و قلت نوم و دوام صوم و کثرت ذکر و دوام فکر و غیره من المجاہدات والریاضات لیکن در طریقہ شریفہ حضرت امام الاصفیاء سید الاولیاء خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ بنای طریقہ بر دو چیز نہادند یکے محبت دوم متابعت شریعت و عمل بالعزیمت اختیار کردن اگر می تواند شد والا رخصت ہم رخصت دادند پس درین طریقہ علیہ کرامت اینست کہ بہمت کرده القای ذکر در دل طالب می نمایند و توجہ نموده جمعیت در قلب طالب پیدا می کنند و متوجہ شده حضور و آگاہی و جذبات و واردات در دلہاے طالبان می آرند و خواص ہمیں را کرامت می شمرند. اگرچہ نزد عوام کرامت مثل احیاء اموات و دیگر خرق عادات ست کہ آنہا در راه الہی بکار نمی آید و این عین راه ست و طریقہ انیقہ این اولیائے عظام مثل طریقہ صحابہ کرام ست کہ در آنہا حضور و جمعیت بود نہ کشف و کرامت ؎

ما برائے استقامت آمدیم	نے پئے کشف و کرامت آمدیم

روز شنبہ تاریخ بست و ششم شہر مذکور بنده در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ دو چیز اختیار می کنند اتباع سنت و توجہ بقلب چنانکہ طریقہ اصحاب کرام بود و صحابہ کرام افضل جمیع اولیاء امت ہستند و رکمالات کہ کمالات ایشان اصول اند و کمالات اولیاء فروع و ظلال پس در ہر طریقہ کہ طور و نہج صحابہ باشد افضل طرق دیگر باشد بعد ازاں در حضور مذکور جمعیت و بیخطرگی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ چون از دل خطرات زائل میشوند و درون قلب نمی آیند بیرون قلب بحوالے می آسایند پس باید کہ از انجا رفع کند و از حوالیش دفع کند و چون از انجا ہم مندفع میشوند بحس مشترک در پیشانی مجتمع میگردند و چون از خطرات دراں مقام ہم فراغ می گردد مورد آنہا بمتخیلہ دماغ میگردد و چون از تفضلات پروردگار و بتوجہات پیران کبار از انجا میروند بجبی جانی آیند لیکن زوالش انچنین حاصل شدن بسیار مشکل ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء۔ بعد ازاں در حضور پر نور تذکره الہامات آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ الہام را اکل حلال و صدق مقال و طہارت دوام و خلوت عام باید و احترازات از منہیات می شاید و الہام بر چند قسم ست یکی القای خداوند زمین و فلک

دوم صدای ملک. سوم ندای روحانی چہارم آواز نفس مطمئنہ و فانیست پس بہر نوعیکہ باشد چنداں
خوض و توجہ بدل نمایند کہ الہام غیبی صدائے لاریب گردد و اضلال شیطان نباشد نعوذ باللہ
عن ذالک۔

روز چہارشنبہ تاریخ بست و ہفتم شہر مذکور ایں غلام در حضور آں
قبلۂ انام و کعبۂ خواص و عوام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ فنا عبارت از زوال
آرزوہاست و بزرگے کہ گفتہ بایں معنی اشارت ست ؎

تمنا ہی تیری اگر ہے تمنا	تری آرزو ہے اگر آرزو ہے

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور ورود مصائب و ابتلا مقربان حق جل و علیٰ آمد حضرت
ایشاں فرمودند کہ مبتلا ببلا ساختن و غمگین بغمہا نمودن امتحان معشوق نازنین ست بصدق
تعشق عاشق مسکیں ؎

نیست بے موجب پئے آزار ما	امتحاں می خواہد از ما یار ما

راقم گوید عفی عنہ آہ صد آہ چندانکہ عاشق گریانست او خندانست و چونکہ غمگین عاشق
مہجور ست او مسرور ست آلام عاشق مضطر آرام معشوق دلبر ست۔ آفت عاشق شیدا
فرحت معشوق رعنا ست ؎

چنداں کہ طپید بسمل ما	خنداں تر گشت قاتل ما

وایضاً حضرت ایشاں دراں مجلس فرمودند کہ مرد با تمیز دو چیز شکستہ و دو درست
دارد دل شکستہ و پای شکستہ و دینی درست و یقینی درست یعنی دل شکستہ از آرزو جز تمنای
مولا و پائی شکستہ از تک و پو در جستجوی ماسوا و دینے درست موافق شریعت و سنت و یقینی
درست مناسب حقیقت و معرفت ❊

روز پنجشنبہ تاریخ بست و ہشتم شہر مذکور فدوی بمحفل عالی حاضر گردید حضرت
ایشاں فرمودند کہ ایمان باللہ فرض و سہ معنی ایں سخن ارشاد کردند یکی آنکہ ایمان آوردن
بوحدانیت حق جل و علی۔ دوم دانستن ہر کارے کہ بوقوع می آید از قضا ر صمد جلت عظمتہ
سوم آنکہ ہر فرحت و غم و ہر مسرت و الم کہ پیش آید از حق داند و از حق گوید و از حق بیند و از ور

غم شاداں و از صدور الم خنداں باشد۔ راقم گوید عفی عنہ چرا کہ انچہ از محبوب ست مرغوب ست وہرچہ ہست از دوست مصلحت بدوست ؎

ناصحا گر گشت ما را دوست ما دانیم دوست		ور بقتل من رضائی اوست ما دانیم دوست
قہر او عین رضا و مہر او عین مراد		الغرض آں ایں چہ گفت و گوست ما دانیم دوست

عاشق را باید کہ جور محبوب را عین احسان ببیند وجفا را عین وفا ؎

جور واحسانست یکساں عاشق بیتاب را		تشنہ لب نشناسد از آب بقا سیلاب را

نے نے ور دشنام زیادہ تر لذتیست از انعام وور جور زیادہ ترمسرتے از اکرام ؎

بدم گفتی و خرسندم عفاک اللہ نکو گفتی		جواب تلخ میزیبد لب لعل شکر خارا

آری ہر کہ چنیں نیست از عشق ہم قریں نیست عاشق بیچارہ آوارہ و غمگین باید و متلذذ بنعیم بیچارگی و متفرح بآوارگی شاید کہ از ہر زخم ناوک کرشمہ عین فرحت بیند و از غمزۂ ابرو کمال مسرت شخصے چہ خوش میفرماید ؎

خوباں دل و جان مبتلامی خواہند		زخمی کہ زنند مرحبامی خواہند
ایں قوم ایں قوم چشم بد دور ایں قوم		خون می ریزند و خوں بہا میخواہند

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور سماع و اہل سماع آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ از حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت قطب بحری وکوہی حضرت خواجہ عبد القدوس گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ حرمت سماع گفتہ شد فرمودند کہ موجب حرمت سماع اینست کہ در سماع میلان قلب بسوئے فسق می شود ومرا رجوع بسوی حق میشود پس وقتیکہ سبب مسدود بود مسبب کے موجود بود۔ اذا فات الشرط فات المشروط۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ سماع در ولایت قلبی البتہ ترقی می بخشد و بولایات عالیہ تلاوت قرآن و خواندن درود وکثرت نوافل علے تفاوت درجات الولایت۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ مجددیہ کہ برنگ سحاب رقیق سایہ گستر بر فرق ماست او از سماع و نغمہ و سرود کہ گاہی بسمع میرسد او را خرق میکند و متوجہ بقلب مینماید و ذوق و شوق پیدا می کند و بیتاب می سازد:

روز جمعہ بست و نہم شہر مذکور بندہ کمترین آں قبلۂ اصحاب دین حاضر شد

حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ فقر و فاقہ کمال طریقہ است درویشاں را طور پیغمبر علیہ صلوٰۃ اللہ الاکبر می باید و خلاف آں نشاید و احوال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ایں بود کہ از نہایت گرسنگی سنگ بر شکم می بستند توکل می داشتند و صبر بر بلای کردند و شکر بر عطا و در قلت طعام آنحضرت احادیث بسیار وارد اند چنانکہ ماشبع آل محمد صلے اللہ علیہ وسلم من خبز الشعیر یومین متتابعین حتی قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وماشبع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آہ ہم در شمائل ترمذی آمدہ است فقرا میگویند کہ شب گرسنگی لیلۃ المعراج درویشان ست وہم میگویند کہ درویش اگر بعد از سہ روز طعام طلبید او صوفی نیست او را از خانقاہ بدر خواہد کرد و نقل است کہ در دل بزرگے بعد از سہ شبا روز خطرہ طعام آمد الہام شد کہ اے دون ہمت صحبت مرا بنان فروختے بعد ازاں در حضور پر نور حضور مع اللہ آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور در دل چنیں باید کہ ہرگز خطرہ غیر نیاید۔ و ایضاً فرمودند کہ بزرگے در مراقبہ سر بجیب آوردہ نشستہ بود یک گربہ ہم در انجا بکمین موش متوجہ بدل بود اتفاقاً در قلب آں بزرگ خطرہ غیر آمد عتابے نازل شد کہ ای دون ہمت از موش کمترنیم و تو از گربہ کم نہ پس بیں کہ گربہ بجیاں متوجہ موش ست و تو از غیر ہم آغوش است و از یادمن فراموش۔ و ایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور وجمعیت و توحید وجودی در سیر لطیفہ قلب میشود۔ لیکن فنا ر انا و اضمحلال و استہلاک در سیر لطیفہ نفس بوقوع می آید و شکستگی و نابودگی و نیستی نقد وقت سالک می گردد چنانکہ حضرت مولنا روم میفرماید ؎

چیست معراج فنا ایں نیستی	عاشقاں را مذہب و دیں نیستی

بعد ازاں در حضور ذکر افضلیت بعد از صحابہ آمد کہ در قرن تابعین فاضل ترکیست حضرت ایشاں فرمودند کہ اختلاف است دریں مسئلہ بعضی بسبب نسب و عبادت حضرت امام العارفین زین العابدین رضی اللہ عنہ را افضلیت دادہ اند بعضے بسبب فقر و زہد و ترک و تجرید وافراط محبت حضرت خاتم الرسل علیہ التحیات حضرت اویس قرنی قدس سرہ را افضل فرمودہ اند۔ وبعضے بسبب ترویج شریعت و تجدید ملت حضرت عمر بن عبد العزیز رحمۃ اللہ علیہ را افضل نمودہ اند وبعضے بہ سبب اشعاء شریعت و اجرائے طرق طریقت حضرت حسن بصری رضی اللہ

تعالیٰ عنہ را بہتر گفتہ اند ؛

روز شنبہ سلخ ربیع الثانی غلام در حضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ عرفان انوار آنست کہ سالک امتیاز فیوض و برکات و انوار و اسرار و ہر شئی علیحدہ علیحدہ می نماید یعنی فرق بین کند در انوار خواندن قرآن و درود و نوافل وغیرہ و عرفان ظلمات آنست کہ در ظلمت ہر شئی از اشیاء مناہی مثل اکل حرام و شبہ و غیبت و فحش و غیرہا امتیازی نماید و ایضاً دراں مجلس میاں رمضان شاہ کہ خلیفہ مولوی عبد القادر صاحب ہستند در حضور حاضر شدند و عرض نمودند کہ من در واقعہ دیدہ ام کہ حضرت امام العادلین عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ ازیں جہاں رحلت نمودہ اند و ام کلثوم رضی اللہ عنہا اشک ماتم از دیدۂ پر غم می بارند من دراں رویا گریستم و از شدت تالم بیدار شدم و در تعبیرش حیراں ام حضرت ارشاد فرمودند کہ از شما امر معروف ترک شدہ باشد یا خواہد شد و ہمیں تعبیر مناسب بیان فرمودند کہ عالمگیر بادشاہ در رویا وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دیدہ بود ہموں روز ارتحال شاہ علیم اللہ رای بریلوی واقع شد۔ و ایضاً شخصے در مجلس شریف حاضر شد گفت کہ در مکتوب شیخ احمد چنیں نوشتہ است حضرت ایشاں فرمودند شیخ احمد کیست۔ آں شخص گفت کہ شیخ احمد سرہندی۔ فرمودند برو از مجلس من اینچنیں بے ادبی پیر من روبروئے من میکنی غرض آں شخص را از مجلس بدر ساختند۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور سفر حجاز آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ از نام بیت اللہ شریف انواری محیط من میگردد و دلم در شوق طواف از اختیار میرود ایضاً فرمودند کہ من یکبار بقصد خانہ کعبہ نیم قد از جای نشست خود برخاستہ بودم کہ الہام گردید کہ ترا در ہمیں مکان ماندن اولیٰ ست کہ منفعتے ست برائے خلق۔ و ایضاً فرمودند کہ دو رکعت در خانہ کعبہ معظمہ خواندن مثل لک رکعت جای دیگر ست کہ با طمینان قومہ و جلسہ گذاردہ باشد پس دراں اثناء تذکرہ احوال صوفیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفی دنیا و اخرت را پس پشت انداختہ متوجہ الی اللہ میباشد و از غیر حق جل و علا سر و کاری ندارد ؛ ؎

ملت عاشق ز ملتہا جدا است | عاشقاں را مذہب و ملت خدا است

بعد ازاں در حضور مذکور نسبت مجددیہ آمد حضرت ایشاں دست بدعا برداشتہ فرمودند

کہ الٰہی در زندگی و در نزع و در قبر با این نسبت شریفہ مملو دار و در بعث و حشر و نشر ہم باین نسبت علیہ محشور گرداں۔ و ایضاً حضرت ایشان دست دعا بجناب الٰہی برداشتہ و بتضرع و زاری این رباعی می خواندند و گفتند کہ یا رحمان حال ما را ہم برین نہج گرداں ؎

منگر کہ دل این یمین پر خوں شد مصحف بکف و پا برہ و دیدہ بدوست	بنگر کہ ازیں سرائے فانی چوں شد با پیک اجل خندہ زناں بیروں شد

روز یکشنبہ غرہ جمادی الاولیٰ بندہ در حضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مولوی شاہ عبد العزیز صاحب و من در یک مجلس بودیم ناگاہ تذکرہ نسبت نقشبندیہ آمد مولوی صاحب فرمودند کہ نسبت اینطریقہ نقشبندیہ بے نمک است من گفتم کہ ما مہمان خواں نسبت بے نمک نیستم نسبتے میخواہم کہ با کیفیات و جذبات و واردات و انوار و اسرار باشد پس بے اختیار بر زبانم این شعر آمد ؎

آں قدر عشق تو بدخوے آوردمرا	کہ تسلی بدو عالم نتواں کرد مرا

و ایضاً حضرت ایشاں درس مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی می فرمودند در مقامی تامل نمودہ متوجہ گردیدند بعد از لمحہ سر مبارک برداشتہ ارشاد کردند کہ عصائی پیر بجائے پیر۔ بعد ازاں اشارہ بطرف مکتوبات قدسی آیات نمودہ فرمودند کہ این ہم بجائے پیر است و این مصرع خواندند ؏ گفتۂ انساں پارۂ انساں بود ؕ بعد ازاں در حضور مذکور صبر اولیاء اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ پسر حضرت فرید الدین گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ رحلت نمود مردمان خبر رسانیدند حضرت گنج شکر فرمودند کہ این بچۂ سگ را در جائے بیندازند بعد ازاں مذکور اکابران احوال وحدت الوجود آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ مجتہد این مقام لعل کان احدیت و در بحر فردیت جوہر گوہر مطلبی محی الدین العربی قدس سرہ ہستند چنانکہ فرمودہ اند ؎

لا آدم فی الکون و لا ابلیس فالکل عبارت و انت المعنی	لا ملک سلیمان و لا بلقیس یا من ہو للقلوب مغناطیس

و اکثر اولیاء اللہ رضی اللہ عنہم اجمعین غواص ہمیں لجہ عرفان ہستند راقم گوید عفی عنہ

که مولانا روم قدس سرہ فرمودہ اند ؎

سجدہ خود را می کند ہر لحظہ او	سجدہ پیش آئینہ ست از بہر رو

و مولانا مغربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند

ز دریا موج گونا گوں بر آمد	ز بے چونی برنگ چوں بر آمد
گہے در صورت لیلےٰ فرو شد	گہے در کسوتِ مجنوں بر آمد
چو یار آمد ز خلوت خانہ بیروں	ہموں نقش دروں بیروں بر آمد

و مولانا احمد جام رحمۃ اللہ علیہ فرمودند

ما ز دریائیم و دریا ہم زماست	ایں سخن داند کسے کو آشناست

و مولانا عبد الرحمٰن جامی قدس سرہٗ فرمودہ اند

چیست می دانی صدائے چنگ و عود	انت جسی انت کافی یا ودود
ہست بے صورت جناب قدس عشق	لیک در ہر صورتے خود را نمود
در لباس حسن لیلےٰ جلوہ کرد	صبر و آرام از دلِ مجنوں ربود
پیش روئے خود ز غدرا پردہ بست	صد در غم بر رخ وامق کشود
در حقیقت خود بخود می باخت عشق	وامق و مجنوں بجز نامے نبود

پس حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں ہمہ اکابران را اگر حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالےٰ باسرارہ السامی بہمت تمام توجہ فرمایند یقین ست ازیں مقام عروج واقع شود لیکن حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ دریں بحر چناں غرق اند کہ تا بلب آوردن ایشاں متعذر ست اما امید ست کہ ایشاں ہم ازیں مقام عروج نمایند و ایضاً حضرت ایشاں در ذکر مشاہدہ حق جل و علا ایں شعر می فرمودند ؎

چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم	نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم

روز دوشنبہ دوم جمادی الاولیٰ سنہ یکہزار و دو صد و سی و یکم از ہجرت خاتم الرسل علےٰ صاحبہا الصلوٰۃ و التحیات بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ بقول امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ فنا عبارت ست از گم شدن خصائل و بقا

از پیدا شدن حسنات بجاے رزائل ونزد حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید محی الدین ابومحمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہم فنا سہ قسم ست یکی فنای خلق یعنی امید وبیم از خلق نماند دوم فنای ہوا یعنی آرزوے از غیر حق تعالی وتقدس اصلا در دل نماند وہم درین معنی شعر حضرت ایشان ست

من نہ آں مستم کہ جام می ہوس باشد مرا		گردش از ساغر چشم تو بس باشد مرا	

سوم فنای ارادہ یعنی ہیچ ارادہ در دل باقی نماند بزرگے فرمودہ ارید ان لا ارید وارادہ اصل ست مرہوا را چنانکہ حشیمۂ اصل ست مر جوئے را وفنای خلق دفنای ہوا موافق اصطلاح حضرات مجددیہ در سیر لطیفہ قلب کہ عبارت از تجلی افعال ست میسر میگردد وفنای ارادہ در لطیفہ نفس ظاہر میگردد وایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ در طریقہ حضرات مجددیہ فنائے ہر لطیفہ علیحدہ علیحدہ می شود فنائے اول فنای قلب ست کہ عبارت از نسیان ماسوائے است وقلب زیر قدم حضرت آدم ست علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام ہر کسے را کہ حق سبحانہ تعالے مشرف ازیں ولایت میسازد ومعاملہ تقرب خود بایں راہ می فرماید اورا آدمی المشرب خوانند بعد ازاں فنائے لطیفہ روح ست کہ زیر قدم حضرت نوح وحضرت ابراہیم ست علی نبینا وعلیہما السلام ہر کسے را کہ مختص ایں ولایت میگردانند اورا ابراہیمی المشرب میگویند۔

روز سہ شنبہ سوم شہر جمادی الاولی بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید وحضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قلب زیر قدم حضرت آدم ست ودر سیر ایں ولایت تجلی افعالی منکشف می شود وروح زیر قدم حضرت نوح وحضرت ابراہیم ست ودر سیرش تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ منکشف می گردد ولطیفہ سر زیر قدم حضرت موسے است ودر سیرش تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ منکشف می شود ولطیفہ خفی زیر قدم حضرت عیسی ست ودر سیرش تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می شود ولطیفہ اخفی در زیر قدم حضرت خاتم الرسل است علیہ وعلیہم الصلوۃ والتسلیمات ودر سیرش تجلے شان جامع الہی منکشف می شود کہ اصل صفات ست چنانکہ شعشان کہ اصل نور آفتاب ست واقرب از آفتاب ست ودرین

لطیفہ تجلی ذاتی ہم کالبرق جلوہ گرمی گردد۔ وایضاً فرمودند کہ در سیر لطیفہ روح سلب صفات از خود و نسبت آں بحضرت حق سبحانہ تعالےٰ و در سیر لطیفہ سر اضمحلال ذات در ذات او سبحانہ و در لطیفہ خفی تفرید جناب کبریا از جمیع مظاہر و در لطیفہ اخفےٰ تخلق باخلاق حق سبحانہ نقد وقت سالک میگردد۔ و بعد ازان مذکور کسب صوفیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ بعضے صوفیہ برائے اکل حلال کسب تجارت وغیرہ ہم کنند لیکن بعد از نماز صبح تا بہ ظہر مصروف بانیکار میشوند باقی اوقات را در اصحاب خود بحلقہ و مراقبہ و بذکر و توجہ میسر دارند وایضاً فرمودند صوفیہ ہر کسبے کہ میکنند چوں آواز اذان می شنوند گذاشتہ تہیہ نماز مینمایند بزرگے بود کہ کسب حلاجی می کرد از وے چند رشتہ ہا تمامیت پارچہ باقیماندہ بودند کہ آواز اذان بگوشش رسید او وقفہ ننمود حتیٰ کہ رشتہ ہا تمام کرد بعد اذان برائے آب وضو دلو در چاہ انداخت بجای آب دراہم در دلو پر شدند و چوں دلو را کشید دید کہ بجائے آب دراہم آمدہ اند بر زمین انداختہ و باز دلو در چاہ برائے آب فرد انداخت و باز دنانیر طلا پر شدند باز انداخت بار سوم از جواہرات دلو ملبب شد باز انداخت و گفت الہٰی از من تمسخر می کنی من اینہا را چہ میکنم مرا برائے وضو آب درکار ست و من میدانم کہ از من گناہے سرزد شدہ است کہ در نماز تاخیر کردہ ام و مغفرت تو وسیع تر ست از گناہ من نظر رحمت فرما بر حال من و بخشش کن بر احوال من آبے برائی وضو عنایت ساز ای اللہ کارساز وایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ امام قشیری رحمۃ اللہ علیہ روزے برای استنجا کلوخ می جستند در دستش لعلے آمد بر زمین انداختند و گفتند کہ من برائے استنجا کلوخ میخواہم و تو مرا لعل میدہی لعل شما بشما مبارک باد مرا در کار نیست غرض آنکہ قدر دنیا در نظر عارفاں از خردلہ ہم کمتر ست ہر طالب یار ست ازیں بیزار ست راقم گوید عفی عنہ کہ ہر کہ بریں مبتلا ست کے عاشق خداست. طالب یزداں وارستہ الیست از ہر دو جہاں سبحان اللہ شخصے چہ خوش گفتہ و چہ درہای معنی سُفتہ ؎

گیرم کہ سریرت از بلور و شیشم ست	سنگش داند ہر آنکہ او را چشم ست
ایں مسند قاقم و سمور و سنجاب	در دیدۂ بوریا نشیناں پشم ست

بعد ازاں در حضور فیض گنجور مذکور عرفان انوار و برکات دعا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ
بوقت دعا انوار و برکات می آیند لیکن فرق نمودن متعسر ست کہ ایں انوار دعاست یا اجابت
بعضی اکابر نوشتہ اند کہ ثقالت بہر دو دست اگر دست دہد نشان اجابت ست و من
باینطور امتیازی کنم کہ اگر در وقت دعا نمودن انبساط قلب و انشراح دل ست علامت
اجابت ست والا انوار دعا و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مرزا
صاحب و قبلہ مظہر اسرار رحماں مصدر انوار سبحان حضرت جان جانان نور اللہ مرقدہ
ہم برائے کاری دعا فرمودند انوار آمدند اشارہ کردند کہ امید قبولیت دعا است
من بدل گفتم کہ ایں کار نخواہد شد بحکم الہی آں کار بوقوع نیامد۔ و ایضاً فرمودند کہ روزے
برائے کار حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ دعا نمودم معلوم کردم کہ قبول نشدہ
است باز دعا نمودم باز مرا عدم اجابت معلوم گشت گفتم کہ قبول نگردیدہ است باز دعا
کردم پس انبساط در قلب من آمد گفتم دعا ہم آغوش مدعا گردید آں کار از تفضل حق سبحانہ
برآمد۔ بعد ازاں تذکرہ دعا نمودن غیر از جناب الہی جلشانہ آمد حضرت ایشاں فرمودند
کہ دعا کردن و ندا نمودن غیر از حق جل و علا البتہ در شریعت ناروا ست اما استمداد خواستن
از دوستاں خدا اگر بسبب تقرب خداست رواست راقم گوید عفی عنہ کہ کارے از بزرگان خواستن
خطاست و نامرضی خداست و حل مشکلے از حق تعالےٰ طلب نمودن بتوجہ بزرگان بجاست
وعین رضاست آدمی را باید کہ استمداد از مقربان حق تعالیٰ باینطور نماید کہ یا حضرت
توجہ فرمائید و دعا بکنید کہ حق تعالیٰ مرا بمراد رساند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند
کہ من روزے میگفتم یا حضرت شیخ عبد القادر جیلانی شیئاً للہ آواز غیب بسمع لاریب من رسید
کہ بگو یا ارحم الراحمین شیئاً للہ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ پیشہ بازار اختیار
نمودن مضائقہ ندارد ولیکن بہ نیت رفع احتیاج خلق کہ مردم را احتیاج ایں امر واقع
می شود از من بحصول انجامد و موثر حقیقی اکساب و اسباب را نداند و اکثر اولیاء اللہ قدسنا
اللہ تعالےٰ باسرارہم ترک اسباب و تعلقات نمودہ بتوکل حق جل و علا می نشینند راقم
گوید عفی عنہ کہ اسباب منقسم اند بسہ اقسام قسم اول اسباب قطعیہ ہستند چنانکہ خوردن سبب

رفع جوع ست ترک کردن موجب اثم ست مثلاً شخصے طعام نمیخورد و روبروئے او حاضرست میگوید که توکل کرده ام بخدا تا شکم مرا پرکند و یا از دست خود نمی خورد و میگوید که اگر او سبحانه میخوراند بخورم آثم ست علی هذا القیاس وقسم دوم اسباب ظنیه هستند چنانکه تجارت و نوکری اختیار کردن و پیشه کسب ساختن و دوا مرض نمودن وغیرها درین خیار ست اما ترک کردن این اسباب و بتوکل نشستن اولی ست۔ وقسم سوم اسباب وهمیه هستند چنانکه فال گرفتن و در کار ساعات سعد ونحس ملحوظ داشتند و بر سعادت ونحوست هر چیز که بعضی مردمان نوشته اند عمل نمودن از قبیله شرک ست و ترک کردن این واجب ست. و اولیاء الله که ترک اسباب و تعلقات می نمایند همین دو قسم اخیر اند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزے بمزار پرانوار حضرت پیر طریقت هادی حقیقت مرشد اندراج النهایة فی البدایة فانی فی الله خواجه محمد باقی بالله عطر الله قبره و نور الله مرجعه حاضر شدم و عرض نمودم که از توجه شما حضرت شیخ احمد سرهندی امام ربانی مجدد الف ثانی گشتند قدسنا الله تعالی باسراره السامی من نیز امیدوار عنایت حضورم دیدم که حضرت خواجه از مزار مبارک بیرون آمدند و همت و توجه بمن فرمودند وقت استوا بود و گرما بشدت جلسه خفیفه نموده برخاستم در رنگ کما ینبغی نه نمودم الی الآن مرا حسرتے ست و از توجه آنحضرت آنچنان اثر در خود یافتم که در بیان نمی آید۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت امیر خسرو دهلوی رحمۃ الله علیه بخدمت حضرت بوعلی قلندر قدس سره آمده شرف قدمبوس بحصول انجامیدند حضرت بوعلی قلندر فرمودند که تو همه خسروی که ها ها هی وهی میکنے حضرت امیر عرض کردند که بلے باز حضرت بوعلی قلندر فرمودند که تو اشعار منظوم میسازی و من هم غزلی گفته ام پس غزل خود خواندند حضرت امیر را از استماع عشق جوش سرشک از چشم برنگ چشمه سرزد حضرت بوعلی قلندر فرمودند که از کلام من چیزی می فهمی که در گریه می آئی حضرت امیر گفتند که گریه من بهمین نافهمی من ست که کلام حضرت نمی فهمم بر نارسائی طبع خود میگریم حضرت بوعلی قلندر بسیار خوش شدند و دعای در حق ایشان فرمودند که خسرو خوش خواهی زیست و خوش خواهی مرد و خوش خواهی برخاست:۔

روز چهارشنبه تاریخ چهاردهم شهر مذکور بحضور والا حاضر گردیدم چندین

طالباں برائے حصول اشرف آستانہ بوس حضرت ایشاں از سمرقند آمدہ بودند حضرت ایشاں بجناب الہی تضرع وزاری کردند بعد ازاں اشارت بمزار پر انوار حضرت قبلہ دین وایمان مظہر انوار رحماں مرزا جان جاناں رحمۃ اللہ علیہ ونور اللہ مرقدہ فرمودند گفتند کہ یا حضرت مرزا صاحب وقبلہ من لائق ایں نیستم کہ اینچنیں اکابران ازچنیں سفر دور ودراز قطع مراحل وطے منازل نمودہ نزد من بیایند ایں ہمہ عنایت شماست ودر حضور شما می آیند من ہموں یکمرد پنجابی نالائق کہ بودم ہستم نظر عنایت شماست کہ مردمان خاک اینجا کحل البصر میسازند نگاہ کیمیا اثر شما مس وجودم را رتبۂ طلا دادہ است ؎

نیاوردم از خانہ چیزے نخست		تو دادی ہمہ چیز ومن چیز تست	

رتبۂ من ہیں کہ بر خاک نشستہ ام پس ایں شعر فرمودند ؎

خاک نشینی ست سلیمانیم		عار بود افسر سلطانیم	

پس ازاں فرمودن زبان ندارم کہ شکر جناب الہی بجا آرم وشکر جناب حضرت آں سرور عالم علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر وشکر جناب حضرت جان جانان مظہر رحمۃ اللہ علی روحہ الاطہر اظہار نمایم ؎

شکر فیض تو چمن چوں کند ای ابر بہار		کہ اگر خار وگر گل ہمہ پروردہ تست	

روز پنجشنبہ تاریخ پنجم شہر مذکور غلام بحضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں بروضۂ منورہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ تشریف بردند فدوی ہم در رکاب سعادت حاضر بود حضرت ایشاں بسیار معارف وراشنائے راہ بیان فرمودند۔ لیکن درینوقت از یاد رفتند وچوں بمکان فیض نشان خود تشریف آوردند حکیم عبد الکریم جہانی از حضرت ایشاں رسالۂ مراقبات کہ من تصنیفات آنحضرت ست عرض نمودہ نقل ساختند وایں غلام را نیز آنقبلۂ خاص وعام قلبی وروحی فداہ قبل ازیں عنایت فرمودہ بودند وآں اینست۔:

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ بعد حمد وصلوٰۃ واضح باد کہ اکابران ایں طریقۂ شریفہ مقامات قرب در عالم مثال بکشف صحیح ومعائنہ صریح دیدہ تعبیر ازاں مقامات بدائرہ مناسب

یافتہ اند کہ آں مقامات بجہت و بیچون ست و دائرہ ہم بجہت ست والا جائیکہ خدا ست دائرہ
کجاست دائرہ اولی دائرہ امکان ست در نصف سافل آں سیر آفاقی دست می دہد. و
آں عبارت از دیدنِ انوار ست بیرون باطن خود بر نگہائے مختلفہ و در نصف عالی آں
سیر و سلوک انفسی ست و آں مشاہدہ انوار و تجلیات ست در باطن خود منامات و واقعات
را اعتبار نہادہ سعی و جہد در حصول دوام حضور و آگاہی باید نمود در ینجا ذکر اسم ذات و
نفی و اثبات و تہلیل لسانی نیز ترقی می بخشد و مراقبۂ احدیت صرفہ حضرت ذات کہ مسمی
اسم مبارک اللہ ست مینمایند و وقوف قلبی توجہ بدل و لحاظ معنی کہ نیست ہیچ مقصود بجز ذات
پاک با صحت الفاظ ذکر و نگاہداشت دل از خواطر علی الدوام می باید کہ دل بے ذکر کثیر نمی
کشاید توجہ بدل و توجہ بحضرت ذات او سبحانہ و نگاہداشت خواطر و ذکر بصحت الفاظ و لحاظ
معنی و بازگشت نیست ہیچ مقصود بجز ذات پاک یا آنکہ ایخداوندا مقصود من توئی و رضائے
تو با ملاحظہ نیستی خود و اثبات ہستی حضرت ذات پاک بانکسار و تضرع باید کہ دائمی باشد چوں
بیخطرگی یا کم خطرگی کہ خاطر مانع توجہ و کیفیت نشود تا بچہار گھڑی برسد. مراقبۂ معیت و ہو معکم
اینما کنتم در ہر لحظہ و لمحہ باید نمود. و ذکر تہلیل لسانی نیز وایں مراقبہ در ولایت صغرای
میکنند کہ دائرہ ثانی است و اینجا سیر تجلیات افعالیہ الٰہیہ و ظلال اسماو صفات ست
و توحید وجودی و ذوق و شوق و آہ و نالہ و استغراق و بیخودی و دوام حضور و توجہ
وغیرہ حاصل می شود و چوں توجہ احاطہ شش جہت نماید و انتظاری نماند شروع سیر در
دائرۂ ولایت کبری مینمایند و ایں دائرہ ثالث ست متضمن سہ دوائر و یک قوس در دائرہ
اولی. مراقبۂ اقربیت نحن اقرب الیہ من حبل الورید[1] می کنند و ذکر تہلیل نصف سافل
دائرہ اولی مشتمل تجلیات اسماو صفات زائدہ است و نصف عالی آں متضمن شیون و اعتبارات
ذاتیہ و دائرہ ثانی اصول آں تجلیات و دائرہ ثالثہ اصول آں اصول و قوس اصول آں
اصول و دریں دوم و سوم و قوس مراقبۂ محبت یحبہم و یحبونہ[2] می نمایند دریں ولایت کبری
کہ ولایت انبیاست علیہم السلام توحید شہودی و فناء انا و استہلاک و اضمحلال در نسبت
باطن و اسلام حقیقی و شرح صدور و عالم را ظل وجود و توابع وجود حضرت سبحانہ یافتن

[1] ما نزدیک تریم بسوئی آں انسان از رگ گردن ۱۲- [2] دوست می دارد او تعالیٰ آنرا و دوست میدارند آناں او تعالیٰ را ۱۲-

وفنار رزائل صفات وتخلق باخلاقِ نیک دست میدہد وبحصول این ہمہ تجلیات ظلال
اسمار وصفات وتجلیات اسمائی وصفاتی سیر اسم ظاہر تمام می شود من بعد سیر اسم الباطن
وتجلیات وحالات آن پیش می آید واین دائرہ رابعہ مقامات ست واین سیر را ولایت
علیا مقرر کردہ اند ودرینجا نماز نافلہ باطول قنوت ومراقبہ مسمی الباطن موجب ترقی می شود
بعد ازاں سیر تجلی ذاتی دائمی دست میدہد واین تجلے ذاتی دائمی را تعبیر بکمالات نبوت کردہ
اند واین دائرہ خاصہ است وتجلیات ذاتیہ درجات دارند۔ اول کمالات نبوت ست
درینجا مراقبہ ذات بحت از اعتبارات مینمایند۔ ولطیفہ عنصر خاک درینجا مورد فیض ست تلاوت
قرآن مجید درینجا ترقی می بخشد ولکثرت حالات باطن وبیرنگی وبیکیفی نقد وقت میشود ودوائما وکفارت
نیات وعقائد را قوتہا پیدا میشود واستدلالے بدیہی میگردد وکشف اسرار حروف
مقطعۂ قرآنی بمتحققان این درجات حاصل می شود درجۂ دوم دائرہ کمالات رسالت
است۔ درجۂ سوم دائرہ کمالات الوالعزم ست درین ہر دو دائرہ مورد فیض ہیئت
وحدانی سالک ست کہ بعد تصفیہ وحصول فنائی لطائف خمسہ عالم امر وتہذیب لطائف
خمسہ عالم خلق ہیئتی دیگر یافتہ ودر حقائق سبعہ کہ بعد ازین پیش خواہد آمد نیز مورد فیض
ہیئت وحدانی ست تلاوت قرآن مجید خصوصاً در نمازہا موجب ترقی میشود بعضی اکابر بعد
حصول کمالات ثلثہ سیر حقائق انبیا علیہم السلام مقرر نمودند۔ دائرہ خلت حقیقت ابراہیمی
است علیہ السلام درینجا مراقبۂ حضرت ذات بلحاظ آنکہ حقیقت ابراہیمی از انجا ناشی ست
می نمایند وصلوۃ ابراہیمی بسیار میخوانند دائرۂ محبت ذاتیہ حقیقت موسیٰ علیہ السلام ست
درینجا مراقبہ حضرت ذات کہ منشار حقیقت موسوی ست می کنند ودرود اللہم صل علی سیدنا
محمد وعلیٰ اخوانہٖ من الانبیا خصوصاً علیٰ کلیمک موسیٰ وبارک وسلم ورد میکنند۔ دائرہ
محبت ذاتیہ ممتزجہ یا محبوبیت ذاتیہ حقیقت محمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم درینجا مراقبہ
حضرت ذات بلحاظ آنکہ منشار حقیقت محمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم می نمایند ودر
حقیقت احمدی کہ محبوبیت صرفہ ذاتیہ است مراقبہ حضرت ذات اوسبحانہ کہ منشا حقیقت
احمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم باید نمود ودر حب صرفہ ذاتیہ مراقبۂ حضرت ذات ست

بلحاظ حب ذاتیہ وکثرت صلوٰۃ اللھم صل علی سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ افضل صلوٰتک بعدد معلوماتک وبارک وسلم کذالک دریں مقامات ترقیات می بخشد بعد ازیں مرتبہ لاتعین واطلاق حضرت ذات ست سبحانہ من بعد دائرہ حقیقت کعبہ حسنیٰ کہ آں عبارت از ظہور عظمت وکبریائی حضرت ذات ست دریں جا مراقبہ حضرت ذات باعتبار مسجودیت آں ممکنات رامی کنند دائرہ حقیقت قرآن عبارت از مبدء وسعت حضرت ذات است دریں جا مراقبہ حضرت ذات باعتباریکہ منشاء حقیقت قرآنی ست می نمایند۔ دائرہ حقیقت صلوٰۃ کہ عبارت از کمال وسعت حضرت ذات ست سبحانہ دریں جا مراقبہ حضرت ذات کہ منشاء حقیقت صلوٰۃ ست۔ من بعد مرتبہ معبودیت صرفہ است وآنجا سیر نظری می تواند شد نہ سیر قدمی کہ آں در مقامات عابدیت میشود اینست آسامی مقامات ومراقبات طریقہ علیہ احمدیہ کہ تفصیل آں در مکتوبات شریفہ مندرج ست ودر ولایت ثلثہ ظہور کیفیات می شود از بیخودی واستغراق وتوحید وجودی واستہلاک واضمحلال وتوحید شہودی وفناء انا وکیفیات لطیفہ قابلہ ظہور تجلیات ذاتیہ دائمی در کمالات ثلثہ ودر حقائق سبعہ لطافت وبساطت وسعت وبیرنگیہا وبے کیفیہا در نسبت باطن بہم میرسد وقوت ایمانیات و عقائد حقہ وکسی کہ کثرت مراقبات درینمقامات عالیات مینماید در لباطت وبیرنگی ہر مقام فرق میتواند کرد واللہ اعلم تم کلامہ الشریف ؂

روز جمعہ ششم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم قبل از من حضرت ایشاں چند سخناں ہدایت عنوان ارشاد فرمودہ بودند جناب اخوی صاحب دراں مجلس حاضر بودند زبانے ایشاں تحریر می نمایم کہ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کہ برائے ملاقات بزرگاں می رود باید کہ اول دو رکعت نماز خواند بعد ازاں قلب خود را متوجہ آں بزرگ ساختہ قطع راہ نمودہ داخل حضور والا گردد کہ تا از فیضش بہرہ ور گردد۔ ودر صحبت آں بزرگ خاموش نشیند کہ بموجب مصرعہ ؎ خموشی معنیے دارد کہ در گفتن نمی آید ؛ وایضاً فرمودند کہ در حدیث شریف آمدہ است کہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اِیَّاکُمْ وَہَیْئَاتِ الْاَسْوَاقِ۔ وایضاً فرمودند کہ حضرت امیر المومنین ابوبکر صدیق

رضی اللہ تعالیٰ عنہ در دہن مبارک خود پارہائے سنگ میداشتند تا آواز بلند از دہن نبرآید
ونیز حضرت قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر قدسنا اللہ بسرہ الاقدس نبات در دہن داشتند
وکلام قلیل میفرمودند چراکہ بر انسان بیشتر آفات از زبان می آید ورفع اکثر بلیات خموشی
مینماید بعد ازاں بیت مثنوی مولانا روم خواندند :۔ ؎

ای زبان ہم رنج بے درمان توئی		ای زبان ہم گنج بے پایان توئی	

وایضاً حضرت ایشاں دراں مجلس فیض نشان ایں شعر اکثر بزبان شریف
می راندند :۔ ؎

بعشقت گر جنوں پیدا نمیکردم چہ میکردم		چو مجنوں سر بسوئے صحرا نمیکردم چہ میکردم	

بعد ازاں عرض نمودم کہ مولوی نور محمد صاحب ارادہ بیعت دارند حضرت
ایشاں فرمودند کہ بیعت سہ قسم ست یکے بیعت توسل ست کہ شخصے برائے توسل گرفتن
بہ پیران کبار حضرات نقشبندیہ یا قادریہ یا چشتیہ وغیرہم بہر طریقہ کہ میخواہد بیعت می نماید
و دوم بیعت برائے رفع معاصی وایں بیعت می شکند از صدور گناہ پس تجدید ایں جائز ست
بلکہ بعد از وقوعِ معاصی لازم سوم بیعت برائی کسب سلوک باطن ست :۔

روز شنبہ ہفتم جمادی الاولیٰ ۱۳۱۲ ہجری بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید
حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ یحیٰ منیری رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ آدمی چوں مبتلا
بر امراض وبلا میگردد وآہ ونعرہ از شدت درد او میکند حق سبحانہ تعالےٰ بملائکہ میفرماید
کہ اشدوا بلاوہ فانی احب بکاوہ بعد ازاں ایں شعر خواندند :۔ ؎

چند انکہ طپید بسمل ما		خنداں ترگشت قاتل ما	

پس بصد تضرع فرمودند کہ اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَافِیَۃَ اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَافِیَۃَ
اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَافِیَۃَ فِی الدِّیْنِ وَالدُّنْیَا وَالْاٰخِرَۃِ اَللّٰھُمَّ
اِنِّیْ اَسْئَلُکَ دَوَامَ الْعَافِیَۃِ بعد ازاں در حضور ذکر رستن وپیوستن آمد حضرت
ایشاں فرمودند کہ بعضے اکابران گسستن را بر پیوستن مقدم میشمارند وبعضی عارفاں پیوستن
را بر گسستن مقدم دانند یعنی چوں وصل از حق گشت فصل از ما سوی اللہ گردد یا چوں فصل

ازما سوی گشت وصل بحق گردید راقم گوید عفی عنہ کہ ہر دو اقوال درست اندکہ چوں آتش عشق الٰہی در دل شعلہ میزند ہیزم تن سوختہ میگردد ونیز چوں آئینہ دل از کدورات خطرات ماسوی اللہ پاک ومصفٰے میگردد انوار رخسار یار جلوہ نما میشود ہ

آئینہ کز زنگ والائش جدا ست		پرشعاع نور واسرار خدا ست	
رد تو زنگار از رخ او پاک کن		بعد ازاں آں نور را ادراک کن	

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ نزد من پیوستن مقدم ست بر گسستن کہ تا محبت الٰہی نمی آید محبت دنیا نمیرود وبعضی عارفان ہر دو را معاً فرمودہ اند یعنی وقتیکہ اتصال بحق گردد انفصال از خلق میشود وچوں انفصال از تعلقات خلق میشود اتصال از حق میگردد

رباعی للمؤلف

چوں رشتۂ اخلاص وعالم بشکست		در راہ محبت اسپے بنشست	
رافت نہ تقدم وتاخر اینجا ست		آں دم کہ گسست درہماندم پیوست	

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور گم شدن در طلب حق جل وعلا آمد حضرت ایشاں ایں دوہرہ فرمودند۔ ہ

بکٹ کہانی میں کہوں سنو سکھیو تم آئے		پی کو ڈھونڈھن میں گئی آئی آپ گنوائے	

یعنی افسانہ عشق میگویم بشنوید ای یاران کہ در جستجوئے یار وتگ وپوی نگار رفتہ بودم خود را گم کردم چہ جائی یافتن۔ راقم گوید عفی عنہ اری گم ساختن خود یافتن اوست ہ ہ

رفتم از خویش نگارم آمد		بیخودی طرفہ بکارم آمد	

پردۂ خودی حجاب چہرۂ معشوق ابدیست ہر کہ ایں را درید او را دید۔ ہ

نقاب چہرہ ندارد نگار دلکش ما		تو خود حجاب خودی حافظ از میاں برخیز	

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خودی خدائی برنعیی از خودی عداوتی ست خدا را تا بیخ خودی نہ بر کندی بخدا نہ پیوندی وتا از خودی خود دور نگردی از وصل خدا مسرور نگردی آری دریں راہ۔ ع با خودی کفر و بیخودی دین ست۔ راقم رادریں مقام نقلی یاد آمدہ است آنرا لسلک نظم آوردہ می نویسم۔ نظم

یکے چابکے بود مرد خدا — نہایت بدل طالب کیمیا
بشوقش ہمہ کار بگذاشت او — خیالش کنقش حجر داشت او
دران عہد یک عارف باصفا — ولی خدا نائب مصطفےٰ
شفائے ہمہ رنجہائے دروں — دوائے ہمہ سوز و درد و جنوں
چو کردی نظر جانب خاک او — چو اکسیر خالص شدی پاک او
غرض آن شہ دین دران مصر بود — بیامد بنزدیکش آن مرد زود
بگفتا کہ من طالب سر حق — بیاموز مارا سبق در سبق
دے در دلش شوق اکسیر بود — ازان حضرت او را نہ تاثیر بود
اگر صاف چون آئینہ دل شود — پس البتہ تاثیر کامل شود
کہ بیند بدل عکس روئے نگار — نماید بہ عکسش بود گر غبار
ہمہ وقت نزدیک آن باصفا — شدی حاضر آن طالب کیمیا
یکے روز از انحضرت آن نیک مرد — بصد ارزوی و ادب عرض کرد
کہ ای گوہر بحر ذات خدا — سوالم شنو بہر ذات خدا
دل پر تمنای من شاد کن — مرا کیمیا زود ارشاد کن
بگفت آن ولی خوب نزدم بیا — زمن یاد کن نسخۂ کیمیا
کہ اینست و اینست و اینست این — بنا کن تو این نسخۂ انچنین
مگر خطرۂ شکل میموں بدل — نیاری بدان وقت اے مشتغل
پس آن مرد گفت ای ولی زماں — ز تو فیضیاب است جملہ جہاں
اگر داہن نسخہ منظور بود — پس از ذکر میمون تماشد چہ سود
نہ فہمید آن مرد راز نہاں — کہ در پردہ گفت آن ولی زماں
اگر دور این خطرہ از دل شود — بلاشبہہ اکسیر حاصل شود
ز میموں مراد این خودی تراست — اگر این رود از دولت کیمیاست
برواز خودی تا رسی با خدا — خدا را ز خود بگذر ایجان ما

تو خود گشتهٔ پردهٔ روی یار	خدا را ببین و خودی را گذار
بحسن خود آرایش نظاره کن	حجاب خودی را ز خود پاره کن
بشو نسخهٔ ماسوی الله را	بجو نکتهٔ قلب آگاه را
نظر تا بکے می کنی سوی خط	ز خط بگذر و فهم کن در نقط
که شد از نقط بود خط در عیان	ولے آں نقط را تو گردی نهاں
بس ایں نکته کافیست افت خموش	مکن ظاهر ایں راز ها را بهوش

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که مزاح هم آں حضرت صلی الله علیه وسلم میفرمودند لیکن مزاحی که در و شائبهٔ کذب نباشد چنانچه در حدیث شریف آمده است که پیرزنے بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده عرض نمود که شنیده ام که پیرزنان در بهشت نمیروند ایں سخن راست و حق ست یا باطل حضرت بطور مزاح فرمودند که جوانان زنان در بهشت داخل خواهند شد نه پیران - آں پیرزن غمگیں شده بخانه خود مرخص گردید باز ازاں زن حضرت صلی الله علیه وسلم ارشاد کردند که زن پیر را حق سبحانه تعالی خلعت نو جوانی عطا فرموده در جنت داخل خواهد ساخت پس در بهشت البته پیر نباشد بلکه جوان باشد - و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که قبل ازیں مزاج من هم مائل بمزاح بود روزے مرا الهام شد که مزاح نه باید کرد ؁

روز یکشنبه هشتم جمادی الاولی ۱۲۳۱ سنه هجری در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں بطرف میر قمر الدین سمرقندی مخاطب شده ارشاد فرمودند که آدمی را باید که اوقات خود را ضائع نماید تضییع اوقات موجب نقصان درجات ست بعد ازاں ارشاد فرمودند که پیغمبر صلی الله علیه وسلم نماز تهجد سیزده رکعت باطول قرارت و درازی قومه و جلسه میگذاردند و گاهی نه رکعت و گاهے پنج رکعت بنائً علی اختلاف الروایات والاوقات و بعد از نماز صبح می نشستند حتی که آفتاب بسوی مشرق چنداں می برآمد که وقت عصر بجانب مغرب مینماید دراں وقت دو رکعت شکر النهار و دو رکعت نماز استخاره میخواندند و دعامی فرمودند که الٰهی کاریکه در حق من در دین و دنیا خیر باشد از من سرزد

شود و آخرت و در دین و دنیا در حق من بد باشد از من صادر نگردد و در حدیث
شریف آمده است من صلی الفجر فی جماعة ثم جلس یذکر الله تعالی حتی تطلع
الشمس ثم صلی رکعتین کانت له کاجر حجة و عمرة تامة تامة و دعائے استخاره که پیغمبر صلی الله
علیه وسلم خوانده اند اینست اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسئلک
من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر و تعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب
اللهم ان کنت تعلم ان هذا الامر خیر لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری او عاجل
امری و آجله فاقدره لی و یسره لی ثم بارک لی فیه وان کنت تعلم
ان هذا الامر شر لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری او عاجل امری و آجله
فاصرفه عنی واصرفنی عنه واقدر لی الخیر
حیث کان ثم ارضنی به بعد ازاں چوں آفتاب بطرف مشرق چند
بلند شود که بوقت ظهر بجانب مغرب مسافت دارد چهار رکعت صلوة ضحی ادا میفرمودند
بعد ازاں بوقت زوال نماز فی الزوال با طول قرارت میخواندند و قبل از عصر چهار
رکعت و بعد از مغرب شش رکعت صلوة اوابین و قبل از عشاء چهار رکعت میخواندند۔ و
ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که حضرت مفخر زاہد شیخ محمد عابد رحمة الله علیه در صلوة تهجد
شصت بار سوره یسین میخواندند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که درود هزار بار باید
خواند و کلمه تمجید و دیگر ادعیه ماثوره و استغفار هر قدر که میسر آید باید خواند و باقی شب و
روز بذکر قلبی و تهلیل لسانی و مراقبات باید پرداخت و منزل کلام مجید هم باید خواند؛

روز دوشنبه نهم جمادی الاولی ۱۲۳۱ سنه هجری در حضور والا حاضر گشتم

حضرت ایشاں از مولوی شیر محمد پرسیدند که جذبات بکدام لطیفه شما پیدا می شود
و فیض بکدام مقام می آید مولوی صاحب عرض نمودند که از توجهات حضرت جذبات زود
هر لطیفه را می شود و فیض اول بلطیفه نفس می آید بعده متوجه بصدر میگردد و مضمحل و مستهلک میشود
پس حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی قدس
الله تعالی سره السامی فرموده اند که چوں نفس مطمئنه میگردد و راضی و مرضی میشود و معامله

متعلق بصدر می گردد و شرح صدر بحصول می انجامد و در ایمانیات محتاج دلیل نشود و نظری بدیہی میگردد و اعتقادی کشفی بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ عجب طریقۂ علیہ حضرت نقشبندیہ است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ آسان تر است و نافع تر و بعد ازاں در حضور فیض گنجور مذکور نسبت حضرات نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ قبل از حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی نسبت احسان بود و از ایشاں پرداخت ایں نسبت و حضور و آگاہی رو نمود بعد ازاں از جناب حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ طریقہ جدیدہ اظہار گردید کہ ایشاں تا دوازدہ روز دعا فرمودند کہ الٰہی مرا طریقہ عنایت فرما کہ البتہ موصل باشد حقتعالےٰ دعائے ایشاں مستجاب گردانید و طریقہ آسان تر موصل تر عنایت فرمودہ. و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے بمزار پُرانوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ حاضر شدہ بودم و طلب توجہ و امداد از ایشاں نمودم و عرض کردم کہ شیئاً للہ شیئاً للہ دیدم بمشاہدہ قلبی کہ یک حوض ست ملبب بمار ظاہر کہ از کنارۂ آں آب میریزد و القا شد کہ سینۂ تو از انوار عرفان مجددی ہمچنیں ملاء است کہ گنجایش نور دیگر ندارد و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے بروضۂ منورۂ حضرت نظام الدین رفتم و عرض نمودم کہ توجہ بمن فرمائید حضرت نظام الدین اولیاء قدس سرہٗ فرمودند کہ جمیع کمالات احمدی شمارا حاصل اند عرض نمودم کہ نسبت خود ہم عطا فرمائید ایشاں توجہ فرمودند و از نسبت خود محظوظ ساختند و آثار آں ہم در خود یافتم و مشاہدہ نمودم کہ رنگ چہرۂ ایشاں متجلی در صورت من گردید و چہرۂ من بشکل چہرۂ ایشاں گشتہ ؎

من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو جاں شدی	تا کس نگوید بعد ازیں من دیگرم تو دیگری

روز شنبہ دہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں را در آں وقت از شدت ضعف قلب طاقت نشستن نبود شخصی عرض نمود کہ حضرت را کمال ضعف ست تدابیر رفع ایں با نواع ادویات باید فرمود حضرت ایشاں را

حرارت محبت الہی جوش زد و بے اختیار ایں شعر خواندند ؎

ہر چند پیر خستہ دل و ناتواں شدم ‌ ‌ ‌ ہر گہ کہ یاد روی تو کردم جواں شدم

پس برخاستند و بیاراں اہل حلقہ توجہ فرمودند ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ سیر الی اللہ عبارت ست از انقطاع ساختن تعلقات و گذاشتن آرزوہا و چوں تعلقات بانقطاع رسید و آرزوہا گم گردید سیر فی اللہ شروع گشت۔ ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مولانا و مرشدنا و ہادینا مظہر اسرار رحماں مرزا جان جاناں علیہ رحمۃ الرحمان بسبب طاری شدن ضعف توجہ موقوف نمودند یاراں برائے توجہ آمدہ منتظر عنایت نشستہ بودند پس حضرت مرزا صاحب قبلہ ایں شعر را خواندند ؎

خضر از حسد بمیرد چو بروی یار بافر ‌ ‌ ‌ کند آخریں نگاہ و رہ پائدار گیرد

وبوقت تمام برخاستند و بیاراں توجہ فرمودند و ایضاً حضرت ایشاں منیر قمر الدین ہم قندی را فرمودند کہ متوجہ شو ما ہمت میکنیم کہ لطائف خمسہ عالم امر و لطیفہ نفس و عناصر ثلثہ تو ہمہ یک شوند بعد ازاں مولوی شیر محمد و مولوی محمد عظیم و مقبول النبی کبروی کشمیری و میاں محمد جان را ارشاد فرمودند کہ شما ہر چہار اصحاب متوجہ شوید کہ ما توجہ بشما میکنیم کہ لطائف خمسہ شما از لطیفہ نفس متحد شوند و مسافتی بمیاں نماند راقم گوید عفی عنہ کہ یکشدن لطائف عبارت است از تمام شدن سیر ہر لطیفہ و ہر یک لطیفہ از آخری اتحادی دارد یعنی انتہاء لطیفہ قلبی وابتداء لطیفہ روحی بہم چسپیدہ است و قس علیہا البواقی علی سبیل ترتیب اللطائف پس ہر سالکے کہ یک لطیفہ تمام میکند قدم در لطیفہ دیگر می نہد و شروع سیر او مینماید و سلوک مقامات بر دو قسم است یکے سلوک ہر مقام تمام نمودن ست کہ از توجہ مرشد خود از ابتداء سیر مقام یک لطیفہ تا انتہای آں قطع مینماید بعد ازاں بہ سیر لطیفہ دیگر مشغول میشود۔ دوم سلوک مقامات بطور طفرہ است و آں اینست کہ مرشد ہر گاہ میخواہد کہ کارش زود تر بانجام رسد توجہ بلطیفہ اول میکند و ہنوز سیر لطیفہ اول قطع نگردیدہ است کہ انوار لطیفہ ثانی ورود القا میکند ہمچنیں لطیفہ ثانی قطع نشدہ کہ توجہ بلطیفہ ثالث میفرماید علی ہذا القیاس از توجہ خود حظی از ہر مقامی و فیضی و انواری و کیفیتی از ہر جا در باطن سالک القا میفرماید پس آں سالک صاحب

ظفرہ گویا کہ ہر مقام را بطور اجمال می بیند بعد ازاں تفصیل ہر مقام ہا ہم بعنایت خداوندی جلشانہ حاصل میشود و حضرت ایشان کہ باصحاب اربعہ بریک شدن لطائف توجہ فرمودند معلوم گردید کہ اول ایشان را تسلیک لطائف بطور ظفرہ فرمودہ بودند والحال بہ تمامیت سیر ہر لطیفہ توجہ میفرمودند۔

روز چہارشنبہ یازدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری فقیر بحضور آں قبلہ برنا و پیر حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ روزے من و حضرت شاہ عبدالعزیز و حضرت شاہ رفیع الدین در یک مجلس بودیم اتفاقاً مذکور فضیلت علم بر عبادت آمد شاہ رفیع الدین فرمودند کہ در حدیث شریف کہ فضل علم بر عبادت آمدہ است مراد ازاں علم مسائل ست من گفتم کہ مراد ازاں علم علم باللہ ست و علم باللہ دو معنی دارد یکے آنکہ مستغرق باشد در ذات خدا۔ دوم آنکہ واقعات را از قضاء حکیم مطلق و یا فعل قادر برحق بیند۔ بعد ازاں در حضور مذکور فضیلت اولاد حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ بسرہ السامی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ نسبت من در تمام اولاد من ساری ست و باشد تا زمان قیامت لیکن در بعضی بحین و حیات ظہور میآید و در بعضی وقت ممات جلوہ گر میشود کسی را محرومی ازیں نسبت شریفہ نخواہد شد۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ دل من میخواہد کہ ایں خانقاہ حضرت مرشدنا و قبلتنا مولانا مظہر رحمان حضرت جان جانان قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس وسیع گردد۔ باز فرمودند کہ من اہل و عیال ندارم کہ برائے آں میخواہم مگر خواہش من محض للہ است کہ مردمان برائے طلب حق جل و علا از اوطان خود می آیند و جای استقامت نمی یابند برائے اینہا وسعت مکان میخواہم و نیز فرمودند کہ بعد از من دریں مکان میاں ابوسعید نشینند و بحلقہ و مراقبہ و بدرس حدیث و تفسیر مشغول شوند پس ازاں فرمودند کہ خداوندا بعد از من چہ طور شود بطور من مانند یا بنہج دیگر بعد ازاں فرمودند کہ بعضے کسان میگویند کہ ایں قدر عنایت بر حال ایشان چراست نمیفہمند کہ میاں ابوسعید پانصد کس مریدان خود را ترک کردہ نزد من آمدہ اند و قبل ازایں خرقۂ خلافت از مشائخ دیگر یافتہ بودند پس در

حین حیات مرشد خود خلافت و اجازت را گذاشته حلقه بیعت من بگردان اخلاص خود انداختند و از پیری بجانب مریدی شتافتند پس چگونه مورد عنایت و مصدر رحمت نباشد۔

و ایضاً دراں روز تذکرہ اسمای خواجہ ہائے نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ خواجہ ہائے نقشبندیہ کہ ختم ایشاں مشہور است ہفت اند اول خواجہ عبدالخالق غجدوانی دوم خواجہ عارف ریوگری سوم خواجہ محمود انجیر فغنوی۔ چہارم خواجہ علی رامتینی۔ پنجم خواجہ بابای سماسی۔ ششم خواجہ امیر کلال ہفتم خواجہ بہاء الدین نقشبند قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم۔

روز پنجشنبہ دوازدہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ ہجری بندہ در حضور عالی حاضر گردید میر قمر الدین سمرقندی از حضرت ایشاں عرض نمودند کہ حضرت امام حسن و حضرت امام حسین رضی اللہ عنہما از اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بودند یا از تابعین۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ از صغار اصحاب بودند و حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ حدیث شریف دع ما یریبک الی ما لا یریبک۔ روایت از آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر فرمودہ اند و روایت دعائے قنوت کہ بمذہب امام شافعی میخوانند ہم از آں سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل التحیات ساختہ اند و آں اینست اللھم اھدنی فیمن ھدیت وعافنی فیمن عافیت وتولنی فیمن تولیت وبارک لی فیما اعطیت وقنی شر ما قضیت انک تقضی ولا یقضی علیک وانہ لا یذل من والیت ولا یعز من عادیت تبارکت ربنا وتعالیت استغفرک واتوب الیک۔ پس روایت دو حدیث از حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمدہ است بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ از حضرت فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا کہ روایات حدیث قلیل آمدہ اند سببش اینست کہ بعد از پیمبر علیہ تحیات الملک الاکبر زیادہ از شش ماہ بقید حیات نماندند و از کاشف اسرار التحقیق امیر المومنین ابوبکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہم روایات احادیث ازیں سبب کم اند کہ عمر ایشاں ہم بعد ارتحال جناب پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر زیادہ از دو سال و سہ ماہ بلوح حیات خط طوالت نکشید و از حضرت ابوہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ روایات احادیث بسیار آمدہ است سببش ایں

بود کہ عمر ایشاں دراز شدہ بود وہم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزے از حضرت ابوہریرہ
فرمودند کہ چادر خود دراز کن ایشاں چادر را دراز کردند پس آنحضرت علیہ افضل الصلوٰۃ و
اکمل التحیات بہر دو دست مبارک خود سہ کرت لوری انداختند و فرمودند کہ بر سینہ خود
بمال حضرت ابوہریرہ ہمچناں کردند حق تعالیٰ قوت حافظۂ ایشانرا چناں عطا فرمود کہ ہیچ
شئ از یادش نیرفت چنانچہ ہفت ہزار و ہجصد احادیث ازاں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
روایت کردند پس عرض نمودہ شد کہ ازینجا معلوم شد کہ توجہ وہمت نمودن ہم مروی از پیغمبر
علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر ست حضرت ایشاں فرمودند کہ ازیں القا مفہوم میشود کہ آں
صدر انبیاء علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلی القای حفظ بسینۂ حضرت ابوہریرہ رضی اللہ تعالیٰ
تعالیٰ عنہ کردند لیکن ہمت نمودن آں ہمای اوج رسالت وعنقای قاف قربت علیہ من
الصلوات اتمہا واکملہا از حدیث دیگر ظاہر و باہر ست کہ حضرت ابی بن کعب رضی اللہ
عنہ را خطرہ جہالت بدل آمد حضرت امام الانبیاء علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا بہمت دست
مبارک خود بقلب ایشاں زوند فی الحال از قلب ایشاں آں خطرہ مرتفع شد و از
لوح سینۂ بے کینہ ایشاں آں نقش باطل محو شد وایشاں گفتند کاَنّی اَنظر اِلی اللہِ
فرقاً وہم آں سید اولاد آدم صلی اللہ علیہ وسلم اصحاب دیگر را برائے دفع خطرات ما
سوی دست مبارک خود کہ رشک ید بیضای موسی بود از سترہ تا ناف کشیدند چناں
اثر اں ہمت ظاہر گردید کہ تا حین حیات او گاہی ہیچ خطرہ در سینۂ بے کینہ اش نیامد امید
وایضاً در حضور فیض گنجور مذکور شیخ طاہر لاہوری کہ از خلفائے حضرت مجدد الف
ثانی بودند آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ طاہر شان عظیم و مرتبہ فخیم دارند اکثر
اوقات ایشانرا الہام میشد کہ اے طاہر بگو کہ قدم من بر مفارق اولیاء اللہ ہست بعد
ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ
السامی در حلقۂ نشستہ بودند کہ از راہ مکاشفۂ احوال شیخ طاہر بر آنحضرت ظاہر گشت
فرمودند کہ مرا معلوم شدہ است کہ شخصی از حاضراں ایں حلقہ طوق ضلالت بگردن خواہد انداخت
واز راہ ہدایت وصراط ارشاد برگشتہ خود را راہی بادیہ کفر خواہد ساخت عیاذاً باللہ

سبحانہ عن ذالک ومن در پیشانی او لفظ ہو الکافر نوشتہ دیدہ ام پس یاران حلقہ کہ حلقہ بندگی
بگوش اخلاص انداختہ بودند و مریدان طریقہ کہ رخش فدویت بمیدان ارادت تاختہ بودند ازیں
احوال مرید مرید و از ترس ہماں وعید شدید خائف از زوال ایمان گردیدند آخر الامر عرض
نمودند کہ ہر یک از ما ترساں ازیں سخن ست و متالم ازیں رنج و محن چشمے داریم کہ از عین عنایت
نظر فرمایند و ازیں ورطۂ نکارت بکنارۂ امنیت در آرند شخصے از ما کہ مال کار ناہنجارش رقم
ایں دریائے بلاست و مردے از ما کہ حال کردار ناسزاوارش غواص لجۂ ابتلاست
ارشاد کنند کہ آں ناشاد کیست و نامش چیست چوں الحاحش گفتہ آمد نامش ہم لفرمایند
پس آں واقف اسرار رحمانی حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسرہ السامی
فرمودند کہ ایں شیخ طاہر لاہوری ست یاراں حیران شدند کہ چنیں مرد مغز نہ پوست مظہر
راہ ضلالت گیرد و از نور بظلمت شتابد بعد از ایام معدودہ موافق فرمودۂ آنحضرت
بوقوع آمد کہ شیخ طاہر طہارات اسلام را مبدل از خباثت کفر ساخت و زنار ارتداد بگردن
انداخت چونکہ شیخ استاد حضرتین بودند صاحبزادہا عرض نمودند کہ آنحضرت توجہ فرمایند
کہ شیخ طاہر باز بشرف اسلام مشرف شود حضرت امام ربانی متوجہ گردیدند معلوم شد کہ
در حق او در لوح محفوظ ہو الکافر مرقوم ست باز آنحضرت در جناب الہی بتضرع تمام
عرض نمودند کہ الہی حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ ہیچکس را بر قضای مبرم
دسترس نیست مگر مرا نیز فرمودہ اند کہ اَلرَّجُلُ مَنْ یُنَازِعُ الْقَدْرَ لَا مَنْ یُوَافِقُہٗ چوں یکے
از دوستان خود را ایں مرتبۂ کرامت فرمودی من ہم امیدوارم کہ بواسطہ من ایں بلا
برگردد اللہ تعالی دعای ایشاں را باجابت رسانید۔ و شیخ طاہر را بشرف اسلام بلکہ بشرف
ولایت خاصہ مشرف فرمود و بمزید قرب خویش امتیازی بخشید بعد ازاں حضرت ایشاں
فرمودند کہ تقدیر بر سہ قسم ست۔ یکی تقدیر معلق ست کہ حق تعالی موقوف ساختہ است آنرا
بدعائی یا بدوائی۔ دوم تقدیر مبرم ست کہ آں موقوف بکسی نیست انچہ نوشتہ است
بوقوع می آید۔ سوم تقدیر بعلم الہی ست جلشانہ کہ آں بلوح محفوظ نہ بطور تعلیق نوشتہ است
دنہ ابرام خاصان خدا را عرض نمودن دراں رواست و قول الرجل من ینازع القدر لا۔

ف در بیان تقدیر معلق و تقدیر مبرم و تقدیر بعلم الہی

من یوافقہ درحق ہیں تقدیر ست وایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ روزے بروضۂ منورہ حضرت پیرو مرشد خود نشستہ بودم و متوجہ بطرف نسبت علیہ چشتیہ شدم دیدم کہ جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی التشریف آوردند و فرمودند کہ اے صاحب این چنیں باید نسبتی کہ از حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیدہ است متوجہ باو باید بود و پرداخت آں باید نمود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالےٰ عنہ از چہار کس بیعت نمودہ بودند و مراستہ کس معلوم اند یکے از والد ماجد خود حضرت ابوصالح رحمۃ اللہ علیہ دوم از شیخ ابوسعید مخزومی قدس سرہ۔ سوم از حماد دباس رحمۃ اللہ علیہ حضرت حماد کپہ ساز بودند لیکن بر کپہ ایشاں گاہے مگس نمی نشست ایں از جملہ خوارق ایشاں بود روزے شخصے نزد ایشاں آمدہ اجازت برائے سفر تجارت طلب کرد ایشاں فرمودند کہ دریں سفر نقصان مال و جان تو بنظر می آید ترک ایں بہ باید بعد ازاں آں شخص بخدمت حضرت غوث الاعظم آمدہ اجازت سفر خواست حضرت غوث الاعظم رخصت دادند پس آں شخص بہ تجارت رفت چوں از انجا مراجعت نمود در اثنائے راہ در خواب دید کہ قطاع الطریق از ہر چہار طرف غلبہ نمودہ اسباب و اموال و اجناس و نقودش ہمہ ربودند و بدن را از ضراب شمشیر و تیر مجروح نمودند چوں از خواب بیدار شد بمال و جان سلامت یافت قطع منازل و طی مراحل نمودہ بصحت و عافیت داخل بخانہ خود گردید و بعد ازاں بخدمت حضرت حماد آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت عبد القادر جیلانی قضا را از وعار ساختند و از بیداری بخواب انداختند۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر مزار پر انوار حضرت حماد نشستہ بودند کہ یکبار رنگ چہرۂ مبارک متغیر شد دست دعا برداشتند و تضرع بجناب حق جل و علا نمودند بعد از ساعتے رنگ چہرۂ ایشاں بحالت اصلی عود نمود برخاستند و فاتحہ بروح پر فتوح حضرت حماد خواندند شخصے ازاں حضرت طلب انکشاف ایں حال کرد حضرت غوث الاعظم فرمودند کہ روزے حضرت حماد رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا در حوض آب در ایام سرمای شدید انداختہ بودند تمام بدن من

ازاں آب سر و تر گشتہ بود و کتاب در دست من بود و دست بالا کردہ او را محفوظ داشتم چو ازاں آب بیروں آمدم حضرت حماد فرمودند کہ من تمکین شما دیدم و برائے امتحان در آب انداختہ بودم پس امروز حضرت حماد فرمودند کہ ازاں وقتیکہ شما را در آب انداختہ بودم آں دست من خشک گردیدہ است شما دعا بکنید کہ دست من باز بہ نہج سابق گردد من دعا کردم وہمراہ پانصد کس از اولیا روست بدعا کشادند لِلّٰہ الحمد کہ مقرون باجابت گشت دودست حضرت بطریق سابق صحیح و سالم گردید پس از استماع اینواقعہ شگرف مردمان ہم پیرۂ حضرت غوث الاعظم انکار ایں امر نمودند و زبان بطعن کشودند کہ تصرفات خود و درحق پیر و مرشد خود ہم اجرا میسازند حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ ازیں انکار مطلع شدہ ارشاد فرمودند کہ تا در عرصہ چہل روز جناب حضرت حماد و باس رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ خود از شما خواہند فرمود ناگاہ خلیفہ حضرت حماد از راہ دور رسیدہ آمدہ گفت کہ مرا پیر من فرمودہ است کہ آنچہ عبدالقادر میگویند بجاست بعد ازاں حضرت ایشاں توجہ بیاراں نمودند و بحلقہ و مراقبہ مشغول شدند پس در ہمیں حلقہ نظر فیض اثر بجانب برخوردار سعادت اطوار میاں احمد سعید طال عمرہٗ کردہ باخوانصاحب فرمودند کہ ایشانرا توجہ بفوق باید کرد اخوانصاحب عرض کردند کہ حضرت توجہ فرمایند کہ لطائف خمسہ ایشاں باہم متحد شوند حضرت ایشاں فرمودند کہ اینہا یک میشوند لیکن شخصی ازیں مجددی نمی شود۔ مجددی وقتے می شود کہ نسبت کمالات پیدا کند؛

روز جمعہ سیز دہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ جذبہ از اسم ذات پیدا میشود و کشف راہ سلوک از نفی و اثبات یعنی اسم مبارک اللہ اللہ از دل بلحاظ مذکور گفتن ممد جذبہ است و کلمہ لا الہ الا اللہ کاشف راہ سلوک ست و ایضاً فرمودند کہ قبل از حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی وقوف قلبی و نگاہداشت خواطر بود و طریق اسم ذات بدیں نہج نبود چنانچہ حضرت پیر و مرشد من مرا ہم اسم ذات تلقین نفرمودند و بر وقوف قلبی و نگاہداشت اکتفا نمودند لیکن چونکہ از مکاتیب شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تلقین نمودن اسم ذات پیدا و ہویدا است بحصول من ہم بریں افتادہ است و سالک را مفید نیز در حصول جذبہ بسیار است

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که طفلان را که ابتدا از شروع حرف مفردات میکنانند و می گویند که بگو الف زبر اَ زیر اِ پیش اُ معنیش اینست که بالا بیا و زیر آی یعنی پست شو پیش او یعنی پیش او تعالیٰ حاصل اینست که بالا بیا و انا رخود را بگذار که پیش او تعالیٰ انانیت نیست تا خود را فنا نسازی بار بآں بارگاه نیابی تا هستی نیستی و چوں نیستی هستی ؛؛

روز شنبه چهار دهم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ سنه هجری غلام بحضور قبلهٔ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که بزرگے را حضرت خضر علیٰ نبینا و علیه الصلوٰة والسلام برای نماز از خواب بیدار ساخت آں بزرگ فرمود که شمارا از نماز من چه کارست حضرت خضر فرمودند که خیز و برائے من دعا بکنید آں بزرگ فرمود شما دعا کنید در حق من باز من باز حضرت خضر فرمودند که شما بکنید آں بزرگ دعا فرمودند و فرالله نصیبک عنه وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که کمال اولیاء حضور و آگاهی و بیخطرگی ست چنانکه فرموده اند آخر کار انتظارست و حاصل کار انتظار و حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ بسره السامی فرموده اند که کمال آنست که انتظار هم نماند چنانکه استهلاک انتظار در علم حضوری میشود و در کمال قرب انتظار نیماند مثلاً شخصے دست خود از پس پشت برآورده مقابل روے خود میکند انتظارست و چوں بمردمک دیده می نهد انتظار و مشاهده نیماند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که هر شخصی را علم النفس خودست لاکن علم علم نیست وایضاً فرمودند که حضرت شیخ آدم بنوری رضی الله تعالیٰ عنه در احوال حضرت پیر و مرشد خود مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ بسره السامی نوشته اند که از توجه اکابران طریقت در دل سالک توجهی پیدا میشود واز توجه مرشد من زوال توجه از دل می شود . شتان ما بینهما فافهم . و هم حضرت ایشاں دریں باب فرمودند که حدیث شریف ست کان الله فی عماء حصول ایں دولت عظمے و موهبت کبری در کمالات میسر میشود ؛؛

فرق ست میان هردو بود خداوند تعالیٰ یعنی قبل خلق مخلوقات در ابر سفید

روز یکشنبه پانزدهم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ سنه هجری بحضور فیض گنجور حاضر دیدم حضرت ایشاں فرمودند که از آیهٔ کریمه مَنْ یُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ [1] بعضے اکابران طریقت که بتوحید وجودی قائل اند سند خود را گرفته اند حضرت ایشاں یعنی پیغمبر را علیه

[1] ترجمه . هر که اطاعت کند رسول را پس بدرستی که اطاعت کرد خدائے را .

صلواة الله الملک الاکبر عین ذات حضرت خداوندی فهمند و بوحدت وجود قائل اند و نزد ما ازیں کریمه ایں مشرب ثابت نمیشود زیراکه حضرت رسالت پناهی هر چه از اوامر و نواهی فرموده اند همه از حق سبحانه آورده اند پس اطاعت رسول عین اطاعت خداست و احکامی که برای آنحضرت صلے الله علیه وسلم نازل شده اند دو قسم اند بعضی بوحی جلی نزول فرموده و آں آیات کلام الله ست و بعضی بوحی خفی بر قلب مبارک نزول نموده و آنرا حدیث قدسی میگویند پس آنحضرت هر چه ارشاد کرده اند فرمودهٔ حق ست سبحانه - هم دریں محل نقل فرمودند که روزے در مجلس حضرت سلطان ابو سعید ابو الخیر قدس سره مجمعی از اعیان شهر حاضر بودند و دراں مجمع سیدے از اولاد رسول صلعم نیز تشریف داشتند دریں اثنا مجذوبے مغلوب الاحوال آمد حضرت شیخ آں مجذوب را مقدم از سید نشاندند سید را ایں حرکت ناخوش آمد حضرت شیخ فرمودند و بطرف آں سید خطاب نمودند که تعظیم شما از جهت رسول ست و تعظیم ایں مجذوب از جهت خداست - لهذا ایں مجذوب را بر شما تقدیم دادم پس حضرت ایشاں ارشاد کردند که مرا هم ایں نقل خوش نمی آید و آں مجذوب کمالیکه پیدا کرده بود همه بصدقه حبیب خدا صلے الله علیه وسلم بود بے توسط آنحضرت هیچکس را بحضرت حق راه نیست :: ۵

محال ست سعدی که راه صفا	تواں رفت جز در پے مصطفی

هم دریں محل فرمودند که حضرت پیر ما مجدد الف ثانی رضی الله عنه فرمودند که در حین ادائے نماز در وقت قیام نظر بسجده گاه داشتن عمل مسنون ست و ایں عمل بر چندیں از تعینات که نه بر وفق سنت واقع شوند بهتر و مفیدتر ست و نیز فرمودند که طریقه خواجگانیه هر چند اتباع ست لیکن از حضرت شاه نقشبند رضی الله در عمل تقیید تمام بوقوع آمده حضرت مجدد رضی الله عنه همیں طریقه اتباع سنت را شائع و رائج فرموده اند ::

روز دوشنبه شانزدهم جمادی الاولی در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که فنا نزد قدما عبارت از بے شعوری ست و فناء الفناء از از عدم شعور بے شعوری یعنی چوں عدم شعور ماسوی الله در دل شد فنا حاصل گردید و چوں شعور بے شعوری هم نماند فناء الفناء گشت چنانچه مولوی جامی رحمة الله علیه نیز همیں

فرمودہ اند و سالک را اجازت طریقہ دادن ہم بریں مقام مقرر ساختہ اند۔ بعدازاں شیرینی طلبیدند و مولوی شیر محمد صاحب را اجازت طریقہ دادند و خرقہ و کلاہ مبارک خود پوشانیدند و فاتحہ بارواح بزرگان طریقہ علیہ نقشبندیہ خواندہ استمداد از پیران خواستند و بسیار دعا درحق ایشاں نمودند۔ و ایضاً دراں اثنا حضرت ایشاں فرمودند کہ محل اجازت ایں طریقہ شریفہ مجددیہ ادنے بعداز تصفیہ قلب ست کہ چوں در قلب حضور و آگاہی و بیخبرگی حاصل شد قابل اجازت تلقین طریقہ گشت بعدازاں بعد از تزکیہ لطیفہ نفس نیز محل اوسط اجازت ست چنانچہ من اکثر سالکان را بعداز تزکیہ نفس اجازت طریقہ میدہم بعدازاں چوں سالک نسبت کمالات پیدا میکند قابل خلافت شود پس اول محل اجازت قلب ست و ثانی نفس و ثالث حصول نسبت کمالات و گاہے بعضے کاملاں ناقص راہم اجازت طریقہ میدادند۔ چنانچہ خواجہ خواجگان خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا اجازت طریقہ حضرت مولانا یعقوب چرخی را دادہ بودند و فرمودہ بودند کہ آنچہ از من بتو رسیدہ است بمردم برساں پس کار ایشاں بعداز انتقال حضرت خواجہ بخدمت حضرت علاء الدین عطار بانتہا رسید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز کسے از غیب بمن گفت کہ زود نیاز حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا باید کرد پس شیرینی طلبیدہ نیاز نمودند:۔

روز سہ شنبہ ہفدہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ سنہ ہجری

غلام بحضور قبلہ خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں قلبی و روحی فداہ ارشاد فرمودند کہ حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ خردسال بودند دراں عہد یک عارف کامل و غوث وقت در بغداد بود کہ گاہی از منظر مردمان غائب می شد۔ و گاہے حاضر حضرت غوث الاعظم برای زیارت آں بزرگ لیشر رفتند در اثنار راہ دیگر شخصے ملاقی شدہ گفت کہ شما بکجا میروید ایشاں فرمودند برائے زیارت آں بزرگ۔ آں شخص گفت من نیز درانجا میروم و امتحان کمال خواہم کرد پس شخصے دیگر ابن سقہ آمد و گفت کہ من ہم بنزد آں بزرگ میروم و یک مسئلہ پرسم کہ جواب از آں نیاید۔ چوں حضرت غوث الاعظم مع آں دو کساں بخدمت

بزرگ رسیدند آں بزرگ فرمودند آں ہر دو کسان راکہ شما نزد من برائے امتحان آمدہ اید مسئلہ شما اینست و جواب شما این مسئلہ ہر یک جواب ہر یک فرمودند بعد ازان یک کس را فرمودند کہ تو در دنیا غرق باد۔ چناں شد و یک کس را فرمودند کہ ایمان تو سلب کردہ شد اتفاقاً آں شخص عقد خود از دختر امیر نصرانیاں نمود و نصاری می شد بوقت نزع او را گفتند کہ تو عالم و حافظ کلام اللہ بودی چیزے یاد داری گفت ہمہ فراموش از دلم گردید مگر یک آیت یاد دارم و آں اینست رُبَمَا یَوَدُّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا لَوْ کَانُوْا مُسْلِمِیْنَ ط پس آن بزرگ حضرت غوث الاعظم را فرمودند کہ شما لِلّٰہ دریجا آمدہ اید مرتبہ شما بسیار بلند خواہد شد و می بینم کہ شما بر منبر استادہ خواہند گفت کہ قَدَمِیْ عَلٰی رَقَبَۃِ کُلِّ اَوْلِیَآءِ اللّٰہِ۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت حماد دباس ہم حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ را نیز ہمیں بشارت دادہ بودند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت الاعظم شیر خوار بودند در رمضان مبارک روزہ میداشتند بعد ازاں در حضور دو کس برائے بیعت آمدند حضرت ایشاں یک را بطریقہ قادریہ و یک کس را در سلسلہ نقشبندیہ بیعت نمودند و فرمودند کہ اکثر از آبا و اجداد من متوسل سلسلہ علیہ قادریہ بودند من ہم از پیر و مرشد خود بیعت در ہمیں سلسلہ کردہ ام لیکن سلوک طریقہ نقشبندیہ نمودہ ام و ہر کس کہ دریں طریقہ علیہ مجددیہ بیعت نماید خواہ سلسلہ قادریہ خواہ نقشبندیہ خواہ چشتیہ خواہ سہروردیہ ذکر و مراقبات طریقہ نقشبندیہ او را تلقین فرمایند کہ عمل ایں اکابراں بر طریقہ نقشبندیہ است۔ و ایضاً فرمودند کہ چہار انہار اسرار الٰہی دریں طریقہ مجددیہ جاری اند دو ازاں نقشبندی اند و یک قادری و نیم چشتی و نیم سہروردی و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند و حضرت غوث الاعظم محی الدین جیلانی و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ہر یک ازیں اکابراں مصدر اسرار الٰہی ست و مظہر انوار نامتناہی یک را بر دیگرے فضل دادن نشاید و کمال یکے را فوق کمال دیگرے دانستن زیبا نمی نماید مثل ایں بزرگواراں مثل آئینہا ست کہ مختلف الالوان باشند مثلاً چہار آئینہا اند کہ یکے سرخ ست و دوے سبز و سومی زرد و چہارمی سفید و در ہر یک عکس آفتاب متجلی ست

سلہ ترجمہ قدم من بر گردن جمیع اولیاء خداست

وشعشان وانوار وحدت شمس هویدا پس ور پرتو آفتاب همه مساوی اند اگر چه تغایر در رنگ ست اما در فیض آفتاب هر یک از دیگرے هم سنگ ست۔ وایضاً حضرت ایشان فرمودند که جمله مردمان چهار قسم اند۔ یکے نامردانند وآں طالب دنیا اند۔ دوم مردانند وآں طالب دنیا وعقبیٰ اند۔ سوم مردانند که آں طالب عقبیٰ مع لقا اند۔ چهارم جوانمردانند وآں صرف طالب دیدار خدا اند از دنیا وآخرت کاری ندارند چنانکه بزرگے فرموده است۔ ع

ما در دو جهاں غیر خدا کار نداریم	ما یار بجز حضرت جبار نداریم
مستانه خدائیم سر و پائے برهنه	حاجت بکسی جبه و دستار نداریم

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که روزی در مشاهده دیدم که حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالیٰ عنه در مکانے نشسته اند حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالیٰ عنه هم در راه آں مکان تشریف دارند خواستم که در حضور پر نور خواجه روم چوں حضرت غوث الاعظم را دیدم از پاس ادب در انجا استادم و بخدمت حضرت خواجه رفتن مناسب ندانستم حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالیٰ عنه مرا دیده۔ بصد الطاف فرمودند که چه مضائقه است بروید۔ بخدمت خواجه پس خوش شدم و بحضور خواجه حاضر گردیدم وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که دریں طریقه شریفه نقشبندیه محرومی نیست و هر که بدبخت ازلی باشد دریں طریقه داخل نمیشود۔ و هر که در طریقه آمد او محروم ازیں نسبت نخواهد رفت۔

روز چهارشنبه بست و نهم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ هجری۔ فدوی بحضور عالی حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند که دائره اول که بر سالک مکشوف میشود دائره امکان ست و دراں مراقبه احدیت می کنند و دائره ثانی دائره ولایت قلبی ست که آنرا ولایت صغریٰ نامند و دراں دائره مراقبه معیت میکنند دائره ثالث دائره ولایت کبریٰ ست که متضمن سه دائره و یک قوس ست و دریں دائره اولیٰ ولایت کبریٰ مراقبه اقربیت میکنند و دریں جا مورد فیض نفس ست با شرکت لطائف عالم امر و در دوم دائره مراقبه محبت میکنند و مورد فیض درینجا لطیفه نفس ست فقط وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که معیت ذات حضرت حق سبحانه با همه عالم نزد علما علمی است۔ و نزد صوفیه معیت ذاتی ست۔ و هم بریں مثالی فرمودند که گرد بادیکه بسوی آسمان

میرود و خاک ست و قیم آں بادو از ہر ذرہ خاک معیت ذاتی باد ست والا خاک بیکار محض است بدون باد حرکت ایں غیر ممکن ست و باد ہست ست نیست نما و خاک نیست ست ہست نما کہ باد در صورت بنظر نمی آید و بمعنی فاعل ست و خاک بنظر می آید در ظاہر و بباطن بحرکت و لاشی ست و ہم چنیں روح ست کہ قیم جسم ست و ہست ست نیست نما و جسم نیست ست ہست نما و ہر ذرہ جسم از حرکت روح متحرک ست والا جسم بیکار محض ست و معیت روح از ہر ذرہ ذرہ جسم ثابت ست و ہمچنیں واجب الوجود ست کہ قیم جمیع ممکنات ست و بدون تحریک واجب حرکت یک ذرہ از ذرات ممکنات غیر ممکن ست کہ قیوم ہمہ عالم اوست پس معیت ذاتی ثابت شد واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا ؎

روز پنجشنبہ نوزدہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ فقیر در محفل فیض اکسیر حاضر شد حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصے قابل پیری و لائق سند نشینی ارشاد وقتی شود کہ علم مسائل ضروری وارد و مقامات عشرہ صوفیہ کہ توکل و قناعت و زہد و صبر و غیرہا اند حاصل باشند و اجتناب از صحبت ارباب دنیا لازم گیرد و از صحبت مشایخ کرام فیضہا دریافتہ باشد صاحب کشف باشد یا ادراک از خطرۂ ماسوی اللہ پاک بود ظاہر بشریعت آراستہ و باطن بطریقت پیراستہ باشد۔ بعد ازاں فرمودند کہ ما احوال خود چہ دانیم کہ بموجب مقولہ عراقی ست ؎

بزمیں چو سجدہ کردم ز زمیں ندا بر آمد	کہ مرا خراب کردی تو بسجدۂ ریائی
بطواف کعبہ رفتم بحرم رہیم ندادند	کہ برون در چہ کردی کہ درون خانہ آئی

روز جمعہ بستم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ در کشف احتمال خطا و صواب ہر دوست و وجدان محتمل خطا نیست بمثلاً شخصی از دور صورت چہار پایہ دید۔ دانست کہ شیر ست و فی الحقیقۃ آں شیر نیست بلکہ چہار پایہ دیگر ست و یا آب دید و آں شراب بود پس مثال اہل کشف اینست و وجدان مثل دریافتن ہوا کہ بنظر نمی آید و حرارت و برودت آں محسوس میشود و دریں ادراک احتمال خطا نیست۔ پس حضرت ایشاں فرمودند کہ مرا ادراک وجدانی صحیح عنایت فرمودہ اند کہ از

نزدیک ودور وپیش وپس واحیار واموات ادراک انوار ونسبتہا حاصل میشود وبعد ازاں خطاب بہ بندہ کردہ فرمودند کہ تو مطالعہ رسائل پیران نقشبندیہ مثل فقرات حضرت خواجہ احرار رضی اللہ عنہ ورشحات وغیرہ کردہ بندہ خاموش ماند فرمودند کہ بزرگان ایں سلسلہ ہمیں حضور وجمعیت را در کتب خود بطالبان ترغیب می فرمایند وبگرمی ذوق وشوق چندان اعتنائے نہادہ اند۔

روز شنبہ بست ونہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید اخوانم از حضرت ایشان عرض نمودند کہ من خوابی دیدہ ام کہ آں قبلہ از من می پرسند کہ تو چوں تلاوت کلام اللہ میخوانی دیوارہا از پامی افتند یا نی پس من در خواب عرض نمودہ ام کہ بوقت خواندن قرآن مجید فیض وبرکت نازل میشود لیکن دیوارہا نمی افتند وانہدم جدار از کسے اکابر ما سبق ہم مروی نیست حضرت ایشان میفرمایند کہ از آیۃ کریمہ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ہمیں معنی مفہوم می شود حضرت ایشان تعبیر ایں واقعہ چناں ارشاد کردند کہ مراد از دیوارہا ہستی سالک ست یعنی باید کہ بوقت تلاوت کلام اللہ قاری از ہستی وانانیت خود تہی شود ودیوار بشریت وانانیت خود را از بیخ وبن برکند ومعنی این کریمہ بایں طور تاویل کردہ شود کہ کمال قرب حضرت حق دریں دار الآخرت کسانے را عطامی کنم کہ ارادہ بکبر بشریت وعلو انانیت خود در زمین وجود نکردہ اند وفساد وصفات ردیہ واخلاق دنیہ اختیار نفرمودہ وایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ حالات صوفیاں خانقاہ معلوم بکنید کہ ہر کس چہ قدر وقوف قلبی میکند وچہ مقدار تہلیل لسانی بالحاظ معانی میخوانند واسم ذات قلبی وزبانی چنداں مداومت مینماید ودرود واستغفار وتلاوت کلام اللہ مجید بچہ اندازہ در دیساز ولیل ونہار را بچہ اطوار میگزارد واوقات را بچہ عنوان منضبط میدارد پس ہر کہ مصروف ایں کار ومالوف ایں اذکار باشد اورا در خانقاہ دارند والا بیرون سازند کہ قابل صحبت فقرا ولائق ہمت اولیا نیست ۔

رافتا ہر کس کہ در لیل ونہار	نیست در ذکر خدا مصروف کار		

مجلسِ او ظلمتِ دل آمده ہر کہ غافل یکدم از یاد خداست		صحبتِ او سمِ قاتل آمدہ ساعتی با او نشستن ناروا است	

وایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت فانی فی اللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عنایت نامۂ خود بحضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ بودند متضمن این احوال کہ درینولا یاران طریقہ ما در مقامی بند شدہ اند عروج واقع نمیشود حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیاز نامہ در جواب این نوشتند کہ یارانرا فرمایند کہ کثرت اشغال ومراقبات وتہلیل وتسبیح وتلاوت ونوافل نمایند تا عروج واقع شود ؎

کثرتِ اشغال دل را واکند		آں خیال قد سوئے بالا کشد	

روز یکشنبہ بست ودوم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ھ غلام مع اخوالصاحب ازاں قبلہ انام مرخص گردیدہ بزیارت تخت شریعت حضرت قبلۂ عالم خواجہ محمد زبیر معرض عن غیر رفتہ بود ازیں باعث از کلام فیض نظام آں ہادی خواص وعوام مستفیض نگردید۔ مگر بزبانی مولوی صاحب شاہ محمد عظیم سلمہ اللہ سبحانہ شنیدم کہ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصے روزے بصحبت ما آمد توجہ نمودم ہیچ اثری در او در اکش نیامد روز دیگر توجہ نمودم۔ آنروز ہم اثری خود نیافت روز سوم چوں توجہ کردم ذکر قلبی او غلبہ نمود دست بر قلب خود نہادہ آہ کشید وگفت کہ دلِ من اللہ اللہ میکند واز کثرت شوق دل خود بدست گرفتہ بوسہ می داد وفرحاں وشاداں میشد بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر فرمودند ؎

ازاں تیغی کہ آبش شست جرم کشتگانش را		ربودم دل نشیں زخمی کہ می بوسم دہانش را	

روز دوشنبہ بست سوم جمادی الاولیٰ چوں اخوالصاحب واین عاصی از زیارت تخت شریف مراجعت نمودہ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدند۔ حضرت ایشان فرمودند کہ بہ تخت شریف مراقبہ کردہ بودید عرض نمودیم کہ بہ تخت شریف متوجہ شدہ نشستہ بودیم بسیار برکات وانوار مشاہدہ نمودیم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ برکات آنجا چہ بیان نمودہ شود کہ حضرت قبلہ عالم قطب ارشاد در عہد خود بودند ونام ایشاں عبد الملک بود وہر کس کہ این منصب دارد نام او ہمیں باشد۔ بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ ما ہم تا قوتے در پا

بود و توانائی دراعضا پیاده و در مجلس عرس حضرت قبلہ عالم معرض عن غیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر میشدم روزے در عرس حاضر شدہ بودم کہ مشاہدہ نمودم حضرت قبلہ عالم را و ایشاں بمن ارشاد فرمودند کہ کثرت عبادت بکنید کہ دریں راہ تعبدی باید تا در از تصفی بکشاید بعد ازاں در حضور درس مکاتیب شریف حضرت امام ربانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی شد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ایں معارف بسیار بلند اند از فہم عرفا و از عقل عقلا ورا الورا اند بعد ازاں فرمودند کہ حالِ ما در فہم ایں مکتوبات قدسی آیات مثل شخصی ست کہ از سکان ولایت فارس بود و امی و ناخواندہ محض بود وضو کردہ رو بقبلہ نشستہ کلام مجید کشادہ انگشت بر سطرہا میدوانید و میگفت الٰہی راست گفتی درستی درستی و ایضاً در مکاتیب شریف مذکور عدمیت و فنا را نا دیدن خود و صفات خود را از اصل و خود را عدم محض یافتن آمد حضرت ایشاں از مولوی صاحب حاوی فروع و اصول واقف معقول و منقول مولوی شیر محمد صاحب سلمہم اللہ تعالیٰ پرسیدند کہ شمارا ایں حال دست میدہد ایشاں عرض نمودند کہ گاہے از عنایات حضور ایں احوال می آید کہ جمیع صفات خود از خود مسلوب می یابم بلکہ وجود خود را ہم معدوم محض می یابم حضرت ایشاں فرمودند کہ چوں ایں احوال از عنایت الٰہی دوام پذیرد فنا نفس حاصل گردد۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ معارف کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودہ اند احدی من الامت اظہار نساختہ است و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار علیہ رحمۃ الغفار فرمودہ اند کہ انا الحق گفتن آسان ست و دور شدن انا مشکل ؎

انا الحق گفتن آسان ایدل ست ایں	انا را دور کردن مشکل ست ایں

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت فخر الواصلین خواجہ معین الدین حسن چشتی سنجری قدس سرہ بعد از ہفت روز طعام میخوردند و استنجا و وضو می ساختند پس در تمام ہفتہ احتیاج وضو نمیشد و در گورستان سکونت می داشتند چوں بہندوستان تشریف آوردند قبولیت خداوندی زیادہ از حد گردید و آنکہ میگویند کہ ایشاں برائے اراضی ملک خود نزد بادشاہ ہندوستان تشریف آوردہ بودند خلاف عقل معلوم میشود چراکہ اینچنیں تارک دنیا ملتجی اغنیا کی گردد و از تصرف آں اراضی

کی راضی میشود ؎

ہر کہ زین خودی قطع کند بہرہ وروست		او چہ کند ملک را ملک خدا الملک اوست	
گیرم کہ سریت از بلور دیشم ست		سنجگی داند ہر انکہ اورا چشم ست	
این مسند قاقم وسمور وسنجاب		در دیدۂ بوریا نشیناں پشم ست	

وایضاً شیخ عبدالحق رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ آں معین الدین دیگر بودند کہ بجہت آراضی ملک نزد سلطان آمدہ بودند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت عارف کامل شیخ آدم بنوری رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ہر کسی را کہ دست گرفتہ مصافحہ بیعت نمودند ہمو نوقت اورا بمقام فنا قلبی میرسانیدند۔ روزے درحضور ایشاں شخصی فاسق آمد وگفت مرا بیعت فرمایند ایشاں فرمودند کہ اول ظاہر خودرا بشریعت نبوی علی صاحبہا الصلوۃ والسلام آراستہ نما بعد ازاں بخدمت ما درآئی۔ آں مرد بیدل شدہ رفت ایشاں را الہام شد کہ چہ کارے کردی کہ طالب مارا از در خود محروم راندی وتلقین نساختی ایشاں شخصی را فرمودند کہ زود آں مرد را بیارید آں شخص نزد آں مرد بسرعت تمام رفت وگفت بیا حضرت شیخ ترامی طلبد آں مرد گفت من نمی آیم پس شخصے دیگر را حضرت شیخ فرستادند آں مرد نیامد آخرالامر شخصے را حضرت شیخ فرمودند کہ در گوش آں مرد از طرف من لفظ مبارک اللہ بگوئید آں شخص دواں نزدیک آں مرد رسید وگفت کہ ایستادہ باش کہ من یک سخن از تو خواہم گفت آں مرد قدرے توقف نمود آں شخص در گوش او گفت کہ حضرت شیخ آدم ترا لفظ مبارک اللہ فرمودہ اند بمجرد شنیدن ایں اسم شریف آں مرد را خرق حجب گردید وولایت نقشبندی حاصل گشت وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ آدم بنوری قدس سرہ۔ ہر کہ را مرید میکردند بوقت بیعت ہموں ساعت بفنای قلبی رسانیدندی ؂

روز سہ شنبہ بست چہارم جمادی الاولیٰ غلام درحضور فیض گنجور آں قبلہ خواص وعوام حاضر گردید درانوقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی محبوب سبحانی واقف اسرار مقطعات قرآنی کاشف رموز متشابہات فرقانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی بود دراں نوشتہ بودند کہ شخصے از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ سوال کردہ بود کہ مرشد کامل مکمل سالک را از یک ولایت بسوئے ولایت دیگر میبرد

یاوراں ولایت کہ مقام اوست ترقیات می بخشد حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ در جواب نوشتہ
بودند کہ ازیک ولایت بولایت دیگر بردن معلوم الوقوع نیست مگر در ضمن ولایت از توجہات
مرشد ترقیات واقع می شود تمّ کلامہ الشریف۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مجدد الف
ثانی رضی اللہ تعالی عنہ در اوائل حال ایں مکتوب نوشتہ اند بعد ازاں آنحضرت قدس سرہ
در مکتوب دیگر ارقام فرمودہ کہ شیخ کامل ازیک ولایت بولایت دیگر میبرد چنانچہ حضرت مجدد الف
ثانی رضی اللہ عنہ خود صاحبزادہ کلاں یعنی مظہر تصدیق دمورد تحقیق کاشف استار دقائق واقف
اسرار حقائق وارث الانبیاء والمرسلین سید الاصفیاء والصدیقین عالم عالی فارق بین الحق والباطل
مفخر الخلائق شیخ محمد صادق علیہ رحمۃ اللہ الخالق را توجہ وہمت فرمودہ از مقام ولایت موسوی
بولایت محمدی علی صاحبہا الصلوات والتحیات رسانیدند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ
شیخ الشیخ ما اعنی قطب الاقطاب غوث الشیخ والشاب عارف آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ سیاح
بحار لاہوت طیار جوّ ہاہوت قطب حی الوجود سالک صراط المقصود مرکز دائرہ خلت وقیومیت
مورد فیض محبت ومحبوبیت العابد الزاہد شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ وارضاہ عنا جناب قیوم
الزماں محبوب رحماں شمس فلک ولایت نجم سماء ہدایت غواص لجۂ ہویت سیار معارج الواحدیت
عنقاء قاف قربت طاؤس ریاض محبت مظہر برکات یزداں حضرت مولانا وقبلتنا وہادینا
میرزا جان جانان علیہ الرضوان از ولایت موسوی توجہ فرمودہ بولایت محمدی علی مصدرہا
الصلوۃ والسلام رسانیدند وہم جناب پیر ومرشد ما مشاہدہ نمودند کہ ما مقابل جناب سید البشر
علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر نشستہ ام پس دیدم کہ درجائیکہ من بودم آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم تشریف دارند ودر مقامیکہ آنحضرت علیہ الصلوات والتسلیمات تشریف داشتند
من ہستم بعد ازاں دیدم کہ در ہر دو جا آں بدر الدجی علیہ صلوات اللہ الملک الاعلی نشستہ اند
من در ہیچ جا نیستم بعد ازاں مشاہدہ نمودم کہ در ہر دو مقام من ہستم۔

روز چہار شنبہ بست وپنجم جمادی الاولیٰ ایں عاصی پر معاصی بمحفل
فیض مشاکل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ طالبے کہ پیش شیخ بیاید باید کہ اول استخارہ
کردہ اورا داخل طریق سازد پس عرض نمودہ شد کہ ہر شیخ را حاجت استخارہ نمودن ست یانے

حضرت ایشاں قبلہ درویشاں ارشاد فرمودند کہ صاحب مقام ولایت کبری کہ خصائل رزائل او مبدل بحسنات گردیدہ وفنا ربانا حاصل شدہ وبشرح صدر واسلام حقیقی رسیدہ است اورا حاجت استخارہ نیست چراکہ ورا لوقت کار او عین رضای مولاست کہ خود معدوم محض گردیدہ ونیست شدہ است ؛

روز پنجشنبہ بست وششم جمادی الاولیٰ غلام بحضور آں قبلۂ انام حاضر گردید شخصے برائے بیعت نمودن حاضر گردیدہ بود حضرت ایشاں قبلہ درویشاں قلبی وروحی فداہ ازاں شخص پرسیدند کہ درکدام طریقہ شریفہ ارادہ بیعت داری آں شخص عرض نمود کہ در طریقہ علیہ قادریہ حلقہ بندگی درگردن اخلاص انداختہ بیعت خواہم نمود حضرت ایشاں شیرینی طلبیدہ فاتحہ بروح پرفتوح سید الاولین والآخرین علیہ افضل صلوۃ المصلین وازکی سلام المسلمین وبروح طیبہ حضرت غوث الاعظم سید محی الدین عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وبارواح پیران ایشاں تا بہ آں سرور علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر نام بنام ومتوسلان طریقہ ایشاں تا بحضرت مولانا وقبلتنا وہادینا مظہر رحمان حضرت مرزا جان جانان رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین خواندند بعد ازاں ہر دو دست آں شخص بہر دو دست مبارک خود بطور مصافحہ گرفتہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب واتوب الیہ سہ بار وکلمہ طیبہ دوبار وکلمۂ شہادت یکبار خوانیدند وبعد ازاں دعا بجناب الٰہی بتوسل پیران طریقہ قادریہ برائے کشود کارہائے دینی ودنیوی آں شخص وجمیع یاران حاضر وغائب وجمیع مومنان فرمودند پس ازاں ذکر قلبی ونگہداشت خواطر ووقوف قلبی ومراقبہ احدیت کہ معمول طریقہ علیہ نقشبندیہ است تلقین فرمودند ومعمول جناب حضرت ایشاں ہمیں ست کہ طالب درہر طریقہ کہ بیعت نماید اذکار ومراقبات طریقہ علیہ نقشبندیہ تلقین میکنند چنانچہ عنوان خاندان مجددیہ برہمیں قرار یافتہ است کہ داخل درہر سلسلہ میکنند وسلوک وتسلیک طریقہ شریفہ نقشبندیہ می فرمایند بعد ازاں حضرت ایشاں شخصے دیگر را درطریقہ شریفہ نقشبندیہ بیعت فرمودند بر نہج سابق وبرشیرینی فاتحہ بارواح سلسلۂ نقشبندیہ خواندند صرف سہ بار اللہم مغفرتک اوسع من ذنوبی ورحمتک ارجی عندی من عملی خوانیدند ودعا فرمودند کہ اَللّٰھُمَّ اجْعَلْ (دیدہ) لِلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا وہم دعا نمودند کہ الٰہی از نسبت شریفہ حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ ایں شخص را حظ وافر عنایت فرما

و آں شخص دراں وقت اثرے تمام در خود ازاں نسبت شریفہ یافت و بسیار برکات و فیوض مشاہدہ کرد ۔ نگاہِ پاکبازاں کیمیا ہست ؀

روز جمعہ بست و ہفتم جمادی الاولی فدوی در حضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشاں شخصی را نصیحت ادائی صلوۃ میفرمودند کہ نماز را با خشوع و خضوع با طمانینت قومہ و جلسہ کہ در مذہب امام ابوحنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ واجب ست و در بعضی مذہب فرض باید خواند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصی از صحابہ در مسجد نماز بے طمانینت قومہ و جلسہ خواندہ در حضور آں سرور صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ گفت السلام علیک یا رسول اللہ آنحضرت جواب سلام دادہ فرمودند کہ نماز بخواں و بیا باز آں شخص نماز بطریق سابق ادا کردہ بحضور حاضر شد باز آنحضرت علیہ الصلوۃ والتحیات فرمودند کہ نماز بخواں کہ تو گویا نماز نخواندہ باز آں شخص نماز خواند باز فرمودند کہ صَلِّ فَاِنَّکَ لَمْ تُصَلِّ پس آں شخص عرض نمود کہ یارسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نماز یکہ مرا یاد بود خواندم آں سرور علیہ تحیات الملک الاکبر اور اصلوہ با طمانینت قومہ و جلسہ تلقین فرمودند بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصے در خواندن یک نماز اجر دہ نماز می یابد و مردی اجر نہ نماز و مردی اجر ہشت نماز ہمیں نہج کسی اجر یک نماز می یابد و کسی می خواند و ہیچ اجر نمی یابد پس معلوم شد کہ کسے کہ با رعایت سنن و آداب و تدبر و خشوع و خضوع و اطمینان صلوۃ ادا می کند اجر زیادہ تر می یابد و ہر کہ ازیں کمتر نماید اجر کمتری یابد و احوال بعضے عارفاں بریں عنوان در نماز می شود ؀

ہمچو بسمل از جہاں بیروں شدند	چوں کہ با تکبیرہا مقروں شدند

و ایضاً حضرت ایشاں بلسان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ روزے ناگاہ خوشبو چنداں بمشام جانم رسید کہ مست و مدہوشم گردانید و تمام مکان معطر گشت چوں دراں حال ہوش ربا و فرحت افزا چشم باز کردہ بجانب بالا نگریستم مشاہدہ نمودم کہ بر فرق من روحی است منور مطہر معطر جلوہ نما و ظہور انوار برنگ شعشان آفتاب در حوالی آں متجلی و بالای زیبای آں بزیور فیوض و برکات متجلی حیران گشتم کہ ایں چیست و متعجب گردیدم کہ ایں کیست آنگاہ ازیں سر نفرمودند و از نام و نشان اطلاعے نہ نمودند۔ بعد ازاں در خاطر خطیر شد کہ با اینچنیں

تجمل شاید کہ ظہور روح پرفتوح جناب سید البشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر گردیدہ است و یا روح پاک حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ راقم این سطور گوید عفی عنہ کہ این خاصہ حضرت ایشان ست کہ در اکثر اوقات تمام مکان شریف معطر می شد و اہل مجلس می شمیدند خوشبوی مانند عطر خس۔ وایضاً دراں روز ہم خانقاہ عرش اشتباہ قضیہ در بعضے مردمان بوقوع آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روح پاک جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ تشریف آوردہ ارشاد فرمودند کہ در خانقاہ ہر کہ قضیہ نماید او را بیروں باید ساخت

روز شنبہ بست و ہشتم جمادی الاولیٰ غلام بحضور آں قبلۂ انام حاضر گردید درس مکتوبات قدسی آیات درانوقت شروع شدہ بود و معمول حضرت ایشاں مدام ہمیں بود کہ کلام فیض نظام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد از عصر خواندہ می شد پس حضرت ایشاں متوجہ شدہ در مراقبہ نشستہ سماع مکتوبات شریفہ مینمودند و بزباں گوہر فشاں ارشاد نمودند کہ من ازیں مکتوبات قدسی آیات فیضے اخذ می نمایم چنانکہ مریدان از پیران خود اخذ فیوض و برکات می نمایند و ایضاً فرمودند کہ سبحان اللہ چہ تقدیس و تنزیہ حضرت حق جل جلالہ بیان فرمودہ اند کلام ایشاں ورائے بیان انسانی ست الحق کہ سراسر الہام ربانی است چوں کلام شریف فیض نظام آنقبلۂ انام اینچنیں ہادی خواص و عوام ست متکلم را بریں قیاس باید ساخت و بوصف و سپاس او باید پرداخت ؎

من چہ گویم وصف آں عالیجناب	نیست پیغمبر ولے دارد کتاب

بعد ازاں حضرت ایشاں برائے توجہ فرمودن متوجہ بحلقہ مستفیدان طریقت کہ حلقہ اخلاص بگردن ارادت داشتندی گشتند چوں نظر فرمودند کہ مجمع معتقدان با اخلاص و مخلصان با اختصاص بیشمار ست کہ مردمان از سمرقند و بخارا و غزنی و تاشکند و حصار و قندہار و کابل و پشور و ملتان و کشمیر و لاہور و سرہند و امروہہ و سنبھل و بریلی و رامپور لکھنؤ و جایس و بہرائچ و گورکھپور و عظیم آباد و ڈھاکہ و بنگالہ و حیدرآباد و پونہ وغیرہا بطلب حق جل و علا اوطان خود گذاشتہ آمدہ بودند و حضرت ایشاں را دراں ایام ضعف بسیار بود ارشاد کردند کہ باری مردمان مقرر شود کسی اشخاص را در حلقہ صبح اختصاص کنید و کسی را در حلقہ عصر و بقیہ مردماں را

بروز دیگر ہمیں عنوان گروہ نبی نبی مردمان آرید کہ توجہ بگیرند وچوں ہمہ را توجہ رسد باز سی کس اول دران بیایند واز توجہ مستفیض شوند۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ معمول حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ وحضرتین وجناب پیرومرشد برحق حضرت مرزا صاحب وقبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ہمیں بود کہ باری مردماں مقرر بود۔ وایضا حضرت ایشاں فرمودند روزی مرا الہام ربانی شدہ بود کہ حضرت نظام الدین اولیا خلفاء خود را بطرف دکن فرستادہ بودند شما خلفاء خود را بطرف کابل وبخارا وقندہار بفرستید:

روز یکشنبہ بست ونہم جمادی الاولیٰ بندہ بحضور والا حاضر گردید حضرت ایشاں مولوی شیر محمد را ارشاد فرمودند کہ شمار انزول زیادہ از عروج واقع ست باید کہ کلمہ لا الہ الا اللہ بسیار گوئید وکلمہ محمد رسول اللہ بعد از صد مرتبہ بخوانید کہ عروج زیادہ شود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر سالکے را کہ عروج زیادہ شود در تہلیل لسانی ہر بار کلمہ محمد رسول اللہ ضم کردہ بخواند تا کہ نزول زیادہ گردد۔ وہر کس را کہ عروج ونزول مساوی باشد در تہلیل کلمہ محمد رسول اللہ بعد از ده بار یا پانزدہ بار بخواند اینطریق در باب حصول عروج ونزول بسیار مفید ست۔ وایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روزی من ہمبراہ ئے خود نشستہ بودم وخلفائے اعظم حضرت پیرومرشد برحق حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی وحضرت محمد احسان رحمۃ اللہ علیہما ہم دراں مجلس تشریف داشتند شخصے آمد وگفت کہ برائے مدد خرچ معاش حضرت مولوی ثناء اللہ سنبھلی رحمۃ اللہ علیہ مبلغ یک روپیہ یومیہ بسائر مقرر شدہ است اہل مجلس گفتند کہ مبلغان سائر قریب بحرمت اند ظلمت در باطن اوشان از تصرف اینچنیں مبلغان خواہد آمد حضرت محمد احسان فرمودند کہ میزاب فیض جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی وقتیکہ میریزد کوہہائے ظلمت را برنگ برگ کاہ می رباید واین سخن فرمودند وآہے کشیدند وبیفتادند وبیہوش گشتند:

روز دوشنبہ سلخ جمادی الاولیٰ بندہ در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ میاں محمد از خلفای حضرت پیرومرشد برحق بودند روزی ایشاں را قبض واقع شد حضرت پیرومرشد توجہ فرمودند رفع قبض نہ گردید بعد ازاں روح مبارک

حضرت خواجہ خواجگان پیران خواجہ بزرگ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ جلوہ آرا گردید ارشاد کرد کہ اے پسر کہ این نسبت چہ کم ست یعنی ترقی ازین احوال اگر واقع نمیشود این نسبت هم بسیار ست پرداختہ ہیں باید کرد روزے میاں محمد موصوف در مجلس منکران حضرت پیر و مرشد برحق مرزا صاحب وقبلہ اتفاقاً نشستہ بودند درانجا مذکور حضرت مرزا صاحب قبلہ بطور اہانت آمد میاں مسطور مخالفت نمود و از اہل مجلس خفا شدہ برخاست چون بحضور حضرت مرزا صاحب وقبلہ حاضر گردید حضرت مرزا صاحب وقبلہ بسیار خوشدل شدہ توجہ فرمودند فی الحال رفع قبض گردید. وعروج واقع شد باز حضرت ایشاں فرمودند کہ ترقی کہ بسبب خدمت می شود از ریاضات این کس عشر عشیر آن نمی شود خدمت ست کہ کار چندین سالہ را در طرفۃ العین میسر می آید. و خدمت ست کہ سالک را بجذبات الٰہیہ میرساند ؏

روز سہ شنبہ غرہ جمادی الآخرۃ بندہ حاضر حضور گردید و ذکر گرسنگی کہ طعام عاشقان ست افتاد حضرت ایشاں حدیث شریف خواندند کہ پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم گاہی طعامی سیر شکم تناول نفرمودند وہمچنین اصحاب کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین گرسنگیہا کشیدہ اند و اولیائی متقدمین ریاضات شاقہ و مجاہدات شدیدہ کشیدہ اند برگ درختاں و بیخ گیاہ قوت ایشاں بود و پارچہائے کہنہ کہ در راہ افتادہ بودند آنرا پاک ساختہ لباس خود می ساختند کسی بعد از یازدہ روز میخورد وکسی قریب یکماہ ہیچ تناول نمیفرمود کسے شصت سال پشت بر زمیں نہاد کسے چہل سال خواب نکرد حضرت بزرگ شاہ نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ در طریقہ خود توسط را اختیار فرمودہ گفتہ اند کہ از نیم آثار کم نباید خورد تا قوت عبادت ساقط نگردد و امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند کہ شیر و روغن و ادام دیگر کہ ہمراہ نان میخورند باید کہ درین نیم آثار داخل باشد و نیز حضرت ایشاں فرمودند کہ قیاس حال خود بحالت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم نباید کرد کہ آنحضرت فرمودہ کہ من مثل شما مردمان نیستم بلکہ طعام و شراب پیش پروردگار خود تناول میکنم ؏

روز چہار شنبہ دوم جمادی الآخرہ غلام بحفل نسیف منزل حاضر گردید۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ آدمی را باید کہ نظر بر صدق مواعید حق سبحانہ داشتہ نگاہ

بطرف اسباب ظنیہ و وہمیہ ننماید و بیقین داند کہ او روزے میرساند ہر کرا پیدا کردہ است روزیش مہیا کردہ است۔ مصرعہ رزق را روزی رساں پر میدہد۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ قبل از بنار خانقاہ بسبب قلت مکان برای اقامت صوفیاں آنقدر نہایت بود درجوار مکانے بود کہ مالک آں بیع می ساخت شخصی گفت کہ ایں مکان را شما خرید نمائید دراں زمان یک خر مہرہ در ملک نداشتم در جناب کارساز حقیقی جلت عظمتہ دعا بجہت برآمدن این مدعا نمودم حق سبحانہ و تعالی دعا راہم آغوش مدعا گردانید و فتوحی از غیب رسانید کہ آں مکان را خرید کردہ در تحت تصرف خود آوردم و چند مکانات دیگر بمبلغ ہفت ہشت ہزار روپیہ خریدہ داخل خانقاہ نمودم و تا الی الآن خرچے از غیب الغیب عنایت میفرماید و کارروائی و ادای احتیاج بوجہ احسن کما ینبغی می نماید۔

روز پنجشنبہ سوم جمادی الآخرہ بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ احوال صوفیاں خانقاہ معلوم نمایند کہ نماز تہجد میخوانند و مداومت بریں میلنمایند یانے کسیکہ مداومت بریں امر نمیکند او را تقید بلیغ کنید و خود در آمدہ خفتہ را بیدار و بیدار را متوجہ بیار نمایند کہ فرمودہ اند ؎

یک چشم زدن غافل ازاں ماہ نباشی		شاید کہ نگاہے کند آگاہ نباشی ؎	
پس از سی سال ایں معنی محقق شد بخاقانی		کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی	

روز جمعہ چہارم جمادی الاخرہ فقیر بجناب فیض مآب حضرت پیر دستگیر حاضر گردید حضرت ایشاں برای صلوۃ عصر در مسجد تشریف آوردہ بودند بعد ادائے نماز ملا گل محمد غزنوی کلام از کسے شخص کردند۔ حضرت ایشاں بسیار زجر فرمودند کہ در بارگاہ حضرت حق جل و علا آمدہ بے ادب نہ باید شد و متوجہ بجانب غیر او سبحانہ نباید گردید روبروے بادشاہ ظاہری چہ قدر آداب ملحوظ می دارید پس بحضور بادشاہ حقیقی چوں رو آرید زیادہ تر کسر خود باید کہ کنید و خود را عدم محض گردانید و نیست شدہ بر در یار در آئید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفی را لازم ست کہ در صلوۃ لحاظ نماید کہ در قیام چہ کیفیت حاصل شدہ و در رکوع چہ انوار طاری شدہ و در سجدہ چہ اسرار ہویدا گشتہ و در قاعدہ چہ فیض وارد شدہ

وبعد از نماز انجام راخیال کند که چه برکات بسبب ادای صلوٰة وست داو بعد ازاں درس مکتوبات قدسی آیات شروع شد حضرت ایشاں بسیار اسرار وغوامض مقامات عالیه بیان فرمودند ودراں اثنا میر قمرالدین سمرقندی عرض نمودند که فنارا عود ست وعدم را عود نیست حضرت ایشاں فرمودند که وجود عدم را عود ست ووجود فنا را عود نیست مرتبۂ عدم اولست ومرتبہ فنا آخر چوں اعدام پیاپے می آیند فنای فنا حاصل میشود وبعد ازاں این شعر فرمودند ؎

وصل اعدام گر توانی کرد — کار مرداں مردوانی کرد

بعد ازاں مولوی کشیر محمد عرض نمودند که مرا عدمیت می آید وتا یکپاس می ماند و گاہے کم وگاہے زیادہ واز ذکر آں حالت میرود حضرت ایشاں فرمودند که دراں وقت ذکر نباید کرد بلکه پرداخت آں نسبت باید نمود که تا ایں احوال چنداں بظهور آید که ہرگز نرود پس حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ایں مصرعه خواندند مصرع برنمی خیزد بتعظیم قیامت گردما ؛

بعد ازاں شخصے آب برای دم نمودن بجهت شفای مریض درحضور آورد۔ حضرت ایشاں قدرے آب پس خورده خود دراں آبخوره انداختند وایں نقل فرمودند که دارا شکوه درحضور بزرگے آب بجهت شفای مریض فرستاده که ایں را نوش فرموده عنایت فرمایند۔ که سور المومنین شفا درخبر وارد ست۔ ایشاں قدرے ازاں آب نوش فرموده فرستادند واز ہیبت الٰہی ایشانرا اسہال شد که خداوندا ایمان کامل دارم یانے اگر آں مریض را شفا حاصل شد مشعر بر ایمان ماست والا وائے برما وگرفتاری ما وایضًا حضرت ایشاں می فرمودند که من ہر روز ایں دعا میخوانم وہریک را باید خواند اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ وَارْحَمْنِیْ وَعَافِنِیْ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَاشْفِنِیْ شِفَاءً عَاجِلًا لَّا یُغَادِرُ سَقَمًا وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ وایضًا حضرت ایشاں فرمودند که درکلام نسبت متکلم ظاہر میشود بعد ازاں ارشاد کردند که قبل ازیں عرضی مولوی بشارت الله صاحب آمده بود دراں احوال

له ای خدا بخش مرا ورحم کن برمن ودرگزر کن ازمن دردنیا وآخرت وشفا بده مرا شفا قریب که نگزارد بیماری را وتو مهربان ترین جمله مهربانانی ونیست برگردیدن از معصیت ونه قوت برعبادت۔ مگر بتوفیق خدای بلند وبزرگ ۱۲

باطن خود را از ابتدا تا انتہا رقیم نمودہ بودند و میاں احمد یار صاحب کہ صاحب ادراک صحیح اند ہم دراں وقت موجود بودند چوں آں عرضی میخواندم نسبت ہمہ مقامات کہ دراں ثبت بودند ظاہر گردید چنانکہ میاں احمد یار صاحب ہم معلوم کردند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ میاں ابوسعید صاحب ہم در احوال باطن خود رسالہ تحریر نمودہ اند من آنرا من اولہ الی آخرہ دیدم مطابق مکتوبات شریف حضرت امام ربانی ست بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ مولانا خالد رومی را ہم گفتہ ام کہ احوال باطن خود تحریر سازند انشاء اللہ تعالیٰ او شاں ہم نگاشتہ خواہند فرستاد مولانا خالد افضل خلفاء حضرت ایشاں ہستند کہ در بغداد شریف بہدایت طالبان و رہنمای سالکان مصروف اند مرجع عالم اند عرضی ایشاں بجناب حضرت ایشاں آمدہ بود متضمن ایں احوال بود کہ صد کس عالم متبحر صاحب تصانیف از یاراں ایں فقیر قابل اجازت گردیدہ اند و پانصد کس از اکابر علماء داخل طریق شدہ اند و تعداد عوام و خواص مردمان کہ بیعت نمودہ اند چہ بیان آید۔

روز شنبہ پنجم جمادی الآخرہ بحضور پر نور حاضر شدم سطرے چند از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بموجب امر شریف در حضور خواندم۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ معنی ایں کلام فیض نظام بغور تمام فہمیدہ می شود لیکن فیض و برکات نقد وقت ست۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در سیر لطیفہ قلب اول تلونیات می آیند از قسم قبض و بسط و فرح و سرور و ذوق و شوق و قتیکہ قلب از تقلب باز گردید و بہ فناء و بقاء رسید از تلونیات رست و بہ تمکین پیوست بعد ازاں در سیر لطیفہ نفس ہم تلونیات می آیند و احوالات گوناگوں در پیش می شود و چوں از بوقلمونی باز میگردد و بفناء و بقا میرسد از تلوین بتمکین می در آید بعد ازاں احوال و اسرار بر لطیفہ قالب می آیند و تلونیات پیدا می شوند لیکن لطائف عالم امر را راہی از تلوین در ساحت تمکین نیست و اگر ہست بہ تبعیت ست لا بالاصالۃ

روز یکشنبہ ششم جمادی الآخرہ غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید شخصے از مکہ معظمہ اسم مبارک ایشاں شنیدہ آمدہ بود از وی پرسیدہ شد کہ تو چہ شنیدہ آمدہ گفت کہ من در بیت اللہ بودم کہ قافلہ از بغداد شریف آمدہ بود مردمان آں کارواں در حرم شریف مذکور مینمودند کہ

بغداد شریف شخصے ست عالم متبحر مولانا خالد نام دارد و بہندوستان رفتہ طریقہ نقشبندیہ از
حضرت قیوم زماں غوث جہاں کاشف اسرار خفی وجلی مولانا غلام علی رضی اللہ تعالی عنہ اخذ
کردہ خرقہ خلافت پوشیدہ آمدہ است در اقلیم روم شہرہ آفاق گردیدہ عالمان اقلیم روم واکابران
مرز بوم بدست او بیعت نمودند پس من از استماع این سخنان مشتاق لقاء حضور گردیدم آخر الامر
از عنایات الٰہی تا بہ این آستان فیض نشان رسیدم ❊

روز دوشنبہ ہفتم جمادی الآخر در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان
فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ عبارت از دوام حضور و آگاہی و گم شدن خطرات از دل اکابران
طریقہ شریفہ مقرر نمودہ اند لیکن نزد من کم شدن خطرات بجای گم شدن خطرات ست و ایضاً
حضرت ایشاں قلبی روحی فداہ ارشاد فرمودند کہ چہار قسم فنا کہ جناب غوث صمدانی قطب
زمانی حضرت سید محی الدین عبد القادر ابو محمد عبد القادر جیلانی الحسنی والحسینی رضی اللہ تعالے
عنہ وارضاہ عنا فرمودہ اند چنانچہ در ماسبق مذکور شدہ اند در فنای قلبی کہ عبارت از نسیان
ماسوی ست حاصل میشوند ❊

روز سہ شنبہ ہشتم جمادی الآخرہ فدوی جان نثار در حضور آں محبوب پروردگار
حاضر گردیدم حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ جمیع تصنیفات اکابران
طریقت و تالیفات عارفان حقیقت مملو ست از توحید وجودی و ذوق و شوق و بیان
مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ و انابت و صبر و قناعت و زہد و توکل و رضا و تسلیم
وغیرہ است دراں مندرج لیکن مقاماتیکہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ
تحریر فرمودہ اند ہیچکس از عارفان این معارف را در سلک تحریر منتظم نکردہ در زمین و آسمان
کتابے در عرفان یزداں مثل مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد نیست و ایضاً حضرت ایشاں
فرمودند کہ سالک را در سیر لطیفہ قلب و نفس ذکر خفی و نفی و اثبات و تہلیل لسانی ترقی میبخشد
و در سیر عناصر ثلثہ کثرت نوافل با طول قرارت و در کمالات ثلثہ تلاوت کلام اللہ مجید
و در حقائق سبعہ خواندن درود موجب ترقیات می شود. بعد ازاں در حضور ذکر ریاضت
و عبادت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضے اولیاء را رسوخیت بجناب حق سبحانہ از کمال زہد و ریاضت

وترک وتجرید حاصل می شود و جمعی را قرب الٰہی جلشانہ از کثرت عبادت میسّر می شود۔ لیکن مقام اہل عبادت بر صاحب توکل و زہد و ریاضت عالی ست و ایضاً فرمودند کہ ہر کرا یقین یاد مقام او اعلا و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ صاحب کشف وکرامات و زہد و ریاضات بودند سی سال عمر در گلیم گذرانیدند و بعد از سہ روز قدرے تناول میفرمودند۔ طعام ایشاں پوست خربزہ وتربوزہ وپوست اشیائی دیگر خوردگی موافق ہر موسم بود کہ در کوچہ و بازار افتادہ بودند آنرا برداشتہ پاک ساختہ می خوردند و در مسجد جامع استقامت می ورزیدند و چوں شدّت عطش می شد دو سہ کف آب حوض می نوشیدند و آں بسیار شور بود روزے عورت فاحشہ بحسن کمال آراستہ و بجمال پیراستہ از دریچہ بام رو برآورد نظارہ میکرد یاران طریقہ کہ دراں مجلس حاضر بودند از ایشاں عرض نمودند کہ ایں زن را توجہ فرمایند کہ بہدایت آید ایشاں تساہلی فرمودند چوں یاران مبالغہ بسیار کردند ایشاں متوجہ شدند بحکم خداوندی جل شانہ بعد از دو سہ گھڑی آں عورت ترک لباس کردہ حلق سر نمودہ کفنی گلیم پوشیدہ بحضور ایشاں آمد و توبہ و استغفار از اجرام سابق ساختہ از ایشاں بیعت نمود و حلقہ بندگی درگوش اخلاص انداخت وہم دراں عہد حضرت قیوم زماں معرض عن غیر قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند و مسند ارشاد و وسادۂ ہدایت از وجود با جود ایشاں مزیّب ومزین بود صاحب عبادت کثیرہ بودند بعد از نماز مغرب صلوٰۃ اوابین میخواندند و دراں دہ سیپارہ ہائے کلام اللہ مجید قراءت میفرمودند بعد ازاں حلقۂ رجال می نمودند و توجہ میفرمودند بعد ازاں در محلسرا تشریف بردہ حلقہ نساء می نمودند و توجہ میفرمودند بوقت نصف شب چند گھڑی استراحت نمودہ برائے تہجد می برخاستند و در صلوٰۃ تہجد چہل بار یا شصت بار سورہ یٰسین میخواندند بعد ازاں در مراقبہ تا چاشت اوقات بسر می بردند پس ازاں حلقۂ رجال می کردند و ہمہ روز در توجہ نمودن وہدایت ساختن مخلوق میگذرانیدند و بعد ازاں قدرے قیلولہ نمودہ برای نماز فی الزوال برخاستہ بطول قراءت در چہار گھڑی ادا میفرمودند بعد ازاں ختم خواجہا خواندہ بنماز ظہر می پرداختند بعد ازاں تلاوت کلام اللہ نمودہ طعام تناول می فرمودند وہمیں وقت طعام آنحضرت بود بعد از نماز عصر مشکات شریف یا مکتوبات مذکور میشد

وچوں از مجلس بمسجد تشریف می آوردند امرایان دوشالہا و مندیلہاے خود از آستانہ فیض نشان تا بمسجد شریف بر زمین می انداختند تا کہ قدم مبارک بر زمین نیفتد و اگر بعیادت مریض ویا باجابت دعوت سوار می شدند سوارے ایشان مثل بادشاہان جلوہ گر بودی روزے ایشان سوار شدہ بزیر جامع مسجد گذر فرمودند حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ دیدند کہ شخصے در پالکی نشستہ است و بسیار پالکیہا در رکاب آں میدوند و جمع کثیر بزنگ غلامان گرد و پیش پالکی او ہستند و انوار محیط آں پالکی اینچنیں ست کہ گویا از بالای پالکی تا فلک نوری رسیت لامع و تمام کوچہ و بازار مملو از اں نور گردیدہ است حضرت شاہ گلشن گلیم کہنہ خود را از سر انداختند و یاران خود را فرمودند کہ ایں را در آتش بسوزانید یاران عرض نمودند کہ سببش چیست فرمودند کہ ایں امیر کہ میرود آنچناں در سواری ایں نور یست کہ من در گلیم خود گاہے شمہ اش مشاہدہ نکردہ ام و باوصفیکہ سی سال دریں گلیم بریاضت صرف کردہ ام شخصی عرض نمود کہ حضرت محمد زبیر ہستند ایشان فرمودند بعد الحمد کہ پیرزادہ ما ہستند آبروے ما باقیماند و مریدان خود را برائے استفادہ بخدمت حضرت قبلہ عالم فرستادند و فرمودند جائیکہ حضرت ایشان تشریف دارند مارا مرید گرفتن جائز نیست و دریں اثنا ذکر ریاضات و مجاہدات اولیای متقدمین بیان فرمودند و تاسف بسیار خوردند کہ از دست ما ہیچ نمی آید بعد ازاں بمقام شکر آمدہ فرمودند کہ از فضل الٰہی در ینجا اگر شخصے می آید و موافق فرمودہ ما کار میکند او را البتہ چیزہا وارد می شوند و ایں شعر خواندند ؎

عاشق کجا کہ یار بحالش نظر نکرد الخواجہ درد نیست و گرنہ طبیب ہست

روز چہار شنبہ نہم جمادی الآخرہ ۱۲۳۱ھ بحضور والا حاضر گردیدم سخنے از خطرات و وساوس طالبان بمیان آمد حضرت ایشان فرمودند کہ وساوس و خطرات کہ بر دل می آیند چہار قسم اند شیطانی ملکی نفسانی حقانی۔ وساوس و خطراتیکہ شیطانی باشند از جانب یسار می آیند و ملکی از طرف یمین و نفسانی از سمت فوق کہ دماغ است و حقانی از فوق الفوق بر دل نزول میکنند و ایضاً فرمودند کہ حضرت سید البشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر ارشاد فرمودند کہ ذلک من کمال الایمان یعنی ایں آمدن

خطرات مقتضای کمال ایمان ست چه هر جائیکه چیزے باشد البته خوف آمدن دزد می شود و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که دریں طریقه شریفه از عنایت پروردگار و از توجهات پیران کبار خطرات از دل طالباں گم می شود بعد ازاں گم می شوند درون قلب نمیروند مثل مگسها که بر آئینه می نشینند و درون آئینه رفتن نه توانند و یا خس و خاشاک که بر روی دریا می باشد و در ته آب ره نیابد همچنیں خطرات بیروں آیند و در دل نمی درآیند بعد ازاں از انجا هم مندفع شده بلطیفه نفس می آیند و پس از تزکیه نفس بجلیه ظهور کنند و چوں از انجا نیز روند و هیچ جا هیچ وقت نمی آیند صاحب ایں مقام را اگر فرضاً عمر هزار ساله داده شود هرگز خطره غیر در دل او نیاید ؛؛

روز پنجشنبه دهم جمادی الاخره غلام در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که هر کرا یقین زیاده است مقام قرب او اعلیٰ تر ست باید دانست که مقام یقین ۳ اند- اوّل علم الیقین دوم عین الیقین سوم حق الیقین ست که تفصیل ایں در کتب مسطور ست احتیاج ارقام ندارد- و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که روزے بمزار پر انوار حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی رضی الله تعالیٰ عنه رفته بودم بالله العلی العظیم خواجه را دیدم که از مزار خود بیروں آمده استقبالِ من نمودند و بسیار نوازشها فرمودند ؛؛

روز جمعه یازدهم جمادی الآخره بحضور عالی حاضر گردیدم دراں وقت مذکور وفات بزرگان آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که جناب والد ماجد من رحمة الله علیه طریقه شریفه قادریه داشتند چوں وقت ارتحال ایشاں رسید ارشاد فرمودند که جناب حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالیٰ عنه تشریف آورده اند پس اشارت از دست مبارک خود کردند که ایں ایستاده اند حضرت غوث الاعظم و جان بحق تسلیم شدند اللهم نور قبره و برد مضجعه و بسیار کرامات و خرق عادات اوشاں بیان فرمودند

روز شنبه دوازدهم جمادی الاخره بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که عرضی مولوی بشارت الله آمده بود در جواب ایں ارقام نمودیم

که از گذشته نادم و مستغفر باشند و آینده را اجتناب لازم شناسند و علی الدوام مشغول یاد الٰہی باشند ہم دریں اثنا شخصے عرض نمود که حضرت ایشاں برائے من چیزے ارقام فرمایند حضرت ایشاں ایں آیۂ کریمہ نوشتند قُلِ اللّٰہُ ثُمَّ ذَرْہُمْ و تفسیر آں نیز بریں نہج قلمی نمودند که تفویض امور جزئی و کلی بحضرت اللہ سبحانہ باید کرد و از تدبیر و معاش فکر آں ہیچ نباید فرمود و تعلقات ماسوی اللہ را بگذارد و امور خویش را با دتعالیٰ بسپارد

سپردم بتو مایۂ خویش را		تو دانی حساب کم و بیش را	

روز یکشنبہ سیزدہم جمادی الآخرہ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که متصوفین متقدمین فرمودہ اند که راہ الٰہی جل وجلالہٗ دو گام ست گامی بیرون ہستی خود زدن و بگام دیگر بجذا پیوستن ست و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ فرمودہ اند که راہے که ما در صدد قطع آنیم ہمگی ہفت گام ست دو گام بعالم خلق تعلق دارد و پنجگام بعالم امر اول که سالک در عالم امر قدم میزند تجلی افعالی رو میدہد که عبارت از فنار قلبی ست و بگام دوم تجلی صفات ثبوتیہ که عبارت از فنار روحی ست و بگام سوم تجلی شیونات ذاتیہ الٰہیہ که عبارت از فنار سری ست و بگام چہارم تجلے صفات سلبیہ الٰہیہ که عبارت از فنار خفی ست و بگام پنجم شان جامع الٰہی که عبارت از فنار اخفی است و دو گام که تعلق بعالم خلق دارد گام اول فنار لطیفہ نفس ست و گام دوم فنار لطیفہ قالب بعدازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که تا باینجا که قطع لطائف سبعہ می شوند نصف راہ سلوک طریقہ شریفہ مجددیہ طے می شود و نصف دیگر که باقی ست ازیں نصف اول بمراتب وسیع تر و عالی تر ست و آں عبارت ست از کمالات ثلثہ و حقائق سبعہ که تفصیل آنہا در مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مفصلاً و مشروحاً مسطور ست ÷

روز دوشنبہ چہاردہم جمادی الآخرہ بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں دراں وقت درس کلام مجید می فرمودند و دُررِ غرر معانی را برشتۂ تحقیق و تدقیق انتظام می دادند شخصے عرض نمود که وقت حضرت ایشاں از حضرت مولوی عبدالعزیز صاحب

زیاده است حضرت ایشان فرمودند که تو به ایشان بحر علم و دریائے بیانند از گل گلدسته مهیا می سازند و من از گل غنچه مسکینم ؛

روز سه شنبه پانزدهم جمادی الآخره غلام بحضور آں قبله انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که روزے حضرت شاه گلشن رحمة الله علیه نشسته بودند ناگاه مردے ذمی اندر در آمد ایشان برائے تعظیم او سروقد برخاستند مردمان متحیر ماند بعد ازاں ایشاں ازاں مرد ذمی پرسیدند که از تو بوئی مرشد من می آید آں مرد عرض کرد که نزد من هیچ چیز نیست الا کتابے ایشاں - کتاب را کشادند دیدند دو سطر چند از دست خط خاص حضرت مظهر اسرار سرمد حضرت شیخ عبدالاحد رضی الله تعالےٰ عنه متحرر بودند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که روزے مولوی رفیع الدین صاحب مدظلهم الله تعالےٰ کتابے میخواندند و من نیز دراں مجلس حاضر بودم ناگاه انوار و برکات بسیار آمدند گفتم که از خواندن ایں دو سطر فیضی کثیر وارد شد مولوی صاحب فرمودند که ایں دو سطر نوشته حضرت عبدالاحد اند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که روز دیگر هم بریں نهج واقع شد گفتم که فیضی بنوع دیگر آمد مولوی صاحب فرمودند که ایں سطور محرره حضرت شاه ولی الله اند رحمة الله علیه راقم گوید عفی عنه که اولیاء الله گلهای باغ وحدت اند هر گلی را بوئے علیحده و رنگے جدا عطا فرموده است هر کسیرا که قوت شامه داده اند تمیز در رنگ و بوی نماید و ایں همه رنگ ظهور آں بیرنگ ست که در هر رنگے برنگ دیگر جلوه گر گردیده است عاشق شیدا هر رنگے که می بیند رنگ بیرنگ می شناسد و هر بوئے که می بوید بوئے محبوب حقیقی دراں میجوید ناچار برنگ بلبل از جام تفرقه ملی می نوشد و در غلغل می کوشد ؛

روز چهارشنبه شانزدهم جمادی الآخره بنده در حضور سراسر نور حاضر گردید دراں وقت مردماں غزنوی و بخاری در حضور پرنور حاضر بوده رخصت خواستند حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که از شما یکس در اینجا ماند و چند مدت استقامت ورزد که تا نسبت باطنی پیدا کرده را بے بوطن خود گردد و شیخ گل محمد غزنوی هم دراں مجلس حاضر بودند حضرت ایشاں فرمودند که گل محمد را به بینید که پیر بخارا شده است و اینجا آمده بود و کلام الله مجید هم نخوانده

بود از تفضلات الٰہی جلشانہ وعنایات پیران کبار رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ہر چند مدت کلام اللہ ختم کردہ وعلم فقہ تحصیل کردہ نسبت باطن بقوت تمام پیدا ساخت وخرقۂ خلافت از من گرفتہ در بخارا شریف پیری شدہ ہدایت وارشاد بمردمان آں دیار می نماید بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر خواندند

بنشیں بگدایاں درویست کہ ہر کس	بنشست بایں طائفہ شاہی شد وبرخاست

روز پنجشنبہ ہفدہم جمادی الآخر در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ چوں نفس مطمئنہ میگردد واز خصائل رزائل بحسنات میگردد ع شاہی شدہ بر تخت صدری نشیند ؛ وایں حالت بعد از قطع دائرہ ولائت کبری کہ متضمن سہ دوائر ویک قوس ست میسری شود وشرح صدر بحصول می انجامد ونظری بدیہی می گردد واستدلالی کشفی کہ فنای نفس عبارت ازانست بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال این فنا بعد از مدت مدید حاصل می شود. حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند. کہ سالکے کہ تا چہل سال خلوت اختیار کند وہر روز بر چہل ہزار بار اسم ذات ونفی واثبات مداومت نماید وراں وقت بکمال فنا میرسد. وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ارشاد میفرمودند کہ سی ۳۰ سال خدمت پیران کبار نمودم چہار سال بخدمت حضرت منظہر انوار سبحانی سید نور محمد بدایونی رسیدہ توجہ گرفتم وشش سال بعد از انتقال ایشاں بمزار پر انوار حاضر شدم بعد ازاں بخدمت عارف باللہ حضرت حافظ سعد اللہ علیہ رحمۃ اللہ رفتم دوازدہ سال بخدمت آں مرشد باکمال گذرانیدم پس از انتقال ایشاں بخدمت مفخر زاہد وعابد حضرت شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمدم وہ سال بتوجہ شریف ایشاں مستفیض شدم بعد از وفات شریف ایشاں سی سال شدہ اند کہ باشغال واذکار وحلقہ ومراقبہ مشغولم ومردماں رابیعت وہدایت می تمایم لیس الحال کہ شصت سال دریں راہ گزرانیدہ ام فنای قلبی بتمامیت واکملیت میسر گردیدہ است وتعلق علمی وحبی کما ینبغی در دل نماندہ است وخود را مردہ می یابم از ہستی نامی واز خودی نشانی نماندہ ست مردمان کہ نزد من می آیند وسلامی میکنند ویا پیام دیگراں می رسانند می دانیم کہ من مردہ ایم ایناں بقبر می آیند وسلام

میکنند و کلام میگویند و پیام میرسانند چون بار دیگر میگویند من بغور در خود نظر می بیکنیم میکنم که شاید من زنده ام. وایضاً حضرت ایشان فرمودند که جناب قیوم زمان خلیفہ رحمان قطب شام و روم حضرت ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند که مردان بکلمہ طیبہ اشتغال دارند و لا الہ الا اللہ کہ می گویند بجای الا اللہ الا انا متحقق می شود تا وقتیکہ فنای نفس کہ عبارت از شکستگی اناست حاصل نیست بجائے الا اللہ الا اناست وہم حضرت ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ اند کہ روزے من بسیار تضرع وزاری بجناب باری عز اسمہ بجہت فنا رانا نمودم مشاہدہ کردم کہ بسیار زنارہا از گردن نفس من بدر می آیند و می شکستند بعد ازاں بخدمت حضرت والدی و مرشدی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر شدہ اظہار این واقعہ ساختم حضرت والدی فرمودند کہ تاہنوز فنائی کامل نگردیدہ بعد از مدت مدید اتفاق طواف بیت اللہ افتاد و در انجا از فضل او سبحانہ جل شانہ حصول این دولت عظمی و موہبت کبری نقد وقت گردید للہ الحمد والمنہ کہ بعد از حصول این سعادت در کلمہ لا الہ الا انا کہ گرفتار بودم بیرون آمدہ بکلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ مشغول گشتم ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ برائے تبدیل اخلاق رزیلہ وصفات بشریت و رفع انانیت تکرار کلمہ طیبہ وکثرت ذکر باید نمود ہرگاہ کہ انوار الٰہی جلشانہ غالب آمد البتہ در اخلاق و اوصاف سالک شکستگی حاصل خواہد شد آیہ کریمہ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً اشارہ فرمایا بمعنی ست:

روز جمعہ ہیجدہم جمادی الاخری حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان عزیزی را مخاطب ساختہ فرمودند کہ آیہ شریفہ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اشارہ بدوام ذکر قلبی دارد و در کریمہ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ نیز ام

مہ بدرستیکہ بادشاہان ہرگاہ کہ داخل شوند دہی را تباہ کنند۔ آنرا و گردانند عزیز آنرا ذلیل ۱۲۔

مہ مردا آنکہ مشغول نمیکنند او شاں را سوداگری و نہ بیع از ذکر خدائے تعالیٰ ۱۲۔

مہ پس یاد کنید خدای تعالی را ایستادہ و نشستہ و بر پہلوہای خویشتن ۱۲۔

ہمیں ذکر قلبی مفہوم می شود چہ ذکر قلبی ہر وقت می شود و ذکر لسانی علی الدوام تعسر می دارد درین اشنا برادران صاحب معروض ساختند کہ اگر بزرگے در حین حیات خود خلیفہ خود کسے را مقرر نساخت و بعد از فوت او مشایخ وقت شخصی را بجای آں بزرگ نشانند و خرقہ و کلاہ آں بزرگ او را پوشانید در آں شخص برکتے و نسبتے پیدا می شود حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ بلے چنین ست بعد ازاں نقل فرمودند کہ بزرگے وفات یافت و کسے را خلافت در حین حیات خود نداده بود مردمان مجتمع شده بعد از انتقال آں بزرگ جبہ و دستارش شخصی را پوشانیدند فی الحال احوال آں شخص مثل احوال آں بزرگ گردید و ہموں مراتب ترک و تجرید رسید و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بزرگے بوقت انتقال وصیت نموده بود کہ بعد از من بروز چہلم کہ اجتماع مردمان خواہد شد طائری از غیب می آید پس بر سر ہر کس کہ بنشیند خلیفہ من ست حاضران از استماع ایں واقعہ متحیر شدند بقضای الٰہی جلشانہ بعد از واقعہ آں بزرگ بروز چہلم ہموں واقعہ در پیش آمد کہ طائرے از آسمان پرواز نموده در مجمع مردمان آمده بر فرق شخصے بازاری اہل حرفہ بنشست مردمان دیدند کہ ایں شخص قابل خلافت و لائق اجازت طریقہ نیست لیکن بموجب فرمودن آں بزرگ آں شخص را گفتند کہ خرقہ خلافت ترا وصیت نموده اند آں شخص گفت کہ من مرد بازاری ام لیاقت ایں امر ندارم آخر الامر بگفتن ہمہ صاحبان شرف خود فہمیده گفت کہ من در بازار رفتہ داد و ستد گذاشتہ از مردمان اہل معاملہ انقطاع نموده می آیم پس آں شخص در بازار رفتہ انفصال معاملات کرده آمد و خرقہ و دستار آں بزرگ پوشید فی الحال ہموں وقت از نسبت باطنی سرفراز فرموده و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شاه عبدالرحمن قادری مردے بزرگ بودند و در ترک و تجرید قدم راسخ داشتند اکثر اوقات بر گادی سوار می شدند چہار نان و پارچہ پنیر بالائے سر خود می بستند و جہلنگہ چارپائی بجای لباس می پوشیدند خرق عادت بسیار از ایشاں صادر می شد بعد از وفات ایشاں فرزند ایشاں بجائے ایشاں نشستند رجوع مردمان بطرف ایشاں شد شاه حسین نام مردے از مریدان شاه عبدالرحمن رحمۃ اللہ علیہما در وقتیکہ مجمع بسیار بخدمت پیرزاده نشستہ بود آمده عرض نمود کہ اگر ترک جہلنگہ ملبوس شد من ہمین عنایت شود امیدوارم و این سخن را چند

بار تکرار کردہ مردمان گفتند کہ ایں مرد دیوانہ است کہ جھلنگہ رامی طلبد خیر بگیر و شاہ حسین ہموں وقت آں جھلنگہ راکہ بہتر از خلعتہای فاخرہ دانستہ در بر خود پوشیدہ ہمو نوقت توجہ جمیع مردماں بطرف او شد و قائم مقام پیر خود شدند بعد ازاں در حضور پر نور مذکور حلیۂ مبارک جناب محبوب کبریا سید ہر دو سرا احمد مجتبی محمد مصطفی علیہ و علی آلہ من الصلوات اتمہا و من التسلیمات اکملہا آمد حضرت ایں شعر خواندند ؎

بصورتیکہ توئی کمتر آفرید خدا	تراشیدہ و دست از قلم کشید خدا

بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ شعر دیگر ہم یاد آمدہ است لیکن خواندنش تقاضای ادب نیست پس بگفتن بعضی حاضران مجلس خواندند و آں اینست ؎

تو باایں جمال و خوبی چوں بطور جلوہ آئی	اَرِنِی بگوید آں کس کہ بگفت لَن تَرانِی

روز شنبہ نوزدہم جمادی الآخرہ حاضر حضور گردیدم دریں اثنا ذکر شبہا تیکہ بعضی عزیزان بر کلام حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودہ اند آمد حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ فضیلت پناہی مولوی سید محی الدین رحمۃ اللہ علیہ از گزیدۂ اصحاب و زبدہ احباب حضرت ایشاں شہید رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند از زبانی مولوی فخر الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ نقل میکردند کہ مولوی صاحب مرحوم میفرمودند کہ جواب اعتراضات چنانچہ حضرت مجدد خود در مکتوبات شریف قلمی فرمودہ اند از ہیچکس نخواہد شد بعد ازاں فرمودند کہ میدانی کہ مولوی غلام محی الدین کدام شخص بودند بزرگے بودند جنیدی صبر و توکل و قناعت و ریاضت ایشاں مانند جنیدیان بود و گویا کہ از خانقاہ حضرت سید الطائفہ جنید قدس سرہ بودند مردمان می گفتند کہ حضرت مرزا صاحب و قبلہ چرا پیش ایشاں نمی آیند۔ ایشاں میگفتند کہ مردماں عقلی ندارند از پیرزادگی چہ میشود ایشاں از فرزندان حضرت غوث الاعظم بودند مولوی باب اللہ صاحب مرحوم کہ استاد ایشاں بودند ارادہ کردند کہ در بغداد شریف حاضر شوند حضرت غوث پاک رضی اللہ عنہ در واقعہ بایشاں ارشاد کردند کہ پیش شما فرزند من غلام محی الدین حاضر ست حاجت آمدن اینجا نیست

روز یکشنبہ بستم جمادی الآخرہ غلام بحضور پر نور آں قبلۂ انام حاضر گردید حضرت ایشاں از درگاہ خداوندانہ برآداب فدویانہ ایں عاصی پر معاصی از کمال الطاف فرمودہ ارشاد

گروند۔ دو روز شدہ است کہ توجہ بلطیفہ نفس این شخص کردہ ام۔ انوار لطیفہ مذکور از جبین این از
دور ظہور میکنند باز حضرت ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ عجب عنایات جناب مجدد الف
ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ است کہ در ہر مقامیکہ توجہ میکنم انوار آنمقام ہمو نوقت بر سالک وارد میشوند
این ہمہ عنایات پیران کبار ست رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ؛

روز دوشنبہ بست ویکم جمادی الآخرہ فدوی بحفل فیض منزل باریاب
گردیدہ بشرف دیدار فیض آثار حضور والا استفیض گشت۔ حضرت ایشان خطاب مستطاب باین
شکستہ ودلخستہ فرمودہ ارشاد کردند کہ در نسبت عالیہ بیرنگی کمال رومیدہد واین ہمہ اذواق
واشواق منوط بولایت قلبی اند۔ وایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ درین طریقہ شریفہ نقشبندیہ ذکر
شرط ست ونگہداشت خواطر ووقوف قلبی وبازگشت نظر وتوجہ مرشد ہم رکن ست اعظم از ارکان
این راہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور آمد کہ حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ جمیع علوم در بار
بسم اللہ مندرج اند بلکہ در نقطۂ با۔ حضرت ایشان این رباعی خواندند ؛

دل گفت مرا علم لدنی ہوس ست	گفتم کہ الف گفت دگر گفتم ہیچ	تعلیم کن اگر ترا دسترس ست	در خانہ اگر کس ست یکحرف بس ست

راقم گوید عفی عنہ کہ مندرج شدن جمیع علوم در نقطۂ ظاہرا باین معنی نیز می تواند شد کہ ہر
خطے اگر کشیدہ شود مبدا او نقطہ بود۔ بلکہ مبدا چہ ہموں نقطہ بود کہ چوں کشیدہ شود صورت خط
می شود پس علم عبارت از خط ست کہ مندرج ست در نقطہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور مجاہدات
وریاضات وترک وتجرید آمد حضرت ایشان فرمودند کہ از مایان ہیچ کارے نمی شود در
روز کلاہہا میکنم ودر شب می چسپم درین راہ در شب بیدار بودن ست وخاموش از گفتار شدن
است قلت طعام وخلوت از انام می باید۔ تا دری از معرفت بکشاید۔ پس این شعر
خواندند ؎

جان بدہ وجان بدہ وجان بدہ		فائدہ در گفتن بسیار چیست	

روز سہ شنبہ بست ودوم جمادی الآخرہ بحضور والا حاضر گردیدم دراں
وقت درس مکتوبات قدسی حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بود نوشتہ بودند کہ

درابتدای مراقبہ احدیت مسمی اسم مبارک اللہ می سگنند کہ جامع جمیع صفات کمال ومنزہ ا
نقصان وزوال ست بے لحاظ صفات کہ اللہ سمیع ست یا بصیر یا علیم ست یا قدیر پسر
مولوی شاہ محمد عظیم صاحب عرض نمودند کہ لحاظ سمع وبصر وعلم وقدرت وغیرہ نساختن
چہ وجہ دارد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ دریں مراقبہ ذاتے کہ جامع جمیع صفات
است ملحوظ می نمایند نہ لحاظ صفتی از صفات چراکہ از ذات کہ مقصود بالذات ست بسوے
صفات کہ مقصود بالعرض توجہ نمودن از مقصود حقیقی بمطلوب عرضی میل ساختن ست پ

روز چہارشنبہ بست وسوم جمادی الآخرہ در محفل فیض منزل حاضر گردید

حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ذاکران محبوب حقیقی وعابدان مطلوب تحقیقی کہ لیل ونہار در
یاد پروردگار مصروف اند وشب وروز در عبادت آں شمع دل افروز مالوف می فرمایند
کہ لیس بین اللہ ما اذکرہ۔ آہ صد آہ کہ ما در فکر طعام وشراب مشغولیم۔ پس مرا باید گفت لیس بین الد
ما آکل واشرب۔ بعدازاں درحضور مذکور فقیر آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ الفقیر
من خلا عن المراد لا من خلا عن الزاد۔ بعدازاں درحضور مذکور صبر وقناعت آمد حضرت
ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ ناصر رحمۃ اللہ علیہ کمال صبر وقناعت داشتند دو گہگین
بودند فاقہ ہا میکشیدند و ازجائے خود نجنبید ند بر ہر دو زانوئے خود رسن بستہ برخاک
می نشستند کہ خیال برخاستن نیاید ومدام ازجناب حق جل وعلا التجا می نمودند کہ الٰہی اگر
من ازینی فاطمہ ام فاقہ ازخانۂ من بدر نرود ومرا فراخی رزق میسر نشود حضرت خواجہ میر درد
کہ پسر ایشاں بودند می فرمودند کہ مرا در تمام عمر یک ونیم فاقہ میسر شدہ است۔ یکی بست
ود و روزہ ودیگرے کہ نیم بودہ پانزدہ روز بود سبحان اللہ عجب نعمتیست فاقہ کشیدن
ہر کرا تحمل آں باشد کہ صفت صمدیت ظہور میکند ودینجاست کہ شب فاقہ را لیلۃ المعراج
صوفی گفتہ اند۔ بعدازاں درحضور مذکور توحید وجود آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ مقولہ
محی الدین ابن عربی ست العالم اعراض مجتمعہ فی عین واحد وصوفیان دیگر کہ قائل ہمہ اوست
اند کلمات وتلفظات ایشاں در ظاہر مخالف شریعت معلوم میشوند واحوالاتیکہ مکشوفات
حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وتوابعان ایشاں ہستند ظاہر

بشریعت آراستہ و باطن بطریقت پیراستہ اند اقوال ایشاں ست کہ معارفیکہ سر مو مخالف شرع شریف باشد بجوے نخرند و نسبتے کہ از ذکر خفی و وقوف قلبی حاصل می شود و آں حضور و آگاہی و جمعیت ست اعتبار می سازند و اکابران طریق دیگر احوالے کہ از ذکر جہر و سماع بحصول می انجامد معتبر میدانند و ایں بزرگواراں آنرا غیر معتبر می شمارند لہذا متصوفان دیگر معترض بر مکشوفات ایشاں ہستند الحق کہ معارف ایشاں از فہم افہام اعلیٰ ہستند و از درک و ادراک بالا ؛

روز پنجشنبہ بست و چہارم جمادی الآخرہ بندہ بحضور والا حاضر گردید

حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ سبحان اللہ عجب فیض و برکات از خواندن حدیث شریف نبوی علےٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیات ظہور می کند۔ افسوس کہ مردمان چشم بصارت از دیدن ایں برکت دوختہ اند فردا چند احادیث در مناقب صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین خواندہ شد، من مشاہدہ نمودم کہ جسم را از غسل زیادہ تر طہارتے حاصل شد و دل را از تصفیہ عالی تر لطافتی شامل گشت بعد ازاں فرمودند کہ من ہر روز در خیال خود در مدینہ منورہ حاضر شدہ بطواف روضہ شریفہ مشرف می شویم و غبار مرقد مطہر بعین آرزو از جاروب مژگاں صاف می نمائیم و خاک پاک را کحل دیدۂ خود میسازیم و بطواف قبہ منورہ جان می بازیم گاہے بداں آستان جان بخش می بوسم و گاہے براں خاک حیات دیدہ جبیں میمالیم آہ صد آہ ؎

کف پا بہر زمینے چو رسد تو نازنیں را	بلب خیال بوسم ہمہ عمر آں زمیں را

بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ احوالم مثل شعر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید است کہ فرمودہ اند ؎

اگرچہ طاقت یک گردش نگاہم نیست	خدا اگند ہمہ نازش بجان من باشد

و ایضاً فرمودند کہ عاشق شیدائے طواف کوچۂ دلربا چوں در ظاہر بار نمی یابد در خیال بجا می آرد کہ ما مہجور از درگاہ یاریم و دور از طرف آں جواریم ہر بار آہ شرربار بزباں می آید و می سوزاند و ہر ساعت نالۂ پُر حرارت سر می کشد و جان را آتشی میدہد

بنامۂ کہ بہ لیلی خیال مجنوں برد	ہاں کرشمہ کہ لیلے برد لنمود نثار

تصور خنجر غمزۂ ایش بر دل کشتگان مفارقت زخمہائے نشان میزند وخیال شمشیر نازش بر سینۂ ماتم زدگانِ مہاجرت جراحت می دہد چوں بوقت چاشت از روز مسطور بندہ درحلقہ حاضر گردید۔ اتفاقاً در میان حلقہ جائے باقی نماندہ بود بندہ پس پشت فقرائیکہ بہتر از صدر نشینی محفل اغنیا ست نشست حضرت ایشان بطرف این کمترین درویشان نگاہی فرمودہ این شعر بزبان مبارک خواندند؎

فریضہ است ترا آمدن بدرگہ دوست	اگر درون ندہد بار آستاں دریاب

بعد ازاں باخوانصاحب متوجہ گردیدہ پرسیدند کہ امروز بردلہای حاضران حضور کدام کیفیت فائز ست ایشان عرض کردند کہ کیفیت شکست ونیاز بسیار ظاہر ست حضرت ایشان فرمودند کہ امروز چونکہ شب عرس مبارک حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران القائی عمن سوا اللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ است برکات بسیار ونسبت شریف آنحضرت جہاں را گرفتہ وچرا چنیں نہ باشد کہ چہارم حصہ امت محمدیہ مرید ایشاں ست واین مصرع بزبان مبارک خواندند ع دل شکستہ بود گوہر خزینۂ ما؛ بعد ازاں فرمودند کہ اکثر اوقات ہمہ وجود خود را مردہ دیدہ تصور نمودہ سجدہ جناب باری ادامی نمایم وگاہے از فواد الفواد خود سجدہا بجامی آرم وبخیال خود کثرت این سجدات میکنم تا بجدیکہ از خویش نامے ونشانے نمی گذارم باز خود را زندہ تصور یدہ این عمل بجامی آرم ثم الیٰ ماشاء اللہ تعالیٰ؛

روز جمعہ بست وپنجم جمادی الآخرہ فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ اکثر عشاقاں جناب محبوب طالباں دیدار مطلوب کہ وفائی ندیدہ اند وجفائے کشیدہ اند از خنجر الم مقتول گشتہ واز نشتر غم مجروح شدہ آمدہ میگویند کہ؎

جز ترک عشق بار ستمگار چارہ نیست	آخر دلست جان من این سنگ خارہ نیست

لیکن ما نمی گوئیم کہ این کلام کمال بے ادبانہ وسخن نہایت گستاخانہ ایست ما حسن مطلع این

غزل البتہ میخوانم [۱]

روی عرق فشاں توگرد اینچنیں مرا	تقصیر آفتاب وگناہ ستارہ نیست

بعد ازاں فرمودند کہ مراد از روی ذات محبوب ست و از عرق صفات وشئونات حاصل آنکہ مرا بے سر و سامان وخانۂ ویران شکستہ بال مضطر حال دل بریاں چشم گریاں سینہ کوباں آہ بلب سر گرم مجلس بہ تپ دل وجاں طپیدہ جیب وگریباں دریدہ انیس الم جلیس ماتم عشق آں محبوب کہ ہر دم و ہر لحظہ تجلی دیگر متجلی می شود و بصفت دیگر ظہور می فرماید ساختہ است تقصیر گردش آفتاب در برگشتگی ستارہ نیست کہ منجمان سعادت و نحوست را برگردش سبع سیارات موقوف ساختہ اند۔

روز شنبہ بست وششم جمادی الآخرہ غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں شخصے را مراقبہ اقربیت تلقین فرمودند وآں عبارت ست از لحاظ معنی کریمہ نحن اقرب الیہ من حبل الورید

روز یکشنبہ بست وہفتم جمادی الآخرہ بحضور پر نور حاضر گردیدم حضرت ایشاں پرسیدند کہ تو بر تحت شریف حضرت قبلہ عالم عالی سیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالی عنہ رفتہ بودی نسبت ایشاں معلوم کردی عرض نمودم کہ نسبت شریفہ ایشاں اینقدر ظہور می گیرد کہ گویا مرا بآسمان ہیبرد از ہر سنگریزۂ آنجا بجائے نار نوری بجلوہ ظہور میآید وطور ہر شجر آں مقام برنگ شجرۂ طور بنظر می در آید و ہر نخل آں مکان بجای بار محبت باری تعالی اعطا می فرماید خاکش ہمہ ذرہ ذرہ نور ست حضرت ایشاں فرمودند سبحان اللہ چہ گفتہ شود وگوہر وصف ایشاں چہ سفتہ شود۔

روز دوشنبہ بست وہشتم جمادی الآخرہ فدوی بحضور آں محبوب سبحانی قیوم زمانی حاضر گردید۔ حضرت ایشاں صرف توجہ فرمودہ رخصت کردند۔

روز سہ شنبہ بست ونہم جمادی الآخرہ بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصیکہ بطور راقعامی نشیند شکل لفظ محمد می شود علے

[۱] مانزدیک ترم بسوئے او از رگ گردن۔

فنا در بیان ظرفم کرام

صاحبہا الصلوۃ والسلام باین نہج کہ سر بصورت میم و کتفین بصورت حا و کمر برنگ حلقہ میم ثانی و ساقین بشکل دال میگردد باین وضع نشستہ مراقبہ اسم مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می کنند بسیار فیض وارد میشود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت ذکر قلبی خیال باید کرد کہ فیض تجلی افعالیکہ از قلب مبارک سید بشر علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر بقلب حضرت آدم ابوالبشر علیہ السلام رسیدہ است بر دل من می آید و در ذکر لطیفہ روح تصور کند کہ فیض تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ کہ از روح مبارک سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم بروح حضرت نوح و حضرت ابراہیم علی نبینا و علیہما الصلوۃ والتسلیم رسیدہ است بلطیفہ روح من فائز می شود و در وقت ذکر سر خیال نماید کہ فیض شیونات ذاتیہ الہیہ کہ از لطیفہ سر مبارک حضرت سید العالمین علیہ افضل صلوۃ المصلین بسر حضرت موسی کلیم اللہ علی نبینا و علیہ صلوۃ اللہ رسیدہ است در لطیفہ سر من می آید و در وقت ذکر لطیفہ خفی خیال نماید کہ فیض تجلی صفات سلبیہ الہیہ کہ از لطیفہ خفی حضرت سر در ہر دو سرا علیہ صلوۃ اللہ الملک الاعلی بلطیفہ خفی حضرت عیسی علی نبینا و علیہ الصلوۃ والتسلیمات و اکملہا رسیدہ است بلطیفہ خفی من وارد میشود و در ذکر اخفی لحاظ باید کرد کہ فیض شان جامع الہی از لطیفہ اخفی جناب خاتم پیغمبراں علیہ صلوۃ اللہ الملک المنان بلطیفہ اخفی من ظہور میکند از یں مراقبات بسیار ترقی در نسبت می شود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت ذکر ہر لطیفہ از لطائف کہ میکند ہموں لطیفہ مرشد خود و لطیفہ مرشد مرشد خود تا جناب آنحضرت علیہ التحیات بشکل اینہا مقابل لطیفہ خود تصور کردہ فیض لطیفہ شریفہ حضرت سید بشر علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر بواسطہ آں آئینہ ہا در لطیفہ خود اخذ می نماید۔ بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب را باید کہ ہر لحظہ و ہر لمحہ در خیال وصل مطلوب خود باشد و انتظار جلوہ او کشد پس آہے از دل فیض منزل خود کشیدند و فرمودند کہ مناسب حال ما مضطرباں فراق یار و بیقراراں اشتیاق نگار ایں ابیات درد آلود و ایں اشعار غم آلود ہستند

زگرمی ہای دو شین تو امشب یاد می کردم فریب خویش میدادم کہ اینک یار می آید	سپند آسا زجا می جستم و فریاد می کردم بہر آواز پائے خاطر خود شاد می کردم

بعد ازاں مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ آمد حضرت ایشاں

ارشاد فرمودند کہ ہر کمالیکہ در نوع انسان ممکن الوقوع است در ایشان جلوہ ظہور یافتہ است مگر نبوت کہ ختم گردیدہ است بخاتم الرسل علیہ من الصلوات انتہا ایشانند۔ مطلع جمال پیغمبر و مظہر کمال سید بشر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر ؎

ہر لطائف کہ نہاں بود پس پردۂ غیب		ہمہ در صورت خوب تو عیاں ساختہ اند	
ہر چہ بر صفحہ اندیشہ کشد کلک خیال		شکل مطبوع تو زیبا تر ازاں ساختہ اند	

روز چہار شنبہ غرہ رجب المرجب بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشان را در عرس حضرت مودود چشتی رحمۃ اللہ علیہ مشائخی طلبیدہ بود حضرت ایشان فرمودند کہ ما در جائیکہ مجلس سماع و وجد و تواجد باشد ہرگز نردیم۔ اگرچہ فاتحہ بزرگے از بزرگان دین باشد۔ بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ خدا داند کہ از ما چہ خطائے صادر شدہ کہ علی الصباح در مجلس بدعت طلب نمودند و ازیں جہت کہ مارا سر وفقیر دانستہ در مجلس فقرا طلبیدند بسیار خوش شدیم۔ بعد ازاں ذکر در نسبت اویسیت افتاد حضرت ایشان فرمودند کہ ہر کہ نسبت اویسیت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یا بزرگے طلب نماید باید کہ ہر روز در خلوتے رفتہ دوگانہ ادا نماید و فاتحہ آں بزرگ خواندہ متوجہ روح آں بزرگ بنشیند و در چند روز ایں نسبت شریفہ ظہور خواہد نمود یا بعد از نماز عشا بخیال خود دستہای مبارک سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بدست خود گرفتہ بیعت نماید و بگوید یا رسول اللہ بایعتک علی خمس شہادۃ ان لا الہ الا اللہ و ان محمد رسول اللہ۔ و اقام الصلوۃ و ایتاء الزکوۃ و صوم رمضان والحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا ہم چنیں عمل ہر شب نمودہ باشد

روز پنجشنبہ دوم رجب المرجب ۱۲۳۱ھ غلام بحضور آں ہادی خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ طالب متوسط الاستعداد بتوجہ مرشد کامل مکمل در عرصہ دہ سال سلوک ایں طریقۂ شریفہ مجددیہ باتمام سیر ساند شخصے عرض نمود کہ خصائل رذائل مبدل بحسنات گردیدن ممتنع الوقوع معلوم می شوند حضرت ایشاں فرمودند کہ خصائلیکہ در جبلت انسان افتادہ اند رفتن آں خیلے دشوار است و در اوائے آں تا سالک متخلق باخلاق الٰہیہ نگردد از زمرۂ پیران طریقہ در شمار نیاید بعد ازاں در حضور مذکور

شناختن نسبت آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حق سبحانہ جل شانہ مرا چناں ادراکی ووجدانی عطا فرمودہ است کہ تمام بدن من حکم قلب پیدا کردہ است از ہر جانبے کہ شخصے می آید از مقابل رُوے آید یا از پس پشت یا از یمین یا از یسار احوال نسبت باطن او معلوم میکنم وعیانا می بینم ٭

روز جمعہ سوم رجب المرجب بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید۔ حضرت ایشاں مولوی شیر محمد ومولوی محمد عظیم سلمہما اللہ تعالیٰ را توجہ بعناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک میکردند وفرمودند کہ درینجا مراقبہ مسماے اسم الباطن میکنند کہ فیض مسمای اسم الباطن ست ومورد فیض عناصر ثلثہ ودر اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایں مقام را ولایت علیا میگویند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ چنانکہ مراقبہ مسمی الباطن درینجا میکنند ہمیں نہج مراقبہ اسم الظاہر در لطائف سبعہ میکنند کہ مبدأ فیض دراں جا مسمی الظاہر ومورد فیض لطائف سبعہ است اگرچہ ایں مراقبہ اسم الظاہر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید مرا تلقین نفرمودہ اند۔ لیکن از مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ معلوم می شود کہ ایں مراقبہ درینجا میفرمایند ومن بعضے طالبان را تلقین میکنم چنانچہ میاں ابوسعید صاحب را اسعد اللہ سبحانہ فی الدارین تلقین کردہ بودم و حضرت ایشاں ایں بندہ لاشئے را ہم تلقین فرمودہ بودند

روز شنبہ چہارم رجب المرجب بحضور پرنور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ شکر عنایات الٰہی بنعمات نامتناہی کہ درباب من نالائق صادر می شوند بچہ زبان ادا نمایم کہ مردمان برائے طلب حق جل وعلا از بغداد وسمرقند وبخارا وتاشقند درینجا می آیند واز نسبت نقشبندیہ مجددیہ مستفیض می شوند موافق استعداد خود ہر کسے فیضے می گیرد ومن چہ ام اینہمہ عنایات حضرت ایزد رحماں بواسطہ توجہات جناب مرزا جان جاناں شامل حال ایں کمینۂ درویشاں ست الحق کہ ؎

گر برتن من زبان شود ہر موئے	یک شکر تو از ہزار نتوانم	کرد

بعد ازاں فرمودند کہ دید قصور من اینست کہ کسے کہ بخانۂ من می آید می گویم کہ اطمی نن

چیستم کہ مقربان ترا وسیلہ نجات خود گردانم بہر این سگ کہ از مخلوقات ست گناہان مرا بیامرز و نظر عنایت بما فرما و ہمدران روز سید احمد بغدادی از اولاد حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا احوال حضرت ایشان از زبانی مولانا خالد رومی مدظلہم العالی کہ از اعاظم خلفاء حضرت ایشان اند و دران اقلیم مہتدی عالم و پیشوای بنی آدم ہستند شنیدہ ترک مشیخت خود نمودہ از بغداد شریف بارادہ بیعت نمودن بدست حضرت ایشان قطع منازل وطی مراحل نمودہ آمدند حضرت ایشان فرمودند محض ستاری آن ساتر العیوب و جرم بخشی آن غافر الذنوب پردہ پوشی این معیوب ست کہ بر مشت خاک این ناپاک بارش ابر رحمت و ترشح سحاب مکرمت چندان می نماید کہ ہر قطرۂ من بفیاضی از دریای محیط باج میخواہد و الاحال من بہ مصداق این شعر ست ؛؛

نہ تدرویم نہ طاؤس نہ آنیم چرا / جہد صیاد پئے کندن بال و پر ماست

بعد ازان در حلقہ بنشستند و از کمال شوق و نہایت ذوق این شعر خواندند

وحشی ز عشق تو جان او تو باشی زندہ / زندگی بخش کسے عمر کسے جان کسے

روز یکشنبہ پنجم رجب المرجب بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ بکار آمدہ است این سخن کہ ہجوم مخلوق کہ از اطراف اربعہ زمین مردمان درینجا آمدہ استقامت و تمکین می ورزند و قریب یکصد و چہل کس از طالبان راہ یزدان مجتمع شدہ اند و روز بروز زیادہ می شوند و در دل من ہیچ خطرہ نمی آید کہ اینہارا نان خورش می باید و یا بہر پوشیدن پارچہا میشاید۔ الحمد للہ و المنۃ کہ از قلبم خطرہ خطرات دو جہان ربودہ و خیالی خیالات این و آن زدودہ راقم گوید عفی عنہ کہ بمصداق مقولہ ناصر علی

جمعیکہ سر بسجدۂ وحدت فرو کنند / گر یاد دوست سینہ بخار و ضو کنند

چہ جای خطرہ غیر کہ عارف بلند سیر را کمال محال ست و ہمدرین اثنا در تفسیر کریمہ اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا بیان می فرمودند کہ صنائع بدایع قدرت الہی باید دید کہ چہ صورتہای خوش و صنعہای دلکش آفریدہ و بقالب احسن تقویم کشیدہ است روزے ہندو پسرے و برہمن بچہ در مجلس من آمد صورتش محبوب

وکسوت مرغوب میداشت مردمان ایں مجلس ہمہ ہاروی توجہ بجانب او آوردند و دعائے
چند درچند بہدایت او نمودم آخر الامر دعا باجابت رسید و آن برہمن بچہ گریبان کفر از
گردن خود دریدہ خلعت ایمان پوشید۔ وقامت نمونہ قیامت خود را از زیور مقوم ایمان
بیاراست وحسن خود را از نور اسلام جلا دادہ برخاست ؛

روز دوشنبہ ششم رجب المرجب بندہ درحضور پرنور حاضر گردید کہ امروز روز
عرس خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ معین الدین چشتی ست۔ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد ازاں
حضرت ایشاں احوال حضرت خواجہ بیان فرمودند کہ عمر حضرت خواجہ ہفتدہ یا ہشتدہ سالہ
بود روزے ایشاں درباغ خود کہ پر از میوہا و آبہا جاری بود تشریف داشتند اتفاقاً پیش
حضرت خواجہ قلندری آمد و درخواست آب نمود ایشاں طبقی پر از میوہ و کوزۂ آب شیریں برائے
او آوردند آں درویش میوہ را تناول فرمودہ آب را نوش کرد و درحق حضرت خواجہ دعا کرد
ہمو توقت دل حضرت خواجہ از دنیا سرد شد و از انچہ در ملک و تصرف ایشاں بود برآمدند اول
طلب علم فرمودہ مردانہ دار در طلب حق جل وعلا درآمدند تا وقتیکہ بخدمت مبارک حضرت خواجہ
عثمان ہارونی رسیدہ قریب بست سال از خدمت شریف ایشاں اخذ فیوض و برکات فرمودند
وبحضور حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز حاضر شدہ اند وحضرت خواجہ یوسف ہمدانی را
رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز زیارت نمودہ ششماہ درخدمت ایشاں بودہ اند ہم دریں محفل فرمودند۔ کہ
مولانا بدر الدین سرہندی کہ از اصحاب حضرت مجدد ست رضی اللہ تعالےٰ عنہ نقلے عجیبے در
کتاب خود نوشتہ است کہ من از اتفاقات زمانہ درحضرت دہلی حاضر شدم دیدم کہ یک باغچہ پر از
انوار و برکات بطرف راہے واقع شدہ درون آں باغ درآمدم دیدم کہ مزار پر انوار حضرت
ما خواجہ باقی باللہ درانجاست متوجہ حضرت خواجہ نشستم حضرت خواجہ عنایتے بحال من نمودند
از نسبتہای مخصوصہ خود عطا فرمودند بعد ازاں بزیارت حضرت خواجہ قطب الدین رضی اللہ
عنہ رفتم و مراقب شدم حضرت خواجہ ارشاد فرمودند کہ نسبتے کہ ترا از حضرت باقی باللہ رسیدہ
است آں نسبت ماست بعد ازاں بزیارت حضرت سلطان نظام الدین حاضر شدم سلطان جیو فرمودند
کہ در نسبت من محبوبیت غالب تراست بعد ازاں بحسب اتفاق درحضرت اجمیر رسیدم و بزیارت

خواجه بزرگ مشرف شدم حضرت خواجه فرمودند که نسبتے که ترا از خواجه باقی باللہ رسیده است
آں نسبت ماست. من عرض کردم که یا حضرت خواجه گاہے حضرت خواجه باقی باللہ فرموده
اند که مرا نسبت حضرت چشت رسیده است و آنحضرت چنیں میفرمایند نسبتش چیست حضرت خواجه
فرمودند که من در خدمت حضرت خواجه یوسف ہمدانی رسیده از خدمت ایشاں نسبتے کسب کرده
ام آں نسبت را از من خواجه قطب الدین گرفتند و از حضرت خواجه قطب الدین بحضرت خواجه باقی
باللہ رسیده است پس آں نسبت فی الحقیقة نسبت حضرت خواجگان نقشبندیه است که من رسیده
است و از من بحضرت خواجه باقی باللہ رسیده بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که بواسطہ حضرت
خواجه بزرگ اسلام در بلاد ہندوستان رواج یافت و تصرف بسیار از آنحضرت صادر شدند
والے یومنا ہذا می شوند بعد ازاں حافظے را امر فرمودند که پنج آیت خواند و فاتحه حضرت خواجه
خواندند. بعد ازاں فرمودند که در طریقه بزرگان نقشبندی نسبتہای متعدده ظہور کرده اند لیکن
اصل نسبت از حضرت خواجه نقشبند است رضی اللہ عنه بعد ازاں لطیفه فرموده اند که دیگ طعام
حضرت خواجه بہاء الدین نقشبند پختند دراں دیگ نمک بسیار حضرت مخدوم اعظم انداختند نسبت
ایشاں تیزی پیدا کرد و فلفل سرخ دراں دیگ حضرت میر ابوالعلے رحمة اللہ علیه کردند۔ آں
نسبت تیز تر شد و حضرت مجدد دراں دیگ جغرات انداختند کیفیتی دیگر پیدا کرد و تیز یہائے
نسبتہا باں طور ماند بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که من در مشاہده دیده ام۔
که حضرت سیدة النساء فاطمة الزہرا رضی اللہ تعالی عنہا رونق افزاے ایں مکان گردیده بمن ارشاد
فرمودند که من برائے تو زنده شده آمده ام۔ بعد ازاں در حضور مذکور فضیلت اصحاب پیغمبر علیه و آله و
صحبه صلوة اللہ الملک الاکبر آمد. حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که افضل ترین جمیع امت و اشرف ترین
همه اہل ملت خلفای الراشدین المہدیین اند رضوان اللہ تعالی عنہم اجمعین که از ہر یکے ازیں اربعه آوازه
ہدایت بہر چہار طرف زمین رسیده۔ بعد ازاں عشرہ مبشرہ که کسے عشر عشیر آں کمال ایشاں ندیده
و نه مثل آں بشارتی شنیده بعد ازاں شہدای بدر که ہر یک بدر چرخ شہادت ست و ماه سمای
ولایت. بعد ازاں اصحاب اہل بیعت الرضوان که تحت الشجرة بیعت نموده سر سبز و شاداب
از جوئبار ایمان گردیده اند۔ بعد ازاں اصحاب احد که جمیع اولیاء امت بمقابله احدے آنہا نمیرسند

ف در بیان حقیقت نسبت نقشبندیه
ف در بیان فضیلت اصحاب کرام و عشرۂ مبشره و شہدای بدر و اصحاب بیعت الرضوان و اصحاب احد و جمیع اصحاب

رضی اللہ عنہم ورضوا عنا۔ بعد ازاں مرتبہ جمیع اصحاب رضوان اللہ الملک الوہاب ست وکسیکہ بنظر ایمان آں سرور زمین وزمان را علیہ صلوات اللہ الرحمان دیدہ است داخل زمرۂ ایں اکابراں ست واز بشارت اَصْحَابِی کَالنُّجُوْمِ بِاَیِّهِمُ اقْتَدَیْتُمْ اِهْتَدَیْتُمْ شاداں وفرحاں ومبشر بجنان کہ کریمہ کُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰی ناطق برآں ست ؏

روز سہ شنبہ ہفتم رجب المرجب ایں کمینۂ فقرا باریاب محفل آں مرشد بریا گردید وراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی قیوم زمانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بود ودرآں مقام مذمت دنیا واہل دنیا ارقام فرمودہ بودند کہ ہر کہ متلبس بدنیاست اور اجز حسرتے وندامتے درروز جزا نیست حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ دنیا طلب زیادتی ست بر ما یحتاج الیہ۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر چیزیکہ دل را از حق سبحانہ تعالیٰ غافل سازد او دنیاست وایں شعر خواندند ؎

چیست دنیا ولباس ونیوے چیست دنیا از خدا غافل شدن	از خدا غافل شدن اے مولوی نے قماش ونقرہ وفرزند وزن

وایضاً فرمودند کہ روزے جناب پیغمبر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر درخانۂ حضرت سیدۃ النساء قرۃ عین الرسول الزہراء البتول رضی اللہ تعالیٰ عنہا تشریف آوردہ بودند دیدند کہ در دست مبارک آں سیدۃ النساء سوار نقرہ ہستند فرمودند مالی وللدنیا پس چوں آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بخانہ خود تشریف آوردند حضرت فاطمہ کہ فاطمہ بودند محبان غور را از آتش آں ہر دو دست برنجن را یکدست از دستہای خود جدا ساختہ بحضور آنجناب علیہ صلوات اللہ الملک الوہاب فرستادند حضرت امام الانبیا علیہ وآلہ صلوات اللہ الملک الاعلی آنرا بفقرا تصدق فرمودند۔ وایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ یکے از اصحاب صفہ وفات یافت درپارچہ پوشش او یک درہم یافتند ازاں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر عرض نمودند آں حضرت ارشاد فرمودند کَیٌّ مِّنَ النَّارِ یعنی یک داغ از آتش ہمراہ خود برد بعد ازاں یکے دیگر از اصحاب صفہ ارتحال فرمودند ناگاہ دو درہم درپارچہ اش یافتند آنحضرت علیہ افضل الصلوٰۃ ارشاد فرمودند کہ کیان من النار بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ بعضی از اصحاب مثل جناب جامع القرآن حضرت

ترجمہ برنجن بازو وارندہ

عثمان بن عفان وصاحب رجا وخوف عبدالرحمن بن العوف رضی اللہ تعالیٰ عنہا ورحضور آں سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم مال کثیر داشتند واکثر از اصحاب بعد از وفات آں سرور علیہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات حشمت واجلال دنیا کمال یافتند وحق آنست کہ در قرب بے کہ ایشانرا بجناب حق جل جلالہ بود ہیچ فتوری وقصوری راہ نیافت پس معلوم شد کہ در حق اصحاب صفہ کہ کیٌّ من النار واقع شد بجہت آنکہ ایشاں دعوی ترک وتجرید کردہ بودند ودر صدق دعوی ایشاں تخلّفے واقع شد۔ اتمّ گوید عفی عنہ پس ازینجا معلوم کہ صوفی راپیروی اصحاب صفہ درکارست والا ساقط از حیز اعتبارست ووفور حسرت وندامت بیشمار آری ہر کہ بجانب خط سبز محبوب مائل ست اشتغال از دنیا واہل دنیا در حق او سمِ قاتل ست واقف اسرار حضرت فریدالدین عطار قدس سرہ جائیکہ گفتہ اند چہ درہای نصایح سفتہ اند۔ نظم

زہر دارد از درون دنیا چو مار	گرچہ ظاہر ہست پر نقش ونگار
مینماید خوب وزیبا در نظر	لیکہ از زہرش بود جانرا خطر
زہر ایں مار منقش قاتل ست	باشد از وی دور ہر کو عاقل ست
ہمچو طفلاں منگر اندر سرخ وزرد	چوں زناں مغرور رنگ وبو مگرد
زال دنیا چوں عروس آراستہ	ہر دو روزے شوی دیگر خواستہ
لب بہ پیش شوی خنداں میکند	پس ہلاک از زخم دنداں میکند
مقبل آں مردیکہ شد زیں جفت طاق	پشت بروے کرد وادش سہ طاق

وآنکہ کثرت مال ومنال وعلو مرتبت جاہ وجلال صحابہ را عطا فرمودہ بودند خود را براں قیاس نباید نمود واز آئینۂ دل زنگ ایں ہیچاصل باید زدود دریں معنی حضرت مولانا روم چہ خوش منظوم فرمودہ اند۔ ع

کار پاکانرا قیاس از خود مگیر	گرچہ باشد در نوشتن شیر شیر

روز چہارشنبہ ہشتم رجب المرجب غلام مجمل القبلہ انام حاضر گردید دراں وقت درس جامع ترمذی بود۔ **حدیث** فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيْدِ عَلٰى سَائِرِ الطَّعَامِ خواندہ شد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ازیں حدیث شریف فضیلت

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا بر تمام زنان ثابت شد بعد ازاں فرمودند فضیلتے
کہ ایشان را است از روی علم واجتہاد و فقاہت و ترک وتجرید ومحبوبیت آنحضرت ست صلی اللہ علیہ
وسلم بر جمیع عورات۔ فرمودند کہ در باب ترک وتجرید ایشاں وارد ست کہ روزی نزد ایشاں ہفدہ
ہزار درہم ودنانیر آمدند ہمہ را در ہموں مجلس تصدق کردند یک خرمہرہ نزد خود نگذاشتند و فضیلتے
کہ جناب فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالی عنہا راست بہ نسبتی ست کہ بضعہ رسول اند و شرافتیکہ
حضرت مریم راست بجہت امیۂ حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام واقع ست و
علو مرتبتیکہ حضرت آسیہ راست بسبب پرورش حضرت موسیٰ علی نبینا وعلیہ التحیات است
وہم بجہت شدائد وتکالیف ومصائب وبلیہ کہ از دست فرعون بایشاں رسید ودراں
ایوان ظلمت کہ از ہر طرف صرصر کفر وضلالت می وزید مشعل ایمان وچراغ نور عرفان را خموشی
راہ ندادند حق سبحانہ بمراتب اعلیٰ رسانید:

روز پنجشنبہ نہم رجب المرجب بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔ دراں وقت
درس مثنوی شریف حضرت مولانا روم قدس سرہ بود حضرت ایشاں بعد از فراغ آں زبان
گوہرفشاں ارشاد فرمودند کہ در تمام امت سہ کتاب اند کہ مثلی ندارند اول آں کلام اللہ المجید
بعد ازاں بخاری شریف۔ پس ازاں مثنوی مولانا روم کہ مثل آں کتابے بعد کلام اللہ و بخاری
نیست اگر شخصے عمل بریں مثنوی شریف نماید بے تعلیم پیر طریقت حظی وافر از اسرار معرفت
یابد واز زمرۂ واصلان حق جل وعلا گردد۔ بعد ازاں مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی
رضی اللہ تعالی عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کمالیکہ حضرت مجدد دارند کسے در امت کم
دارد حق آنست کہ اگر ہمہ اولیاء اللہ صاحب وحدت وجود را توجہ فرمایند از راہ تنگ وجود
بشاہراہ شہود درآرند۔ ویقین است کہ حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ کہ مجتہد ایں طائفہ
وجودیہ اند از توجہ حضرت مجدد ازیں مقام تنگ بمقام اعلے ترقی نمایند بعد ازاں حضرت ایشاں
ارشاد فرمودند کہ پیران طریقت ومرشدآں حقیقت سہ قسم اند۔ یکے ارباب کشف چنانچہ
حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید۔ دوم اسباب ادراک۔ سوم ارباب جہل کہ مطابق
کشف ادراک نسبت ندارند ودر کمال ایں ہر سہ طائفہ ریبے وشکی نیست بعد ازاں مذکور شیخ

سعدی شیرازی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ انوار ولایت سہروردیہ داشتند ومرد فہمیدہ ہستند در دو شعر تمام سلوک بیان فرمودہ اند۔ **شعر**

مرا پیر دانائے مرشد شہاب	دو اندرز فرمود بر روئے آب
یکے آں کہ برخویش خود بیں مباش	دگر آں کہ بر غیر بد بیں مباش

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ از ما ملاقات دارد باید کہ لباس ما پوشد وطور ما اختیار کند۔ ؎

یا مرو با یار ازرق پیرہن	یا بکش بر خانماں انگشت نیل
یا مکن با پیلباناں دوستے	یا بنا کن خانہ درخورد پیل

روز جمعہ دہم رجب المرجب حاضر بحضور گردیدم سخن در بیان ترک وتجرید افتاد حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند۔

رباعی

خاک نشینی ست سلیمانیم	ننگ بود افسر سلطانیم
ہست چہل سال کہ می پوشمش	کہنہ نشد خلعت عریانیم

بعد ازاں ذکر اشعار مولانا جمالی سہروردی کہ ہمگی بیان ترک وتجرید ست آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ مولانا جمالی را ملاقات مولانا عبدالرحمن جامی اتفاق افتاد مولانا جامی قبل از تعارف از ایشاں فرمودند کہ چیزے از اشعار جمالی یاد داری چونکہ ایشاں در انوقت بغیر لنگے لباسے نداشتند شعر حسب حال خود خواندند۔ ؎

ما راز خاک کویت پیراہنیست برتن	آں ہم زآب دیدہ صد چاک تا بدامن

بمجرد خواندن مولانا جامی فرمودند معلوم شد کہ جمالی توئی بعد ازاں حضرت ایشاں اشعار جمالی خواندند وفرمودند کہ معاش را بایں طور باید ساخت۔ **نظم**

لنگکے زیر لنگکے بالا	نے غم دزد نے غم کالا
گزک بوریا و پوستکے	دلکے پر زدرد دوستکے
ایں قدر بس بود جمالی را	رند کے ست دلاوبالی را

بعد ازاں اشعار شیخ ابن یمین کبروی رحمۃ اللہ علیہ خواندو فرمودند کہ معاش درویشاں بدیں ساں می باشد ❊ نظم

نان جویں و خرقۂ پشمین و آب شور	سیپارہ کلام و حدیث پیمبری
ہم نسخۂ دو چار ز علمیکہ نافع ست	درویں نہ لغو بوعلی و ژاژ عنصری
تاریک کلبۂ کہ پی روشنی آں	بیہودہ منتی نہ برد شمع خاوری
با یک دو آشنا کہ نیرز دبہ نیم جو	در پیش چشم ہمت شاں ملک سنجری
ایں آں سعادتست کہ حسرت برد برو	جویای تاج قیصر و ملک سکندری

بعد ازاں مذکور محبت افتاد حضرت ایشاں ابیات نور العین واقف خواندند ❊ ابیات

صبا با زلف یارمن چہ کردی	زدی برہم قرارمن چہ کردی
مکدر گر نگردی با تو گویم	کہ با مشت غبار من چہ کردی
نشستی گرد کین از خاطر یار	بگو ای گریہ کار من چہ کردی
فگندی خار واقف را بہ بستر	بگو ای گلعذار من چہ کردی

روز شنبہ یازدہم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم دراںوقت حضرت ایشاں درس حدیث می فرمودند ناگاہ مشایخے از خاندان چشتیہ برای ملاقات حضرت ایشاں آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمود کہ گزک اکابراں کہ سرمستان رادق محبت اند سماع و سرودیست کہ دل را زنگار رنگ اشواق می آرد و پردہ حجاب از چہرۂ یار خرق می سازد گزک ما متوسلان نقشبندیہ کہ بادہ نوشان جام مودت ایم حدیث و درود الیست کہ قلب را گونا گوں اذواق می دہد و برقع و نقاب از روی نگاردور می نماید مصرع آں ایشانند من چنینم ہر دم ❊ بعد ازاں آہے از دل کشیدند و فرمودند واشوقاہ المدینۃ واشوق المدینۃ ۔ واحسرۃ المدینۃ ۔ بعد ازاں ذکر حضور مذکور حسن بصری رضی اللہ تعالی عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ پدر و مادر ایشاں از موالی بودند لیکن فضیلتے کہ ایشاں دارند ہیچکس نمی دارد کہ در طفولیت بایام رضاعت حضرت ام سلمہ رضی اللہ تعالی عنہا کہ از ازواج مطہرات جناب سرور کائنات علیہ افضل الصلوۃ بودند پستان خود را در دہن

ایشان و ادند از قدرت یزداں شیر از پستان بر آمد و ایشان نوش فرمودند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که عادت شریف ایشاں بود که چهل ہزار بار سبحان اللہ ہر روز میخواندند و علما و صوفیہ را اختلاف است در فضیلت تسبیح و تہلیل متاخرین تہلیل را افضل گفتہ اند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که اکثر طرق و سلاسل صوفیہ با ایشاں میرسند مقتدای جمیع کبرا و پیشوای جمیع صلحا ہستند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که امروز روز وصال حضرت شاہ ناصر الدین قادری ست که مزار پر انوار ایشاں در حضرت دہلی بمحلہ حبش پورہ واقعست بزیارت و تبرک بہ مرشد و والد بزرگوار ایں ذرہ بیمقدار بودند که در شب گذشتہ ایں روز ازیں سرای فانی رخت بربستہ بودند و من ہم ہموں روز از وطن خود آمدہ بودم چوں دریں مکان که حضرت دہلی ست رسیدم والدم بسیار خوش شدند که مرا از مرشد خود بیعت نمایند اتفاقاً بعد از چند ساعات جناب مرشد ایشاں ارتحال فرمودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور پیران حضرت غوث الاعظم آمد حضرت ایشاں فرمودند که چہار پیر حضرت غوث داشتند۔ یکی حماد دباس۔ دوم شیخ ابو الوفا سوم والد ایشاں سید ابو الصالح چہارم شیخ ابو سعید مخزومی قدس اللہ اسرارہم۔

روز یکشنبہ دوازدہم رجب المرجب ایں بندہ نابکار در حضور آں مقبول درگاہ پروردگار حاضر شد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که ذکر اسم ذات و یا نفی و اثبات برائے ایں میکنند که ہر چہ موعود بفردا ست امروز نقد گردد نہ آنکه از بہر خوف دوزخ و تمنای بہشت آنانکه از آتش عشق سرشتہ اند آرزوی بہشت را ہشتہ اند پس آہی از دل فنیض منزل کشیدند و فرمودند که وصلی شود قطعی شود از خودی گذشتن باید شد بدو پیوستن شاید بعد ازاں مذکور موت اولیاء اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند که ارواح بعضی اولیا را فرشتہ قبض کردہ در پارچہ حریر بہشت پیچیدہ خواہد که بسوی آسمان می برد که آں روح قبل از برون فرشتہ از دست فرشتہ جست کردہ بجناب الہی می رسد۔ چنانچہ در حدیث شریف وارد ست و بعضی ارواح طیبہ را در قبض ساختن فرشتہ را ہیچ دخلی نیست از دست قدرت خود او سبحانہ قبض میفرمایند بدست

در کوی تو عاشقاں چناں جاں بدہند
کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز

روز دوشنبہ سیزدہم رجب المرجب غلام در محفل قبلہ انام حاضر گردید در آں وقت مذکور حدیث قدسی اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ بِیْ آمد حضرت ایشاں فرمودند که معنی ایں حدیث نزد من اینست

کہ حق تعالی ارشاد فرمود کہ ہر کہ مرا بخیال ویا بوہم یاد کند من نزدیک او ہستم چنانچہ بقیہ این حدیث است انا اعرف شفتیہ بذکری فانی عنہ دلالت براین معنی می کند بعد ازاں در حضور فیض گنجور شخصے آمد وکلمات شوقیہ بزبان خود آغاز کرد حضرت ایشاں این شعر خواندند

مرغان چمن بہر صباحے ندانم آن گل خنداں چہ رنگ و بو دارد	خوانند ترا با صطلاحے کہ مرغ ہر چمنے گفتگوی او دارد

وہم دراں مجلس این شعر خواندند۔

یکبار بگویدم نظیرے	مشہور شوم بہ بے نظیری

بعد ازاں فرمودند کہ اصل این مضمون در کلام حافظ شیراز یافتہ می شود۔ وآں اینست

نام من رفتست روزے بر لب جاناں زسہو	اہل دل را بوی جان می آید از نامم ہنوز

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی اشعار حافظ شیرازی موافق مضامین حدیث شریف ہستند پس این شعر خواندند ؎

ساقیا عشرت امروز بفردا مفگن	یا ز دیوانِ قضا خط امانی بمن آر

و فرمودند کہ مضمون این حدیث ست اذا امسیت فلا تنتظر الصباح واذا اصبحت فلا تنتظر المساء پس فرمودند کہ کار امروز حوالہ بفردا مکن۔ فرصت را غنیمت شمار بعد ازاں در حضور مذکور ہیر رانجھا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ہیر مرید حضرت بہاؤ الدین ذکریای ملتانی بود۔ روزے حضرت بہاؤ الدین نماز میخواندند کہ ناگاہ ہیر پیش نماز رفت ایشاں بعد از نماز او را فرمودند کہ تو پیش نماز میرفتی این کار ہرگز نباید نمائی کہ گناہ است۔ ہیر گفت کہ سبحان اللہ من در عشق یک دنی بندہ اینچنیں بیہوش بودم کہ خیال شما و نماز شما نماند و شما کہ خود را عاشق خدا می گوئید در عین حضور محبوب خیال گذشتن ما کردید ایشاں انفعال از کلام مُرالزامش کشیدند و گریباں دریدند۔ بعد ازاں ایشاں فرمودند کہ در حق تو دعای کنم کہ از واصلان حق گردی۔ ہیر گفت اگر شمارا طاقت ست مرا تا بہ رانجھای من رسانید۔ وردی محبت من از آنسو مگردانید۔ بعد ازاں در حضور پرنور مذکور قلندری آمد۔ حضرت ایشاں این شعر خواندند ؎

قلندر قطرہ دریای عشق ست	قلندر ذرہ صحرای عشق ست

بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

عنایت قلندر سزاوار بمن نمائی	کہ دراز و دور دیدم رہ و رسم پارسائی

ف ۔ در بیان تصرفات اولیاء اللہ و اعانت ایشان رضی اللہ عنہم

بعد ازاں در حضور مذکور تصرفات اولیاء اللہ آمد کہ اعانت ایں طائفہ علیہ شامل حال مخلصان می باشد برابر است کہ ایشاں دانستہ مدد بکار روائی مردمان نمایند یا نادانستہ از ایشاں اعانت رسد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ اکثر از اولیاء اللہ حل مشکلات مردمان می شود و ایشاں ازاں واقعہ خبری ندارند۔ بعد ازاں میاں الف شاہ عرض نمودند کہ ما از وطن خود کہ اُچ ست بارادہ بیعت در حضور می آمدم در اثنا راہ راہ را گم کردم۔ ناگاہ حضرت ایشاں را دیدم کہ تشریف آوردہ بمن راہ راست نمودند پس من گفتم کہ شما کیستید از نام و نشان خود خبر دہید۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ من آنم کہ تو نزد من برای بیعت می آئی دو بار مرا ایں واقعہ در پیش آمد۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ میاں محمد یار صاحب ہم میگفتند کہ من برای تجارت میرفتم ناگاہ دیدم کہ شما تشریف آوردہ قریب بہل من ایستادہ فرمودید کہ بہل را تیز بکنید۔ و بدوانید و ازیں قافلہ جدا شدہ بگذرید کہ قطاع الطریق می آیند و ایں قافلہ را برباد می کنند۔ من بہل را دوانیدم از قافلہ جدا شدم بقضای الٰہی ایں ہمہ قافلہ را قطاعان طریق بغارت بردند و من بخیر و خوبی داخل منزل مقصود گردیدم

روز سہ شنبہ چہاردہم رجب المرجب بندہ حاضر حضور گردیدم ذکر خطای کشف کونی کہ از بزرگان واقع می شود افتاد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضے اوقات بزرگان را چیزی کشفاً دریافت می شود۔ لیکن در تعبیر آں واقعہ خطای می شود۔ تقصیر کشف نیست باید کہ تعبیر وقائع بدقت نظر بکنند ہم دریں اثنا شخصے اجنبی آمد حضرت ایشاں نام او را پرسیدند او گفت نام من داد لخاں است۔ حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند ؎

وا فریاد از عشق و افریادا	کارم بیکے طرفہ نگار افتادہ
گر داد من شکستہ دادا دادا	ورنہ من و عشق ہرچہ بادا بادا

بعد ازاں ذکر ورود تجلیات آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ تجلیات متنوعہ بر سالک وارد می شود و آں بیچارہ را فانی میسازد ایں مصرع بر زبان مبارک راندند مصرعہ برقے از محمل لیلی بدرخشید سحر ؎ گاہی تجلی افعالی می درخشد و افعال عباد را از نظر سالک مستور می سازد

دگاہی تجلی صفاتی دسود میکنند وصفات مخلوق را از نظر سالک مختفی میفرماید دگاہی تجلی ذات ظہور میفرماید واضمحلال ذات عالم در ذات حضرت حق میسر آید۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور عقل آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ عقل دو قسم ست۔ یکے عقل نورانی۔ دوم عقل مظلم۔ عقل نورانی آنست کہ شخصے خود بخود اجتناب از نواہی واستقامت باوامر نماید و مظلم آنکہ از ہدایت مرشد احتراز از منہیات کند۔ بعد ازاں این نقل فرمودند کہ حضرت شاہ عبدالرحیم نقشبندی رحمۃ اللہ علیہ روزی در کوچہ می رفتند ناگاہ در اثنار راہ دیدند کہ بچہ سگ در کنارۂ تالاب بگل افتادہ است وطاقت بیرون آمدن ازاں گل نمی تواند مردماں را گفتند کہ این را بیرون آرید کسی بیرون نیاورد آخر الامر آں سگ بچہ را بدست گرفتہ بیرون آوردند واہل محلہ را فرمودند کہ کسے این را پرورش کند در انجا طباخے بود گفت کہ من متکفل تربیت این می شوم ایشاں آں بچۂ سگ را حوالہ طباخ کردہ تشریف آوردند بعد از چندی بار دیگر گذر ایشاں دراں کوچہ افتاد کہ موافق گذر یک کس راہیست باقی گل ولای وسگے از مقابل ایشاں می آید ایشاں آں سگ را منع کردہ خود ازاں راہ گذر کردند۔ سگ گفت کہ شما برمن ظلم کردید کہ راہ مشترک است برای ما وشما وشما مرا مانع گذشتن این راہ گشتید ایشاں گفتند کہ تو از آب تر بودی بجہت پلید گشتن جامۂ خود منع نمودم سگ گفت کہ جامۂ شما از یک کوزۂ آب پاک می شد وحالانکہ در آں تار شما پلیدی ملوث شدہ است از شستن ہفت دریا زائل نمی گردد۔ بعد ازاں سگ گفت کہ صوفیان مذہب ایثار اختیار می کنند وشما راہ اختیار کردہ اید ایشان گفتند بچہ طور سگ گفت کہ شما مرا از راہ باز داشتہ خود گذر کردید باز سگ گفت کہ حقتعالی را از عقل نورانی می شناسند نہ از عقل مظلم ایشاں گفتند کہ تفسیر این ہر دو عقل بیان کن سگ گفت کہ عقل نورانی آنست کہ بے نصیحت ناصح وبے وعظ واعظ پند پذیر شود۔ وعقل مظلم آنکہ از بند در بند نصیحت افتد۔

روز چہار شنبہ پانزدہم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طریقہ شریفہ نقشبندیہ مامون ومحفوظ ست از وساوس شیطان چرا کہ این اکابران بنا طریقہ خود بر حضور وآگاہی وجمعیت نہادہ اند وکشف انوار وظہور رؤیا از حیز اعتبار ساقط می شمارند بخلاف طرق دیگر کہ بنا آنہا بر انوار واسرار ست۔ بعد ازاں فرمودند کہ روزی حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ را تجلے واقع شد ودرعین روشنی آں آوازے

بسمع مبارک ایشاں رسید کہ ای دوست ترا نماز و روزہ معاف کردیم و دل تو از کدورت صاف کردیم ایشاں متحیر شدند کہ جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را ہم صوم و صلوٰۃ معاف نبود تاکہ کمینہ متوسلان آنجناب ہم ارتفاع ایں امر بچہ طور گردد و کلمہ تجید بر زبان راندند و از وسوسہ آں لئیم راندہ شد مخلصی یافتند ہادی و معین ایشان کہ رحیم و رحمان بود از شر شیطان باز داشتہ راہ ہدایت نمود آں تجلی شیطانی از نظر ایشان مرتفع شد باز شیطان ندا در داد کہ من بسیار کسان را ازیں مقام عالی بحضیض ضلالت افگندیم ہادی شما کہ خدا بود و مؤید محمد مصطفےٰ علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ فریب من بر شما کاری نکرد۔ بعد ازاں در حضور مذکور شغل باطنی آمد حضرت ایشاں فرمودند ہر کہ مشغول است مقبول ست و ہر کہ غافل ست کے مقبل ست راقم گوید۔ مردے چہ خوش فردے گفتہ است فرد۔

ہر انکہ غافل از حق یک زماں ست	دراں دم کافر ست اما نہاں ست

وہم در باب یاد محبوب رعناچہ شعری زیبا بنظم نمودہ است شعر

پس از سی سال ایں معنی محقق شد بخاقانی	کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی

بعد ازاں در حضور مذکور متابعت مرشد آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ کار خلاف مرضی پیر رہبر نسبت باطن را اخراب وابتر میسازد و پس فرمودند کہ شخصے بے اجازت من خربزہ بحضور نواب برد باطن او سیاہ گردید اوندانست کہ سببش ہیست استغفار و توبہ از گناہان خود کرد ہیچ اثرش ظاہر نگشت بعد ازاں گفت کہ ایں جرم بردن خربزہ کہ نامرضی مرشد سرزد شدہ است۔ ازیں توبہ می نمایم فی الحال انبساط پیدا شد و نسبت باطنش بطور سابق ظاہر گردید۔

روز پنجشنبہ شانزدہم رجب المرجب در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کہ از یاران من راہ صبر و توکل قناعت و تقوی پیش گیرد و حضور و جمعیت و انوار و کیفیات در قلب وارد از جانب من او را اجازت است کہ طالباں را بیعت نماید و در ہر کس کہ ازیں صبر و توکل وغیرہ فتور نیست او را بیعت ساختن و مرید ساختن قصور نیست اگرچہ از اجازت یافتگان من باشد حقیقۃ از من مجاز نیست ؛

روز جمعہ ہفدہم رجب المرجب فدوی بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشاں

ارشاد فرمودند کہ سیر آفاقی عبارت ست از مشاہدۂ انوار بیرون خود و سیر انفسی دیدن انوار سینۂ خود۔ بعد ازاں مذکور اندراج النہایۃ فی البدایۃ آمد فرمودند کہ معانی ایں عبارت بسیار ست لیکن نزد من چنیں تقرر یافتہ کہ وقتیکہ دل را حضور و جمعیت حاصل شد و کیفیات و جذبات و واردات آمد اندراج نہایت ست کہ ایں معاملہ در طریقۂ علیہ نقشبندیہ در بدایت حاصل می شود فرمودند کہ اکابران طرق دیگر قدس اللہ اسرارہم بعد حصول مقامات عشرہ کہ صبر و توکل وغیرہا ست متوجہ بحضور و آگاہی میگروند ایں طائفہ علیہ نور اللہ مرقدہم مدار کار در بدایت بحضور و جمعیت نہادہ اند۔ بعد ازاں در حضور عالی سخن در اصطلاحات ایں طائفہ کرام افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ یکے از اصطلاحات سفر در وطن ست و آں عبارت ست از خصائل رزائل بسوی حسنات رفتن یعنی از بیصبری بجانب صبر دویدن و از بے قناعتی بقناعت آمدن و از بے توکلی بسوی توکل متوجہ شدن و تہذیب اخلاق حاصل سیر و سلوک گفتہ اند چنانچہ حدیث شریف تاکید فرمایہ تحصیل مکارم اخلاق ست قَالَ رَسُولُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰہَ بَعَثَنِیْ لِاُتَمِّمَ مَکَارِمَ الْاَخْلَاقِ وَکَمَالِ مَحَاسِنِ الْاَفْعَالِ راقم گوید عفی عنہ کہ چوں ذکر اصطلاحات سلسلۂ علیہ نقشبندیہ در ہمقام آمدہ ست نوشتن کلمات ایشاں باید لہذا تحریر مینمایم کہ حضرت ایشاں علی الدوام برای عمل کردن بریں اصطلاحات امر میفرمودند لہذا تحریر می نمایم و ایں عبارت را از مکتوبات قدسی آیات پیر پیران حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ عنہ ارقام میکنم باید دانست کہ کلماتیکہ در سلسلہ علیہ نقشبندیہ شہرت دارد یکی دوازدہ کلمہ است۔ منہا سفر در وطن و آں عبارت از سیر انفسی ست کہ آنرا جذبہ نیز گویند ابتدار معاملہ ایں بزرگواران ازیں سیر ست و سیر آفاقی کہ سلوک عبارت ازان ست در ضمن ایں سیر قطع می نمایند و در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی میکنند و انتہی بسیر انفسی میشود و شروع کار از سیر انفسی خاصہ ایں طریق ست و اندراج نہایت در بدایت ہمیں معنی ست کہ سیر انفسی کہ نہایت دیگران ست بدایت ایں اکابران ست۔ سیر آفاقی مطلوب را بیرون از خود جستن ست و سیر انفسی در خود آمدن و گرد دل خود گردیدن درینمعنی گفتہ اند ؎

ہم چو نابینا مبر ہر سوے دست	یا تو در زیر گلیمم ست ہر چہ ہست

منہا خلوت در انجمن یعنی در انجمن کہ محل تفرقہ است از راہ باطن با مطلوب خلوت داشتہ

باشد و تفرقۂ بیرونی بحجرۂ درونی راه نیابد ؎

از برون در میان بازارم		وز درون خلوتیست با یارم	

در ابتدا اینمعنی به تکلف ست و در انتها بے تکلف و دریں طریقہ اینمعنی چوں در ابتدا اوست می دہد و راہی برائے حصول آں وضع کردہ اند از خصائص ایں طریقہ آمدہ است ہر چند منتہیان طرق دیگر را نیز دست می دہد و اندریں معنی گفتہ اند ؎

از درون شو آشنا و از برون بیگانہ وش		ایں چنیں زیبا صفت کم مے بود اندر جہاں	

منہا نظر برقدم عبارت از انست کہ در راہ رفتن نظر بر قدم دوختہ شود و بمحسوسات متلونہ پراگندہ نکند تا بجمعیت اقرب باشد چہ در ابتدا اول تابع نظر ست در پریشانی نظر در دل تاثیری کند ؎

بچہ مشغول کنم دیدۂ دل را کہ مدام دارم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال		دل ترا می طلبد دیدہ ترا می خواہد در دل ز تو آرزو و در دیدہ خیال	

منہا ہوش در دم عبارت از انست کہ واقف نفس باشد تا بغفلت نہ بر آید ؎

ندانم چہ فسوں کردۂ کہ می بینم		زماں زماں بتو مائل نفس نفس مشتاق	

کلمہ سوم برای دفع تفرقہ است کہ از آفاق بخیزد و کلمہ چہارم دافع تفرقۂ انفس ست۔ منہا یاد کرد و یاد داشت سالک تا زمانیکہ در طریقت و تصنع ست و بحقیقت و ملکہ حضور نہ پیوستہ است در مقام یاد کرد است یعنی ذکری کہ از شیخ خود تلقین گرفتہ است دائم در تکرار او بتکلف مشغول باشد تا بمرتبہ حضور برسد۔ ؎

سر رشتۂ دولت ای برادر بکف آر		ویں عمر گرامی بخسارت مگذار	
دائم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ کار		میدار نہفتہ چشم دل جانب یار	

چوں حضور دوام پذیرد و ذوق یابد و از تکلف دارہد و ملکہ گردد کہ بنفی منفی نشود یاد داشت بودہ ؎

دارم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال		در دل ز تو آرزو و در دیدہ خیال	

و یادداشت را معنی دیگر ہم ہست عالی و آں در خور ایں رسالہ نیست۔ حضرت خواجہ

دوست

حرام ست وبلحاظ ثانی بہر حالے کہ باشد در جنابت باشد یا در حدث جائز ست۔ وایضاً فرمودند کہ کلمۂ طیبہ لسانی باشد یا قلبی بلحاظ معنی ثانی در لطائف عالم امر ترقیات می بخشد وبلحاظ معنی اول در کمالات وحقائق فائدہ تام می دہد۔ وایضاً فرمودند کہ نصف کلمہ طیبہ کہ لاالہ الا اللہ است ناشی است از تجلی صفات ونصف کہ محمد رسول اللہ ست ناشی ست از تجلی ذات پس فیضی کہ از نصف اول می آید مبد اتش تجلی صفاتی ست وفیضی کہ از نصف آخر می آید مبدء ش تجلی ذاتی فشتان ما بینہما۔ الحق کہ فرقیست بسیار وتفاوتیست کثیر در انوار ایں ہر دو ودر اسرار وفیوض ایں ہر دو ہر کہ را دیدۂ بینا عطا کردہ مشاہدہ می نماید۔ وایضاً فرمودند کہ طالب را باید کہ یک لحظہ از یاد مطلوب غافل نباشد پس ایں شعر خواندند ؎

ایں شربت عاشقی ست خسرو	بے خون جگر چشید نتواں

وایضاً فرمودند کہ فرق درمیان تجرید وتفرید آنست کہ تجرید انقطاع علائق ظاہر یست وتفرید انقطاع علائق باطن۔ وایضاً فرمودند معنی اِقْرَؤُا الْقُرْاٰنَ بِالْحُزْنِ فَاِنَّهٗ اُنْزِلَ بِالْحُزْنِ آنست کہ چوں ذکر فاسقان در کلام اللہ آید خائف وحزین باید بود کہ مبادا احوال ما چناں نشود۔ وچوں مذکور مومنان آید خائف بود کہ ما اینچنیں نیستم وچوں مذکور اوامر ونواہی آید غمگین شود کہ از من چنانکہ فرمودند بظہور نمی آید وقس علی ہذا۔ وایضاً فرمودند حب الدنیا راس کل خطیئۃ وراس گناہان کفر ست۔ پس حب دنیا کفر شد چنانکہ مولانا میفرمایند ؎

اہل دنیا کافران مطلق اند	روز وشب در بق بق ودر زق زق اند

روز سہ شنبہ بست وپنجم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم۔ حضرت ایشان فرمودند کہ صاحب حنفی مذہب را ضرور ست کہ موطای امام محمد رحمۃ اللہ علیہ نزد خود داشتہ باشد کہ دراں کتاب عجب کاری کردہ است کہ اخبار صریح وآثار صحیح برای تائید مذہب خود آوردہ اند بعد ازاں ارشاد کردند کہ در ہر چہار مذہب چہار خاصہ است کہ یکے را از دیگری ممتاز ساختہ است۔ خاصۂ مذہب حنفی کتاب ہدایہ است کہ در مذہب دیگر مثل آں کتابی نیست۔ ودر مذہب شافعی امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ عجب محققی گذشتہ اند۔ در مذہب حنبلی حضرت غوث الاعظم سر آمد متقربان جناب الٰہی ہستند۔ ودر مذہب مالکی وجود شریف امام مالک خود آیتی ست ؛

از آیات الٰہیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم -

روز چہار شنبہ بست و دوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم مولوی کرم اللہ تجدید بیعت ثالثہ نمودند حضرت ایشان عنایات بسیار بحال ایشان فرمودند و خرقہ و کلاہ تبرک با ایشاں مرحمت فرمودند و توجہات بلیغہ بحال ایشان عنایت فرمودند بعد ازاں درس مثنوی شریف حضرت مولوی معنوی قدس سرہ شروع شد حکایت طوطی و بازرگان خواندہ میشد چوں نوبت بایں اشعار آمد ؎

ایں روا باشد وفای دوستاں	من دریں حبس و شما در بوستاں
یاد آرید ای مہاں زیں مرغ زار	یک صبوحی در میان مرغزار

حضرت ایشان معارف بلند و حقائق ارجمند بیان فرمودند نسبت مولانا ظہور نمود و آنحضرت را وقت خوش شدہ تاثیری عجیب بر حاضران حضور واقع شد گریہا دست داد۔

روز پنجشنبہ بست و سوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم درس مثنوی شریف بود - و احوال کمون و بروز کہ مشائخ کرام را واقع می شود افتاد و مذکور ایں شعر مولانا بود ؎

گو یکے مرغے ضعیفے بیگناہ	در درونش صد سلیمان با سپاہ

حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ وقتیکہ احوال بروز بر عارف می آید چناں کلاں می شود کہ در زمین و آسمان از غایت وسعت نمی گنجد بلکہ زمین و آسمان و عرش و ما فیہا در زاویہ قلبش می در آید پس سلیمان با سپاہ در دلش چہ مقدار دارند - و وقتیکہ احوال کمون بر عارف می آید خود را از ذرہ ہم خردتر می یابد بلکہ ہیچ نمی یابد - بعد ازاں برائے توجہ فرمودن یاراں مشغول شدند و شخصی را امر فرمودند کہ برای اہل حلقہ بادکش بجنبانند و ارشاد کردند کہ حضرت ایشاں شہید رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ کشفاً می بینم شخصی را کہ با اہل حلقہ بادکش می جنبانند در فیض توجہ ہر واحدی شریک می شود زیرا کہ از جہت او ہر واحدی را راحتے می رسد - بعد ازاں حضرت ایشاں شہید نقل فرمودند کہ روزی بخدمت مرشد خود حضرت سعید السادات سید نور محمد رضی اللہ

عنہ حاضر شدم دیدم کہ آنحضرت خوش نشستہ اند موجب آں استفسار کردم حضرت سید صاحب ارشاد کردند کہ امروز بادکشاں بسیار برائے فقرا تقسیم نمودہ ام می بینم کہ بسبب قبولیت ایں عمل از جناب الہی فیوض و برکات بسیار مثل باراں می بارد۔ ہم دراں مجلس ایں شعر را بر زبان مبارک راندند ؎

یارا بغمزہ کشت و قضا را بہانہ ساخت	خود سوی ما ندید و حیا را بہانہ ساخت
رفتم بمسجدی پئ نظارہ رخش	دستی برخ کشید و دعا را بہانہ ساخت
دستی بدوش غیر نہاد از رہ کرم	ما را چو دید لغزش پا را بہانہ ساخت
زاہد نداشت تاب جمال پری رخاں	کنجی گرفت و ترس خدا را بہانہ ساخت

روز جمعہ بست و چہارم شہر رجب المرجب غلام بحضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روزے در حلقہ نشستہ بودم مشاہدہ نمودم کہ چادر نوری از مزار پر انوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی نور اللہ مرقدہ آمدہ تمام حلقہ را احاطہ نمود۔ و ایضا فرمودند کہ روزے در عالم مشاہدہ دیدم کہ دو مزار برابر واقع شدہ اند۔ یکی مرقد منور حضرت نظام الدین اولیا و دیگرے قبر مطہر حضرت ایشاں شہید عطر اللہ ارواحہما پس پیراہنے مقابل من آوردند دانستم کہ ایں عنایت از حضرت نظام الدین ست قدس سرہ و از من پرسیدند کہ پیر شما نظام الدین ست گفتم کہ پیر من مرزا مظہر اند باز گفتند کہ پیر شما نظام الدین است گفتم کہ مرزا مظہر۔ مرتبہ ثالث گفتند کہ پیر صحبت شما حضرت نظام الدین اند من ساکت ماندم اگر من اقرار پیری ایشاں میکردم مرا می پوشانیدند۔ بعد ازاں دراں اثنا شخصی مغربی اسم مبارک حضرت شنیدہ قطع منازل و طی مراحل نمودہ از راہ بغداد شریف بمولانا خالد رومی سلمہ اللہ تعالی ملاقات کردہ بحضور والا حاضر گردید۔ شہرہ ارشاد و ہدایت مولانا دراں دیار اظہار ساخت کہ قریب صد ہزار مردمان حلقہ ارادت بگردن اخلاص نہادہ اند۔ و دست بیعت بدامن مولانا زدہ اند و یکہزار عالم متبحر داخل طریقہ شدہ دو دست بستہ پیش مولانا ایستادہ اند حضرت ایشاں فرمودند کہ از استماع ایں مژدہ دلم مقدار پر پشہ مسرور نگردیدہ چہ جای افتخار کہ مرتبہ مسرت مقدم ست از افتخار۔ بعد ازان ارشاد کردند کہ عباد الرحمان در زمان بسیار می باشند و عباد اللہ اقل قلیل کہ عبادت و بندگی ایشاں خالص برای ذات خدا

می باشد نہ بجہت آنکہ او تعالی رزق می دہد و پرورش می نماید بانواع عنایات مشرف می فرماید۔ و بخلاف فرقۂ اولی کہ پرستش می کنند حق جل و علا را بصفات کاملہ او شستان ما بینہما پس فرمودند کہ نمی توانم گفت کہ من عبد اللہ ام لیکن الحال از چندمدت بر من عبد الہیت ظہور می کند۔

روز شنبہ بست و پنجم رجب المرجب در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ محی الدین ابن العربی قدس سرہ نوشتہ اند کہ یکی فرقہ از فرق عالم بضلالت نرفتہ ہر یک راہ ہدایت پیمودہ است قائم بصراط مستقیم ست و مؤید قول خود کریمہ آوردہ اند وَمَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ و ہم دریں معنی مولانا روم فرمودہ است ؎

پس بدی مطلق نباشد در جہاں	بد بہ نسبت باشد ایں را ہم بداں

و حافظ شیرازی فرمایند ؎

پیر ما گفت خطا در قلم صنع نرفت	آفریں بر نظر پاک خطا پوشش باد

پس حضرت ایشان فرمودند کہ آنچہ مکشوف ما و پیران ماست ورای اینست ؛۔

روز یکشنبہ بست و ششم رجب المرجب فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں چند عنایت نامجات یکے اسمی مولانا خالد رومی سلمہ اللہ تعالی۔ دوئم نامی مرزا رحیم اللہ سلمہ اللہ تعالی۔ سوئم بحاجی عبد الرحمن سلمہ اللہ تعالی ارقام فرمودند مضمون نامہ فیض شمامہ اولی اینست کہ از استماع ارشاد شادراں جوار دل را مسرتی حاصل گشت باید کہ از آمدن طالبان و اجتماع مردمان غرہ نخواہند شد کسر و نیستی خود ہر لحظہ و لمحہ ملحوظ دارند اینہمہ رجوع خلق و کثرت ارشاد از امداد و توجہ پیران کبار دانند ہر دم و ہر ساعت توجہ بہ پیران دارند و امیدوار عنایت ایشان باشند والسلام۔ و مضمون نامہ ثانی کہ بنام مرزا رحیم اللہ سلمہ اللہ تعالی ارقام فرمودند اینست کہ لازم است کہ ہر طالب کہ پیش آید و رجوع آورد او را تلقین نمودہ باشند در ہدایت و ارشاد تخصیص نباید ساخت ہمہ کس طالب یار اند چہ ہشیار و چہ مست والسلام۔ و مضمون نامہ ثالث کہ بحاجی عبد الرحمن سلمہ اللہ تعالی تحریر فرمودہ اند اینست کہ احوال ترقیات باطن خود مع حالات رجوع طالبان و ترقیات ایشاں ترقیم نمایند والسلام ؛۔

روز دوشنبہ بست و ہفتم رجب المرجب غلام بحضور پرنور باصفا گردید حضرت ایشاں بجناب الہی تضرع و تخشع نمودند و ایں شعر بصد غلبات شوق خواندند ؎

قافلہ شد واپسی ما بہ بین	اے کس ما بیکسی ما بہ بین

بعد ازاں مذکور جناب سید اولاد آدم سرور عالم مفخر المسلمین محبوب رب العالمین شفیع المذنبین خاتم النبیین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین آمد حضرت ایشان کرات مرات ایں شعر قصیدہ بردہ خواندند ؎

هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تُرْجٰى شَفَاعَتُهُ	لِكُلِّ هَوْلٍ مِّنَ الْاَهْوَالِ مُقْتَحِمِ

روز سہ شنبہ بست و ہشتم رجب المرجب بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں میر قمر الدین سمرقندی را ارشاد فرمودند کہ سعی بکنید کہ اسرار ذاتیکہ مسجود خلائق ست بر شما چنداں غلبہ کند کہ خود را مسجود خلائق بیند بعد ازاں دام اللہ شیرازی سمرقندی را فرمودند کہ تضرع بجناب الہی بکنید و سعی و کوشش نمائید کہ فنای انا حاصل شود و زوال عین و اثر گردد و پس معنی زوال عین و اثر فرمودند کہ زوال عین آنست کہ بر خود لفظ انا متعہد داند نمی تواں گفت کہ من ہستم حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ فرمودند کہ انا الحق گفتن آسان است و انا را شکستن مشکل ست و معنی زوال اثر آنکہ ہیچ صفتے از صفات خود نہ بیند ؞

روز چہار شنبہ بست و نہم رجب المرجب بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ علما معیت حق سبحانہ بعالم علمی میگویند صوفیہ معیت ذاتی قرار دادہ اند و ما کہ مراقبہ معیت بطالبان تلقین می کنم بریں نہج می گوییم کہ لحاظ بکنید کہ او با ماست ہر جا کہ ہستم قطع نظر از لحاظ معیت ذاتی و علمی او تعالی۔ بعد ازاں در حضور مذکور کفر طریقت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ اہل ایں مشرب ارباب توحید وجودی اند کہ از دین و دنیا گذشتہ و از خودی رستہ و جام وحدت نوشیدہ انداز آنجملہ حسین بن منصور حلاج قدس سرہ کہ سید ایں طائفہ ہستند میفرمایند ؎

كَفَرْتُ بِدِيْنِ اللّٰهِ وَالْكُفْرُ وَاجِبٌ	لَدَيَّ وَعِنْدَ الْمُسْلِمِيْنَ قَبِيْحٌ

بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

بهرچہ از دوست وامانی چہ کفر آں حرف چہ ایماں		بہرچہ از یار دور افتی چہ زشت آں نقش چہ زیبا	

واز حاضران حضور پرسیدند کہ معنی ایں شعر بگوئید بسبب کفر باز آمدن از مطلوب صریح ست لیکن از اسلام چہ طور باز خواہد ماند حاضران ساکت ماندند۔ حضرت ایشان فرمودند کہ باز ماندن از مطلوب از ایمان بریں نہج بخیال می آید کہ سالک را در ابتدای احوال کہ حضور مع اللہ دست سیدہد از نوافل و تلاوت ہم فتوری دراں واقع می شود و حال آنکہ ایں تلاوت و نوافل از ایمانیا تست پس سالک را در انوقت پرداخت آں حضور باید و کثرت نوافل و تلاوت نشاید کہ مانع حضور ست و ہم حضرت ایشان درانوقت ایں شعر خواندند ؎

صید تو بمنقار وفا بر کند از بال		ہر پر کہ نہ آشفتۂ دام تو باشد	

بعد ازاں در حضور فیض گنجور ندکور تکرار بیعت آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب را بیعت از شیوخ متعدد نمودن جائز ست۔ چنانچہ صحابہ بعد از وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ بیعت نمودند بعد از وفات ایشاں از عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ مصافحہ بیعت کردند۔ وظاہر ست کہ بیعت صحابہ از خلفای راشدین برائے انتظام امور خروی بودنہ دنیوی پس ازینجا معلوم شد کہ تکرار بیعت جائز ست در طریقت۔ بعد ازاں در حضور مذکور واردات آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ وارد را در اصطلاح صوفیہ دیگر روح القدس و وارد حق می گویند۔ و نقشبندیہ وجود عدم نامند و آں عبارت است از ورود فیض الٰہی جل سلطانہ و چوں بر سالک وارد ی می آید محو و متلاشی می سازد و چوں کثرت واردات فائز می شوند سالک بہر واردی عدم میگردد لیکن مراد آنست کہ ورود ایں واردات متواتر گردد۔ بلکہ متواصل۔ چنانچہ اکابران ایں طریقہ علیہ می فرمایند ؎

وصل اعدام گر توانی کرد		کار مردان مرد وانی کرد	

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را در مشاہدہ دیدم کہ تشریف آوردہ بمن فرمودند کہ نام تو عبد اللہ است و نیز عبد المومن ست

روز پنجشنبہ غرہ شعبان ۱۲۳۱ھ فدوی بحضور آں قطب عالم حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید می فرمودند کہ چوں ماہ شعبان المعظم دیدہ

می شود ہلال برکات رمضان المبارک طلوع میگردد وچوں ماہ شعبان بنصف میرسد آں ہلال بدر کامل می گردد۔ وچوں ماہ شعبان بآخر میرسد وماہ رمضان طلوع میکند آں ہلال برکات کہ بدر شدہ بود آفتاب دار بتابندگی ودرخشندگی ظہور می سازد۔ بعد ازاں در حضور مذکور صوفیان وقت کہ بسماع در رقص مشغولند۔ وتوحید وجودی مذہب خود مقرر کردہ اند امد حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفیان ایں زمان کہ بلہو ولعب وغنا ورقص مشغولند وتوحید خیالے شعار خود ساختہ اند مثل اکابران توحید حالیہ خود رامی دانند وبے تحاشی کلمات آنرا میگویند حمید انند کہ بالحاد وزندقیت گرفتار شدہ اند من ازمذہب ایشاں بیزارم وایشاں مرا از علمای ظواہر می دانند نمی فہمند کہ طریقہ صوفیہ طریقہ متابعت سنت سنیہ است علی صاحبہا الصلوۃ والتحیہ ٥ آں ایشانند من چنینم ہردم :

روز جمعہ دوم شعبان المعظم بندہ بحضور والا حاضر گردیدم

حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را اجتناب از جلوت باید واکتساب بخلوت شاید ٥

	قصر چہ بگزید ہر کو عاقل ست	زانکہ در خلوت صفاہای دلست	

روز شنبہ سوم شعبان المعظم بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید

حضرت ایشاں فرمودند ٥

	در پس آئینہ طوطی صفتم داشتہ اند	آنچہ استاد ازل گفت بگو می گویم	

بعد ازاں معارف بلند وحقائق ارجمند بیان فرمودند۔ وایضاً شخصی عرض حال رویای خود نمود کہ جناب سید کونین افضل البشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر را در خواب دیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ میسر شدن زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب برچند وجہ است یکی آنکہ شخصی احیای سنت نمود یا اجتناب از بدعت کرد ایں عملش مجسم شدہ در خواب بنظر می آید یا آنکہ ہر عبادتیکہ بجناب الٰہی مقبول گشت مجسم بصورت حسن شدہ می بیند وشمائل وحلیہ مبارک آں سرور زمین وزماں وآں سید انس وجان علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الرحمان کہ در کتب حدیث محرر است اگر شخصی بہموں قد زیبا وقامت دلربا وچشم سرگین وجبین مبین وابروی خمدار قوس وہلال دار ومژگان دراز وجلوہ باناز ہو بہو مشاہدہ نمود وعین سعادت دارین خود دیدہ دیدہ جان را بنظارہ جمال آں محبوب انس وجان کشود الحق کہ واصل زمرہ مَن رَاٰنِی فقد رَاَی الحَقَّ فَانَّ الشَّیطَان

لا تیمثل بی گردید۔

روز یکشنبہ چہارم شعبان المعظم غلام بحضور قبلہ خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب مرشدنا و ہادینا حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید منور مودند کہ شبی جناب محبوب کبریا محمد مصطفیٰ علیہ افضل صلوات و اکمل تحیات اللہ الملک الاعلی را دیدم۔ وبریں نہج از زیارت آنجناب مشرف شدم کہ خود را ہم بستر آں سرور یافتم بوصلے کہ ہیچ حجابی وفصلی را در انجا گنجایش نبود و عنایاتے کہ باین بندہ نمودند ورای شرح بیان ست اثر آں صحبت کثیر البرکت مدتے در خود یافتم۔

روز دوشنبہ پنجم شعبان المعظم فدوی بمحفل شریف حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ تطبیق در کلام حضرت محی الدین ابن العربی و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمودند و در توحید وجودی و شہودی نزاع لفظی قرار دادہ اند ایشاں بسیار بزرگ بودند و طریقۂ نو آوردہ اند لیکن درانمقام خطائی کردہ اند حال را در قال اندا ختہ معارف کشفیہ را در گفتگوی علمی آوردہ تطبیق نمودہ اند فرقے است مبین دریں ہر دو مقام ہر کرا از معارف حضرت مجدد حظی رسیدہ است او عیاناً دیدہ است کہ توحید وجودی در ابتداء احوال ظاہر میشود یعنی در سیر لطیفہ قلب و توحید شہودی بسیر لطیفہ نفس و معارف حضرت مجدد الف ثانی ورای این ہر دو مقام ست معارف محی الدین ابن العربی قطرہ ایست و معارف حضرت مجدد دریاے محیط ع چہ نسبت ست بکوہ آسمان عالی را۔ اگر محی الدین ابن العربی رحمۃ اللہ علیہ در زمان حضرت مجدد بقید حیات بودند ایں معارف می شنودند می فہمیدند و طلب افادہ می نمودند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حق تعالیٰ بے نہایت ست حدی ندارد کہ کسے بپایانش برسد او سبحانہ ورار الورا ست ثم ورار الورار۔

ای اول تو ورائے اول	حیران زتو انبیا و مرسل

ہر کس بقدر حوصلہ و طاقت خود در انجانب دویدہ و حظی موافق استعداد خود چشیدہ لیکن بکنہ ہا ہیچش نرسیدہ است ؎

دور بینان بارگاہ الست	غیر ازیں پی نبردہ اند کہ ہست

ف- دربیان نقشبندیه

روز سه‌شنبه ششم شعبان المعظم بنده بحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فقر عبارت از چندان اعمال ست که سالک را مداومت آں از ضروریات است نه فقر نام علم سلوک و مراقبات ست که کتب ها ازیں مملو اند ایں خزینه الیست که در سینه باید داشت نه علمیست که در سفینه باید نگاشت. بعد ازاں در حضور مذکور آمد که ولایت ولی بعد از انتقال ازیں جهان فانی باقی نمی ماند الا در مواضع متعدده حضرت ایشان فرمودند که ولایت بکسر که بمعنی تصرف است دریں اختلافست که باقی می ماند یا نی و اصح آں ست که ولایت اکابران باقی میماند چنانچه تصرفات حضرت غوث الاعظم و حضرت خواجه بهاؤ الدین نقشبند و حضرت خواجه معین الدین و دیگر اکابران علیهم الرضوان تا الی الآن دریں زمان جاریست و نمایان ؛

روز چهارشنبه هفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که دریں طریقه انیقه نقشبندیه مجاهدات و ریاضات و اربعینیات نیست اکابران ایں طریقه هیچ اعمالی واوراد می مقرر نساخته اند عمل ایشان بر سنت سنیه مصطفویه است علی صاحبها الصلوة والتحیة و اجتناب از بدعات نامرضیه لهذا در طریقهٔ ایشان ذکر جهر و سماع و وجد و تواجد و آه و نعره نیست خاموش شده متوجه بقلب می نشینند و بدوام ذکر خفی می پردازند و نفی و اثبات بحصر نفس می نمایند نه حبس نفس که حبس طور هنود النست که سوراخهای گوش و بینی از پنبه بند کرده حبس نفس در دماغ می کنند و ایشان نفس را بزیر ناف حصر نموده بخیال کلمه لا را از زیر ناف کشیده تا بدماغ میرسانند و اِلٰهَ را از دماغ بکتف راست می آرند و اِلَّا اللّٰه را از کتف راست کشیده بقلب ضرب میدهند بنهجی که همه لطائف که در سینه واقع اند در ضمن ایں آیند. و چوں نفس تنگی میکند میگذارند لیکن در هر نفس کلمه طیبه بعدد طاق می گویند و بوقت گذاردن نفس از بینی همراه دم کلمه مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ مقابل قلب بلحاظ می گویند بطوریکه ایں کلمهٔ مبارک در دل در می آید و در رگ و پے سرایت می کند

روز پنجشنبه هشتم شعبان المعظم بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که من طالب را اول لطائف خمسهٔ عالم امر جدا جدا توجه می کنم و بعد از تصفیه اینها بلطیفهٔ نفس القائی نسبت می نمایم و نیز هر پنج لطائف را که برنگ چراغ هر یک می درخشد جمع نموده بهمت تمام پنج چراغاں را یک مشعل ساخته می طیرانم بعد ازاں فرمودند ع تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ؛

روز جمعه نہم شعبان ۱۲۳۱ھ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم دراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی باسرارہ السامی بود مکتوب دو لیست و شصتم که بمخدوم زاده کلاں علیه الرضوان در بیان طریقیکه ایشانرا باآں طریق ممتاز ساخته اند نوشته اند خوانده شد حضرت ایشاں فرمودند که سبحان اللہ معارفیکه ایشاں تقریر فرموده اند هیچکس از امت مثل آں نگفته است و در اسراریکه ایشاں بسلک تحریر انتظام داده اند هیچ یکے از اصحاب معرفت برنگ آں نسفته کلام ایشاں وحی منزل آسمانی هست و بیان ایشاں تشریح غوامض بانی وانچه ایشاں بیان مقامات نموده اند و راه مکاشفات پیموده اند هزاراں طالبانرا قسلیک فرموده اند نه آنکه یک دو کس آگاه ایں اسرار شده زبان بگواهی کشوده اند جهانی را از معارف جدیده سرفراز فرموده وصاف خود گردانیده اند و عالمی را از مقامات نو ممتاز ساخته مداح خود نموده اند ؎

نه من بر آں گل عارض غزل سرایم وبس	که عندلیب تو از هر طرف هزار انند

روز شنبه دهم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند که دریں طریقه شریفه مدار کار بر پنج چیز نهاده اند یکے توجه سالک بجانب دل دوم توجه دل بسوی خالق آب و گل سوم گردیدن از خطرات غافل چهارم ماندن بذکر مشتغل پنجم لحاظ آنمعنی در قلب که خداوندا مقصود من توئی و رضای تو وجود دم بجهت محبت و معرفت خود بساز منزل پس هر که هردم بریں قضیه خمسه مائل ست او را پنج نتائج حاصل ست فهر که راآں پنج نتائج حاصل ست او از مطلوب حقیقی واصل اول ذاکر شدن لطائف از ذکر. دوم حصول جمعیت و بیخطرگی. سوم پیدا شدن توجه قلب سوی حضرت حق. چهارم جذب و کشش لطائف سوی فوق پنجم ورود واردات الهی سبحانه بر دل سالک که تعبیر ازاں بوجود عدم می نمایند ع تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ؎

روز یکشنبه یازدهم شعبان بحضور پر نور حاضر گردیدم دراں وقت درس مثنوی شریف مولانا روم رحمة اللہ علیه بود حضرت ایشاں بسیار معارف بیان فرمودند حاضران مجلس از بیان آنحضرت اضطرابی و بیتابیها روداد و گریه و زاری طاری شد حضرت ایشان قلبی و روحی فداه از کمال شوق الهی آهی از دل فیض منزل خود کشیدند و فرمودند که آه اگر از احوال

شوق خود شمہ بیان نمایم ہوش سامعان ودوای بیہوشی چشندو حواس شنوندگان بیجواس گردد ہیہات ہیہات سیلاب سرشک مہاجرت بدریا دریای حسرت وآلام شورانگیز ست وگرداب اشک مفارقت بلجہ لجہ حیرت دادہام موج خیز دل ناصبور کہ از دیدار مہجور ست چسان سرور گردد دیدۂ وصل جویان کہ از اندوہ فراق گریانست بچہ شان شادان شود. ع

بچہ مشغول کنم دیدۂ دل راکہ مدام	دل ترامی طلبد دیدہ ترامی خواہد

وجان حزین کہ از اندوہ فراق غمگین ست بچہ طور تسکین یابد آہ از ملاقات صوری کہ ممتنع او فوع ست دست تمنا بر داشتہ بوصال خیال دل را تسلی میدہیم و مردمک دیدۂ خود از مژگان جدا ساختہ برکف پای نازک آن نازنین می نہم پس می مالیم و می نالیم للمؤلف ع

ملی ہی قیس تصور میں بھی جو لیلے سے	ملی ہے مردمک چشم کو کف پاسے

گاہے قامت سراپا نقش تصور دیدہ خود را نثار می سازیم وگاہی صورت رشک ملاحتش بخیال آوردہ بصد عجز و نیاز جان می بازیم ع

بدل تصور روز وصال باندھ کے ہم	بلائیں لیتے ہیں کیا کیا خیال باندھکے ہم

روز دوشنبہ دوازدہم شعبان ۱۲۳۱ھ فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ عارف آنست کہ ہر واقعہ کہ پیش آید از منع و عطا و از جور و جفا ناشی از فعل خدا بیند فرق درمیان عارف و متعرف آنست کہ عارف راہر کہ چیزی عطا فرماید و یا زدکوب می نماید بلا تامل و فکر از فعل حق بیند و متعرف آنست کہ بتامل و فکر از فعل او سبحانہ می بیند ہر کہ در صور تفاصیل وقائع در احوال متجددہ متضادہ از ضر و نفع و عطا و منع و قبض و بسط ضار و نافع و معطی و مانع و قابض و باسط حق را بیندہ شناسد بے توقفی ورویتی او را عارف بخوانند و اگر اول وہلہ ازان غافل بود و عنقریب حاضر بود و فاعل مطلق را جل ذکرہ در صور وسائط و روابط باز شناسد او را متعرف خوانند نہ عارف و اگر بکلی غافل بود و تاثیرات افعال را حوالہ بوسائط کند او را ساہی ولاہی و شرک خفی خوانند کما ذکرہ فی نفحات الانس للامام الاجل عبد الرحمن جامی رحمۃ اللہ علیہ۔ بعد ازان حضرت ایشان این شعر خواندند ع

تو مباش اصلا کمال اینست وبس	تو در وگم شو کمال اینست وبس

روز سه شنبه سیزدهم شعبان سنه ۱۲۳۱ھ غلام بحضور فیض گنجور آنقبلهٔ انام حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند که معنی کلام اندراج النهایة فی البدایة آنست که سالک را بیخطرگی یا کم خطرگی حاصل شد و توجه الی الله پیدا گشت و جمعیت رو داد و مبتدی اینخاندان عالیشان گردید. و همیں حضور و جمعیت در انتهاء دیگراں ست پس بدایت ایشاں مندرج شد در نهایت دیگراں ~

سیرها دارد محبت چشم گر بینا شود		جاده راه فنا البسم دیوان ما	

بعد ازاں در حضور مذکور توسط کشودی باطنی آمد حضرت ایشاں فرمودند که واسطه کشود راه ولایت وجود باجود جناب امیر المومنین علی کرم الله وجهه است و حضرت فاطمه رضی الله عنها دریں توسط شریک اند بعد ازاں ائمه اثنا عشر و حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنهم اجمعین حامل بار ایں امانت ولایت اند لیکن دریں هزار دوم حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالی باسراره السامی نیز دریں امر شرکت دارند مقرر ست که دریں الف ثانی هر کس که بدرجه ولایت میرسد در هر خاندان که متوسل باشد بدون توسط ایشاں کشود ایں راه غیر ممکن ست بتوجه و امداد ایشاں طے ایں مراحل می نماید اگرچه اقطاب و ابدال و اوتاد و اغواث باشند ضروری نیست که خبر و آگاهی از توجه و مدد ایشاں داشته باشند ؛

روز چهارشنبه چهاردهم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم شخصی لفظ شکایت شدت گرما بزبان آورد. حضرت ایشاں فرمودند که شکایت از فعل محبوب نباید نمود بلکه از عنایت بمصیبت زیاده تر متلذذ باید شد از درد آه سر کشم و از باده ملال شربت زلال چشم ع که هرچه ساقی ما ریخت عین الطافست ؛ ایضا فرمودند که روزے در خدمت فیضدرجت حضرت ایشاں شهید نور الله مرقده المجید حاضر شده بودم ناگاه متوجه بجناب حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه شده عرض نمودم که شفارش من از پیر و مرشد من فرمایند حضرت ایشاں شهید عطر الله قبره المجید بعد از فراغ حلقه متوجه بایں بنده شده فرمودند الحال بجهت سفارش خود جناب غوث الاعظم قدس سره السامی آوردید ؛

روز پنجشنبه پانزدهم شعبان المعظم بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں

فرمودند کہ نماز جامع عبادات ست وحاوی طاعات و دولت رویت کہ آں سرور انبیا علیہ صلوٰۃ
اللہ الملک الاعلیٰ را در لیلۃ المعراج حاصل شدہ بود بعد از نزول در دنیا ہموں اسرار مقام اسری
در نماز ظہور نمودہ بودند ایں قول اَلصَّلٰوۃُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ ست و دلیل ایں دعوی خبر اقرب مایکون العبد
من الرب فی الصلوٰۃ و تابعان آں سرور زمین و زماں را علیہ صلوٰۃ اللہ الملک المنان بجہت اتباع
آں سرور اخلاص آں فضل بشر علیہ و علیٰ آلہ الصلوٰۃ اللہ الملک الاکبر نیز حظ وافر ازیں دولت عظمیٰ و نصیب
کامل ازیں موہبت کبریٰ عطا فرمودہ اند ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء ؎

روز جمعہ شانزدہم شعبان ۱۲۳۱ھ غلام بحضور والا حاضر گردید۔ شخصے

چند سلغان در حضور آوردہ عرض نمود کہ ایں را بفقرایان خانقاہ معلیٰ تقسیم فرمایند حضرت ایشاں
فرمودند کہ یک تنگہ بہر یک از فقرایان تقسیم خواہد شد و در انوقت در خانقاہ یکصد و دہ کس صوفیاں بودند
کہ اوطان خود گذشتہ بطلب حق جل و علا استقامت می ورزیدند پس یک تنگہ ہر یک را تقسیم
فرمودند و گفتند کہ ما ہم دریں زمرہ ہستیم یک تنگہ حصہ خود ما ہم میگیریم بعد ازیں ایں آیۃ کریمہ خواندند
واللہ الغنی وانتم الفقراء ؎

روز شنبہ ہفتدہم شعبان در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم درانوقت در حضور

مذکور ایں حدیث شریف بود حق المسلم علی المسلم خمس اداء السلام وعیادۃ المریض واتباع الجنائز واجابۃ الدعوۃ
وتشمیت العاطس حضرت ایشاں فرمودند کہ اگر مریض از اقارب ست ویا اہل محلہ و بیدون ایں
شخص خبر گیراں او نیست بر ذمہ ایں فرض ست خبر گیری او والا صوفیہ را در رفتن عیادت مریض شرائط
اند کہ مریض فاسق و مبتدع نباشد و اہل مجالس او خلاف طریق نباشند و در راہ بازار نباشد
تا نگاہ در رفتن پراگندہ نشود و ہمچنیں اجابت دعوت ست وقتیکہ طعام شبہہ نباشد و دراں مجلس غنا و مزامیر
نباشد۔ و تشاغل بنوعی از لہو و لعب نباشد و داعی ظالم و مبتدع و فاسق و شریر نباشد اجابت واجب
است والا ممنوع ست اجابت و لایجیب الی طعام صنع ریاء و سمعۃ وفی المحیط لاینبغی ان یقعد
علی المائدۃ اذا کان علیہا لعب او غناء او قوم یغتابون او یشربون الخمر کذا فی مطالب المومنین۔
وایضاً فدوی دراں روز عرضی احوال خود در حضور گذرانید حضرت ایشاں از سطری چند دستخط
خاص خود آں عرضی را مزین فرمودہ عنایت نمودند و آں عبارت اینست۔ الحمد للہ کہ

احوال خوب ست سعی نمایند که تصفیہ قلب و تزکیہ نفس بر کمال حاصل شود نسبت افعال از عباد در سیر قلبی مسلوب می شود و بحضرت حق سبحانہ منسوب و در سیر لطیفہ نفس صفات را بحق منسوب می یابند ہمینست کمال ایں دو لطیفہ و در لطائف دیگر اسرار جدا جدا ظاہر می شود اگر اینہمہ اسرار پیدا شود بہتر و الا بجناب الٰہی سبحانہ التجا نمایند کہ توجہ تام بے مزاحمت خطار در دل و در لطیفہ نفس ظاہر شود بر لطیفہ نفس کہ مشاء الہامی است توجہ خواہیم نمود۔ خدائے کریم فنای قلبی و فنائی ایں لطیفہ و فنای لطائف دیگر نیز عطا فرمائد فرمودہ اند فنا موہبت الٰہی ست سبحانہ حاصل ایں فنا ظہور نیستی ست بر باطن سالک سرگاہ افعال و صفات را بحق سبحانہ منسوب یافت خود را نیستی و عدم خواہد دید انکسار و شکست رذائل نقد وقت خواہد شد ؛

روز یکشنبہ ہیجدہم شعبان ۱۲۳۱ھ ایں کمینہ درویشان بحضور آں واقف دقائق قرآن کاشف حقائق فرقان حاضر گردید حضرت ایشان معانی و تفسیر کلام اللہ بیان فرمودند بعد ازاں ذکر تحمید و تکبیر و تہلیل آمد حضرت ایشاں معانی تطبیق آں ارشاد فرمودند۔ و ایضاً غلام عرضی قبل ازیں بحضور گذرانیدہ بود بجواب آں سرفراز فرمودند آں اینست۔ اغراق در القاب و خطاب در شرع جائز نیست نباید کرد سعی نمایند کہ ایں لطائف عالم امر حالات آں با احوالیکہ در سیر لطیفہ نفس پیش می آید یکے گردد فنا و نیستی و دید قصور غلبہ نماید۔ در رذائل اخلاق شکستگی یابد و تہذیب اخلاق نقد وقت گردد و بجناب واہب عطیات سبحانہ بواسطۂ ارواح مبارک پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم التجا نمایند کہ سرا قربیت واضح شود۔ چنانچہ سر وحدت و توحید در سیر لطیفۂ قلب مشہود می شود و اعمال موافق طاقت اختیار کردہ بران مواظبت فرمایند انشاء اللہ تعالیٰ در جہت فوق توجہ کردہ خواہد شد۔ لیک اگر حالات لطائف با احوال ایں لطیفہ یکے شود و وسعت در نسبت پیدا گردد منظور ہمین ست ؛

روز دوشنبہ نوزدہم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم در حضور مذکور سعی و کشش طالبان آمد حضرت ایشان فرمودند کہ شخصی از ہنوداں بود چندراس نام داشت زاہد مذہب خود و در ترک و تجرید ثابت قدم۔ شخصی در طلب او مسافت چند ماہ قطع کردہ آمدہ بود بطریقی کہ بہر قدم سجدہ کناں بر زمین دراز می شد باز برخاستہ بجائی سر بقدم ایستادہ باز دراز می شد۔

ہمیں نہج تا بدرش رسید بن بچشم خود آنرا دیدم واز مجاہدہ او حیران گشتم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں استغفار خوانیدند و فرمودند کہ مذکور منو داں و مجاہدات ایشاں نباید کرد پس کلمۂ طیبہ سہ بار خواندند و گفتند اغثنا یا رسول اللہ و درود برپیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر فرستادند پس شخصی در حضور عرض نمود کہ در اہل حق ہم بسیار مجاہدات مردماں کشیدہ اند چنانچہ در راہ سفر حجاز حضرت ابراہیم بن ادہم بلخی رحمۃ اللہ علیہ بہر ہر قدم یک یک دوگانہ ادا میفرمودند حضرت ایشاں فرمودند بلے۔ باز ارشاد گردید کہ حضرت آدم بنوری نور اللہ مرقدہ از مسجد قبا تا مسجد نبوی ہمیں طریق بہر قدم یک دوگانہ میخواندند؛

روز سہ شنبہ بستم شعبان بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ حاصل سیر و سلوک حضور مع اللہ ست بے مزاحمت خواطر در سیر لطیفۂ قلب در قلب توجہ الی اللہ پیدا شود و بیخطرگی دست دہد و در لطیفۂ نفس در نفس و در عناصر بعناصر ہمیں نقد وقت گردد و کشوف انوار و اسرار متفرع اند برین حضور و آگاہی راس المال اینست چنانچہ نزد شخصی درہم ست اس المال و باقی لباس و طعام و حوائج دیگر ہمہ درہم موجودست اگرچہ فی الحال نیست اما قادر ست ہر وقتیکہ خواہد خرید نماید ہمچنیں درین راہ راس المال حضور ست و باقی بر آں متفرع۔ انوار ہر مقام اشخاص را مکشوف می شوند و اسرار اقل قلیل را و نیز اسرار و انوار درین جہاں ہمراہ اند۔ و در قبر ہیچ ازینہا ہمراہ نمیرود۔ مگر حضور و آگاہی پس جستجوی آگاہی باید نہ نگاپوی دیگر شاید۔ کار آں ست غیر ازیں ہمہ ہیچ۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ اسرار لطیفۂ قلب ہمہ اوست و انا الحق گفتن ست و سر لطیفۂ نفس تنگنگی اناست و سر لطیفۂ قالب ہیچ بیان نفرمودند و ارشاد کردند کہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودہ اند و سر کمالات ثلثہ و مقامات جدیدہ و یگر مثل حقائق سبعہ وغیرہ کہ حق سبحانہ و تعالیٰ خاص حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی را بایں سرفراز فرمودہ است و بتوسط ایشاں متوسلان ایشاں نیز بایں دولت عظمی و موہبت کبری نصیبی عطا کردہ و حظی بخشیدہ است آنست کہ اشیای دلیلیہ کشفیہ می گردد و منظری بدیہی میشود و کمال اطمینان و صفا و اتصال بکیف و اتباع ہو ابما جاء بہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم و بیرنگی و غایت لطافت باطن نقد وقت میگردد۔ و از غایت تنزیہ حضرت ذات تعالت و تقدست جمیع نسب چہ نسبت عینیت و اتحاد

و چہ نسبت ظلیت و چہ نسبت احاطہ ذاتی و سریان وجود مسلوب می شود وَمَا لِلتُّرَابِ وَ رَبِّ الارباب۔ و ازینجاست کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ فرمودند کہ درینجا نزدیک ست کہ نزدیکان دوری جویند و واصلان راہ مہجوری پویند۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہ کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ایشاں را پیر خود می گفتند اگرچہ استفادۂ باطن از ایشاں نمی نمودند اما ارادۂ استفادہ در ابتدا کردہ بودند بسبب ارادہ استفادہ مرشد خود می دانستند و ایشاں قریب دہ سال در خدمت حضرت حجۃ اللہ خواجہ محمد نقشبند قدس سرہ گذرانیدند و ہم ہمیں قدر ایام در صحبت جناب حضرت عبد الاحد قدس سرہ بسر بردند و سلوک تمام از ہر دو صاحبان حاصل نمودہ بودند روزی بخدمت ایشاں دو کس از اصحاب حضرت مرشد عالی سیر خواجہ محمد زبیر قدس سرہ آمدند و نسبت بکیف ایشانرا ادراک ناکردہ باہم گفتند یکے آنکہ انچہ در منست در تست و دیگری گفت انچہ در تست در منست باز گفتند کہ ایشاں نسبتے ندارند حاصل آنکہ نسبت ایں مقاماتِ عالیہ کمال بے کیف ست دست ادراک از دامنش کوتاہ ست صاحب ایں نسبت شریفہ خود نیز بجز جہالت و نکارت امری دیگر ندارد چہ جائی کہ دیگری شناسد۔ اَوْلِيَائِي تَحْتَ قِبَائِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي۔

روز چہارشنبہ بست و یکم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم مذکور معنی نسبت و حضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ معنے نسبت حضور و جمعیت و آگاہی ست و ایضاً درانوقت مکتوب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید خواندہ شد و دراں احوال اصل مذہب ہنود اں و بیان چہار کتب ایشاں کہ آنہا را منزل قرار دادہ اند تحقیق فرمودند و ایضاً نوشتند کہ در یک کتاب معارف اند حضرت ایشاں فرمودند کہ چیزی بر کلام حضرت پیر و مرشد گفتن کمال بے ادبی ست لیکن نزد من معارف در کتب ایشاں ثابت نیستند ؛؛

روز پنجشنبہ بست و دوم شعبان بندہ بحضور والا حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید طالباں را در مدت دو سال لطیفۂ قلبی تمام تسلیک میفرمودند و در یک سال لطیفہ نفس و در دو سال دیگر تا بکمالات میرسانیدند و در مدت پنج سال دیگر نصف سلوک کہ از کمالات باقی می ماند تسلیک میفرمودند۔ بعد ازاں شخصی

عرض نمود کہ در خدمت حضور کمتر از یک سال لطیفۂ قلب طی می شود و مقامات دیگر نیز بریں عنوان بزودی حاصل میگردند حضرت ایشاں فرمودند کہ من نیز ازیں امر حیرانم کہ دریں جا معاملہ کار بطول نمی کشد مگر عنایات ایزدی است کہ راہ دور را بر من نزدیک ساختہ است۔ بعد ازاں فرمودند کہ طے تمام مسافت ہر مقام بمدت ہموں ایام مقررہ کہ دہ سال ست می شود اگرچہ رنگ ہر مقام از کثرت توجہ و عنایت پیران بایام قلیلہ بحصول می انجامد پس فرمودند کہ حضرت شیخ مولانا محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ اکثر اشخاص را بزودی تسلیک فرمودہ بودند اتفاقاً قضیہ اتفاقیہ نادر شاہی بمیان آمد باطن آنہا مکدر شد گویا کہ از نسبت ہا تہی گردیدند ہمیں وجہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید تا وقتیکہ سالک را عرضی و طولی در یک مقام پیدا نمی شدی توجہ بمقام دیگر نمی فرمودند و مدت قطع سلوک بردہ سال مقرر ساختند۔ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ؏

روز جمعہ بست و سوم شعبان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم در انوقت درس مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی بود مکتوب کہ بصاحبزادہای کبار یعنی خواجہ خرد و خواجہ کلاں در بیان عقائد نوشتہ بودند خواندہ شد حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں مکتوب فائدہ کثیر در علم عقاید دارد ایں را علیحدہ نوشتہ مردمان دادہ شود۔ بعد ازاں فاتحہ خواندند و معنیٰ الرحمٰن الرحیم بیان فرمودند کہ الرحمن۔ ای مَنْ سُئِلَ اَعْطٰی والرحیم۔ ای مَنْ لَمْ يُسْئَلْ يَغْضَبُ عَلَيْهِ۔

روز شنبہ بست و چہارم شعبان در حضور عالی حاضر گردیدم شخصی از حاضران مجلس مذکور اشغال و اذکار نمود کہ حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر رحمۃ اللہ علیہ بزبان خود ذکری مقرر نمودہ اند حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کس بزبان خود با محبوب خود می کند و موافق محاورات خود الفاظ مقررہ می نمایند سندیاں را اصطلاح سندیست۔ بسندھیاں را اصطلاح سندست عندلیب شیدا در تعشق روی آں گل رعنا در زبان خود نغمہا سراید و قمری مبتلا در محبت قامت آں شمشاد زیبا بدل خود نعرہا می نماید ؎

مرغان چمن بہر صباحے	خوانند ترا باصطلاحے

روز یکشنبہ بست و پنجم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند

که حضرت خواجه خواجگان پیر پیران خواجه بهاء الدین نقشبند رضی اللہ تعالی عنہ وصیت فرمود که همراه جنازه من کلام اللہ و درود نخوانند که بے ادبی ست مگر این شعر البتہ بخوانید ؎

مفلسانیم آمده در کوی تو		شیئاً للہ از جمال روئی تو	
دست بکشا جانب زنبیل ما		آفرین بر دست و بر بازوئی تو	

بعد ازاں مذکور ذکر غنی در حضور آمد حضرت ایشاں فرمودند که چوں توجه بدل کرده شود دل ذاکری گردد و انتظار پیدا می شود۔ بعد ازاں بلطیفہ روح توجه کرده شود دراں ذکر جاری میشود و توجه الی اللہ پیدا می گردد۔ و همچنیں در هر لطیفہ از لطائف عالم امر که حاصل کار انتظار و توجه ست حاصل می شود۔ پس ازاں انتظار کم می گردد و توجه مستہلک و مضمحل میشود نه حقیقت انتظار و توجه می رود بلکه دراک نمی آید اثر ذکر غنی و رینطریق می نامند۔ بعد ازاں در لطیفہ نفس و عناصر ثلثہ پس بعنصر خاک بازبہ ہیئت وحدانی ہمیں طور می شود۔ ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم؀

روز دوشنبہ بست و ششم شعبان المعظم

بمجلس عالی حضور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند که معارفیکه حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ را مکشوف شده اند سہ قسم اند یک قسم انکہ کسے نفرموده اند و در سلک تحریر و تقریر منتظم نه نموده اند و یک قسم خاص باولاد و امجاد خود بیان ساختہ اند و یک قسم علی العموم بیاران و متوسلان خود ارشاد کرده و هم تحریر و تسطیر نموده اند چنانچہ سہ جلد مکاتیب شریف و ہفت رسائل مملو ازانست۔ و ایضاً حضرت ایشاں احوال بیعت و حصول نسبت جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ بیان فرمودند که ایشاں اولا بیعت از والد ماجد خود در خاندان عالیشان چشتیہ نموده بودند۔ و اجازت و خلافت ایں خاندان یافتہ بودند۔ بلکه از والد بزرگوار اجازت طرق دیگر مثل سہروردیہ و کبرویہ و قادریہ و شطاریہ و مداریہ ہم یافتہ بودند پس ازاں بخدمت حضرت خواجه فانی فی اللہ باقی باللہ رضی اللہ عنہ رسیدند و سلوک طریقہ شریفہ نقشبندیہ باکمال و اتمام رسانیدند و خلافت یافتند روزی در مسجد مبارک حلقہ صبح می نمودند که حضرت شاه سکندر رحمۃ اللہ علیہ خرقہ جناب حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ با مر جد بزرگوار خود عارف و کاشف اسرار خفی و جلی حضرت

تحقیقی

شاہ کمال کیتھلی قدس سرہ آوردہ بر سر ایشاں اند اخلفند ایشاں در بحر انوار نسبت قادریہ غرق شدند در انوقت بخاطر ایشاں
گذشت کہ من خلیفہ خاندان نقشبندیہ ام الحال کہ نسبت قادریہ مرا احاطہ نمودہ است مبادی کبریٰ ایں طریق رنجیدہ شوند
فی الحال مشاہدہ نمودند کہ حضرت غوث الاعظم مع حضرت شاہ کمال کیتھلی و حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند مع اکابران
تا بحضرت خواجہ باقی باللہ و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی و حضرت شیخ نجم الدین
کبری ہمہ ہا تشریف آوردند حضرت خواجہ می فرمودند کہ ایشاں خلیفہ من اند و حضرت غوث الاعظم می فرمودند کہ ایشاں را در
ایام طفولیت زبان خود کمال کیتھلی چشانیدہ بود پس ایشاں از من اند و حضرت خواجہ معین الدین چشتی فرمودند کہ ایشاں
و اباؤ اجداد ایشاں متوسل سلسلہ من اند ہمیں نہج ہمہ بزرگواران ارشاد می کردند۔ آخر الامر ہمہ اکابران در مقبول ساختن
ایشاں اتفاق نمودند و ہر یک از نسبت شریفہ خود سرفراز فرمود و خلیفہ خود گردانید ایشاں در مراقبہ از صبح تا بوقت ظہر ایں
احوال مشاہدہ نمودند۔ و بایں دولت عظمیٰ سرفراز شدند پس دریں طریق مجددیہ نسبت ہر خاندان شریف جلوہ گر ست گویا چہار دریائے
بے پایاں موج خیز اند و دو دریائے نسبت نقشبندیہ و یک بحر نسبت قادریہ و یک لجہ نسبت کہ نصف آں از چشتیہ و
نصف دیگر از سہروردیہ و کبرویہ است بلکہ نسبت نقشبندیہ غالب است بر جمیع نسبتہا پس از اں قادریہ
باز چشتیہ باز سہروردیہ؎

روز سہ شنبہ بست و ہفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم در انوقت
در حضور مذکور کفر طریقت افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ کفر طریقت آنست کہ امتیاز بر خیز دو غیریت
نماند و بجز یک ذات تعالیٰ و تقدس ہیچ چیز بنظر نیاید منصور حلاج فرمودہ۔ ع

کفرت بدین اللہ و الکفر واجب	لدیّ و عند المسلمین قبیح

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ پانصد رکعت در طوق سلاسل منصور حلاج می گذرانید
و میگفت کہ فی العشق رکعتان لا یصح وضوء ہما الا بالدم۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت
ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ دو علم از انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمن رسیدہ اند یکے را
بر عالم افشا ساختہ ام و دیگری را پنہاں نمودہ ام اگر شمہ از اں اظہار نمایم گردن مرا بزنند اکثر صوفیاں
آں علم ثانی را علم وحدت الوجود و اسرار ہمہ اوست گفتہ اند و علما گفتہ اند کہ آں احوال منافقاں
است کہ آں سرور علیہ صلوٰۃ اللہ الملک لا کبر بیان فرمودہ بودند و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ
تعالیٰ عنہ فرمودہ اند کہ آں اسرار دیگر اند و را ایں ہر دو۔ بعد از اں حضرت ایشاں فرمودہ اند کہ

اسرار توحید وجودی باشد یا معارف توحید شہودی و یا مقامات دیگر انچہ حق سبحانہ عنایت کند نعمتی ست عظمی پس این شعر مولانا روم خواندند ؎

جاں من و جانان من دین من و ایمان من		سلطان من سلطان من چیزی بود روشن را	

بعد ازاں در حضور مذکور حضرت نظام الدین فخر العارفین آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ اہل چشت می گویند کہ مثل ایشاں اولیائی در امت پیدا نشدہ است و در ہر پیغمبری کہ یک خاصہ بود در ایشاں آں ہر یک ظہور نمود و ہمدراں اثنا شخصے از مزار پر انوار ہادی سالکین رہبر عارفین حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی رحمۃ اللہ علیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ چیزی از قسم کاک تبرک مزار ایشاں آوردہ آں شخص عرض نمود کہ نے۔ فرمودند کہ ایں چہ خطا کردی کہ چیزی تبرک نیاوردی۔ بار دیگر بروچیزی بیار کہ در تبرک بزرگان سرّیست پنہاں و فائدہ ایست بی پایان بعد ازاں ارشاد کردند کہ نقل ست کہ شخصے از مزار مبارک ایشان کاک اوردہ بود طائری در خانہ او مردہ بود۔ قدری ازاں کاک در آب سائیدہ بدہن آں طائر انداخت از قدرت ایزدی زندہ شدو پرواز نمود؛

روز چہار شنبہ بست و ہشتم شعبان

بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم۔ و دراں وقت مذکور ایمان آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ایمان بر سہ قسم است یکی ایمان عوام کہ بغیب آوردہ اند حق سبحانہ جل شانہ را ندیدہ اند و بجان گرویدہ اند۔ دوم ایمان اولیاء اللہ کہ اہل شہود اند ایمان ایشاں شہودیست کہ حجاب ظلمانی کہ عبارت از بے صبری و بے قناعتی و بیتوکلی و غیرہاست قطع کردہ و حجاب نورانی کہ عبارت از صفات و شیونات و اعتبارات ذاتیہ ست طی نمودہ در مرتبہ شہود رسیدہ اند۔ سوم ایمان اکابران کہ ازیں مرتبہ شہود ہم گذشتہ اند۔ و بمقام کمال وصال پیوستہ اند ایمان ایشاں در رنگ ایمان غیبی گردیدہ است چرا کہ مشاہدہ را در مرتبہ کمال اتصال گنجایش نیست چنانچہ شخصے مثلا دست خود پس پشت داشت غیب ست و چوں مقابل روی خود آورد مشاہدہ شد۔ و چوں بمردمک دیدہ چسپانید باز غیب شد پس در مرتبہ وصل بے فصل ہم غیب متحقق شد ازینجاست کہ میگویند اخص الخواص برنگ عوام می باشند انا بشر مثلکم رمزیست ازیں معنی۔ بعد ازاں در حضور مذکور قبولیت دعا در حق اکابران آمد

حضرت ایشان فرمودند که مقبول جناب اللہ اکبر حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر نوراللہ مرقدہ الاطہر چوں مریض شدند حضرت نظام الدین اولیا قدس سرہ را فرمودند که بابا نظام الدین در حق دفع مرض وازالہ علت من دعا کن ایشان دعا فرمودند ہیچ اثری ظاہر نشد در حضور عرض نمودند که دعای ما پست ہمتان تا بہ آستان عالی آنقبلہ واصلان نمی رسد ایشان فرمودند که ما دعا بجہت اجابت دعای تو خواہیم نمود پس ایشان دعا فرمودند و باجابت مقرون گشت ؛

روز پنجشنبہ بست ونہم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان بزبان گوہر فشان ارشاد فرمودند که دل من مبتلای خلوت ست و روکش از جلوت لاکن بکنج تنہائی نشستن وبگوشہ عزلت آرمیدن چگونہ میسر شود که مردمان برای استفادہ نزد من می آیند پس سعادت خود می شماریم و روے از خلوت بجلوت می آریم والا احوالم بمصداق ایں شعر است ؛

جہانی تنگ میخواہم که دروی	ہمیں جای من وجای تو باشد

بعد ازاں ارشاد فرمودند که قبل ازیں دمبدم از دل پر الم آہی می کشیدم ودامان صبر وشکیبائی می دریدم الحال آہی گم شدہ گاہی گاہے می آید ومرا از من می ربایدے

آہے چو گرد باد ز جاے بردمرا	از کوی دوست آہ کجا می بردمرا

بعد ازاں فرمودند که عشق می باید چراکه راز بے عشق نمی کشاید عشق ست که تا بمعشوق میرساند عشق ست که بکوچہ وبازار بتشہیر می دواند عشق ست که از خانماں جدا می کند عشق ست که در خویش وبیگانگان رسوا می کند۔ بیت

چوں نیست ترا عشق بہ تحقیق ز تقلید	چاکے بگریبان زن وخاکی بسر افگن

روز جمعہ سی ام شعبان حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان مطلع دیوان حافظ شیراز خواندندے

الا یا ایہا الساقی ادر کاسا وناولہا	که عشق آساں نمود اول ولی افتاد مشکلہا

وفرمودند که نسبت قلب ظہور کرد پس شعر دیگر ایں غزل خواندندے

بوی نافہ کاخر صبا زاں طرہ بکشاید	ز تاب جعد مشکینش چہ خوں افتاد در دلہا

پس آبے از دل فیض منزل کشیدند حاضران مجلس را در آنوقت حالتے عجیب رو داد واحوالے غریب ظہور نمود۔ بعد ازاں مذکور نماز آمد حضرت ایشان فرمودند کہ شخصے چوں تکبیر افتتاح گفتہ داخل نماز گردد وقیام نماید بداند کہ بدن من ودل من بجناب الہٰی استادہ اند وچوں رکوع کند بداند کہ بدن من ودل من درحضور حق تعالیٰ راکع اند وچوں در سجدہ رود بداند کہ تن من وقلب من در بارگاہ کبریا سجدہ می نمایند۔ سَجَدَ لَکَ سَوَادِیْ وَخَیَالِیْ وَآمَنَ بِکَ فُؤَادِیْ۔ بعد ازاں مکتوبات شریف حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ شروع شد ودرمیان آں معارف بلند بیان فرمودند۔ وچوں تمام شد بایں الفاظ قولوا اشہدوا بانا مسلمون۔ حضرت ایشاں فرمودند وبہدایت الہٰی سبحانہ وبہدایۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم وبہدایۃ ہذا الکتاب

روز شنبہ غرۂ رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشانرا درآنوقت ضعف وناتوانی بود وشدت گرما ہم ارشاد کردند کہ مروحہ می وزید پس فرمودند کہ ہر کہ خواہد کہ من مخدوم عالم گردم۔ خدمت پیر ومرشد خود اختیار کند مصرع ع ہر کہ خدمت کرد او مخدوم شد ۔ خدمت ست کہ از مرتبۂ ادنیٰ بمقام اعلےٰ میرساند وادب ست کہ از حضیض خاک باوج فلک الافلاک ترقی می کناند ع خدمت ترا بہ کنگرۂ کبریا کشد ۔ بعد ازاں فرمودند کہ دریں ایام کہ عمر بہ پیری رسیدہ است ناتوانی بدن وضعف قلب بسیار گردیدہ وزہد وریاضات ومجاہدات دراذکار واشغال کم میشود وقبل ازیں کہ طاقت وتوانائی بود درجامع مسجد آب حوض میخوردم و دہ پارہای کلام اللہ مجید میخواندم ودہ ہزار نفی واثبات می نمودم نسبت بایں قوت ظہور می کرد کہ مسجد جامع مملو از انوار میگشت ودر ہر کوچہ کہ می گذشتم از انوار پر می شد وبہر مزاری کہ میرفتم نسبت آں صاحب مزار پست می شد ونسبت من غلبہ مینمود پس من خود را از خود پست می کردم وادب آں بزرگ می نمودم ۔

روز یکشنبہ دوم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ ذکر می باید کرد وجہدی باید نمود کہ راہ بدون رفتن قطع نمی شود وایضاً فرمودند کہ انقطاع از ماسوا بکلی باید وانحراف تام از دنیای دنی تا دریای فیض الہٰی در دل موجی زند وبحر انوار نامتناہی جوشے نماید جناب مرشد نا وامامنا حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید می فرمودند کہ گاہی چوں

درخانہ سیر وم واہل خانہ بسبب کال ضروری چیزے از من می طلبند حق سبحانہ می فرسید لاکن از آمدن یک دینار ہم معاملہ باطن بہ ہیچ سابق نمی ماند فتوری در نسبت راہ می یابد واللہ باللہ ثم باللہ. بعد ازاں در حضور مذکور فنا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ چوں دل بی شعور از ماسوای حق جل وعلا گشت۔ فنا حاصل شد وچوں شعور بے شعوری ہم نماند فنار الفنا میسر گشت۔ وایضاً فرمودند کہ جناب عارف آگاہ حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا فرمودہ اند کہ در بے شعوری شعورے باشد معنی ایں کلام فیض نظام اینست کہ بی شعوری از خلق باشد وشعور حضرت حق سبحانہ بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ معنی دیگر ایں کلام کہ در نیوقت بر من القا ساختہ اند اینست کہ در بی شعوری مندرج شعوری ہم باشد یعنی ہر نفعی وضرری کہ از خلق رسد از خالق بیند شعور غیریت مرتفع شود ضار ونافع حق را بیند. لیکن با وجود ایں بے شعوری شعور آں شخص ہم باشد کہ واسطہ است درمیان چنانچہ شخصے سالک را حلوا خوراند یا طمانچہ زد سالک می بیند کہ فاعل ایں فعل اوست حق سبحانہ لیکن ایں شخص را ہم می بیند ومی داند کہ ایں واسطہ فعل ست۔ وایضاً فرمودند کہ کار صوفیہ دیدن ست وکار علما دانستن فقرا از حق بینند وعلما از او سبحانہ می دانند ؎

روز دوشنبہ سوم رمضان شریف در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز روز عرس جناب قرۃ عین الرسول حضرت زہرائی بتول ست رضی اللہ تعالیٰ عنہا۔ بعد ازاں امر بپختن شیر برنج برائے نیاز ایشاں فرمودند۔ بعد ازاں در حضور فیض گنجور شخصے عرض نمود کہ ولایت افضل ست یا امامت وفرق چیست درمیان ایں ہر دو۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ولایت عام ست وامامت خاص۔ ہر امام ولی ست۔ وہر ولی بدرجہ امامت نمی رسد۔ چہ ولایت عبارت از حضور مع اللہ است۔ وامامت منصبی ست کہ ہر کس را بان سرفراز نساختہ اند۔ بلکہ کاملان را عطا سیفرمایند۔ چنانچہ خلفای اربعہ ائمہ اثنا عشر وغیر ذلک من اولیاء الکرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین۔ بعد ازاں در مجلس ذکر جامعیت آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ جمیع کمالات ظاہری وباطنی بطریق اجمال جناب سید انبیا علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلی را حاصل بود۔ لیکن حصول ظہور تفصیل جمیع کمالات موقوف بزمانہ خاص وبہ شخص خاص بود چنانچہ فرمودہ اند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اُعْطِیْتُ بِمَفَاتِیْحِ کُنُوْزِ الْاَرْضِ۔ وحال آنکہ در زمان

نسبتی

آنحضرت فتح اکثر اقالیم نشده بود در زمانهٔ خلفاء اکثر مکانات فتح شدند و اکثر بعد از صحابہ سلاطین نامدار فتح نموده اند۔ چنانچه محمود غزنوی ہندوستان فتح کرد پس ظهور این کمال موقوف بر ایشان بود۔ و جناب آن سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر را جمیع علوم چه علم توحید وجودی و چه کلام و چه علم جزئیات۔ مسائل فقه مجملاً حاصل بود لیکن تفصیل علم توحید وجودی بر وجود محی الدین عربی رحمة الله علیه و ظهور علم کلام بر ابو الحسن اشعری و ابو منصور ماتریدی رحمة الله علیهما و تفصیل علم جزئیات مسائل فقه بر امام اعظم و امام شافعی و امام مالک و احمد حنبل رحمة الله علیهم موقوف بود۔ حاصل آنکه هر کمالیکه بعد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در امت از هر کس که ظهور نمود کمال آنحضرت ست و آن حضرت را قبل ازین ظهور هم حاصل بود غیر از فرق اجمال و تفصیل نیست ۞

روز سه شنبه چهارم رمضان شریف بنده در حضور والا حاضر گردید دران وقت در مجلس شریف مذکور حضرت امام اعظم رضی الله عنه آمد حضرت ایشان فرمودند که امام اعظم از امام مالک در مدینهٔ منوره ملاقات نمودند امام مالک پرسیدند که وطن شما کجاست۔ ایشان فرمودند که عراق۔ امام مالک رحمة الله علیه فرمودند که مردمان عراق اہل نفاق میباشند ایشان فرمودند که درست ست حق سبحانه تعالیٰ فرموده است۔ وَمِنْ اَہْلِ الْعِرَاقِ مَرَدُوْا عَلَی النِّفَاقِ۔ حضرت امام مالک خاموش شدند بعد از مفارقت دانستند که نعمان بن ثابت همین بودند تاسف کردند که از من چه سخن سر زد شد و مدح ایشان بسیار نمودند راقم گوید عفی عنه که در قرآن من اہل المدینة مردوا علی النفاق واقعست و امام مالک از اہل مدینه بودند پس امام اعظم جواب بطریق الزام دادند که درست ست در شان اہل عراق مردو علی النفاق واقع ست یعنی حق سبحانه بعض اہل مدینه را مردوا علی النفاق گفته است و شما اہل عراق را که میگوئید در آیهٔ شریف۔ بجائی اہل مدینه اہل عراق نویسید۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که امام شافعی روزی بمزار پر انوار ایشان رفته بودند۔ وقت نماز آمد۔ نماز بلا رفع یدین بطور ایشان خواندند و فرمودند که مرا شرم می آید۔ که در حضور ایشان خود را خلل دهم و اجتهاد خود اظهار نمایم۔ بعد از ان در حضور پر نور مذکور توحید وجودی آمد۔ حضرت ایشان فرمودند که این احوالیست که در سیر لطیفهٔ قلبی مکشوف می شود و آنانکه این را انتهاء مقامات قرب دانسته اند از مقامات عالیه که حضرت مجدد رضی الله تعالیٰ عنه

بیان فرمودہ اند آگاہی ندارند وقدم از دائرۂ ظلال باصل ننہادہ اند تشبیہ را تنزیہ دانستہ اند مخلوق را عین خالق۔ وممکن را عین واجب پنداشتہ اند۔ چنانکہ میگویند ؎

ای مغربی آں یار کہ بی نام ونشاں بود	از پردہ برون آمد وبا نام ونشاں شد

نمیدانند کہ این ظلی ست از ظلال اسماوصفات واجبی جلت قدرتہ نہ عین او تعالیٰ عز اسمہ مثلاً چوں در آئینہ قرص آفتاب جلوہ گرمی گردد۔ ودراں شعشاں ولمعان وحدت وخطوط آفتابی ہمہا موجود می شوند۔ لیکن آفتاب نیست ظل آفتاب ست این گروہ آفتاب را نادیدہ ظل را عین آفتاب می انگارند وآئینہ را ہم نمی بینند۔ حال آنکہ آئینہ عین ظل آفتاب ہم نگردیدہ است جرم آئینہ باقی ست وظل آفتاب دروست۔ چنانچہ حافظ شیرازی می فرمایند ؎

عکس روی تو چوں در آئینۂ جام افتاد	عارف از خندۂ می در طمع خام افتاد

دایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کس از اولیائی کرام بہر مقامیکہ رسیدہ است میداند کہ مقصود ہمیں ست ورای این نیست مثلاً گروہ نابینایان فیل یافتہ بودند بدست کسے پای فیل آمد دانست کہ فیل مثل ستون مے باشد وبدست کسے کہ خرطوم آمد گفت کہ مثل عصا میباشد وبدست کسی کہ دندانش آمد معلوم نمود کہ فیل مانند خشک می باشد ہمچنیں بدست کسی کہ گوش او آمد یاپشت او آمد یاشکم او از اں تعبیر کرد وانکار غیر آں نمود۔ ویا مثلاً جمعی در بیاباں بشجری رسیدند کسی را برگش بدست آمد وکسی را شاخ وکسی را بیخ وکسی را ثمرہ پس ہمہ ذائقہ اش چشیدند۔ لیکن ہر یک را ذوقی علیحدہ وکیفیتی جدا حاصل شد کسے کہ برگ چشید ذوق برگ بیان کرد وکسی کہ بارش چشید ذوق بار اظہار ساخت۔ علیٰ ہذا القیاس ہر کس موافق چشیدنی خود شرح نمود وانکار دیگری ساخت کہ آنچہ من چشیدہ ام ذائقہ شجر ہمیں ست نہ آنکہ تو بیان نمائی۔ وجناب حضرت مجدد رضی اللہ عنہ میفرمایند کہ این ہمہ مکشوفات اولیای کرام نشانی از مطلوب دارند ودرست وبجا ہستند۔ لیکن ذات او سبحانہ ورا را اینست چرا کہ حقتعالی بے نہایت ست پایانے ندارد۔ وہمچنیں معرفت او ہم بے پایان ست نہایتی ندارد۔ ودرانجا کہ سید بشر علیہ وعلی آلہ صلوات اللہ الملک الاکبر میفرمایند ماعرفناک حق معرفتک۔ دیگری راچہ یارا کہ بہ نہایت آں برسد ؎

ہر نقاب روی جانانرا نقاب دیگرست	ہر حجابی را کہ طی کردی حجاب دیگرست

راقم گوید عفی عنہ کہ ہر کس موافق حوصلہ و استعداد خود حظی از معرفت چشیدہ است نہ آں کہ عرفان الٰہی بتمامہ حاصل نمودہ شخصی بایں معنی چہ خوش دوہرہ ہندی منظوم نمودہ است۔ دوہرہ

مصری کا پربت بھیو چیونٹی پہنچی آئے	اُن مکھ اپنا بھر لیو پربت لیو نجائے

وشعر فارسی ہم بدیں مضمون مؤید اینست ؎

دامان نگہ تنگ و گل حسن تو بسیار	گل چیں بہار تو ز داماں گلہ دارد

وایضاً ہمیں مصداق شعر عربی ست ؎

وان قمیصا خیط من نسج تسعۃ	وتسعین حرفا عن معالیہ قاصر

روز چہار شنبہ پنجم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے از حضرت ایشاں استفسار مراقبات نمود ارشاد کردند کہ ما اوّل مراقبۂ احدیت تلقین می نمائیم و آں عبارت ست از لحاظ مفہوم اسم مبارک اللہ کہ بر وا ایمان آوردہ ایم کہ بیچوں و بیچگون است و موصوف ست بجمیع صفات و منزہ است از ہمہ نقصان و زوال۔ بعد ازاں مراقبہ معیت تلقین می کنم و آں عبارت ست از لحاظ معیت او سبحانہ بقلب و روح و جمیع لطائف و بہ تمام بدن بلکہ بہر موی تن بلکہ بہر ذرۂ ذرات عالم۔ بعد ازاں در حضور مذکور جناب قبلہ گاہی آنجناب رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ قبلہ گاہی ام سخت بزرگ بودند کربلہ ہائی جوش کردہ میخوردند و در صحرا رفتہ ذکر جہر می نمودند۔ و بیعت در خاندان قادریہ داشتند و نسبت چشتیہ و شطاریہ ہم می داشتند چہل روز متواتر خواب نکردہ بودند و اکثر ارواح اولیای کبار را مشاہدہ می نمودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور استفادۂ حضرت عارف آگاہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بحضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں سخن نزد من ثابت نیست۔ چرا کہ جناب حضرت مجدد رضی اللہ عنہ نوشتہ اند کہ روز عید بزیارت حضرت خواجہ رضی اللہ عنہ رفتم و عرض نمودم کہ امروز بزرگاں عیدی خرداں را عطا میفرمایند ما ہم ہمیں امید بحضور حاضر شدہ ام حضرت خواجہ توجہ فرمودند و نسبت نوالقا نمودند کہ حظی دگر دارد۔ و کیفیتی علیحدہ و اسرارے جدا پس ازینجا معلوم شد کہ چوں حضرت خواجہ ایشانرا بعد از وفات خود نسبت نو عطا کردند کہ حین حیات خود از ایشاں بچہ طور اخذ نسبت نمودند

روز پنجشنبہ ششم رمضان شریف غلام مجلس آں قبلہ خاص و عام حاضر گردید۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصے از صوفیہ انتقال ازیں جہاں نمود۔ عتاب از جناب الٰہی آمد کہ تو بودی کہ مرا بہ لیلیٰ فرود می آوردی یعنی برنگ معشوق ظاہری نسبت خال و خط با ما مینمودی۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ من از امرایان ملاقات کردن و طلب دنیا نمودن و نغمہ وسرود شنیدن و ہمہ اوست گفتن بیزارم۔ چرا کہ ہمہ اوست احوالیست کہ صوفیان این زماں درقال آوردہ اند و بحقیقت نارسیدہ زبان بترنم این مقال دراز ساختہ اند و بالحاد و زندقہ گرفتار گردیدہ اند نعوذ باللہ عن ذلک شخصی نزد من آمد و گفت کہ ہمہ خدا است غیری کجاست من اورا از مجلس بیروں ساختم و نیز شخصے بود کہ چوں آواز حمار می شنید جل و علا می گفت۔ استغفر اللہ عن ذالک نعوذ باللہ این چہ کمال ست کہ سراسر خلاف کلام اللہ الملک المتعال ست۔ اگر این حق بودی پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر برکہ نازل شدی و از طرف کہ پیغام آوردی رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ ؁

روز جمعہ ہفتم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم درانوقت درحضور مذکور رویت حق سبحانہ جل شانہ درمیان افتاد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ رویت واجب الوجود تعالیٰ و تقدس دریں سرائے امکان ندارد۔ وقتیکہ در معراج آں سرور زمین و زماں علیہ تحیات الملک المنان علماء را اختلاف این واقعہ افتاد و با وجود گذشتن آنحضرت ازیں جہاں و رسیدن بہ لامکان و مشرف شدن بمقام قاب قوسین او ادنیٰ تصدیق این امر بدیگری بچہ طور آید۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ کلام باریتعالیٰ و تقدس کہ از لحن و آواز مبرا و از صوت و حروف منزہ است سہ بار شنیدہ ام و مشرف از استماعش گردیدہ ام یکبار در مدرسہ و دو بار دریں مکان کہ الحال سکونت میدارم۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شبے در خواب دیدم کہ مرا خلعت عروسانہ پوشانیدند و بزیور متحلی ساختند و سخنان محبوبانہ از من صادر شدند چوں از خواب بیدار شدم احوال من دگرگوں شدہ بود و از من کلام بطوریکہ در منام کردہ بودم۔ در یقظہ ظاہر گردید۔ وایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ اکثر اوقات مرا آوازی از غیب می آید گاہی از ملک الہام می گردد۔ و گاہی از پیران کبار ندائی می شود۔ و گاہی از جناب

سید مختار علیہ وعلی آلہ صلوات اللہ الملک الغفار صلائی می آید روزے برائے وسعت مکان دعا نمودم نداشد کہ تو اہل وعیال نداری مکان وسیع چہ خواہی کرد برای استقامت توانیہم کافی است۔ وہم روزے مکان ہمسایہ از حق سبحانہ خواستم کہ بمن عطا کند ملہم ساختند کہ تو ہمسایہ را ایذا میرسانی و از مکان بدر می نمائی۔ وایضاً روزے بقصد حج عزم سفر نمودم۔ الہام شد کہ باش در پنجاب تو منفعتی خلق راست ؛

روز شنبہ ہشتم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے بعلت رشتہ گرفتا شدہ بود حضرت ایشان فرمودند کہ ایں آیہ شریفہ را اکثر باید خواند وہم در دوگانہ بقیام ورکوع وسجود بخوانند رَبِّ اِنِّیْ مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ۔ وایضاً در حضور پر نور مذکور شعر آمد حضرت ایشان ایں رباعی خواندند ؎

مارا نبود دلے کہ کار آید ازو چنداں گریم کہ کوچہ ہا گل گردد		جز نالہ کہ در وی ہزار آید ازو نی روید و نالہ ہای زار آید ازو	

روز یکشنبہ نہم رمضان شریف غلام بمحفل آنقبلہ انام حاضر گردید در حضور پر نور مذکور تراویح آمد کہ از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بست رکعت تراویح ثابت نیست حضرت ایشان فرمودند کہ عبداللہ ابن عبدالبر المالکی روایت بست رکعت تراویح از اں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بہ ثبوت رسانیدہ است۔ بعد ازاں مشکات شریف طلب نمودند برحاشیہ آں ایں مسئلہ نوشتہ بود در مجلس عبارتش خواندند۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور وجود ممکنات آمد کہ آیا وہم ست یا حقیقتی از وجود دارد۔ حضرت ایشاں ایں رباعی خواجہ میر درد خواندند ؎

ای درد یہ یکبنیا میں آکر دیکھا مانند مژہ الٹ گئی صف کی صف		عالم کے تئیں جو دل لگا کر دیکھا واللہ جدھر آنکھ اٹھا کر دیکھا	

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در صفحہ علم الٰہی اشکال ممکنات بود کہ اعیان ثابتہ عبارت ازانست۔ چوں خواست او سبحانہ کہ آں صور علمیہ را بمنصہ ظہور آرد ہر صورت را بہر زمانیکہ خواست کہ اطوار و آثار وجود برو مرتب فرماید صفحہ علم خود را کہ در و عین ثابتہ آں

صورت... بود مقابل آئینہ عدم نمود پس دراں آئینہ آں عین ثابتہ منعکس گردید صورتے در خارج پیدا ساخت واز اطوار وآثار وجود اورا بنواخت۔ والیضاً فرمودند کہ از نطفہ مضغہ شدن واز مضغہ عظام ولحم گردید صورتے پیدا کردہ جنین گشتن پس شاب گردیدن باز بشیب رسیدن اطوار وجود ست۔ وخندیدن وگریستن وتکلم نمودن وغیرہا آثار وجود ست ؛

روز دوشنبہ دہم رمضان شریف بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را باید کہ اخلاق واعمال وترک خود بداں اخلاق واعمال وترک جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر پیدا کند کہ حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ در حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دہ سال حاضر بود۔ گاہے ایشاں را آنحضرت اف نگفتند۔ و ہر کہ از آنحضرت بدی میکرد از و نیکی می کردند۔ و در شبہا قیام می نمودند حتی تورمت قدماہ۔ روزے نزد آنحضرت دنانیر و دراہم سرخ وسفید ہفتاد ہزار آمد ہمہ ہا را الفقراء تقسیم فرمودند ؛

روز سہ شنبہ یازدہم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت حلقہ ذکر نباید کرد بلکہ متوجہ بمرشد خود باید بود کہ توجہ مرشد مفید تر ست از ذکر۔ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در حلقہ توجہ یک کس را نمودن تاثیر بہمہ اہل حلقہ می رساند لکن توجہ مثل مسہل ست وتاثیر کہ اہل جوار را می شود مثل یاقوتیست پس بعد از مسہل یاقوتی مفید می شود ؛

روز چہار شنبہ دوازدہم رمضان شریف بحضور عالی حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ خزانۂ من مواعید الٰہی ست جل سلطانہ ؎

خاک نشینی ست سلیمانیم … عار بود افسر سلطانیم

روز پنجشنبہ سیزدہم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ وصیت میکنم کہ ہمراہ جنازۂ من شخصے بہ لحن خوش وآواز دلکش این رباعی بخواند۔ ؎

مفلسانیم آمدہ در کوی تو		شیئاً للہ از جمال روے تو	

دست بگشا جانب زنبیل ما　　آفریں بر دست و بر بازوی تو

و فرمودند کہ حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران امام الطریقت مرہم ناسور دلہای درد مند خواجہ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاہ عنا ہمراہ جنازہ خود فرمودہ بودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور حیا آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ حیا ہر چند اقسام ست یکے شخصی از گناہ اجتناب می کند بسبب آنکہ حیا می کند از حق سبحانہ و تعالیٰ کہ بینای امور سر و علانیہ ست و دانای کار ظاہر و خفیہ۔ دوم پرہیز از معاصی می نماید بجہت دیدن ملائکہ از ایشان حیا می آید۔ سوم آنکہ حیا میکند از صدور مناہی بسبب آنکہ عرض اعمال فرشتگان می نمایند بجناب رسالت پناہی علیہ التحیات اللامتناہی پس حیا بہر شکلیکہ باشد شعبہ ایست از ایمان۔ بعد ازاں در حضور مذکور محبت و عشق افتاد۔ حضرت ایشاں این اشعار خواندند ؎

دارم ولی اما چہ دل صد گونہ حرماں در بغل	چشمی و خوں در آستیں صد اشک و طوفاں در بغل
روزی قیامت ہر کسی در دست گیرد نامۂ	من نیز حاضر می شوم تصویر جاناں در بغل

روز جمعہ چہاردہم رمضان شریف غلام بحضور آں قبلۂ انام حاضر گردیدم دراں وقت تذکرۂ معنی مدارا و مداہنت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ مدارا دنیا را بجہت دین صرف کردن ست و مداہنت دین را برای دنیا بر باد دادن عیاذاً باللہ سبحانہ عن ذالک۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور جناب سید البشر علیہ و علی آلہ صلوات اللہ الملک الاکبر آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ جناب شفیع المذنبین خاتم المرسلین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین و ازکی سلام المسلمین فرمودہ اند کہ ہر پیغمبرے را دعائیست مستجاب کہ یکبار آنچہ از حق جل و علا می طلبد دادہ شود پس جمیع پیغمبراں آں دعا را بامری از امور اینجا صرف نمودہ اند امامن آنرا در دنیا نخواستہ رنجہا کشیدہ ام و زہرہا چشیدہ ام و موقوف بر عقبیٰ نمودہ بجہت شفاعت کبریٰ نہادہ ام۔ و ایضاً آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ حق سبحانہ و تعالیٰ مرا بشارتے دادہ است کہ اگر آنرا اظہار نمایم مردمان امت از اطاعت و عبادت استغنا پرند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ وجود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رحمت ہمہ عالم بود کفاراں را

بجہت کفر و فاسقانرا بسبب فسق تعذیر در دنیا موقوف شدہ است۔ بعد ازاں حضرت
مسخ و فسخ نیست و شیطان راکہ فرشتہ ہر دم طپانچہ بروی میزد۔ بعد ظہور آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم موقوف شد خزانہ قارون کہ بر سر قارون بار ساختہ بودند بالائے سر نمودند بعد ازاں در حضور
مذکور رویت پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر در منام آمد حضرت ایشان فرمودند کہ خبر فیض
اثر من رانی فقد رای الحق فان الشیطان لا یتمثل بی کہ در صورت اصلی آنحضرت کہ در مدینہ منورہ
استراحت فرمودہ اند واقعست و بصور و اشکال دیگر کہ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم
می بیند اعمال نیک کردہ یا احیای سنت نمودہ یا اماتت بدعت ساختہ است انہا بدیں
صور ظاہر می شوند۔ و نیز حضرت ایشاں فرمودند کہ چوں شخصی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بصورت
اصلی در منام دیدہ دخل شیطان را نیست الحق کہ دیدہ است لیکن ہر چہ کہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم در منام ارشاد فرمودند آنرا بفرمودۂ حیات آنحضرت موافق باید ساخت۔ اگر موافق
است بعمل باید آورد و اگر مخالف است اجتناب باید کرد کہ خوف دخل شیطان دراں گفتن ست نہ
دراں صورت دیدن۔ چراکہ در عین حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزی شیطان
چند فقرات در مدح بتاں در کلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ضم نمودہ بود از شنیدن
آں صحابہ متحیر شدند و کفاران خوش کہ پیغمبر ہم تائید دین ما می نمایند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
ازین ماجرا بعد الوقوع متالم شدند کہ جبرئیل امینؑ از رب العالمین نزول فرمودہ گفت کہ
بر کلام ہر پیغمبری دخل شیطان ست۔ لیکن حق سبحانہ بعد ازاں آگاہ میسازد و ایں کلام شیطان
بود کہ در کلام شما ضم نمودہ بمدح کفاران فقرات چند آورد و بعد ازاں حضرت ایشاں
فرمودند کہ شخصے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دید کہ آنحضرت میفرمایند کہ دریں مقام
دیگ خزانہ مخفی ست ایں را برآر وخمس ایں خزانہ بر تو معاف نمودم چوں آں شخص از خواب
بیدار شد در انجا کہ فرمودہ بودند دیگ خزانہ یافت از قاضی فتوی معاف خمس رسید قاضی
گفت کہ دیدن پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم حق ست لیکن خمس معاف نیست چراکہ حکمی کہ آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم در یقظہ بایں جسم ظاہری بجمیع صحابہ نمودہ اند ہموں جاریست۔ پس حکم کہ در
منام بعد انتقال ازینجہاں از روح فرمایند ناسخ حکم یقظہ نخواہد شد۔

روز شنبه پانزدہم رمضان شریف درمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که چون من در خود نظر می کنم که در من چه کمال ست که رجوع عالم بطرف من ست ہیچ کمال در خود نمی یابم ۔ وچون نگاه برطاعت وعبادت خود میکنم ہیچ صوم وصلوة وغیره لائق قبولیت بارگاه الہی جل سبحانه نمی بینم وچون در وجود خود مشاہده می سازم خود را انسان نی نہی می یابم ما ہیچ نیم ہرچه در من ست از وست ؛؛ ۵

او بجز نائی وما جز نے نیم نے که ہر دم جلوه آرائی کند	او دمی بے ما وما بے وی نیم فی الحقیقت از دم نائی کند

روز یکشنبه شانزدہم رمضان شریف درحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان تواضع پیغمبر علیه وآله صلوات الله الملک الاکبر بیان فرمودند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم درمجلس برکناره صف می ایستادند ودعوت را قبول می کردند وابتدا السلام می نمودند ۔ بعد ازاں حضرت ایشاں درود خواندند وبکمال شوق ہر دو دست کشاده بسینه بی کینه خود می چسپانیدند ۔ چنانچه معانقه می نمایند ۔ راقم گوید عفی عنه که برضمیر آشفتگان صورت پیغمبر وبردل مبتلایان شکل آں سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر واضح باد ۔ که حضرت ایشاں عاشق نام مبارک حضرت محبوب رب العالمین وآله ذات پاک جناب امام المرسلین ہستند ہر وقتیکه مذکور آنحضرت صلی الله علیه وسلم می آید مضطر میگردند وکرّات مرّات درود میخوانند ۔ وخود را از نام پاک آں سید زمین وزماں شاداں وفرحاں می سازند وہرچند که دریں ایام بسبب تقاضای عمر شریف که بہفتاد وپنج رسیده است ضعف بکمال عائد حال ست وعلاوه آں قلت غذا که در شب وروز کم از پاؤ آثار تناول میفرمایند توانائی کجاست لیکن بوقت ایں چنیں تذکره قوتے کمال دربدن مبارک می آید پس ایں شعر میخوانند وتوجه بمردمان میفرمایند ۵

ہرچند پیر خسته دل وناتواں شدم	ہرگه یاد روی تو آمد جواں شدم

روز دوشنبه ہفدہم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم فیض طلب خاں غله برائے خرچ خانقاه فرستاده بود ۔ حضرت ایشاں ناخوش شدند وفرمودند

کمہا بر مواعید الٰہی نشستہ ایم مرا از امرایان چہ سروکار۔ بعد ازاں طعام از خانہ زن فاحشہ آمد و باز از خانہ کسی امرائی دیگر طعامی آمد حضرت ایشاں بمحتاجان تقسیم فرمودند و خود ازاں یک لقمہ نخوردند و عادت شریف حضرت ایشاں ہمیں ست کہ طعام خانہ کسے اصلا نمی خوردند و ہر چیز کہ بخانہ خود می پزد میخورند و صوفیاں را ہم خوردن نمی دہند:

روز سہ شنبہ ہشتدہم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ امروز روز وفات شریف حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا و حضرت شیخ الشیخ مولانا شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ است و حضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ دریں روز مجروح شدہ اند بعد ازاں بجہت فاتحہ ایشاں امر بطعام پختن فرمودند:

روز چہار شنبہ نوزدہم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ در شہر رمضان المبارک فیض بسیار وارد می شود و برکات کثیر فائز می گردد دریں ماہ جد و جہد در عبادت و طاعت بسیار باید کرد و دو عشرہ سبتر کہ ایں شہر گذشتند عشرہ اخیرہ باقی ست مردمان خانقاہ را باید کہ اعتکاف نمایند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم مداومت بریں عمل نمودہ اند و گاہے ترک نفرمودہ یکبار کہ ترک شدہ است قضای آں نمودہ اند و کسے را کہ اعتکاف میسر نشود خلوت اختیار کند و کثرت ذکر قلبی۔ و وقوف قلبی و نگہداشت خواطر و نفی و اثبات و ذکر تہلیل لسانی نمایند کہ دریں طریقہ شریفہ اوراد و وظائف دیگر نیست۔ بعد ازاں ازیں فقیر ارشاد فرمودند کہ معنی مجدد الف ثانی کہ اعتراض کسے معترض دراں واقع نمی شود اینست کہ در حدیث شریف آمدہ است ان اللہ یبعث علی راس کل مائۃ من یجدد لہا دینہا و پس بر سر ہر صدے مجددی پیدا می شود۔ چنانچہ جنید بغدادی و غوث الاعظم و غیرہما رضی اللہ تعالیٰ عنہما ہر یکے مجددی شدہ است کہ تجدید دین نمودہ است و معنی مجدد و محی الدین یکی ست پس بر صدی یازدہم حق سبحانہ ایشانرا فرستادہ تجدید دین در صدی یازدہم فرمایند۔ و آنکہ مجدد الف ثانی نزد ایشاں نزد توابعان ایشان است اینست کہ واسطہ فیض ولایت دریں ہزار دوم وجود مبارک ایشان ست چنانچہ ایشان ارقام فرمودہ اند کہ بر من مکشوف ساختند کہ حضرت امیر المومنین اسد اللہ الغالب علی بن ابی طالب و جناب

سیدۃ النساء فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا واسطۂ فیض ولایت مطلقاً اند اگرچہ اولیائی امم سابقہ باشند وبعد از ایشان تا ائمہ اثنا عشر ہمیں منصب قائم ست پس حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہ نیز ازیں دولت عظمی سرفراز شدہ اند وبعد از ایشان بر سر الف ثانی حق سبحانہ مرا ہم ازیں منصب نائب ایشان فرمودہ وسرفراز بایں خلعت نمودہ است لہذا دریں ہزار دوم ہر کس کہ بدرجہ ولایت میرسد واسطۂ فیض او من باشم بجز توسل من ہیچ ولی بولایت نخواہد رسید۔ چنانچہ بدون توسل ایشان نمی رسد دریں الف ثانی من ہم با ایشان شرکتی دارم ؛

روز پنجشنبہ بستم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ امروز از صبح برکات شب بست ویکم ظاہر اند احتمال شب قدر ست بعد ازاں ارشاد کردند کہ دریں عشرہ متبرکہ اخیر ماہ رمضان شب قدر البتہ می باشد باختلاف تواریخ طاق ایں عشرہ وہر شب طاق ایں عشرہ مثل شب بست ویکم۔ وبست وسوم۔ وبست پنجم وبست وہفتم وبست ونہم از فیوض وبرکات مملوی باشند وشبہای جفت از شبہای طاق اخذ فیوض می نمایند واز طرفین برکات می گیرند پس شبہائی تمام عشرہ متبرک می باشند ہمہ را احیا باید داشت ؛

روز جمعہ بست ویکم رمضان شریف کمترین بحضور آنقبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ علم الیقین عبارت ست از پیدا شدن درون قلب۔ وعین الیقین از حاصل گردیدن توجہ الی اللہ وحق الیقین از اضمحلال واستہلاک سالک دراں توجہ نزد فقیر بیان مقامات ثلثہ صوفیہ ہمیں ست ؛

روز شنبہ بست ودوم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ احسان الہی چہ بیان نمایم ہر جا کہ توجہ می کنم اثری از انعقام ظاہر می گردد۔ وبعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

دو زباں داریم گویا ہمچو نے	یک زباں پنہان ست در لبہای وے

وایضاً دراں مجلس ایں شعر فرمودند ؎

مانند مرغان باش ہاں بر بیضۂ دل پاسباں	کز بیضۂ دل زایدت مستی وشور وقہقہہ

روز یکشنبہ بست وسوم شہر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے در حضور پر نور خبر الماء طہور لا ینجسہ شئی نمود حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ این حدیث مستمسک امام مالک ست رحمۃ اللہ علیہ لیکن تا وقتیکہ یکے از اوصاف ثلاثہ او متغیر نشود وحدیث دیگر حدیث قلتین ست کہ مستند امام شافعی ست رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ آں شخص عرض کرد کہ شرط تغیر اوصاف ثلاثہ از حدیث ثابت ست حضرت ایشاں فرمودہ اند کہ علما ہر چہ فرمودہ اند از قرآن وحدیث ست از خانہ خود نگفتہ اند ؎

روز دوشنبہ بست وچہارم شہر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ معمول حضرت شیخ الشیخ ما جناب شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در رمضان المبارک اجازت تعلیم طریقہ مردمان لائقہ اینکار را میفرمودند من ہم ایں معمول خود ساختم انشاء اللہ تعالیٰ بتاریخ بست ونہم شہر ہذا چندکس را اجازت خواہم داد۔ بعد ازاں فرمودند کہ چند کلاہاں طیار باید ساخت۔ وایضاً فرمودند کہ شخصے قابل اجازت بعد تصفیہ قلب از خواطر وآرزوہا وپس از تزکیہ نفس از اخلاق ذمیمہ میشود لاکن چند قیود دیگر ہم دریں باب ہستند کہ شخصے مرد بازاری نباشد ودر سوم وچہلم نرود واز امرایان ومخالفان طریقہ ملاقات نماید ومقامات عشرہ صوفیہ کہ صبر وتوکل وقناعت وغیرہا ست داشتہ باشد وخواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ فرمودند کہ عرض نسبت چناں داشتہ باشد کہ نشینندگاں را در گیرد وموثر گرداند آں شخص قابل اجازت طریقہ است بعد ازاں در حضور پر نور مذکور سماع واہل سماع افتاد کہ درمیان طریقہ چشتیہ وسہروردیہ اتحادی وارتباطی است۔ لیکن اہل خاندان چشت میگویند کہ در سہروردیہ طریقہ ہمہ چیز است کہ سبب تقرب وتوسل حق سبحانہ ست الا سماع حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت شیخ الشیوخ بہاء الدین ذکریا ملتانی غزلہا می شنیدند چنانچہ روزے بریں بیت ؎

مست آنچہ شراب ناب خوردند		از پہلوی دل کباب خوردند

وجد فرمودند۔ ودر انحالت گویا جسد مبارک نبود صرف پیرہنے بود کہ می غلطید ومی طپید قدس اللہ تعالیٰ بسرہ السامی ؛

روز سہ شنبہ بست وپنجم رمضان شریف بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید

درحضور فیض گنجور مذکور مقامات ثلثہ علم الیقین وعین الیقین وحق الیقین افتاد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ علم الیقین آنست کہ انوار واسرار در دل سالک مکشوف شود وعین الیقین آنست کہ در دل حضوری پیدا شود ونگرانی بسوی مسمی اسم مبارک اللہ حاصل گردد چنانچہ دو چشم کہ در سر است یک دیدہ بینائی در دل پیدا گردد واز مقام گا نگ تراہ حظی چشند۔ وحق الیقین آنست کہ درآں حضور مضمحل ومستہلک گردد وفانی شود درآں مفہوم اسم مبارک اللہ وموصوف شود بصفات او تعالیٰ جلشانہ۔

روز چہارشنبہ بست وششم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ مردمان کہ بطلب حق جل ودر ینجا آمدہ اند ایشانرا لازم کہ بدوام ذکر ونگاہداشت خواطر ووقوف قلبی مشغول باشند یک لحظہ ولمحہ از توجہ الی اللہ غافل نباشند اوقات شبانروزی خود معمور دارند ہر روز دو سیپارہ کلام اللہ بخوانند وصبح ومساء صد صد بار سبحان اللہ وبحمدہ سبحان اللہ العلی العظیم وبحمدہ استغفر اللہ بخوانند وصد بار کلمہ توحید وصد بار تسبیح وصد بار تحمید بخوانند وبوقت خواب یک ہزار مرتبہ درود بر پیغمبر علیہ وعلی آلہ واصحابہ الصلوٰۃ والسلام بفرستند وصبح وشام فاتحہ بارواح پیران کبار بخوانند واز حق سبحانہ وتعالیٰ تضرع نمایند کہ الٰہی از برکت سورہ فاتحہ وبواسطہ پیران شجرہ کہ ایشانرا یعنی ایں بندگان را عنایت فرمودہ است مراہم عطا کن۔ وایضاً فقیر عرضی احوال خود بحضور درگذرانیدہ بود بر پشت آں عرضی بدست خاص تحریر فرمودہ بودند آنرا تبرک ایراد می نمایم۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم بحضرت سلامت ایں بندہ ناچیز لیاقت نداد کہ کسی برائے طلب طریقہ تشریف فرما شود ستاری حضرت ستار ست سبحانہ وعیب پوشی عزیزان ست کہ بایں ناشائستہ توجہات می فرمایند جزاہم اللہ خیر الجزاء ایں کمترین سگان کوی مجددیہ میخواہد کہ صاحبزادہا برای طلب ایں نسبت برنگ بی کیف نیایند آمدن آنحضرت را غنیمت می دانم لیک کار آہستہ میشود معذور دارند وبکار مشغول باشند ونسبت تمام طریقہ از حضرت واہب العطیات طلب فرمایند۔

روز پنجشنبہ بست وہفتم رمضان شریف درمحفل فیض منزل حاضر گردیدم۔

حضرت ایشاں بزبان گوہرفشاں ارشاد فرمودند کہ خواجہ حسام الدین را جناب خواجہ بزرگ قدس سرہ العزیز اجازت تعلیم طریقہ می دادند ایشاں قبول نکردند وگفتند کہ ازمن اینکار نمی شود لیاقت ایں امر ندارم ۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ خوب کردند فہمید خواجہ حسام الدین بجا بود کہ ایں امر را قبول نکردند چراکہ شخصے از خلوت وانزوا محروم می ماند و روز و شب بخلق مشغول می شود ؛

روز جمعہ بست و ہشتم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں بیاراں فرمودند و بادرس ترجمہ کلام اللہ و مثنوی مولانا روم فرمودند حقائق بلند و معارف ارجمند از زبان گوہرفشان ریختند و سامعان را در لجہ نسبت شریفہ آں مستغرق ساختند بحق کہ وجود فیض نمود حضرت ایشاں آیتی ست از آیات الٰہی و معجزیست از معجزات حضرت رسالت پناہی علی صاحبہا الصلوٰۃ والتسلیمات اتمہا واکملہا ذات مبارک حضرت ایشاں مجدد مائۃ سیزدہم ست وایضًا ملہم بمنصب قومیت گردیدہ اند و خلفاء آنحضرت در اکثر اقالیم رسیدہ اند عالم از فیض و نسبت شریفہ مملو شدہ است زاد اللہ ارشادہ الیٰ یوم القیامۃ ؛

روز شنبہ بست و نہم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم دراں وقت حضرت ایشاں معارف بلند مجددیہ بیان فرمودند و ارشاد کردند کہ کسے در امت ایں مقامات بیان نساختہ است ۔ بعد ازاں فرمودند کہ اختلاف در مقامات و اسرار ایشاں و در مکشوفات و مقامات اکابران ماسبق مثل تخلفی ست کہ درین ترکیب واقع ست و خالف سیبویہ الاخفش

روز یکشنبہ عید الفطر بعد از دوگانہ غلام بحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشاں قبلہ دریشاں قلبی و روحی فداہ ایں راقم سطور و نالائق کار را از کلاہ اجازت تعلیم طریقہ سرفراز فرمودند ۔ اول فاتحہ بارواح پیران نقشبندیہ قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم خواندند بعد ازاں فاتحہ بارواح اکابران قادریہ نور اللہ مرقدہم خواندند بعد ازاں فاتحہ بارواح مرشدان چشتیہ خواندند و اجازت ہر سہ طرق دادند و بسیار دعا فرمودند و ارشاد کردند کہ صبح و شام فاتحہ بارواح پیران عظام طریقہ انیقہ نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین خواندہ باشند و از ایشاں استمداد جویند و ہر کسیکہ

بطلب طریقہ بیاید بہر طریقی ازیں طرق کہ طلب نماید اوراو راویں طریقہ تعلیم نمایند۔ طالب طریقہ نقشبندیہ را اسم ذات ونفی واثبات ووقوف قلبی تلقین کنند وطالب طریق قادریہ وچشتیہ را ذکر جہر متوسط ہم بجہت ذوق وشوق تعلیم کردہ باشند اگرچہ ذکر جہر احداث ست در طریقہ۔ امّا ما از ذکر سائی کہ حضرت ایشاں شہید نوراللہ مرقدہ المجید تعلیم می کردند استنباط نمودہ ایم وتوجہ بجہت تعلب سالک می کنند اول توجہ بجہت حصول ذکر بعد ازاں بجہت حضور وجذبات وواردات می سازند۔ بعد ازاں مولوی صاحب جامع معقول ومنقول حاوی فروع واصول مولوی عظیم صاحب را از کلاہ اجازت طریقہ مشرف فرمودند۔ باز شیر غازی سمرقندی وخوجل قل سمرقندی را از اجازت بہرور ساختند وبسیار دعاہا درحق ایں اکابران فرمودند؛

خاتمہ کتاب در بیان کلام فیض نظام حضرت ایشان کہ مقید روز نساختہ تحریر نمودہ است وباللہ التوفیق

روزی حضرت ایشاں ایں اشعار مولانا روم می خواندند ؎

باده از ماست شدنی ما ازو ‌ ‌ ‌ ‌ قالب از ماهست شدنی ما ازو
ما چو زنبوریم قالب ما چو موم ‌ ‌ ‌ ‌ خانه خانه کرد قالب را چو موم
باده در جوشش گدائی جوشش ما ‌ ‌ ‌ ‌ چرخ در گردش گدای هوش ما

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ مرا بیعت در خاندان قادریہ است وذکر وشغل طریقہ نقشبندیہ کردہ ام وطالباں را ہم تسلیک طریقہ شریفہ نقشبندیہ می نمایم۔ ومن نقشبندیہ مجددیہ ام واکابران چشتیہ ہم پیران من اند۔ بعد ازاں کہ اکابران ہر طریقہ کہ قبول فرمایند فخرست ونعمتی است عظمی لیکن نسبت ہر خاندان کہ برسد نام آں باید گرفت۔ وایضاً شخصی از خاندان قادریہ درحضور بطلب طریقہ انیقہ نقشبندیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران مرہم ناسور دلہای دردمندان حضرت خواجہ بہاؤالدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ در طریقہ ما سماع نیست۔ ودر طریقہ ما جہر نیست۔ ودر طریقہ ما وجد نیست۔ ودر طریقہ ما تواجد نیست۔ ودر طریقہ ما

آہ ونعرہ نیست۔ طریقہ ما حضور ویاد داشت وبیخطرگی ست حضور عبارت از نگرانی دل ست بسوئے مفہوم اسم مبارک اللہ چنانچہ دوچشم در دست چشمی در دل پیدا شود وحیران بنظارہ جمال محبوب حقیقی ماند۔ بعد ازاں آں شخص مذکور جناب مرشد آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ فانی فاللہ محبوب الٰہی حضرت مولانا شاہ درگاہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمود حضرت ایشاں فرمودند کہ ایشاں مرشد ایں بودند۔ و اشارت دست مبارک خود بمن کردند پس ازاں فرمودند کہ من در رامپور رفتہ بودم لیکن از ایشاں ملاقات من نشد۔ از مرشد ایشاں کہ از اولیای حق بودند۔ ایام گرما بود کہ من در خدمت ایشاں رفتہ بودم۔ ایشاں تربوز بمن عطا کردند من گفتم کہ من نزد شما برای گرمی محبت آمدہ ایم وطلب حرارت مودت داریم۔ بمؤلف گوید کہ درینجا چیزی از احوال ایں بیعت خود اظہار نمودن مناسب است وآں بہ نہج اختصار اینست کہ ایں لاشی در صغر سن قریب بلوغت دست ارادت بدامن پاک ایشاں زد وباعتقاد ومحبت کمال بیعت بدست مبارک ایشاں در خاندان قادریہ مجددیہ نمود وکمر ہمت بستہ تا دوازدہ سال کم وزیادہ در حضور فیض گنجور ایشاں عمر گذرانید ریاضت ومجاہدہ بطور جنید بغدادی کہ معمول خانقاہ ایشاں بود بقدر طاقت وامکان بجا آورد واز توجہات ایشاں ذوق وشوق واستغراق وبیخودی وآہ ونعرہ واسرار توحید وجودی ودیگر حالات ولایت قلبی حاصل گشت وبخرقہ خلافت واجازت تعلیم طریقہ قادریہ ونقشبندیہ وچشتیہ وسہروردیہ وکبرویہ ومداریہ مشرف شد۔ چند کس طالبان داخل طریق نمود بعد از انتقال آنجناب نور اللہ مرقدہ شعلہ طلب سرزد وآتش عشق دوبالا شد آنست کہ ایں احوال کہ مرا احوال لطیفہ قلب ست وخدائی نہایت و وراء او پایانی ندارد دشخصی باشد کہ از توجہ اش ترقی شود جستجوی او ضرورست پس خواستم کہ از خلفائی طریقہ مجددیہ شخصیکہ نسبت تمام طریقہ مجددیہ داشتہ باشد بخدمتش بہرہ یاب گشتہ اتمام واکمال ایں نسبت شریفہ نمایم آخر الایام بعنایت الٰہی آنچہ خواستم یافتم بلکہ بمصداق شعر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ؎

از برای سجدۂ عشق آستانی یافتم	سرزمینی بود منظور آسمانی یافتم

ہادی توفیق باستانہ حضرت ایشاں رسانید ومرادی کہ در دل داشتم حق سبحانہ بواسطہ حضرت ایشاں عطا نمود حقتعالیٰ وجود باجود آنجناب را برای ہدایت عالم دارد پس حضرت ایشاں

از ابتدای مراقبه احدیت صرفه تبلیک فرمودند ونیز بیعت در خاندان نقشبندیه مجددیه از حضرت ایشان
نمودم حضرت ایشان فرمودند که از اسم ذات جذب پیدا می شود واز نفی واثبات سلوک که عبارت
از تهذیب اخلاق ست میسر گردد۔ واز مراقبات قوت در نسبت باطن پیدا می شود۔ واز تلاوت کلام الله
انوار بیاوه تر میگردد واز خواندن درود ومناجات وواقعات نقد وقت سالک می شود۔ وایضاً فرمودند
که از کار واشغال کردن ومراقبات نمودن راه متدین ست وکثرت صلوٰة ونوافل راه ابراران کما قال
حضرت نظام الدین اولیا رضی الله عنه۔ وایضاً فرمودند که طعام را از بسم الله شروع کردن مسنون ست
چنانچه در حدیث وارد ست کان اذا قرب الیه الطعام قال بسم الله وقال اذا اکل احدکم فلیذکر اسم الله فان
نسی ان یذکر اسم الله فلیقل بسم الله اوله وآخره رواه مسند واحمد وابن ماجه وقال ان الشیطان یستحل الطعام
الذی لا یذکر اسم الله علیه رواه مسند واحمد ومسلم قالوا یا رسول الله انا ناکل ولا نشبع قال لعلکم تتفرقون قالوا
نعم قال اجتمعوا علی طعامکم واذکروا اسم الله علیه رواه مسند واحمد وداؤد وبعد ازاں فرمودند که درینجا
بسم الله خواندن استعانت خواستن ست بنام حق سبحانه از طعام که قوت شهوانی ونفسانی پیدا نکند
وآں توانائی دهد که صرف در عبادت گردد وقوت در طاعت آرد۔ وایضاً فرمودند که فقرا اول هر لقمه
بسم الله میگویند وآخر آں الحمد لله۔ وایضاً فرمودند که یاران مجتمع شده خوردن بسیار برکت دارد۔ اما
باید که هر یک بر دیگری ایثار بکند۔ وهر چیزیکه خوب باشد بخواهد که دیگری بخورد نه آنکه خود بهتر تناول کند ویا حرص
بر زیاده خوردن نماید پس نقلی فرمودند که شخصے مردی را در بازار بغداد و ردلالان دید که کسب
دلالی می کند گفت که ترا من در فلاں شهر دیده ام که تو زاهدی بودی چه واقعه شد که درینجا آمده باین بلا
مبتلا شدی گفت که روزی من ماهی پخته کردم وخواستم که پاره خوب بخورم وباقی دیگران را دهم برهمین
وبال آنخیال افتاده است که درینجا آورده اند وباین بلا مبتلا ساخته اند۔ وایضاً فرمودند که طعام
بسه انگشت خوردن که مسنون ست چنانچه در حدیث وارد ست وکان یاکل بثلث اصابع ویلعقهن اذا
فرغ رواه البزار۔ وقال ان یلعق الاصابع برکة رواه الطبرانی۔ وایضاً فرمودند که معنی برکت نمو ست
ودرینجا زیادتی توفیق ست بسبب آں طعام بر طاعات وعبادات۔ وایضاً فرمودند که هر که بخواهد که محبت
پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده شود عمل باحادیث اختیار کند وبر مسائل جزئیات که در حدیث یافته
نمی شود عمل بر مذهب از مذاهب اربعه هر مذهبی که داشته باشد اگر حنفی ست بر مسائل حنفیه واگر

شافعی ست بر مسائل آں نہ آنکہ بر ہر مسئلہ کہ در مذہب اوست اگرچہ خلاف آں در حدیث صحیح می
باید عمل می نماید۔ و یا می گوید چنانچہ بعضی عوام الناس میگویند کہ آبا و اجداد ما بریں مذہب رفتہ اند من بچہ
طور خلاف ایں میکنم و بداند کہ ما ماموریم بمتابعت سید البشر صلی اللہ علیہ وسلم نہ بر تبعیت مذہبی از مذاہب
دیگر۔ پس ہر مسئلہ کہ موافق حدیث ست براں عمل باید و ہر کہ مخالف خبر ست متابعت آں نشاید
و پیروی در مسائل جزئیات بمذہب حنفی اولی ست۔ و ایضاً فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ رضی
اللہ عنہ روزی در پس امام الحمد میخواندند حضرت امام ابو حنیفہ کوفی را دیدند کہ میفرمایند در مذہب
ما اولیاء کبار و اصفیاء ذوالاقتدار بسیار اند ایشاں خواندن فاتحہ موقوف نمودند۔ راقم گوید
کہ عمل بر احادیث کردن وقتی ست کہ شخصی مہارت تمام در حدیث وارد و الا اتباع مذہب لازم ست
و در اختیار کردن اتباع مذہب حنفیہ بہتر ست کہ جم غفیر برانیست سہ حصہ از امت بریں مذہب ست
و یک حصہ بر مذہب ثلثہ دیگر۔ چنانچہ از مردمان ثقات و از اقالیم دیگر مثل روم وغیرہ در ینجا می آیند
بدریافت رسید۔ و ہم دلیل اولویت ایں مذہب اتباع جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی
و حضرتین ست رضوان اللہ علیہم اجمعین۔ و ایضاً جناب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید باوجود
سند جید داشتن در حدیث شریف خود را حنفی مذہب نوشتہ اند۔ و ایضاً فرمودند کہ وجود بعینہ
معنی ایں بیت غلط فہمیدہ اند ع

ہر چہ پیش تو بیش ازیں رہ نیست		غایت فہم تست اللہ نیست	

کہ می گویند ہر چہ پیش تست و در دیدہ دانش می آید ہمیں ست مقصود حقیقی و بیش ازیں راہی نیست
و آنکہ ورای ایں در فہم تست کہ مقصود ست آں اللہ نیست بلکہ معنی بیت اینست کہ ہر چہ تو فہمیدہ
کہ ورای ایں راہی نیست آں غایت فہم تست ایں اللہ نیست بلکہ او سبحانہ از فہم و دانش تو ورار
الورار است ثم ورار الورار۔ و ایضاً فرمودند کہ حدیث شریف ست من لم یتغن القران فلیس منا
و در ینجا مراد از غنار غنار قلبی ست یعنی ہر شخصی کہ از ما دون حق جل و علا بقران پس نیست از ما
و ایضاً فرمودند کہ بعد از طعام و شراب خواندن ایں دعا در حدیث شریف آمدہ است۔ الحمد للہ
الذی اطعمنا و اسقانا و جعلنا من المسلمین۔ چنانچہ در مسند احمد و سنن ابی داؤد و ترمذی و ابن ماجہ
وارد ست و اشارت از جعلنا من المسلمین آنست کہ اسلام از اعاظم نعم الہی ست جل شانہ۔ پس حمد

بریں نعمت عظمی بطرق اولیٰ باید ساخت وایضاً فرمودند کہ قول صوفیہ است الدہر یوم ولنا فی ہذا و صوم۔ وایضاً فرمودند کہ نہایت کمال ست مقامات صوفیہ ذوق وشوق وانکشافات توحید وجودیست ومیگویند کہ تجلی ذاتی برقی میشود چنانچہ گفتہ اند ؎

دیدار می نمائی و پرہیز می کنی		بازار خویش و آتش ما تیز میکنی

وکمال ایں خاندان عالی شان نقشبندیہ مجددیہ تجلی ذاتی دائمی ست کہ در کمالات نقد وقت سالک می شود۔ وایضاً حضرت ایشاں ایں شعر میخواندند ؎

کار کن کار بگذر از گفتار		کہ بجز کار ہیچ ناید کار

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خرقہ بر سہ قسم ست۔ یکی خرقہ بیعت کہ بوقت مرید کردن شیخ عنایت میفرماید۔ مرید را آں خرقہ از جای دیگر جائز نیست۔ ودیگر خرقہ تبرک ست وایں خرقہ از مواضع متعددہ اخذ کردن رواست۔ ویک خرقہ اجازت ست وآں ہم گرفتن از شیوخ متعددہ جائزست۔ وایضاً حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند ؎

آنی تو کہ بے تو زیستن نتوانم فی الجملہ اگر نہ بینمت می میرم		دانی تو کہ بے تو زیستن نتوانم جانی تو کہ بے تو زیستن نتوانم

وایضاً حضرت اقدس ایں اشعار میخواندند ؎

ناقص ست ارمددی کشتہ بقاتل نرسد	؎	سینہ بر خنجر او زن کہ شہادت اینست
من و شوخی کہ استیلای حسنش در صف محشر	؎	شکایت شکر سازد بر زبانہا دادخواہان را
بخفے دل چہا نمی خواہد	؎	آرزوہا خدا نصیب کند
کسی نماند کہ دیگر بہ تیغ ناز کشی		مگر تو زندہ کنی خلق را و باز کشی
از قتل من مترس کہ دلوانیان حشر	؎	مجرم کنند بہر تو صد بیگناہ را

وایضاً روزے در مجلس شریف مذکور اقطاب آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حق سبحانہ اجرای کارخانہ ہستی وتوابع ہستی قطب مدار را عطا میفرماید۔ وہدایت وارشاد ورہنمائی گمراہاں بدست قطب ارشاد می سپارہ۔ بعد ازاں فرمودند کہ حضرت بدیع الدین شاہ مدار قدس سرہٗ قطب مدار بودند وشانی عظیم دارند۔ وایشاں دعای کردہ بودند کہ الٰہی مرا گرسنگی نشود ولباس

من کہنہ نگردد ہمچناں شد کہ بعد ازاں دعا در تمام عمر بقیہ طعامی نخوردند ولباس ایشاں کہنہ نگشت ہموں یک لباس تا بہ ممات کفایت کرد۔ و ایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی بزرگاں رحمۃ اللہ علیہم اجمعین فرمودہ کہ شریعت اقوال آنحضرت ست صلی اللہ علیہ وسلم وطریقت احوال وحقیقت مقصود آں سرور علیہ وعلی آلہ الصلوۃ اللہ الملک الاکبر ونزد حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مقام شریعت اعلیٰ ست از مقامات ہر دو اخیرہ کہ ایشاں فرمودہ اند کہ طریقت وحقیقت ہر دو شہپر وبال پرواز اند بجہت طیران نمودن بجانب شریعت وطریقت وحقیقت ہر دو ناشی اند از تجلی صفاتی وشریعت ناشی ست از تجلی ذاتی و ایضاً روزی در حضور پر نور ذکر مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ معارف جمیع اولیائے امت در کلام ایشاں مندرج اند و معارف مخصوص ایشاں در ہیچ کلامی از اولیای کرام یافتہ نمی شوند و ایضاً فرمودند کہ روزے مطالعہ مکتوبات شریف نمودہ متوجہ شدم از فوق الفوق فیضی فائز شد بعد ازاں مطالعہ کلام حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ نمودہ متوجہ شدم اسرار ملکوت بر دل وارد شد بعد ازاں مطالعہ احیاء العلوم نمودم فیض ملکوت بر قلب آمد۔ و ایضاً روزے شخصے در حضور گفت کہ حضرت مجدد مثل جمیع اولیاء ہندوستان اند حضرت ایشاں تبسم نمودہ فرمودند کہ جمیع اولیاء ارض۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزی مطالعہ کتاب بوعلی سینا مقدار یک صفحہ نمودہ بودم کہ ظلمتی بر قلب آمد کلمہ شہادت خواندم وازالہ آں نمودم۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ مجدد قلم ربانی اند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ابوسعید اینقدر نسبت چشتیہ از پیر اول خود آوردہ بود واشارت بدو انگشت دست خود کردند و رؤف اینقدر نسبت چشتیہ آوردہ بود۔ واشارت بسہ انگشت کردند۔ وباز فرمودند کہ شاید در رؤف زائد ازیں باشد۔ و ایضاً روزے تذکرہ عمامہ بستن وخرقہ پوشانیدن بوقت خلافت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ عمامہ عنایت کردن از حدیث ثابت ست۔ چنانچہ روایت طبرانی آمدہ کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یولی والیا حتی یعممہ ویرخی سدلہا من جانب الایمن نحو الاذن وبروایت ابن ابی شیبہ وارد ست عن علی قال عممنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم غدیر خم بعمامۃ سدلہا خلفی۔ وبروایت ابی یعلی الموصلی وبزاز وارد ست عمم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عبد الرحمن بن عوف وارخی خلفہ اربع اصابع او قریب من شبر ثم قال ہٰکذا فاعتم اعرب واحسن و ایضاً روزے ایں راقم سطور در حضور پر نور عرض نمود کہ خط از رامپور آمدہ است۔ ازاں واضح شد کہ

کہ دیوار مکان حصار اقامت بندہ از شدت طغیانی بارش منہدم گردیدہ۔ حضرت ایشان فرمودند کہ الحمد للہ ظاہر و باطن شما فانی شد درینجا وجود شمار اثنا حاصل و درانجا مکان شمارا۔ و ایضاً روزے در حضور فیض گنجور ذکر احتیاط لقمہ آمد۔ حضرت ایشان فرمودند کہ ما طعام خانہ کسی نمی خورم۔ روزے اتفاقاً لقمہ چند خوردہ بودم۔ در عالم مشاہدہ روح طیب جناب حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید دیدم کہ استفراغ میفرمایند۔ و خطاب باین بندہ کردہ ارشاد می کنند کہ طعام ہر کس و ناکس نباید خورد۔ و احتیاط در لقمہ ضرورت کہ از لوازم درویشی ست۔ و ایضاً روزے حضرت ایشان فرمودند کہ بر مزار پر انوار حضرت قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ رفتہ بودم۔ خواجہ صاحب از قبر شریف بیرون آمدہ یک دو قدم سوی من تشریف آوردہ معانقہ از من کردند و بسیار تلطف فرمودند۔ و ایضاً فرمودند کہ روزے بمزار مبارک حضرت نظام الدین اولیا رحمۃ اللہ علیہ رفتہ بودم حضرت نظام الدین از مزار تشریف بیرون آوردند۔ عرض نمودم کہ بر بدن من توجہ فرمایند۔ ہنوز لفظ بدن تمام نکردہ بودم صرف حرف **با ودال** از دہن بر آمدہ بود کہ توجہ بقوت تمام فرمودند۔ و ایضاً ملخصے روزے بعیت در خاندان نقشبندیہ نمودہ بود۔ حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت خواجۂ خواجگان امام الطریقہ خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ در طرق ما مجاہدہ نیست و ما ذکر جہر نمی کنیم و اربعین نمی نشینیم و سماع نمی شنوم کہ بدعتہاست۔ بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ اربعین سنت حضرت موسیٰ کلیم اللہ علےٰ نبینا و علیہ الصلوٰۃ والتسلیمات و جناب پیغمبر ما علیہ من الصلوٰۃ اتمہا و اکملہا اربعین ادا نفرمودہ اند۔ لیکن ازیں یک حدیث شریف فضیلت اربعین مفہوم می شود کہ من اخلص اللہ اربعین صباحاً ظہرت من قلبہ ینابیع الحکمۃ۔

راقم گوید کہ صاحب فتوح الاوراد حدیث دیگرہم نقل کردہ است و آں اینست۔ من انقطع الی اللہ اربعین صباحاً مخلصاً متعاہداً لنفسہ لتحفۃ المعدۃ تفتح اللہ علیہ علوم الدینیۃ یعنی ہر کہ چہل روز باخلاص برای خدا منقطع گردد۔ و نفس خود را بکمی معدہ تعاہد کند اللہ تعالیٰ علوم دینی بر وکشاید۔ لفظ اخلص اللہ و انقطع الی اللہ مشعر بریں ست کہ اصول برای

وصول اخلاص و انقطاع ست۔ حضرت ایشاں ایں حدیث را ذکر نفر مودند بشاید کہ ضعیف باشد۔ واللہ اعلم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ در وصایای اہل چشت تقسید اربعین وارد ست کہ فرمودہ اند کہ در ہر سال یک یک اربعین نشستن باید و طعام خانہ ہر کس نخوری و ہر کس را طعام خود خورانی و شب فاقہ معراج خود دانی و قرض نستانی و عرس مشائخان خود نمائی و احترام و اکرام اقربائن مشائخ خود مرعی داری۔ و ایضًا روزے تذکرہ رویت حق جل و علا در حضور پر نور آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ علماء نوشتہ اند کہ در جنت مومنان را رویت اللہ تعالیٰ ہر ہفتہ یکبار می شود و کسانیکہ صبح و مسا حلقہ مراقبہ می نمایند و حضور مع اللہ نقد ہر دو وقت ایشاں شدہ است ایشانرا ہر روز دو بار شام و سحر دیدار ملک الغفار خواہد شد۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ ازینجا معلوم شد کہ ہر کس را کہ حضور و آگاہی قلب دریں جہان دائمی حاصل شدہ است امید کہ او را در بہشت رویت دائمی عطا فرمایند و ایضًا حضرت ایشاں بروز دوشنبہ تاریخ بست و یکم شہر مذکور ذیقعد ۱۲۳۱ھ توجہ بعناصر ثلثہ ایں غلام فرمودند و مراقبہ مسمی الباطن تلقین نمودند۔ و ایضًا روزے در حضور فیض گنجور مذکور حضرت امیر خسرو دہلوی رح۔ آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ کمالیکہ ایشاں داراند در امت کسے بایں کمال بنظر نمی آید روزے ایشانرا حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام ملاقی شدند ایشاں استدعا ر کمال فصاحت بیانی و سخن طرازی و نکتہ سنجی و شعر گوئی از حضرت خضر علیہ السلام نمودند۔ حضرت خضر فرمودند کہ ایں کمال از من سعدی بردہ ایشاں اندوہگیں گردیدہ بخدمت مرشد بزرگوار خود یعنی حضرت نظام الدین اولیا آمدند۔ حضرت نظام الدین اولیا سبب غمگینی ایشاں پرسیدند ایشاں احوال بالکلیہ بعرض رسانیدند۔ حضرت نظام الدین نور اللہ مرقدہ عنایتی نمودند۔ و زبان مبارک خود در دہن ایشاں انداختند آب زبان مبارک چشیدند۔ حق تعالیٰ ایشاں را طوطی فصاحت بیان شکرستان سخنوری و بلبل ہزار داستان گلستان نکتہ سنجی ساخت۔ بعد ازاں حضرت ایشاں ایں شعر خواندند۔

مشکین سلاسل لفہ نمار سنہ الصبا	فتراک دستہ سنبل واکروہ فی وامانہ

و ایضًا روزی در حضور عالی مذکور نفس رحمانی آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ

نفحات الہیہ کہ بر سالک وارد می شود انہا را نفس رحمانی تعبیر می کنند۔ آں اول بر دل می آیند۔ و باز در دل سرایت می کنند۔ بعد ازاں مستہلک و مضمحل می سازند۔ و ایضاً شخصے از حضرت ایشاں عرض نمود کہ برد یقین چیست۔ ارشاد فرمودند کہ ایں مقامی ست کہ در کمالات نبوت حاصل می شود و معنی برد یقین خنکی ست یعنی خنکی و راحت یقین در انجا حاصل می گردد و استدلالی کشفی میشود۔ چنانچہ اعتقادات وحدانیت حق جل شانہ و رسالت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و آمدن قیامت و سوال منکر و نکیر و صراط و میزان و جنت و نار و غیرہ کہ بدلائل ثابت اند احتیاج حجت و برہان نماند و حجج و براہین بمرتبہ یقین حاصل می شود آں را برد یقین دریں خاندان عالی شان نامیدہ اند۔ و ایضاً روزی در حضور فیض گنجور مذکور آمد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ در ہر خانہ کہ سگ باشد یا تصاویر کشیدہ باشند۔ نزول ملائکہ رحمت نمی شود۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفیہ علم اعتبار می دارند و از ہر آیت و حدیث عبرت گرفتہ موافق مطلب خود بر می گردانند و مدلول بمدعا رخود می سازند پس من نیز معنی ایں حدیث بطور خود می گویم کہ در ہر خانہ ہر دل کہ کلب حرص و تصاویر صور ماسوی اللہ باشد فیض رحمت الٰہی فائز نمی شود و ورود انوار او تعالیٰ و تقدس نمی گردد۔ بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

اول بروب خانہ دگر میہماں طلب	آئینہ شو وصال پری طلعتاں طلب

و ایضاً روزے شخصے از مخلصاں فوت شدہ بود او را در خانقاہ دفن میکردند حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کس کہ در ینجا مدفون می شود من برائے آمرزش او متوجہ بجناب الٰہی میگردم تا وقتیکہ بخشیدہ شود۔ بعد ازاں فرمودند کہ قبل ازیں عورتے را در ینجا دفن کردند۔ دیدم کہ شعلہائے آتشین از قبر او می برایند بجانب سر او ایستادہ توجہ و ہمت نمودم و ثواب ہزار کلمہ طیبہ بروح او بخشیدم۔ مشاہدہ کردم کہ از طرف سرش در قبر او آب رحمت الٰہی صعود نمود تمام مرقد را سرد و خنک گردانید۔ و قبر نورانی گشت۔ و ایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ بعد نصف شب ہزار بار یارب یارب۔ بخواند ہر مشکلی کہ داشتہ باشد آسان شود۔ و ہر مدعائی کہ بخواہد بیابد۔ و ہر دعای کہ کند قبول شود۔ و ایضاً فرمودند کہ شبے گفتم۔ یا رسول اللہ آواز لبیک شنیدم۔ و روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا عبد اللہ

فرمودند. روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا مژدہ دادند کہ تو عبد مومن ہستی حق تعالی چنیں فرماید.
والیضاً روزی در حضور والا مذکور حضرت ماموں صاحب و قبلہ سراج خاندان مجددیہ و چراغ دودمان
احمدیہ مقبول بارگاہ اللہ الصمد حضرت شاہ سراج احمد نور اللہ مرقدہ آمد حضرت ایشاں در شان
ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ عجب ذات شریف ایشاں بود فخر یاران بودند اگرچہ نسبت فقط در قلب
داشتند اما از مقربان حق بودند. وراہ قرب منحصر بر ہمیں طریقہ کہ سلوک و تلقین طالبان میکنند
نیست راہہای خدا لاتعد و لاتحصی اند. بعد ازاں حکایتی کردند کہ عارفی بود بعد از وفات استاد خود
بر مزارش نشستہ توجہ والقای انوار نمودن گرفت کہ بعد از وفات استاد خود حق شاگردی ادا کنم
و موتی را در قبر منور بنسبت گردانم. استادش از مزار برآمد بصد زجر گفت کہ ای مردک تو می دانی
کہ راہ قرب خدا ہمیں ست کہ من حاصل نمودہ ام بروخدا بے نہایت ست و راہہای قرب او سبحانہ
ہم لاتناہی اند ازاں راہی کہ من متقرب درگاہ الٰہی شدہ ام تو ازاں چہ آگاہی داری. والیضاً روزی
در حضور مذکور خشوع نماز آمد. حضرت ایشاں فرمودند کہ خشوع در صلوۃ نزد علماء، در قیام نظر بر سجدہ
گاہ داشتن و در رکوع بر سر دو قدم و در سجدہ بر پرۂ بینی نگاہ نمودن ست و نزد صوفیہ اینست کہ
مصلے آنچناں نیست شود در شوق دیدار پروردگار کہ نہ شناسد کہ کیست بر یمین و یسار او.
چنانچہ نقل ست کہ در صلوۃ بر بدن مبارک حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ ماری پیچید و بازا
ایشانرا خبر نشد. و حضرت امام زین العابدین رضی اللہ عنہ در نماز بودند کہ خانہ ایشان آتش گرفت
و تمام سوختہ شد تا بمصلے ایشاں آتش آمد و ایشانرا خبر نشد. ہر چند مردماں آوازہا دادند کہ یا امام النار
النار. بعد از صلوۃ از ایشاں پرسیدند امام فرمودند کہ مرا خیال نار آخرت آمدہ بود. والیضاً
روزی حضرت ایشاں صوفیان خانقاہ را تقید کثرت ذکر و نوافل و تہجد و اشراق می فرمودند و ارشاد
میکردند کہ بجان باید کند تا معاملہ از گوش باغوش رسد. و ہم فرمودند کہ کسی را نمی بینم کہ سر نیاز بر آستانہ
محبت نہادہ است والیضاً روزے فرمودند کہ اکابران متقدم طالبان را خدمتی ہم میفرمودند کہ در
خدمت موجب ترقیات باطن ست. والیضاً سبب وسیلہ ثواب آخرت اجداران فرمودند کہ شخصے
بخدمت شیخ حاضر شد و عرض نمود کہ مرا خدمتی فرمائید شیخ فرمودند کہ ہمہ خدمتہا بطالبان معین و مقرر شدہ
الحال خدمتی نیست کہ ترا گفتہ شود. مگر از صحرا بقل و غیرہ بیار و مداومت ایں کار بساز. آں شخص از صحرا

هر روز بر سر خود انبار آں نبات می آورد روزے درخواب دید که رستخیز برپاست و یوم جزاست دیک آتشیں دریاست که براں مرداں عبور میکنند ومن هموں انبار راکه برسر می آوردم برآں رود بار انداخته و بروے نشسته بخوبی تمام عبور نموده ام۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که ایں راه مجاهدات است بسیار زهدی باید وجهدی کماں شاید حضرت ناصر الدین عبید الله احرار قدس سره از وضوی عشار صلوٰة فجر تا سی سال ادا کردند پس بمرتبه رسیدند که مقتدا، عالم گردیدند کمال ولایت حاصل کردند بدون جانبازیها محال ست حضرت خواجه ناصر الدین معرض عن سوی الله محمد باقی بالله رضی الله عنه شب را احیا میکردند و میفرمودند که الٰهی شب را چه شد که بایں سرعت گذشت آه قدرے درنگے ننمود۔ و توقفی نکرد۔ و ایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند که از وطن آبدہلی شریف به ۱۱۷۲ھ یکهزار و یکصد و هفتاد و چهار آمده بودم و دراں زماں هفتده ویا هیزده ساله بودم۔ پس معلوم شد که ولادت با سعادت آنجناب در ۱۱۵۶ھ یکهزار و یکصد و پنجاه و شش هجری بظهور آمده قطعه تاریخ ولادت شریف ایں بنده راقم سطور نظم نموده میگذارد تا مریداں را اشتباه در عمر شریفش واقع نشود ؎

چو نجم چرخ هدی حضرت غلام علی		شده ظهور نگین در جهاں جهاں بشگفت	
سن ولادت شریفش چه جست رأفت دل		مه سپهر هدایت شده طلوع بگفت	

و ایضاً روزے بیان نسبت کمالات می نمودند و میفرمودند که ایں نسبت بسبب کمال لطافت و بیرنگی دراد راک نمی آید نایافت و محرومی حال یافتگان ایں کمال است و جهالت و نکارت ناں رسیدگان ایں احوال حضرت مرزا صاحب قبله رضی الله تعالی عنه می فرمودند که والله ثم والله خود را برنگ خذف تهی می یابم مرداں که نزد من می آیند و توجه میگیرند و می گویند که مایاں را فوائد کثیره از هر توجه میشود من می فهمم که مسلمان دروغ نمی گویند شاید درمن چیزے از نسبت باشد۔ و ایضاً حضرت ایشاں در دعا چند کلمات ضم کرده الحمد میخوانند بریں نهج۔ الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم ملک یوم الدین ایاک نعبد بهدایتک وایاک نستعین بعنایتک اهدنا الصراط المستقیم بکمال فضلک صراط الذین انعمت علیهم وهو محمد صلی الله علیه وسلم و آله و اصحابه غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آمین و ایضاً ایں ادعیه میخوانند سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم وبحمده استغفر الله ربی من کل ذنب واتوب الیه وصلی الله علی محمد و آله و اصحابه اجمعین عدد خلقه و رضائے نفسه و زنة عرشه و مداد کلماته سبحان

اللہ اضعاف ما سبح لک المسبحون الحمد للہ اضعاف ما حمد لک الحامدون اللہ اکبر اضعاف ما کبر لک المکبرون لا الہ الا اللہ اضعاف ما ہلل لک المہللون لا حول و لا قوۃ الا باللہ اضعاف ما مجد لک المجدون والشکر للہ اضعاف ما شکر لک الشاکرون الحمد للہ الذی عافانی مما ابتلی الحق بعضہم بالامراض الباطنۃ کالشرک والنفاق والحسد والکبر والبغض و الغیبۃ و البدعۃ و بعضہم بالامراض الظاہرۃ کالبرص والجذام والحمّٰی والصداع اللہم کن لی کما کنت لنبیک محمد صلی اللہ علیہ وسلم اللہم ارفع عن قلوبنا الحجب والاستار الساترۃ الحاجبۃ عن مشاہدۃ جمالک المبارک یا اللہ اللہم اجعلنی لک و امتی لک واحشرنی لک واجعلنی لک کما جعلت محمد لک صلی اللہ علیہ وسلم۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مولانا و مرشدنا مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالےٰ عنہ میفرمودند کہ صوفی را باید کہ خیال نماید کہ خفگی از جہت ایذای مردمان چند قدر در دل میماند اگر ساعت یا دو ساعت ماند خیر و اگر تمام شب ماند باید کہ از سر نو توبہ نماید کہ ہنوز نور نسبت در باطن و ہرگز اثر نکردہ روزے حضرت ایشاں در سند کور نسبت کمالات نبوت و بیرنگیہای آں مقام عالی منزلت کہ دست ادراک بدانش کوتاہ است و بجز جہالت و نکارت منزل گاہ آں راہ نیست ایں شعر فرمودند ؎

بس بیرنگست یار دل خواہ ای دل | قانع نشوی برنگ ناگاہ اے دل
اصل ہمہ رنگہا ازاں بیرنگست | من احسن صبغۃ من اللہ ای دل

وایضاً روزے حضرت ایشاں ایں دعاء ماثورہ میخواندند اللہم ارزقنی حبک و حب من یحبک و حب عمل یقربنی الی حبک۔ و فرمودند کہ از جملہ اولٰی یعنی اللہم یحبک ارزقنی حبک اشارہ بطرف مراقبہ مفہوم می شود و از جملہ ثانیہ کنایہ بسوی رابطہ معلوم میگردد و از جملہ ثالثہ رمز بجانب فکر کہ بجہت تعلیم امت آں سرور صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد فرمودہ اند۔ وایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ بخیال من در خانہ کعبہ میروم و در انجا جستجوی صاحب خانہ می نمایم بعد ازاں در بیت المقدس میروم و تلاش صاحب خانہ مینمایم پس در بیت المعمور رفتہ ہمیں تلاش می کنم بر عرش اعظم میروم و صاحب عرش را میجویم پس بالاتر می روم تا بجدیکہ محبوب خود را می یابم و تمام چشم خود را ساختہ بر گرد پایش میمالم و جبین را بسجدات او سجانہ چنداں می سایم کہ خود فانی می شوم یا زباقی میگردم باز فانی می شوم ہمیں نہج تسلی دل مہجور میکنم۔ وایضاً حضرت ایشاں ایں شعر میفرمودند ؎

زناتوانی خود ایں قدر خبر دارم | کہ از رخش نتوانم کہ دیدہ بردارم

وایضاً روزی در حضور پر نور مذکور حضرت شاه اشرف جهانگیر قدس سره آمد حضرت ایشان فرمودند که شخصی از ایشان گفت بطور تسخر اکه نام شما جهانگیر است ایشان بغضب فرمودند که من جهانگیرم نه جهانگیرم آن شخص همو نوقت بمرد روزی در اثنای راه ماراژدها با ایشان حمله کرد ایشان عصای خود بر زمین انداختند عصای شان برنگ عصای موسی علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام ماری شده حریف خود را بهلاکت رسانید

وایضاً بتاریخ چهاردهم محرم الحرام ۱۳۱۳ھ حضرت ایشان این راقم سطور را مراقبه کمالات نبوت تلقین فرمودند وقبل ازین چند روز توجهات بعنصر خاک میفرمودند و فقیر اثر این مقام در خود می یافت چنانچه در عرضی بحضور والا معروض داشته است در آخر محرم طبیعت حضرت ایشان بعلت تپ و لرزه علیل گردید در هر نوبت تپ و لرزه بشدت می آمد و این راقم سطور هر بار حاضر می بود میدید که درعین شدت مرض در شوق و ذوق الهی جلشانه مصروف بودند چندانکه از شدت تپ و لرزه مضطر زیاده تر می گردیدند تلذذ و تنعم عالی تر می چشیدند. گاهی از فرط اشتیاق هر دو دست کشاده محبوب حقیقی را بخیال در آغوش می کشیدند و گاهی خود را حاضر حضور دیده به ندای لبیک و سعدیک تقدطال ماتقضیت زبان کشوده مدهوش میگردیدند گاهی دران مرض این شعر میخواندند

لولاک لما قلت واللہ		واللہ لما قلت لولاک	

وایضاً روزی دران مرض فرمودند که حق تعالی در قیامت ارشاد خواهد ساخت که مرضت فلم تعدنی سامع حیران بمانده عرض خواهد نمود که الهٰا تو از مرض و سقم پاک هستی حق جل و علا خواهد فرمود که فلان شخص بیمار بود اگر تو در عیادت او میرفتی مرا یافتی که من با وی بودم پس حضرت ایشان فرمودند که مرض عجب نعمتی ست که حق سبحانه بصاحب او میباشد بس شوق و ذوق تمام این شعر بر زبان راندند ؎

دمی که یار گذارد قدم بخانهٔ ما		سزد که کعبه شود سنگ آستانهٔ ما	

حیف ست که مریض از مرض شفا میخواهد و ازین علت ملامت می آرد و همنشینی محبوب خود می گذارد لیکن دعای صحت باتباع سنت ست و در تمام مرض دعای صحت مرض نفرمودند کسی را امر بدعا مینمودند هر چند مردمان برای ختم صحیح بخاری و ختم حضرات خواجگان قدسنا الله تعالی باسرارهم اجازت طلبیدند. مگر در نوبت آخر که نوبت پنجم بود فرمودند که امروز در دلم میگذرد که دعای بجهت شفا بجناب کبریا نمایم پس ثمرهٔ دعا ظاهر شد که باز تب و لرزه نیامد. وایضاً روزی دران ایام میفرمودند که بتاریخ هشتم روز شنبه شهر صفر بعد صحت ازین مرض یک روز یا دو روز در دلم خوف آتش دوزخ بسیار طاری

از زبان مبارک ایشان خود چیزی از بشارتها فرمودند لاکن آن الفاظ عالی در حق خود نوشتن جای شرم است که لیاقت آن ندارم پس حضرت ایشان در شهر جمادی الثانی سنه یکهزار و دو صد و سی سوم من الهجرة المبارکه النبویة علی صاحبها الصلوة والتحیات بنده را بطرف بلده کوته و سرونج برای تلقین طریقه بطالبان آنجا رخصت فرمودند پس قدمبوس حضرت ایشان شده راهی کوته گردیدم. وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

ربنا لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا ربنا ولا تحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا علی القوم الکفرین ۝

اللهم اغفرلنا وارحمنا وعافنا وارزقنا واصبرنا ولوالدینا ولجمیع المومنین والمومنات والمسلمین والمسلمات وصل علی نبیک المصطفی واله بدور التقی واصحابه نجوم الهدی وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین ۝

خاتمة الطبع - خدای سخن و سخن بر زبان آفرین راستایم که نهانخانهٔ اندیشه را نخر در غرر مضامین ساخته و عروس فکر را از زیور مرصع بواقیت و جواهر معانی نواخته کلک گهر سلک پیران گرامی سخنوران نامی را هنگام ادای گهرپاشی ساخت وضمیر نکته سنجان و نازکخیالان را از مضمون رنگارنگ انباشته بحسن قبول نواخت بسمل

ای وحید و یگانه و یکتا	خارج از حد فهم قاصر ما	تو خدای کسی خدای تو نیست	صمدا مثل تو سوای تو نیست
لم یلد ای توی و لم یولد	وی منزه توئی ز ام و ولد	در دل ما قریب از رگ جان	شرح این نیست کار کام و زبان
لب کشاید مجال انسان نیست	جز تحیر نصیب خاصان نیست	ذات پاک تو نزد اهل عقول	هست پاک از جهات و نقص و حلول
من و یزدان که ایزد متعال	هست پاک از حلول وهم از حال	شبه و تمثال را عیان کردی	خویشتن را بخود نهان کردی
آنچه ظاهر شود بکشف و شهود	هست تمثال او نه ذات وجود	دور بینان بارگاه الست	غیر ازین پی نبرده اند که هست
هستی و در نظر نه آئی وای	چون نگیریم ما بهایا های	همه زان تو حجاب چرا	ای فدایت شوم نقاب چرا
آتش هجر استخوانم سوخت	حسرت وصل جسم و جانم سوخت	سوختم سوختم تعال تعال	آتشم را نشان بآب وصال
فرض کردم که نیست تاب جمال	همچو موسی به شبه و تمثال	شادمان شاد کن دل محزون	تا یکی دیده را کنم جیحون

در سپاس برگزیدهٔ یزدان مقبول و محبوب سبحان مجال لسان انسان نیست که بنطق گراید. والانسان ضعیف البنیان را چه یارا که بستای ممدوح خداوند برتر توانا لب گشاید. ستایش از حد قدرت ثناگران بیرون. وسپاس آن رفیع القدر از حیطهٔ امکان افزون باعث ظهور کل کائنات است و سبب ظهور جمله موجودات مصباح صراط مستقیم شفیع روز امید و بیم خیر سگال خلائق بلجا و ماوای علائق

از افادات شاعر کامل جناب مولوی غلام بسم الله صاحب بسمل مدظله

فرستادهٔ خاص احکم الحاکمین سانده - احکام رب العلمین امیدگاه عالم و عالمیان دلنواز دلداگان ؛ بسمل

حبیب خدا قبلهٔ دوسرا	مر او را بزرگی ست بعد از خدا	نبوده نباشد کسے مثل او	بزرگی ازو یافت هم آبرو
خورشید بیاخته هر که دید	که بی‌مثل بی‌مثل را آفرید	کرم پیشه نبی سراپا کرم	رحیم و کریم و شفیع امم
بکونین پشت و پناهِ همه	بدارین امیدگاه همه		

آری دعوی ثنای او تعالی جلشانه ناسپاسی ست و سپاس حبیب
او بجا مه سپردن حق ناسپاسی بعد اقرار و اعترافِ عجز و تقصیر از سپاس خدای برتر و ثنائی از جملهٔ مخلوقات اشرف و افضل و بهتر روی سخن بسوی
ارباب صدق و صفای آرد - و مژدهٔ جان فزا و نوید روح افزا العرض جناب ایشاں میرساند که ملفوظات قدسی آیات قدوة السالکین زبدة العارفین
واقف اسرار ملکوتی کاشف استار جبروتی کشاف رموز حقیقت غواص بحر طریقت مظهر تجلیات الٰہی مورد فیوض و برکات نامتناہی مفخر عالم افتخار صنف بنی
آدم سر آرای کشور فضل و افضال صدر نشین بزم تکمیل و اکمال دقائق و نکات وحی آسمانی را ترجمان حقیقت شناس حروف مقطعات کتاب
یزداں مہر سپہر طریقت ماہ اوج معرفت خضر رہنمای حقیقت قاضی القضاۃ شریعت مقرب بساط سبحانی محرم رازہای نہانی محبوب سبحان مقبول
یزدان واقف اسرار خفی و جلی مولانا و مرشدنا و ہادینا شاہ غلام علی حنفی نقشبندی مجددی مظہری رضی اللہ عنہ از تہ دل میخواستم که بقالب
طبع درآید که این نسخهٔ عجیبه و شگرف کمیاب ست اگر مبالغہ را بخاطر راہ دہم گویم که نایاب بنظر تجدد اکردہ در پی تلاش شدم باری بہزار تجسس و تگاپو
دو تا جلد آں بہم رسید و جان تازہ بقالب افسردہ رسانید باز این فکر در دل پیدا شد که یاری از غیب پدید آید تا درین مہم عظیم یاری کند
و کفیل این کار دشوار گردد - از چشم خیال ہر سو نگریستم که ناگاہ نظر بر سلطان العلماء سید الفضلاء وحید زمان یگانۂ دوراں حامی شریعت
ہادی طریقت قدردان علوم صوری و معنوی مولٰنا و مخدومنا مولوی ہدایت علی صاحب بریلوی مدظلہ افتاد . بسمل
از مسرت چناں ببالیدم ؛ که بارض و سما نگنجیدم پیش رفتم و کورنش بجا آوردم بلوسه بر دامن پاکش دادم و اظہار خواہش درونی کردم -
بیجا با تسلیم فرمودند - و انگشت قبول بچشم نہادند - و از ہمانوقت در مقابلہ نمودن و تصحیح کردن و فکر طبع کنانیدن کتاب مسطور بہزار جان
مشغول شدند بیش از نصف را مقابلہ کردہ بودند که طلبی از سرکار ابد قرار والی مصطفٰی آباد عرف رام پور رسید معمور شد فوراً راہی شدند
و بمنصب مدرسی درجۂ اول مدرسۂ عربی مامور گردیدند - و با این عدم موجودگی خود تدبیر انصرام طبع آں چناں فرمودند که حاجت موجودگی
نداشتند و ہیچ مداخلت حضور و غیبت در کفالت طبع آن نگذاشتند بمنت خدای عزوجل که شاہد مراد دلی بکرسی شہود نشست و
عروس معانی قلبی حلیۂ طبع پوشیدہ بر منصۂ ظہور جلوہ نمود - خداوندا کار ساز مسکین نوازا در بدل اینچنین خدمت ما نگوئیم که این دہ یا آن دہ
تو دانا و مہربان مائی آن دہ که آں بہ و اگر بعد این التماس ہم از راہ بندہ نوازی ازین طالب وصال پرسشی رفت که خاص مقصود تو
چیست عرض خواہم ساخت کای دانای راز و ای عاشق نواز آنچه پیشتر ازین صد ہزار بار التماس کردہ ام باز ہماں میگویم للمولف

نے حور و قصور نے جناں میخواہم	نے میوہ و گل ز گلستاں میخواہم
دردی که دوای آن بجز وصل تو نیست	آں میخواہم ہمیشہ آں میخواہم

آمین آمین ثم آمین یارب العالمین بمنہ و کمال کرمہ

[illegible] محمد ضیاء الدین [illegible] غفرلہ الودی

[illegible] بخط [illegible] محمد تقی [illegible] دہلوی